

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

**DİN DEĞİŞTİRMENİN SOSYOLOJİK SONUÇLARI
(BULGARİSTAN ÖRNEĞİ)**

(Doktora Tezi)

MUSTAFA ALİSH HADZHİ

İstanbul, 2007

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

**DİN DEĞİŞTİRMENİN SOSYOLOJİK SONUÇLARI
(BULGARİSTAN ÖRNEĞİ)**

Doktora Tezi

MUSTAFA ALİSH HADZHİ

Danışman:
Prof. Dr. ZEKİ ARSLANTÜRK

İstanbul, 2007

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İLAHİYAT Anabilim Dalı DİN SOSYOLOJİSİ Bilim Dalı Doktora öğrencisi
MUSTAFA ALISH HADZHI nın DİN DEĞİŞTİRMENİN SOSYOLOJİK SONUÇLARI
(BULGARİSTAN ÖRNEĞİ) adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun
28.11.2007 tarih ve 2007-14/12 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından
oybirliği/oyçokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 27.11.2007

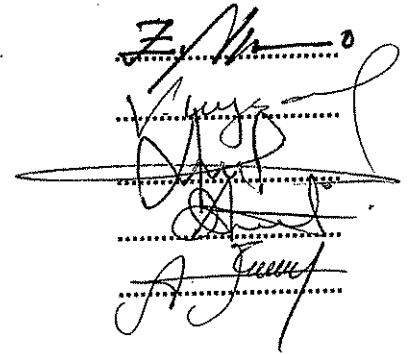
1) Tez Danışmanı : PROF. DR. ZEKİ ARSLANTÜRK

2) Jüri Üyesi : PROF. DR. VEYSEL UYSAL

3) Jüri Üyesi : PROF. DR. ADİL BEBEK

4) Jüri Üyesi : DOÇ.DR.NİYAZİ AKYÜZ

5) Jüri Üyesi : DOÇ.DR.ABDURRAHMAN KURT

İÇİNDEKİLER
KISALTMALAR

GİRİŞ KONUSU; SEÇİMİ, AMACI ve ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	1
--	----------

A. KONUSU; SEÇİMİ ve AMACI.....	1
B. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	5
C. ARAŞTIRMA PLANI.....	6
D. TEMEL KAVRAMLAR.....	7

I. BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE BULGARİSTANDA DİN OLGUSU.....	11
A. ESKİ BULGARLARIN TARİHİ.....	14
1.Büyük Bulgarlar İmparatorluğu.....	18
2. Tuna Bulgarı Devleti.....	21
3. İtil- Volga Bulgar Devleti.....	24
4. Kafkasya'daki Bulgarlar.....	26
B. BULGARLARIN HİRİSTİYANLAŞTIRILMASI.....	29
C. SLAV ALFABESİ ve YAZISINI OLUŞMASI.....	38

II.BÖLÜM

GÜNÜMÜZDE BULGARİSTAN	41
A. GÜNÜMÜZ BULGARİSTAN'INDA DİNE YAKLAŞIM.....	43

B. BULGARİSTAN'DA ORTODOKS HİRİSTİYAN DİN GÖREVLİĞİ ve DİNİ TEŞKİLATLAR.....	44
1. Milli-Dini Konsil (Svetia Sinod).....	44
2.Patrik (Patriarh).....	44
3. Mitropolit.....	44
4. Papaz.....	44
C. BULGARİSTAN'DA HİRİSTİYAN MEZHEPLERİ.....	45
1. Bulgaristan'da Katoliklik.....	45
2. Bulgaristan'da Evanjelist Metodist Episkopal Kilisesi.....	46
3. Bulgaristan'da Evanjelist Konsil Kiliseler Birliği.....	46
4. Bulgaristan'da Evanjelist Babtist Kiliseleri Kuruku.....	47
5. Bulgaristan'da Petdesyatnik Hareketi.....	48
6. Bulgaristan'da Özgür Evanjelist Toplantıları Ortaklığı.....	49
7. Bulgaristan'da Adventist Hareketi.....	50
8. Bulgar Evanjelist İlahi Kilisesi-Plovdiv(Filibe).....	50
9. Arınmış İsevi Kilisesi Ruhani Hristiyan cemiyeti.....	51
10. Bulgaristan'da Lüteran Kilisesi.....	51
11. Bulgaristan'da Yeni Havariyün Kilisesi.....	51
12. Bulgaristan'da Açık İncil Kardeşliği.....	52
D.BULGARİSTAN'DA MÜSLÜMANLIK	53

III.BÖLÜM

KOMÜNİZM DÖNEMİNDE DİN.....	57
A.KOMÜNİZM ve DİN.....	57
B. KOMÜNİZM DÖNEMİNDE İSLAM.....	58

IV. BÖLÜM

KOMÜNİZM SONRASINDA DİN.....	73
A. YENİ DÖNEMDE HİRİSTİYANLIĞIN HAKİMİYETİ.....	73
1. Bulgaristan Ortodoks Hristiyanlığı İmtiyazı.....	74
2. Resmi Din Oluşturma Çabaları ve Hristiyanlık.....	83

B.FARKLI DİNDEN OLANLARIN HİRİSTİYANLAŞTIRILMASI.....	88
1. Genel Olarak Hristiyan Misyonerliği ve Tarihi Altyapısı.....	88
2. Çarlık Döneminde Hristiyanlaştırma.....	102
3. Eğitim Yoluyla Hristiyanlaştırma.....	106
4. Boyan Sarıev Örneğinde Ortodoks Kilisesinin Hristiyanlaştırma Faaliyetleri.....	112
a. Boyan Sarıev'in Özgeçmişi.....	112
b. Rodoplardaki Faaliyeti.....	114
c. Boyan Sarıev Örgütünün Tüzüğü	115
d. Müslüman Çocukların Vaftiz Edilmesi.....	119
5. Protestanlar Tarafından Hristiyanlaştırma Faaliyetleri.....	122
a. Misyonerlerin Kullandığı Bazı Metodlar.....	134
b. Bulgaristan'da Misyonerlerin Yoğunlaştığı Bölgeler.....	140
6. Misyoner Yetiştirme Kursları ve Ev kiliseleri.....	146
7. Rodopları Hristiyanlaştırmaya soyulan Teşkilat: Bulgar Misyonerlik Ağı (BMA).....	148
8. Bulgaristan'da Yüksek Evanjelist İlahiyat Enstitüsü.....	154
a. Yüksek Evanjelist İlahiyat Enstitüsü'nün İdari Yapılanma Şeması....	155
b. Bulgaristan'da Evanjelistlerin Çalışmaları.....	155
1) Aşevleri	156
2) Bulgaristan'a Adanmış Dua Gecesi.....	156
3) Bulgaristan'da Evanjelistleştirme Toplantıları.....	156
4) Rusçuk'ta Evanjelist Metodistlerin Faaliyetleri.....	156
5) Varna'da Evanjelist Metodistlerin Faaliyetleri.....	157
6) Hemşire Necla Yakup, Pastör Hasan Hasan ve Manevi Ameliyat...	158
7) Vaftizden Sonra Gelen Şifa.....	160
9. Misyonerler Tarafından Bulgaristan'da Dağıtılan Türkçe Yayınlar.....	161
SONUÇ.....	163
EKLER.....	167
KAYNAKÇA.....	181

KISALTMALAR

Age – Adı geçen eser

Agg – Adı geçen gazete

Agm – Adı geçen makale

BKP – Bulgar Komünist Partisi

Bkz - Bakınız

BMA – Bulgar Misuoner Agı

DA – Devlet Arşivi

DMA- Diyanet Müdürlüğü Arşivi

DTSA – Dırjaven Tsentralen Arhiv (Devlet Merkez Arşivi)

HÖH – Hak ve Özgürlük Hareketi

MEBA – Milli Eğitim Bakanlığı Arşivi

No - Numara

NDSV – Natsionalno dvijenie Simeon Vtori (İkinci Simeon Milli Hareketi)

Par. - Paragraf

PBBA – Plovdiv Büyük Belediye Arşivi

s. - sayfa

S. - Sayı

SBBA – Sofiya Büyük Belediye Arşivi

SSR – Sıyuz na Sıvetskite Republiki (Soviyet Cumhuriyetler Birliğı)

Sv. – Sveti (Aziz)

Vb – ve benzeri

Vs. – ve saire

Y – yıl

Yy – yüzyıl

GİRİŞ

A. KONU; SEÇİMİ ve AMACI

“DİN DEĞİŞTİRMENİN SOSYOLOJİK SOUÇLARI (Bulgaristan Örneği)” olarak adlandırdığımız bu araştırma, adından da anlaşılacağı gibi Bulgar Toplumu bağlamında tarihi süreçte din-toplum ilişkisini ve günümüzdeki durumunu inceleme konusu yapmaktadır.

İnsan, düşünen bir varlık olduğu kadar, inanan bir varlıktır da. Düşünmenin temelinde akıl bulunur. Aklın yetersiz olduğu durumlarda tasavvur, aklın ötesine geçerek, yeni durumlara uymayı sağlar. Bu aşamada inanç olgusu devreye girer ve düşünmeyi etkisi altına alır. Böylece düşünen varlık olarak insan, inanç olgusunun etkisi altına girer ve bir inanç sistemi gelişerek inanan kişinin izafet çerçevesini çizer. İnanç sistemi aşkın varlığa yöneldiğinde de dini inanç doğar. Dini inanç, insanın kendi üzerinde (aşkın) kutsal varlığa inanması ile başlar ve ona ram olmada karar kılar. Artık inanan insan, bu aşkın ve kutsal varlığın kuludur. Böylece din, kul ile Tanrı arasındaki iletişimin kulun hayatındaki tezahürü olur.¹

Çok eskiden beri din, toplumun ayakta kalması, istikrarı ve işleyişi konularında çok önemli görevler üstlenmiş; belirli dönemlerde dini kurumlar toplumun her alanında yol gösterici olmuştur. Din, insanların tabiat ve toplumla ilgili olguları açıklama çabalarında onlara yardımcı olmuştur. İnsanlar arası ilişkileri düzenlemek için birçok dini norm ortaya çıkmıştır. Bu normlar zamanla kristalleşerek, kemikleşerek, sistemleşerek dini kurumları oluşturmuşlardır. Böylece din-kültür ilişkisi, toplumların muhtevasını meydana getirmede önemli rol oynamıştır.

İnsan topluluklarında din kurumları her ne kadar çok değişken ise de, temelde “tabiat üstü-aşkın varlık” diye adlandırılana inanma sonucunda oluşan belli bir dünya görüşü ve bununla ilgili iç ve dış davranış örneklerini ifade etmektedir.

Demek ki dinin başlıca fonksiyonu “aşkın varlık” hususunda insanın bulunduğu yeri tanımlamaktır. Bundan birtakım zihniyet, tutum ve davranış şekilleri ortaya çıkar.

¹ Jocheim Wach, *Din Sosyolojisi*, (çev. Ünver Günay), İstanbul 1995, ss. 43-61.

Diğer bir ifade ile bu zihniyet, tutum ve davranış şekilleri bir dinin üyelerinde yahut da bir sosyal grup ve kurumlar içinde tasvir edilir ve üyelere emredilir. Böylece din ona inanan kişi ve inananlar için bir hayat nizamı olur.¹

Bu temel fonksiyonuyla birlikte, dünyevi davranış kurallarının istikrara kavuşması ve merkezi değerlere göre umumi kabulün kuvvetlendirilmesi dinin icra ettiği önemli bir fonksiyondur. Dini kurumlar ahlaki değerler ve prensipler için temel teşkil ederler ve bu sayede toplumsal politik ve sosyal politığın teşvikini veya frenlemesi görevini yerine getirirler. Dini törenler ve kurallar vasıtasıyla bir değerler sistemi, grup birliği ve dayanışması oluşur. Bu dini merasim ve kurallar vasıtasıyla, insan, gerilimler ve tehlikelerden arındırılır.²

Devletin dinden ayrılmadığı dönemlerde, yönetim fonksiyonları çoğu zaman dini kurumların temsilcileri vasıtasıyla din adına kontrol edilmiş veya icra edilmiştir. Diğer taraftan devlet yöneticisinin dini kurumların yöneticisi olmasına da rastlanır. Böylece otorite dini kurumlar vasıtasıyla kuvvetlendirilmiş oluyordu.³

Geleneksel toplumlarda sosyal kurumlar din eksenli bir yapı oluştururken, modern toplumda eksen kurumlar ekonomidir. Modern bilimin üstlendiği kurumların teşekkülü, işleyişi ve kurumlar arasındaki ilişkiyi düzenleme fonksiyonuna rağmen, hala insanın “aşkın varlık”la ilgili inançları, irrasyonel ve metafizik değerlerini, toplum ve kozmosla ilgili değer yönelimlerini, ahlâkî durumlarını etkileme, dinin asli fonksiyonu olarak devam etmektedir.⁴ Modern toplumda “aşkın varlık”ın kabul ettirilmesi, ona ibadet veya ondan korkma dinin esnek fonksiyonu arasında yer alır. Böylece din subjektif bir alana çekilerek ferdi bir hayat biçimi olarak kabul edilmesine rağmen bu soyutlama işlemi dini tamamen yok saymadıktan veya dinsiz “ateist” bir toplum meydana getirmediikten sonra mümkün gözükmemektedir. Belli bir dönemde bu konudaki gayretlerin (özellikle komünizmin) başarılı olamadığı ve şekil değiştirse de dinin modern insanın hayatını etkilemeye devam ettiği gözlenmektedir.⁵

¹ Jakobus Wössner, *Soziologie*, Verlag Hermann Böhlau Nachf., Wien-Köln-Graz, 1979, s. 187.

² Wössner, *Age*, s. 187.

³ Wössner, *Age*, s. 189.

⁴ Wössner, *Age*, s. 188.

⁵ Arslantürk, *Kutsalın Dönüşü*, s. 12-40.

Komünizm teorisinin sahibi Karl Marx, “din toplumların afyonudur” derken bile dine olumsuz da olsa, bir toplumsal rol biçmektedir. Bu iddiaya göre din toplumsal çatışmaların bir freni olmakta ve sınıflar arası çatışmayı durdurarak üretim araçlarına sahip olanların üretim araçlarına sahip olmayanları sömürmesine neden olmaktadır. Bu nedenle de ona göre dinin toplumları etkilemesine bir son vermek gerekir.

Bulgaristan tarihini din olgusu açısından komünizm öncesi ve komünizm sonrası olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Her iki dönemde de Hristiyanlık ve İslam dinlerinin Bulgar toplumunda var olduğunu biliyoruz. Genel anlamda komünizm ideolojisi din olgusuna olumsuz tavır takınırken, dinler yer altında da olsa paralel yürümelerine devam etmiş adı geçen rejimin ortadan kalkması ile yeniden yüzeye çıkmışlardır. İster komünizm öncesi, isterse komünist, isterse de komünizm sonrası dönemde olsun her iki dinin ilişkilerini belirleyen çoğunlukla çatışma ve birbirini ortadan kaldırma; asimilasyon süreçleri olduğunu görüyoruz.

Konu dinler arası süreçler bağlamında araştırıldığında hem İtil-Volga Bulgaristanında, hem de Ortaçağın sonunda Osmanlı Türk hakimiyeti altına girmiş bulunan Tuna Bulgaristanında; dinler arası ilişkiler sisteminin uyuşma süreçlerine oturtulduğunu görüyoruz. Uyuşma sürecinin bir ucu işbirliği ve dayanışma sürecine, diğer ucu da bütünleşme sürecine açıktır. Bizans döneminin aksine, Osmanlı hakimiyetinde sürecin yönü hep işbirliği ve dayanışma sürecine doğru olmuştur. Nitekim Osmanlı isteseydi bir akşamda Balkanları İslamlaştırır ve Türkleştirirdi. Bunu yapmadı. Ancak İtil-Volga bölgesinin Ruslar tarafından işgalinden ve Balkanların Osmanlı- Türk hakimiyetinden çıkmasından sonra süreç, Türklerin ve Müslümanların aleyhine işledi. Türkler, uygulanan değişik politikalarla Slavlaştırılmış ve Hristiyanlaştırılmış, baskı altında asimilasyon sürecine tabi tutulmuşlardır. Bu süreçte devletin yanında kilisenin de özel gayretleri (misyonerlik faaliyetleri) önemli bir konuma sahiptir.

Komünizm öncesi dönemlerde süreç Müslüman-Türkleri Hristiyanlaştırma ve göç ettirme şeklinde işlemiş, komünizm döneminde ise dinsizleştirme ve etnik temizlik olarak uygulanmıştır. Daha açık bir ifade ile, Türkler ve Müslümanlar üzerinde devlet zoruyla bir kimlik değiştirme faaliyeti cereyan etmiştir.

Komünizm sonrası dönemde ise komünizm öncesi döneme yeniden dönülmüştür. Bulgaristan, Müslüman-Türkler üzerin yoğun bir misyonerlik faaliyeti başlatılmıştır. Özellikle Roman Müslümanları üzerinde misyonenerlik faaliyetleri yoğunlaşırken Pomakları, Türk unsurundan ayırma şeklinde bir parçalama ve asimile etme faaliyeti gözlenmektedir.

Bütün bu ifade ettiğimiz hususlar Komünizm sonrası Bulgaristan'da, yeniden dine yönelme olgusunun cereyan ettiğini ve dinler arasındaki süreçlerin yeniden yapıllaştığını göstermektedir. Amacımız bu süreç ve yapıları zamanda oluşumları ile tasvir etmektir. Zaten bilimin de amacı belgelere dayalı olarak olay ve olguları anlamak ve açıklamak değil midir?

Yukarıda ifade edilen hususlar çerçevesinde araştırmanın iddiası da ortaya çıkmaktadır. Ünlü sosyolog Gökalp'in **“Bir adam, kanca müşterek olduğu insanlardan ziyade, dilde ve dinde müşterek bulunduğu insanlarla bereber yaşamak ister. Çünkü insani şahsiyetimiz bedenimizde değil, ruhumuzdadır. Maddi meziyetlerimiz ırkımızdan geliyorsa, manevi meziyetlerimiz de terbiyesini aldığımız cemiyetten geliyor”**. iddiası Bulgaristan örneğinde test edilmektedir.

B. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırma modeli dökümantasyon metot ve teknikleri ile gerçekleştirilmiştir. Arşiv belgeleri ile birlikte diğer yazılı ve sözlü dökümanlar yanında özel gözlemlerimize de yer verilmiştir.

Konuyla ilgili belge toplamada, Sofya’da bulunan devlet arşivi yanında diğer bölge arşivlerine de müracaat edilmiştir. Ancak komünizm döneminde birçok arşiv belgesi yok edilmiştir. Bu nedenle belgesini temin edemediğimiz olay ve olgular için bunları yaşayanlara müracaat edilmiştir.

Konuyla ilgili Türkçe kaynaklar yeterli olmadığından, daha çok Bulgarca kitaplardan istifade etme yoluna gidilmiştir. Özellikle Bulgarların Hristiyanlaştırılması ve Osmanlı döneminden sonra Bulgaristan’da yaşayan Türk Müslümanları ile ilgili bilgileri Bulgarca kaynaklardan temin ettik. Komünizm döneminde ise Bulgaristan Müslümanları ile ilgili Bulgarca ve Türkçe kaynaklar bize yol gösterici olmuştur. Ayrıca Komünizm sonrası dönemde yeniden dine dönüşle ilgili pek çok dergi, gazete, radyo ve televizyon ve internet siteleri mevcuttur. Günceli tesbit bakımından bu yayınları takip ettik.

Önceliğimizin Bulgaristan Müslümanlarının olması tabii karşılanmalıdır. Daha açık bir ifade ile mevcut yayın ve propagandaların birinci hedefi, Bulgaristanda yok olmaya eğilim gösteren Hıristiyanlığı yeniden ihya etmek iken, Müslümanlığı da miyonerlik yoluyla yok etmektir. Bu bağlamda Müslümanlar hedef kitlesi durumundadır. Bu durumu tesbit için de Bulgaristan İslam toplumu oluşturan, Türk, Pomak (Peçenek Türk’ü) ve Roman (Türkçe Dilli) Müslümanlarla görüşme ve mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Sonuçta elde mevcut modeli oluşturduk. Modelin bilimselliği araştırmanın metodolojik gücüne bağlıdır. Bu nedenle metot eksiklikleri ve tarafsız yaklaşımlara dikkat edilmeye çalışılmıştır.

C. ARAŞTIRMA PLANI

Araştırma dört bölüm olarak düzenlenmiştir. Birinci bölüm “**Din Toplum İlişkisi**” ve “**Determinasyon İlkesi Olarak Din**” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde dine olan ihtiyaç çerçevesinde, her toplumun bir dini olduğu, dinsiz kalması mümkün olmadığı varsayımından hareketle dinin fonksiyonları ve toplumun şekillenmesindeki rolüne değinilmiştir.

İkinci bölümde **Bulgaristan’ın tarihi süreçteki toplumsal ve dini konumu; milliyet ve dini dönüşüm süreçleri** araştırılmaktadır. Özellikle Bulgar Türkleri’nin Hristiyanlaşması ve Slavlaşmasına olgusuna vurgu yapılmaktadır.

Üçüncü bölümde ‘**Günümüz Bulgaristan’ı ve Din**’ başlığı altında Komünizm döneminde ve Komünizm sonrasında dininin durumu araştırılmaktadır.

Dördüncü bölümle, **Bulgaristandaki miyonerlik ve Hristiyanlaştırma faaliyetlerine toplu bir bakış** amaçlanmış ve sonuç bölümü ile bir bütünlük arz etmesine çalışılmıştır.

D. TEMEL KAVRAMLAR

Araştırma modelini oluşturan diğer bir husus da araştırma sürecinde kullanılan temel kavramlara yüklenilen anlamlardır.

Din: Aşkın varlıkla ilgili inanç esaslarının insandaki tecrübe ve tezahürleri; bunlarla ilgili yaşam biçimi; hayatın nasıl yönlendirilmesi gerektiği konusunda benimsenen düşünce, inanç, ilke ve değerler bütünü.

Komünizm: Sosyalizmin evrimi ile varılacağı düşünülen, üretim araçlarının mülkiyetinin devlete ait olup özel mülkiyet ve miras hakkının olmamasını; temel ekonomik kararların merkezi otorite tarafından alınması ve bütün ekonomik hayatın merkezi bir planlama çerçevesinde yürütülmesini; konut, sağlık, eğitim vb. gibi hizmetlerin devletin sorumluluk ve denetiminde olmasını ve sınıfsal farklılaşmanın ortadan kaldırılmasını öngören siyasal-ekonomik sistem; bu sistemin egemen olduğu toplumsal örgütlenme biçimi.

Hristiyanlık: İncil'in öğretilerine bağlı, Baba-Oğul-Ruh-ül Kudüs üçlemesi inancına dayalı olarak tarihi süreçte kurumsallaşmış din.

İslâm: Kur'an öğretilerine bağlı, Hz. Muhammed'in getirdiği, tek Allah inancına dayalı kurumsallaşmış din.

Misyonerlik: İncil'in Hristiyanlara, Hristiyanlığı yayma ve başkalarına kabul ettirme görevine ait faaliyetler bütünü.

Din – Toplum İlişkisi: Din insanın varlığı ile birlikte bulunan bir olgudur. Tarihi süreçte dinsiz bir topluma rastlanmaması bizi bu hükme vardiıyor. “Din kutsalla (aşkın varlıkla) ilgili tecrübelerin insandaki tezahürleri” olarak tanımlandığında bu ilişkinin durumu ve insanlar arasındaki yapılaşma şekli sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Demek ki sosyal geçerliliği olan inanç sistemleri sosyolojik manada dindir. Başka bir ifade ile sosyolojik anlamda din, aşkın varlığa bağlanmanın insanlar arasındaki ilişkileri yapılaştırmadaki rolü ve fonksiyonları, sonuçta belli bir sosyal grup/toplumsal yapı oluşturmada önem arz etmektedir.

“Toplum bir sosyo-kültürel yapı¹” olarak tanımlandığında ve din olgusu da bu yapıda yer aldığına toplumun mekanik ve dinamik yapısı ile ilgili karşılıklı ilişkilerin vuku bulması kaçınılmazdır. Daha açık bir deyimle, din-toplum ilişkilerinde belli süreçler yaşanacak ve bu süreçler sonucunda dinin de içinde yer aldığı bir toplumsal yapı oluşacaktır. Demek ki, din, sadece insanla tanrı arasındaki ilişkiyi düzenlemiyor, insanın insanla ve toplumla olan ilişkileri konusunda da kurallar içermektedir. Kişi bu kurallara uymak suretiyle toplumda yer alıyor.

Kişi aşkın varlık karşısında bir pozisyona sahiptir. Çoğu zaman aşkın varlığın koyduğu kurallara uygun olarak pozisyonunu alır ve böylece aşkın varlığa ram olur. Ancak bazen de kendisini aşkın varlığın yerine koyar ve inkara yönelir. Her iki durumda da; ister kendisini aşkın varlık olarak algılasın, isterse başkası olarak ona ram olsun yine de bu durum insandaki aşkın varlık olgusunun bir tezahürüdür.

İnsanın kendisini mükemmel varlık karşısında eksik ve güçsüz olarak kabulü ile başlayan süreçte, dini inanç devreye girmekte ve mükemmel varlığı memnun edebilmek için bir takım faaliyetlere girmektedir. İşte bu faaliyetler bütünü insanlar arasında ortak bir yapı oluşturduğunda din olgusu da kurumsallaşmaktadır.

Artık bu aşamadan sonra din de diğer toplumsal grup ve kurumlar gibi toplumun bir gerçekliğidir. Tarihi süreçte din gerçeği diğer kurumlarla birlikte bir etkileşme süreci içerisinde olmuştur. Din kurumu tek başına kalmamış diğer kurumlarla da iletişim ve etkileşim içinde varlığını devam ettirmiştir.

Dinlerin farklılığı farklı toplumların da oluşumuna sebep olmuş ve milletlerin varlığı ile özdeş anılmıştır. Diğer bir ifade ile millet olgusu din olgusu ile birlikte hayat bulmuştur. Bu sebeple de devlet halinde tarihte yer alan milletler devletlerinin devamı için belli bir dine mensubiyeti hep önemsemişler ve başka toplumlara karşı dinleri ile ayakta duracaklarını var saymışlardır. Dinin bu sosyal bütünleştirme rolü karşısında çoğu zaman devletler başka devletlere karşı din politikaları geliştirmek suretiyle kendi dışındaki toplumları hakimiyetleri altına alabilmek için dini kullanmışlardır. Böylece din, bir yandan toplumların bütünleşmesine hizmet etmiş, diğer yandan da tarihi sosyal varlığı dinlerin ve devletlerin mücadelesi alanına dönüştürmüştür.

¹ Emre Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, s.41.

Demek ki din, tarihi sosyal varlık alanında ortak kurum oluşturduğu toplumlar için bütünleştirici, farklı toplumlar için de ayırıcı bir rol üstlenmiştir. Bu da kooperasyon (işbirliği ve dayanışma) veya zıtlasma (rekabet ve çatışma), uyuşma ve bütünleşme süreçleri vasıtasıyla oluşmaktadır.

Bulgaristan toplumu söz konusu olduğunda, bu süreçlerin zaman ve zemine göre, Bulgar toplumunda da cereyan ettiğini görüyoruz. Bulgaristan adı verilen topraklara hakim olan milletlerin ve devletlerin din ilişkileri ve dini dönüşüm hareketlerinin, Slav milleti ve Slavların dinleri, Türkler (bunlara bağlı diğer topluluklar) ve İslam dini arasındaki ilişkiye dayandığını görüyoruz. M.S. 8. yüzyılda, Türklerin hakimiyetinde olan Bulgaristan'da, günümüzde adı Bulgaristan (Türkçe) olan fakat toplum itibariyle Türklerin hakimiyetinde olmayan bir toplum ve devlet mevcuttur. Her nekad Osmanlı hakimiyeti bu topraklarda 500 yıl sürmüştü de, bu hakimiyetin Bulgar toplumunu Türkleştiremediği (böyle bir amaç gütmeyeceği) ve İslamlaştıramadığı gerçeği ile karşı karşıyayız. Osmanlı "Millet Sistemi" uygulamasının sonucu olan bu durum Türk hakimiyetinin yerine daha sonraki tarihi gelişmelere bağlı olarak Slav hakimiyetine geçit vermiştir.

Bulgaristan'da bir Türkleştirme ve İslamlaştırma olgusunun tam tersine eski İtil-Volga İmparatorluğu topraklarında, öncelikle yönetim kadrolarında Slavlaşması olgusunun vuku bulduğunu görüyoruz. Aynı durumu yaratabilmek için bu gün de benzer politikaların devreye sokulmak istenmesi, azınlık durumunda bile olsa Bulgaristan Müslümanlarının birlik oluşturma gayretlerini tetiklediği söylenebilir. **"Önemli olan farklılıklarla birlikte var olmaktır"** şeklinde özetlenebilecek bu faaliyetlerin sağlıklı yapılaşabilmesi tarihi sosyal varlık alanı içerisindeki ilişkiler sisteminin iyi bilinmesine bağlıdır.

Bulgar Müslümanları, İslam-Hıristiyanlık çatışması sürecini değil, birlikte var olma sürecinin gerçekleştirilmesini istediklerini söylemektedirler. Özellikle dinlerin farklılaştırıcı fonksiyonlarından ziyade birleştirici fonksiyonlarının öne çıkartılması ve her dinin kendi yaşama alanını bulması ile bu bütünleşmenin sağlanabileceği iddiası, zaten bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu süreç, dinlerin birbirine karşı tavizlerini değil, dinlerin kendi yapıları içerisinde bir arada var olmalarını ifade etmektedir. Osmanlı dönemi bu bir aradalığın gerçekleştiği, bir arada yaşama

kültürünün hakim kılınığı bir dönem olarak, çıkabilecek problemlerin halledilmesi hususunda bir çok tarihsel tecrübeyi içermektedir.

I. BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇTE BULGARİSTAN'DA DİN OLGUSU

Son on yıla kadar bugünkü Bulgarların tarihine dair pek-az şeyler biliniyor ve yazılıyordu. Son on yıl içinde bir grup genç Bulgar tarihçisi, Tuna ötesi Bulgarlarının tarihine eğilerek ilginç sonuçlar ortaya koydular. Bunlardan bir kısmı eski Bulgarların Türk kökenli olduklarını, bir kısmı ise Bulgarların Ari ırkına mensup olduklarını, İranlılar ve hatta Hintlilerle akraba olduklarını iddia ediyorlar. Bulgar milletinin Bulgar tarihçileri tarafından Türklerle ilişkilendirilmesi Bulgaristan tarihi için önemli bir aşamadır. Çünkü bu Bulgaristan'da ideolojinin yerine bilmin hakim olduğunun hayata geçmeye başladığının en önemli verisidir.

Bulgar tarihi ile ilgili gerek Rus, gerekse batılı tarihçiler çok önemli çalışmalar yapmışlardı. Fakat ideolojik tavrın hakim kılınarak, bilimsel tavrın ideolojiye göre yeniden düzenlendiği dönemlerde, Bulgar halkı ideolojinin gereğine göre düzenlenmiş ve şekillenmiş bir tarih anlayışı ile şekillendirilmek istenmiştir. Bu tavır birçok tarihi gerçeğin yok sayılması, bazı köksüz ve mesnetsiz olgul oluşturulup toplumu buna göre şekillendirmek için çalışılması şeklinde tezahür etmiştir.

Bulgar halkı yeni dönemde, diğer alanlarda olduğu gibi tarihi alanda da bilimsel tavrın hakim kılınması ile daha sağlıklı bir yapıya kavuşacak, sorunlarını dışardan ithal reçetelerle değil, kendi içindeki tarihsel gerçeklerden hareketle, kendi halkının mutluluğunu sağlama yönünde çözecektir.

Balkanlar tarihin ilk dönemlerinden beri bir çok halk tarafından iskan ve istila edilmiş, burada çeşitli dönemlerde çeşitli siyasi yapılar, devletler kurulmuş, Roma ve devamı Bizans gibi, Osmanlı imparatorluğu gibi dünyanın büyük imparatorluklarının hakimiyet alanı içinde kalmıştır.

Balkanlar aynı zamanda bölge dışındaki değişik imparatorlukların ve çağdaş güçlerin çekişme alanı olmuştur. Bu dönemlerde, Balkan dışı güçler, Balkanlarda yaşayan halkları birbirine karşı düşmanlığa sevk ederek, kendi menfaatleri

doğrultusunda yeni çatışma alanları ve bu çatışma alanları çerçevesinde yeni yapılanmalar ve yeni etki alanları oluşturmuştur.

Balkan dışı güçlerin birbirleri ile olan çekişmesinin bir yansıması olarak, Balkanlarda yaşayan halklar, bir birine düşman kılındı. Dostluk yada düşmanlıklar da bölge dışı emperyal güçlerin menfaatlerini sürekli kılacakları yapılanmalara göre şekillendirmeye çalışmışlardır.

Anadolu'da kurulmuş Osmanlı Devleti, kuruluş dönemi hariç tutulursa yükselme, gerileme ve çöküş dönemlerinde bir Balkan devleti idi. Bunu sadece hakimiyeti altında bulunan toprakların Anadolu ve Balkanlara göre yüz ölçümü oranlarından değil, Balkanlarda uyguladığı politikalardan çıkartıyoruz. Osmanlının idari sisteminin 2 numarası olan sadrazamların ve yüksek rütbeli devlet adamların çoğunluğunun Balkan kökenli olması ve Anadolu'da çok sayıda Balkan kökenli görevliye timar verilmesi bunun gibi sayısız gerçek bu tesbiti doğrulayan verilerdir.

İslamiyetin benimsenip benimsenmemesi Osmanlının halklara bakışını etkilememiş, Çeşitli idari nedenlerden dolayı Anadolu'dan göçürülen Müslüman-Türklerle, Müslüman olan ya da olmayan Balkanlı halklar aynı anlayışla kucaklanmıştır. Hristiyan olan Bulgarların saraydaki voynukluk hizmetinde istihdam edilmesi örneğinde olduğu gibi yönetim altındaki halklara, devlet her aşamada kucak açmıştır.

Bölge dışı güçlerin Osmanlıyı, yayılma alanı olarak gördükleri Balkanlardan söküp atma dönemindeki çalkantılarda, bu döneme objektif yaklaşma özelliğini yitirmiş Balkan kökenli bilim adamlarının varlığını kabul ederek bu dönemi hariç tutup, Osmanlının Balkanlarda hakimiyet kurma ve yönetme sürecinde, Balkan halklarını birbirine düşman ederek hakimiyetini sürdürme politikası izlemediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Osmanlı yönetimi Balkanlardaki halkların bir arada ve çatışma olmadan yaşayabilmesi için dini ve kültürel hayatlarını serbestçe yaşayabilecekleri ve birbirlerine karşı olan eski düşmanlıklarını sürdürmelerini önleyen politikalar izlemiştir.

Bu dönemde, Osmanlı hakimiyeti öncesi Balkanlarda yaşayan bir çok halk eski din ve inançlarını serbestçe devam ettirebilmiş, bir dinin öteki dine karşı düşmanca tavır sergilemediği bu dönemde, bir mezhebin diğer mezheb aleyhine faaliyet

göstermesine, hatta aynı mezhep içinde farklı etnik parçaların, mezhebe hakim, büyük etnik gruplar tarafından asimile edilmesine imkan tanınmamıştır. Bulgar milli kilisesinin kurulması olayında olduğu gibi diğer halkların da kendi milli kilisesini kurmasına ve yaşatmasına imkan tanınmıştır.

Sonuçlarının Osmanlı aleyhine olmasına rağmen izlenen bu politikalar sonucu, Balkan halkları uzun sayılabilecek bir dönem barış içinde yaşamıştır. Osmanlı yönetimi de onları Türkleştirme ve İslamlaştırma gibi bir politika izlememiştir. Bosna örneğinde olduğu gibi hiçbir Balkan halkını, daha güçlü komşu halka ezdirmemiş, bu uygulamalar nedeni ile Osmanlıya sevgi duyan Balkan halkları arasında gönüllü olarak İslamiyeti benimseme görülmüştür.

Bulgaristan'ın tarihi Osmanlı döneminden ibaret değildir. Bunun Osmanlı öncesi hatta Balkan öncesi evreleri vardır. Bulgar halkı farklı bir coğrafyada olsa da tarihin ilk dönemlerinden bu yana olagelmiş. Tarihi olaylar bu halkın oluşmasını şekillenmesini yönlendirmiştir. Balkan öncesi Bulgar tarihini incelediğimiz zaman farklı dine mensup olsalarda, farklı dil konuşsalar da bu gün başka coğrafyalarda Bulgarların yaşadığını görürüz.

A. ESKİ BULGARLARIN TARİHİ

Bulgarlar yaşadıkları coğrafyalara çok güçlü bir şekilde damgalarını vurmuş, bu gün bir çok Balkan ve Orta Avrupa toplumlarını etkileyip onlardan etkilendikleri, gibi İtil- Volga bölgesi ve Kafkaslarda da birçok halkı etkilemiş ve onlardan etkilenmiştir.

Türk tarihi konusunda araştırma yapan batılı ve Rus yazarlar, Ogur / Bulgar adını taşıyan halkın, ilk önce Karadenizin Kuzey-doğusu ve Hazar denizinin kuzeyine düşen sahalarda yaşadığını kaydetmektedir. Macar alimi Czegledy, Ogurların göçten önceki yayılışını; “Doğu zümresi Sir-Derya orta ve kuzey mecrasının kuzeyinde, Çu nehri vadisinde ve Çalkar göl’e kadar olan sahada, orta zümresi Onların kuzey batısında, Sarı su ve Açlık Bozkırı batısında, bu günkü Kazak-Kırgız Bozkırı çevresinde, Emba nehrinin yukarı mecrasına kadar olan sahada, batı zümresinin de onların batısında yerleştiğini ortaya koymuştu.¹ Bu sahaya daha sonra Oguzlar gelip yerleşmiştir.

Bu bölgede hakimiyet sürdüren Batı Hunları’nın Atilla’dan sonra dağılmaya yüz tuttuğunu biliyoruz. Bu dönem aynı zamanda Orta Asya’dan yeni kavimlerin batıya doğru hareketlendiği ve yeni bir kavimler göçü dalgasını yarattığı dönemdi.

Bu dönemde daha teşkilatlı ve yüksek bir savaş teknolojisine sahip Sabir Türkleri’nin sıkıştırmaları ile batıya doğru hareketlenmiş ve Çin kaynaklarına göre M.Ö. 3. yy sonlarında Asyadaki Büyük Hun İmparatorluğu’nun batı kolunu teşkil eden Ogurları² yaşadıkları bölgeden batıya doğru itmişlerdir.

Bizans kaynaklarında Arkhaik Hunlar olarak bahsedilen Ogurlar, M.S. 463 yıllarında, Doğu Asya’da Juan-juanların Avarları, Avarların’da Sabirleri bu günkü Issık Göl çevresinden batıya sürmelerinden sonra, Sabirler’de Ogurlara saldırıp onları

¹ Laszlo Rasony. Tarihte Türklük. Ankara. 1971. s.88

² M.Ö. 1000 yılı ortalarında Türkler iki ana gruba ayrılmış ve bu grupların dillerinde bazı farklılıklar oluşmuştur. Gruplardan bir “R” sesini muhafaza ederken diğeri “Z” sesini kullanmaya başlamıştır. bkz. Peter Vaczy. Avrupa’da Hunlar, Gulya Nemeth (Derleyen) “Hunlar ve Tanrı’nın Kırbacı Atilla”, Çev. Tarık Demirkan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul – 1996 s. 94. Zamanla değişen başka fonetik farklar da vardır. Fakat bunlar konumuzla ilgili değildir. Türkçe’de kabile veya boy Ok demektir. Ok kelimesinin çoğul şekli olan Uogur (Ok+r) ile Oğuz (Ok+z) adlandırılışı aynı kütlenin doğuda ve batıda kollarının oluşan fonetik farklılıklardan dolayı kendini adlandırmasıdır.

batıya attılar. Bu göçte Ogurların doğu zümresi İtil-Volga boylarına çekilmişlerdi. Ogurların orta zümresi ise Don nehrinin batısındaki sahalara yayılıp Dnyeper'i geçtiler. Ogurların batı zümresi ise Tuna deltası ile aşağı Tuna ovalarına hatta Karpat havzasına yayıldılar.

Bu dönemde Ogurlar Karadeniz'in ve Kafkasya'nın kuzeyindeki halkları egemenlikleri altına almışlardı. Bizanslı Tarihçi Priskos gibi döneme ait kaynaklarda Saragur (Sarıogur), Bittugur (5 Ogur), Ultingur/ Altzi Ogur (Altı Ogur), Kuturgur /Kutrigur/ Koturgur (9 Ogur), Onogur /Hunugur (10 Ogur) , Utrigur / Oturgur (30 Ogur)¹ gibi isimlerden bahsetmektedir. Bunlar değişik Ogur / Bulgar kabilelerinin oluşturdukları federasyonlara verilen adlardır. Macar bilim adamı Feher kaynak ve arkeolojik veriler ışığında Priskos'un bahsettiği Ogurların Bulgar Türkleri olduğunu belirtmektedir.²

Ogurlardan ilk defa Bulgarlar olarak bahseden, Bizans İmparatoru Zenon (474-491) dur. Zenon'un Sirmium'da, 482 yılında, Theodorik liderliğindeki Doğu Gotlarına karşı destek sağlamak için, Karadeniz'in Kuzey-batı kıyılarında oturan Buşan liderliğindeki Bulgarlara baş vurduğunu yazar.³ İmparator Zenon'un bir kısmını Bizans hizmetine aldığı Bulgarlar Kutrigur Bulgarları idi.

Bulgarların yaşadığı sahadaki diğer Türk kavimleri de, doğudan bastıran farklı Türk kavimlerinin zoruyla yerlerinden ayrılmak zorunda kalmışlardı. Bu kavimler göç yolunda yada yerleştikleri yeni yerlerde birbirleri ile kaynaşp yeni federasyon veya konfederasyonlar oluşturdular. Bu dönemlerde zayıflayan eski boy federasyonlarının yerini yeni ittifakların alıyordu.

Ogurlar'ın esas kitlesi de Don ile Kuban nehirleri arasında, Onogur adı ile anılan bir birlik oluşturmuşlardı. Eski bir federasyonun adı olan Onogurlar adını alan bu yeni federasyon tekrar etkinlik kazanmaya başlarken Don ile Dinyeper arasına göç eden bazı kabileler de Kutrigur / Koturogur adı altında bir birlik halindeydiler.⁴ Kafkasya'da oturan Saragurların bir kısmı, diğer boylarla birlikte yeni bir zümre halinde Don ve

¹ Diğer Türklerde de Dokuz Oğuz, On ok vb gibi benzer örgütlenme ve adlandırmalar vardır.

² Fehér, Géza. Bulgar Türkleri Tarihi.2.bs Türk Tarih Kurumu. Ankara –1985.

³ Rasony. Age. s. 89 ayr. bkz. Gezer. Age s. 4

⁴ Fehér.Age. s. 5

Dinyeper arasında ki bölgeye yerleşerek burada Kutrigur / Koturogur federasyonunu oluşturdular. Saragurlar'ın diğer kısmı ise Ogurlarla yeni bir federasyon oluşturarak Oturgur adı ile Kafkasya'da kaldı.

Bu dönemde Onogur,¹ Saragur / Sarıogur, Uturgur / 30 Ogur, Kuturgur / 9 Ogur gibi isimlerle andığımız Ogur kavimleri, Hunlardan geriye kalanlarla karışmış, bu karışmadan 482 yılında Bulgar (Bulgamak filinden karma, karışık anlamında) adı meydana çıkmıştı.² Türkçeden başka bir dille açıklanamayan Bulgar kelimesini bulamak, bulgamak karışmak, karışmış olmak olarak kabul eden alimlerden biri olan Geza Feher, bu ismin bu tarihi olay sonucu ortaya çıktığını söylüyor.

453'de Atilla'nın ölümünden sonra eskiden onlara bağlı olan Gepidler Hunlar'ı yenmiş, Atilla'nın oğullarından İlek / İlig 454'de Germen olan Gepidler'le yapılan savaşta ölmüştü. Kardeşleri Dengizik (Tingiz) ve daha önce Ağaçeriler'e kral olarak atanmış olan İrnek (Bel – Kermek) etraflarında toplanan Hun kitleleri ile, Orta Avrupa'dan doğuya, Karadeniz'in kuzey sahillerine doğru çekildiler.

Bizans kaynaklarında geçen Bulgarlar, hiç şüphesiz Hun - Ogur karışımı olan kabilelerdi. Kafkaslar'ın kuzeyinde, Sabir ya da Ogur yerine anılan Uturgur'lar, bir asır kadar sonra Hazar birliğini oluşturana kadar Onogur - Bulgar devletinin reisliğini yaptılar.³ VII.yy'ın başlarında ise Avar devletinin doğu ucunda kalan Utrigurlar, bir başka Türk devleti olan Göktürkler'in yönetimine girmişti.

Bizans tarihçisi Jordanes'e göre Atilla'nın ortanca oğlu Dengizik de Ulçingur, Angiskir, Bittogur ve Badon kavimlerinden oluşan ordusuyla, 469'da Bizansla savaşmış ve yenilerek öldürülmüştü. 461 ve 465'de Sabirler'in sıkıştırması ile yeni yurt arayan Saragurlar, Ağaçeriler'e saldırdırmıştı. Bu savaşta Ağaçeriler yenildiği için İrnek, Bizans üzerine yürüyen kardeşine yardım edemedi.

İrnek ve O'na bağlı Hun zümreleri, doğudan gelen kavimlerin saldırılarından kurtulmak amacıyla, Bizans sınırları içine kabul edilmelerini istediler. İmparator, Tuna sınırında muhafızlık görevi ile yerleşmelerine izin verdi.⁴ İrnek, Hun ve Bulgar / Ogur

¹ Kafesoğlu. Age. s. 185 - 189.

² Rasony. Age. s. 89.

³ Rasony. Age. s. 112 .

⁴Rasony. Age. s. 93 .

kabilelerinin karışımından oluşan bir toplulukla Kuzey Dobruca’da bir devlet kurdu. İrnek’in kurduğu ve Bulgar Türklerinin yönetici / hakim boy olduğu bu yeni devlet aslında batı Hunları’nın doğu kanadında kurulan yeni bir devletti.

Tarihçiler Bulgar Hakanları listesinin İrnek’le başlamasının bu olaylarla ilgili olduğunu kabul etmekte, Ogurlar’ın eski adlarının, Bulgar adının yanı sıra kullanmaya devam ettiğini de belirtmektedir. O dönemin kaynaklarında Ogur / Bulgarlar’dan Arkhaik Hunlar olarak bahsedilmesinin arkasında da bu tarihi gelişmeler yatmaktadır.

İrnek’in Hun kitleleri ve Ogurlar’ın karışımından oluşturduğu ve On-Ogurların çoğunluğu teşkil ettiği Bulgar konfederasyonunda, başka boylarda vardı.¹ Bu konfederasyon İrnek’in halefi Mundu (Muncuk / Boncuk) ve ondan sonra gelen 4 hükümdar zamanında, 550’lere kadar devam etmiştir.

465 - 466 senesinde Bizans’a elçi gönderen Onogurlar, Bizansla ittifak yaptılar. 482 yılında Bizans İmparatoru Zenon Ogurlardan, Doğu Gotlarına karşı yardım istemişti.² Bir kısmı göçe devam ederek, Karadeniz’in kuzeyi ile Doğu Avrupa’nın birçok bölgesine yayılıp, yerleşmeye başlamıştı.

Bizans İmparatoru Zenon, Balkanlardaki sınırlarını güvence altına almak için Kutrigur ve Utigurlar’ı birbirine düşürüp savaştırdı. Bu savaşta yenik düşen Kutrigurlar’dan 2000 kadar aileyi 482 yılında Trakya’ya yerleştirerek Bizans’ın hizmetine aldı.

6. yüzyılın başında Tuna’nın kollarından İtil- Volga bölgesine kadar uzanan topraklara yayılan Onogur / Bulgarların yayılışı, Dinyeper Nehri’nin doğusunda Kutrigurlar (9 Ogur), Don-Volga dirsekleri arasında Utigurlar (30 Ogur) ve Azak’ın doğusundan Kafkasya’nın kuzeyine kadar olan bölgede Onogurlar şeklindeydi. Onogur / Bulgarların doğusunda Sabirler, Sabirler’in doğusunda ise Avarlar vardı.³

Don ile Dinyeper arasında iken doğuya doğru çekilen Hun kavimleri ile birleşip, yeni muharip kitleler kazanan Kutrigurlar, 482 yılında artık “Bulgar” adıyla

¹ Kafesoğlu. Age. s. 190

² Kafesoğlu. Age. s. 185.

³ Rasony.Age. s.89

anılmaktadırlar.¹ Daha sonra Kutrigurların Bizansla arası açıldı ve 499'da Trakya'ya sefer düzenlediler. Trakya'yı tahrip ederek üzerlerine gönderilen orduyu yenen ve 502'de akınlarını tekrarlayan Kutrigurlar'dan, kaynaklar, bu tarihten itibaren 559'a kadar Balkanlar'a akın eden bir halk kitlesi olarak bahsetmektedir.²

530 yılında Bulgar Türkleri, iki han kumandasında Tuna'nın karşı sahiline geçerek Trakya'ya inmişlerdi. İki gruptan birisi zafer elde ederken diğeri Bizans ordusuna yenildi. Bu savaşlarda daha önce Bizans saflarına geçip, vaftiz olduktan sonra İlliricum Magistrati olan Hun asıllı Akum, Bulgarların eline esir düştü ve ülkesine bir hain olarak götürüldü.

Aynı yıl Bizans'ın hizmetine giren ve İlliricum kumandanı tayin edilen Gepid asıllı Mund,³ bölgesine yaklaşan Bulgarları hezimete uğratmıştı. Esir alınan Bulgarlar, Bizans'a gönderildi ve hipodruma toplanmış halka gösterildi. Esir Bulgarlar daha sonra Anadolu'ya geçirilerek Trabzon havalisi ile Çoruh ve Yukarı Fırat bölgesindeki garnizonlara asker olarak yerleştirildiler.⁴

Hazar Denizi ve Karadeniz'in kuzeyindeki steplerdeki durum Kutrigurlar'ı ve Utrigurlar'ı Bizans'la dostluk aranması konusunda zorluyordu. Kutrigurlar bu amaçla 535'de Bizans'lı komutan Belizarus'un ordusunda İtalya'ya karşı savaşmışlardı.

547-548'de Kırım Gotlarının Bizans'a gönderdiği elçiler Karadeniz'in kuzeyindeki kavimler hakkında da bilgiler vermişlerdi. Bu bilgilere göre, kuzeyde kardeş iki kavim yaşıyor, Don ve Dinyeper arasında oturana Kutrigur, Kuban ve Don nehirleri arasında oturana ise Oturgur deniyordu.

1. Büyük Bulgar İmparatorluğu

VI. yüzyılın ortasından sonra Onogurlar, Macarlar ve Utugurlar Göktürk hakimiyetine girmişti. VI.yy'ın ortalarında Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılan bu konfederasyonun doğu kanadı 560 yılında Göktürkler'den kaçan Avarlar'ın hakimiyeti

¹ Fehér. Age. s. 26-27

² Bizans kaynakları bu halk grubundan Bulgarlar olarak değil Arkhaik Hun olarak bahsetmektedir.

³ Bizanslı tarihçi Jordanes'e göre o, Atilla'yla aynı kabileden yani Hun idi. Enodius onun Bulgar olduğunu belirtir. bkz. M.İ.Artamonov.Hazar Tarihi Türkler,Yahudiler, Ruslar. Çev.D. Ahsen Batur Selenge Yayınları İstanbul 2004. s.110

⁴ Age. s. 110 ayr. bkz. Mehmet Eröz, "Hristiyanlaşan Türkler", Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara – 1983. s. 17.

altına girdi. 567’de Pannonia’ya (bugünkü Macaristan) yerleşerek merkez yapan Avarlar, Kutrigurlar’dan bir kısmını da kendileri ile birlikte oraya götürdüler.

Bizans imparatoru Justinyanus, Utrigurlar’ın hükümdarı Şad-il / Sandil’e elçi göndererek, Bizans topraklarına devamlı olarak akınlar yapan Kutrigurlar’a arkadan saldırmaları halinde o zamana kadar Kutrigurlar’a ödenen senelik vergiyi kendilerine vereceğini vaad ederek bu iki kardeş kavmi birbirine düşürmeye çalışıyordu.

Kutrigurlar, 551-52 yıllarında Kinal adlı kralın idaresinde Bizans’ın Balkan eyaletlerine saldırınca, Şad-il’e tekrar elçi gönderen Justinyanus, onları Kutrigurlar’ın topraklarına saldırtmaya muvaffak oldu. Geri dönen Kutrigurlar da intikam için Utrigurlar’ın üzerine yürüyünce iki grup birbirleri ile kıyasıya bir savaşa tutuştu.¹

Kutrigurlar 558-559’da, Zaberan (Sabir Han) önderliğinde Bizans’a saldırınca tekrar aynı oyun oynandı ve Justinyanus’un isteği üzerine Şad-il tekrar Kutrigur topraklarına saldırdı. Kardeş iki kavmin birbirleri ile mücadelesi yıpratıcı ve her iki grubu da yok olmaya götüren bir savaştı. Bizans topraklarından çekilen Kutrigur ordularının yenildiği savaş, Avarlar gelinceye kadar devam etti. Utrigurları çiğneyip geçen Avarlar, Kutrigur topraklarına ulaşmış, Kutrigurlar’ın bir kısmını kendileri ile birlikte Macaristan’a götürmüştü.

Avar devletinin doğu sınırlarında oturan Oturgurlar arasında Avarlar’a karşı isyan başlamıştı. Göktürklerin yönetici boyu olan Dulo’ya mensub Kobrat / Kurt’un idaresindeki Bulgar / Ogurlar Don ve Dinyeper arasındaki Avar yöneticilerini kaçırmaya muvaffak oldular ve bölgede Kurt idaresinde Büyük Bulgaristan İmparatorluğu kuruldu. Bu şekilde bağımsızlığını kazanan gruplar, Onogurdur adı altında yeni bir birlik kurmuştu.

Bizans imparatoru Heraklius, Avarlar’ın doğusundaki Onogurdur Bulgarları ile ilişkiye geçerek, müşterek düşmanları Avarlar’a karşı anlaşma sağlamıştı. Avar ordularında önemli görevler yapan Kutrigurlar da, Kurt’un başarıları ve Avarlar’ın 627 yılında Bizans kuşatmasından yenilgi ile çekilmesinden cesaret alarak 630 yılında isyan ettiler. Kendilerinden bir kral atayarak yönetimi Avarlar’dan almaya teşebbüs edenlerin isyanı Avarlar tarafından bastırılmıştı.

¹ Fehér.Age. s. 29

Doğu Bulgar Türkleri'nin hükümdarı olan Kurt / Kobratos / Baltavar Kubrat / Kuvratos¹ (635 – 665), Kurtigurlar'ın toprağını da kurtararak kendi devletine katmıştı. Hükümdarı olduğu Ogur / Bulgarlar'ı ağırlıklı olarak Kafkasya'nın ve Karadeniz'in kuzey havzası olduğu için “Magna Bulgaria / Büyük Bulgaria Devleti, Kurt'un ölümünden sonra parçalanmıştı.

Kobratın beş oğlundan en büyüğü olan ve yerine geçen Bat-Bayan Hakan, eski yurtları olan Kafkasya'nın kuzeyindeki Bulgar Türkleri'nin de hanı oldu. Hazaralara itaat edip onların boyunduruğuna girdi.İkinci oğlu Kurtağ kendi ordusundaki Bulgarlarla Kuzey doğuya çıkıp Volga'nın kuzeyinde yerleşmiş olan Fin kabileleri arasına yerleşti. Burada daha sonra İtil-Volga Bulgarları kurulmuştu. Hanları ile birlikte Müslüman olan Bulgar halkı zengin bir ticareti organize etmiş ve bu devlet 13.asırda Moğollar tarafından ortadan kaldırılmıştı.

Kobrat'ın üçüncü oğlu Altsek Han ordusu ile İtalya'ya kadar gelmiş ve Napoli'nin kuzeyine yerleşip burada kalmışlardı. Dördüncü oğlu Kuver Han kendisine uyan ordusu ile Macaristan'a gidip Avarlara karışmıştı.² Bir kısmı da Makedonya'ya yerleşti. Bu nedenle Ogur/ Bulgar Türkleri bugün Balkanlar'da yaşayan birçok halkın oluşmasında rol oynamıştır. Macar alimi Rasony, “Onogurlar Bulgar-Türklerinin içinde Macarları teşkilatlandıran, hayati önemi haiz kültür ile techiz eden unsurdur“ diyerek bu role işaret etmektedir.³ Bulgar Türkleri'nin bir kısmı Avar topraklarını terk ederek bir kısmı Almanlar'a sığınırken⁴, bir kısmı da İtalya'ya göç etti.

Beşinci ve Avarlar'ın idareci zümresinin Kutrigur topraklarından çıkartılmasında önemli rol oynayan küçük oğlu Asparuh / Esperikh / Esperuh ise batıdaki Kutrigur - Bulgar Türkleri'nin hanı olmuştu Asparuh (İsperih) 670-75 yılları arasında Tuna nehrinin ağzına gelip Pevki adasını aldı. Buraları elinde tutan Bizans uzun süren harplerde güçsüz düşmüştü. Asparuh (İsperih) M.S. 679 da yanına kendi yakınlarını da

¹ Bulgar Türklerine ait rivayet ve bilgilere dayalı en eski belge olan ve 765-766 yılından önce bir sütun üzerine Grek harfleri ile yazılmışken bize bir Rus kroniğinde Slavca hatalı bir şekilde intikal etmiş olan ve başlangıçtan 765 senesine kadar ki Bulgar Hanları listesi olarak da bilinen 14 satırlık listede Kourt, Kur't, Bizans kaynaklarında Kobratos, Kuvratos şeklinde geçer

² Osman Nuri Peremeci. Tuna Boyu Tarihi. İstanbul 1942. s. 17-18

³ Rasony. Age. s. 91

⁴ 630 da 9.000 Bulgar ailesi Bavyeraya göç etti. Orada dostça kabul ve iskandan sonra , yapılan akid bozularak büyük bir kısmı ani bir hucümle öldürüldü. Bkz. Rasony. Age. s 90

almış, Tuna'nın sağ kıyısına geçerek bugünkü Küçük İskitya denen şimdiki Bulgaristan'ın Dobruca ve Deliorman bölgesine yerleşmişti.¹ Tuna Bulgarları Devletinin temellerini atan² Asparuh, Bizans sınırlarını zorlamaya başladı.

2. Tuna Bulgarları Devleti

Bizans imparatoru olan Kostantin IV. PogonatBulgarları buradan kovmak istedi. Fakar Asparuhla baş edemedi. Asparuh, iki yıl süren akınları ile 681 sonbaharında Bizans'a yıllık vergi ödemeyi kabul ettirerek, sınırlarını ve bağımsızlığını resmen tanıttı. Kurduğu Tuna Bulgarları Devleti'nin sınırları, Basarabya, Dobruca ile bugünkü kuzey Bulgaristan'ın tamamı ile güneyde Balkan dağlarının geçitleri ve batıda İsker nehrine kadar olan bölgeye yayılıyordu.³

Bulunduğu konum itibarı ile Bizans'a kuzeyden gelebilecek istilaların da önünü kesen bu devlet, kendilerine iltihak eden yedi Slav oymağını, Bizans ve Avar devletlerinin arasında yerleştirmişti. Asparuh, devlet kavramına uzak, kabileler halinde yaşayan Slavlar'ı, devleti bünyesine katarak, askeri bir disiplin içinde yeniden organize etmiş, vatan, millet kavramlarını öğreterek, Bizans'a karşı kendilerini koruma yeteneğini kazandırmıştı.

Ogur / Bulgar tarafından kurulmuş en uzun ömürlü ve istikrarlı devlet olan Tuna Bulgarları Devleti, Bizans ile sürdürdüğü sıkı ilişkiler sonucu Bizans'ın devlet hayatında da etkili olmuştur. Hazar Hakanı'nın kızı ile evlenen Bizans İmparatoru II.Justinianus'un , Bulgar Hanı Tervel'in (702 – 718) yardımı ile 705 yılında ikinci defa tahta çıkabilmesi, Phillippikos'un 713'de tahtan indirilmesi, 717-718'de Araplar'a karşı Bizans'ın müdafaası, hep Tuna Bulgarları Devleti'nin gücü sayesinde gerçekleşmişti.⁴

¹ Peremeci. Age.s.19 Ayr. bkz. Czegledy. Age. s. 80.

² Baltavar Kubrat'ın mezarı Ukrayna'da Poltava vilâyetine bağlı Malaya Pereşçepina köyü yakınlarında kazılar sırasında bulundu. Esasen mezar, 1912 yılında bir raslantı eseri olarak koyunlarını otlatmakta olan bir çoban tarafından bulunuyor. Beklenmedik bir şekilde ayağı bir çukura batan bu çoban, orada altından bir çömlek buluyor. Çömleği alıp anasına götürüyor. Anası ise çalınmış bir eşya olabileceğini düşünerek alıp çömleği yerel idarecilere teslim ediyor. Dolayısıyla arkeologların dikkatini çeken bu yerde yapılan kazılardan sonra pek çok altın eşyalar ve bu arada üzerine Kubrat Hanın adı yazılı bir de yüzük bulunuyor. Bugün bu eşyalar Ermitaj müzesinde bulunmaktadır.("Kıde e izčeznala Voljka Bılgariya" (Volga Bulgaristanı nerede kaldı?), Bulgarca, Sofya, 2003. "Ogledalo" Yayın Kompleksi tarafından yayınlanmıştır.

³ Fehér. Age. s. 45

⁴ Kafesoğlu. Age.s. 192

Ancak Sever Han'dan (721 – 735) sonra Kormuş Han (737 – 754) zamanında Bizans'la olan ilişkiler bozuldu. Hazarlar'dan aldığı destekle Bulgarlara saldıran Bizans İmparatoru Kostantinos V. (741 - 775) Kormuş Han, Binekh (754 - 760), Teleş (760 - 763) ve Umar (765) gibi Bulgar hanlarını yenmişti. Bulgar hanları, yenilgilerinin cezasını ülke ileri gelenleri tarafından öldürülerek öderken, çıkan iç kargaşalıklar da Tuna Bulgarları devletini zayıflattı.

Yaşanan iç kargaşalıklara rağmen, Bizans Bulgar Devletini yıkamadı. 755'te yendiği Bulgarlar, Müslüman Araplarla savaşmak üzere Anadolu'daki Tohma ve Ceyhan bölgelerine iskân eden Bizans, ileriki asırlarda da Hıristiyanlaştırarak askerî hizmete aldığı Bulgarları¹ Anadolu'da Kapadokya bölgesine yerleştirmiştir.²

Krum / Kurum Han (803 - 814)³ zamanında, Avar Hakanlığı 807'de Franklar tarafından yıkıldıktan sonra, Avar topraklarının doğu kısmı Tisa Irmağından Turla (Dinyester) ırmağına kadar olan Slav, Avar, Bulgar ve Hun döküntüleri Krum Hanın otoritesini tanımışlardı. Sofya'yı alan ve kuzeyde Transilvanya bölgesinde kontrolü ele geçiren Kurum Han'ın asıl amacı İstanbul'u almak ve Bizans'ı ortadan kaldırmaktı.

Tehlikenin farkında olan Bizans İmparatoru Nikeforos I., Anadolu'dan ve çeşitli eyaletlerden binlerce aileyi Trakya'da sınır boylarına iskan ederek sınırlardaki savunma sistemini sağlamlaştırdı. Bulgarlar'ın üzerine yürüyen Nikeforos hakanlık aul'u⁴ Pereyaslav'a kadar ilerleyerek şehri tahrip etti. Kurum Han tarafından yenilerek ordusu imha edilen Nikeforos, 26 Temmuz 811'de savaş meydanında öldürüldü.⁵

Kurum Han'dan sonra yerine geçen oğlu Omurtag Han (814-831) zamanında, Bulgar Devleti en parlak dönemini yaşadı. Yönetici kavim olan Bulgarlar, Balkanlardaki

¹ Şikâri, Karamanoğulları Tarihi'nin birçok yerinde Karamanoğulları'nın başı sıkışınca Bulgar Dağı'na sığındığını ve burada yaşayan Bulgar kavminden binlerce asker geldiğini yazar. bkz. Mesud Koman, Şikâri'nin Karamanoğulları Tarihi, Konya - 1946. bkz. s. 33 - 34, 50 – 58. Burası günümüzde Niğde ilinin güneyine ve Karaman ilinin güneydoğusuna düşen Bulgar / Bolkar Dağlarıdır.

² Yinanç. Age. s. 167.

³ Kurum Han zamanında Bulgaristan gücünün zirvesine ulaşmıştı. Macar alimi arkeolog Feher tarafından harabeleri ortaya çıkartılan Pliska (Şumnu'nun kuzeydoğusunda Aboba köyü yanında) ve Preslav şehirleri ile Madara kasabasındaki (Şumnu'nun doğusu) kalıntılar bu devre aittir. Bkz. Kafesoğlu. Age. s. 193. Bu çağdan kalan muazzam mimari eserlerin harabeleri ve yüksek kültür eserleri arasında Madara'daki 40 m2 saha kaplayan kaya kabartmasında Krum/Kurum Han'ın süvari tasviri ve silik yazıtı bulunmaktadır. Bkz. Rasony. Age. s. 92

⁴ Aul /Avl /Avli: Bulgarların hakanlık merkezlerine verilen ad.

⁵ Kafesoğlu. Age. s. 107

geniş Slav kitlelerini hakimiyetleri altına alınca nüfus olarak azınlıkta kalmıştı. Onlarla evlilikler yaparak Slavlar'ı devlet görevlerinde kullanmaya başladılar. Bunun doğal sonucu olarak da Slav dili ve kültürünün etkisi, idareci tabaka arasında yayıldı. Omurtag Han'ın oğullarının ve torunlarının Slav isimleri taşımaya başlaması bunun en önemli göstergesidir.

Halefleri Melemir Han (831-852) ve Boris Han devrinde siyasi ve askeri alanda önemli değişiklikler olmadı. Barış ve sükun dönemi yaşandı. Boris Han döneminde Bulgar Devleti'nin resmi dini Hristiyanlık oldu. Bu olayın gerçekleştiği 864 yılı Bulgar tarihinin de bir dönüm noktası idi. Ortodoks - Hristiyanlığı kabul eden Boris Han sadece Bulgarlar'ın "Tangra" (Tanrı Han) inancını terk etmesine değil, milli kültürlerinden ayrılarak Slav - Bizans kültür çevresine girmesine, Bulgarların Slav kitleleri arsında eriyip Slavlaşmasına da yol açmıştı. Hakim dil ve kültür Slav dili ve kültürü olurken Bulgar Hanları da Slav ismi taşıyarak Çar ünvanı almaya başladılar. Bu yeni sentezde Bulgarlar, oluşan yeni topluma kendi isimlerini, teşkilatlanma ve idare anlayışlarını vermişti. IX. yüzyıla ortalarında Balkanlarda kalan Bulgarların Hristiyanlaşması tamamlanmıştı.¹

XII. yüzyılda ikinci Bulgar çarlığının temelini Bulgarlar arasında eriyen Kumanlar atmıştır.² Kuman asıllı Asen ve Peter kardeşler, Bizans imparatoru İsaak II. Angelos (1183-1185) kendilerine pronoia vermeyince, 1185 yılında isyan ederek Tuna'nın kuzeyindeki Kuman akrabalarına sığınmışlardı. Kuman akrabalarından aldıkları destekle Bizans'ın işgalindeki Bulgaristan'ın istiklalini ilan ettiler ve Asen (1187-1196) Çar olarak II. Bulgar imparatorluğunu kurdu.

Haçlıların Bizans'ı işgal ederek Latin İmparatorluğu (1204-1261) kurmasından sonra, Latinlerle mücadeleye devam eden Bulgar Çarı Kaloyan'ın müteffiki olarak Latinlerle savaşan Kumanlardan Koca, 1205 de Edirne'de vuku bulan savaşta, Latin İmparatoru I. Baudoun'ı esir aldı ve Latin imparatorluğunun temelden sarsılmasına neden oldu. Asen sülalesinden sonra Bulgaristanı yöneten Şişman, Dorman, Eltemir ve Terter sülaleleri de Kumanlardan idi.³

¹ Kasefoğlu. Age. s. 194 - 195.

² Rasony. Age. s. 93

³ Rasony. Age.s. 153-154-155

3. İtil- Volga Bulgar Devleti

İtil (Volga) Bulgar Devleti, ilk Müslüman Türk devleti idi. Ancak bu devletin kuruluş tarihi ile ilgili farklı bilgileri şu şekilde özetlemek mümkündür. İtil nehri boyundaki Utigur Bulgarları 630 yıllarına kadar Göktürk hakimiyetinde idi. Göktürk devlet nizamı içinde bu bölgede bulunan otokton Fin-Ugor ve diğer Türk asilli kavimleri idareleri altına almışlardı. Batıdaki Kutrigur Bulgarlarının başında Türk yönetim geleneğine göre Gök Türk kağanları sülalesine mensup bir han bulunuyordu. Utigurların başında da aynı sülaleye mensup bir han bulunup bulunmadığını bilemiyoruz. Ama bu bölgeye geldiklerinde teşkilatlanmış bir halde idiler.

Bulgarlar daha Kuban ve Don boylarında iken ziraatle meşgul idiler. Bu sıralarda aynı bölgede bulunan Macarların ziraat ve hayvancılığa ait terimleri Bulgarlardan almışlardı. Yerleşik hayata alışkın Bulgarlar Orta İtil boyuna geldiklerinde buralarda şehirler kurdular. Bu şehirler arasındaki Bulgar ismini taşıyan şehir IX-XII. Yüzyıllarda Doğu Avrupanın en önemli ticaret merkezi idi.¹ Bölgedeki Bulgar şehirleri, zengin ziraat ürünleri, kürk ve deri işçiliği ve ticaret merkezi durumunda idi.

900 yıllarına gelindiğinde islam dini müslüman ülkelere gidip gelen tüccarlar vasıtası ile tanıştıkları islam dini Bulgar Türkleri arasında yayılmıştı. Bu yıllarda Bulgar tahtına oturan Almış Han'ın islamiyeti kabul etmesiyle burası İslamiyeti kabul eden ilk Türk devleti oldu. 920 yılında Bağdat'daki halifeye müracaatla din alimleri ve mimarlar gönderilmesini rica eden Almış Cafer Han'ın isteği Halife Muktedir Billah Cafer tarafından kabul edilerek istediği heyet 922 yılında İtil nehri boyundaki Bulgar ülkesine varmıştır.

Bulgarların Müslüman olması tarihini 920 yılı olarak kabul eden tarihçiler bu olay dolayısıyla yanılmaktadır. Çünkü Müslüman bir hükümdar olan Almış Cafer Han² adına M.S. 902–908 tarihlerin arasında basılmış sikkeler bulunmuştur. Abbasi Hilafeti tarafından, Müslüman ülkelere biri olarak tanınmasından en az 20 yıl kadar önce İtil (Volga) Bulgaristanının artık bir Müslüman devleti olarak var olduğu bilinmektedir.

¹ Akdes Nimet Kurat. IV- XVIII. yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri. Ankara. 1972 s. 113.

² Almış Cafer HAN (895-925) Volga Bulgaristanının üçüncü hükümdarı olup ilk hükümdarı Abdullah Cilki'nin (865-882) oğlu, Kubrat (veya Kurbat) Hanın en büyük oğlu Bat-Bayan sülâlesinden gelmektedir. Almış, iktidarı ağabeyi Bat Ugor Mümin'den (882-895) devralmıştır.

Halifenin gönderdiği heyete, Müslüman din adamlarıyla, inşaat ustaları dahil edilmişti. İtil (Volga) Bulgaristanının o zamanki hükümdarı Müslüman olması nedeniyle 920 yılında Bağdat halifesine bağlılığını beyan etmiştir.¹

XVI-XVII yüzyıllarda Avrupa’da hazırlanan haritalarda Volga boyu ve Ural yöreleri “Bulgarya” olarak gösterilmektedir.² Rus asıllı Semön Remezov’un, 1701’de hazırladığı haritada da bu yöre “Bulgarska” (yani Bulgar ili) olarak gösterilmektedir. Bu, pek tabii, rasgele değildir, çünkü Bulgar Devletinin büyüklüğü ve Bulgar kabilelerinin dağılıp sahası son derece geniştir. Hatta Tacettin Yalçigul’a göre Bulgarya hudutları ta Buhara Hanlığına kadar dayanmaktadır. Hazar devleti zayıfladıkça Bulgarlar kuvvetlenmişti. Bulgar şehri İtil’den daha önemli bir ticaret merkezi haline geldi.

İtil (Volga) Bulgaristan’ının sınırları çok geniş, fakat çok hareketliydi. En geniş döneminde Ural dağlarından Oka nehrine, Üstyug’da bulunan Dvina’dan Don kaynaklarına kadar uzanıyordu. Asya ile Avrupa arasında en kısa yollar üzerinde bulunmaları nedeniyle Volga Bulgaristan’ında ticaret çok iyi gelişmişti. Bulgar tüccarları Hazar ülkesine, Harezm ve Samani devletlerine sarkarak, Müslüman tüccarlarıyla yoğun ilişkiler halindeydiler. Buna karşılık Harezmli tacirler de Bulgar Devletine gelerek ilgilendikleri malları alıyor, onlar arasında İslâm dini ve kültürünü yaymaya başlıyorlar. Bu nedenle 900’lerde İslâm dini, Bulgarlar arasında önemli ölçüde yayılmış oluyor. Bununla ilgili olarak Rus tarihnüvisleri şunu kaydetmektedirler: “M.S. 6494/986 yılında Bulgarlar, Prens Vladimir’e geldiler ve ona: “Sen, zeki ve akıllı bir prensisin, kendi yasalarından vazgeç, bizim yasalarımızı kabul et ve Muhammedin dinine gir” dediler. O zaman Vladimir onlara: “Sizin dininiz nasıl bir dindir?” diye sordu. Onlar da: “Biz, Allaha inanıyoruz. Bohmit (yani Muhammed) bize sünneti tavsiye ediyor, domuz eti yememeyi, şarap (içki) içmemeyi söylüyor. Ona yetmiş güzel gösterseniz, aralarından sadece bir tanesini seçer, kendisine eş alır.”

¹ Bunları heyete katılan Ahmet İbn Fadlan’ın korunmuş ve Rusçaya tercüme edilen “Ahmet İbn Fadlan’ın Volga Seyahati” adlı risalesinden öğreniyoruz Bu risale ilk defa olarak 1939 yılında M.T. Kraçkovski’nin redaktesi altında Rusça olarak yayınlanmıştır. Aynı risale, Tuna Bulgaristanında 1992 yılında “Volga Bulgaristanına Seyahat (921-922)” adı altında Bulgarca olarak yayımlanmıştır.

² HALIKOV, A.H. Orta Volga Boyu İle Ural Yöresinde “Tatar” adının menşei, etimolojisi ve yayılmasına dair. (Rusça) “Tatar Halkının Etnik Tarihi Sorunları” derlemesi (Rusça) Kazan, 1985, s.26-28.

Vladimir, onları dikkatle dinledikten sonra sünnet ve domuz eti yememeyi kabul edemeyeceğini, içki konusuna gelince, “Ruslar içtikçe daha neşeli oluyorlar, biz onsuz edemeyiz” diye cevap veriyor.¹ Böylece Ruslar (Slavlar) ilk defa İslam Dini ile karşılaşmış oluyordu.

İslâmiyeti inceleyip öğrenmek amacıyla prens Vladimir, bilgili ve fikir sahibi 10 kişilik bir heyeti Volga Bulgarlarının yanına gönderip onlara: “İlk önce Bulgarlara gidin, onların dinini öğrenip inceleyin” diyor. Heyet üyeleri İslâmiyeti beğenmeyerek geriye dönüyorlar. Dolayısıyla M.S. 988–989 yıllarında Vladimir ve Kiyef Rusları Hristiyanlığı kabul ediyorlar.

Vladimir, daha sonra Hristiyanlığı Volga Bulgarları arasında yayma teşebbüsünde bulunuyor. Bu amaçla oraya filozof Mark Makedonyanın² gönderiyor. “Bu filozof, Bulgarların yanına gitti ve onlara uzun boylu Allah’ın sözlerini açıkladı, fakat onlar kendi çılgınlıklarında ayak dirediler. O zaman Kiyef’te Vladimirin yanına döndü... Aynı yıl dört (Bulgar) prensi Kiyefe gelerek Hristiyan oldular.”³ Bu aşama daha sonra Müslüman Hristiyan ilişkisinin başlangıcı olması sebebiyle önemlidir. Zira daha sonraki dönemlerde Slav ırkının Müslüman olmaması, aksine İslamlaşmayla mücadele etmesi bu günkü süreci de ifade etmesi bakımından önem arz etmektedir. Ogur / Bulgarların batı kolu içinde yaşadıkları kitleler arasında asimile olurken, İdil-Volga boylarında yaşayanlar İslamlaşmış ve bugün Kazan bölgesinde yaşayan Müslüman tatarların aslını teşkil ediyorlardı.

4. Kafkasya’daki Bulgarlar

Kafkaslar’dan güneye inen Ogur gruplarının yönetici boyu Saragurlardı.³ 463 yılında Kafkasya’ya gelip yerleşen ve ittifak için Bizans’a elçi gönderen Saragurlar, 466 yılında Bizans’ın müttefiki olarak Kafkasya üzerinden İran’a sefer yaparak ve Kuzeydoğu Anadolu’ya girdiler. Gürcistan ve Ermeni topraklarını da tahrip eden Saragurlar, Kafkaslar’daki ilk Bulgar Türkleri değildi. Fehér’in belirttiği gibi aslında

¹ “Povesti vremennyh let, “İzbornik”. Sbornik proizvedenii literatury Drevney Rusi, Moskova, 1969. (Eski Rus Yazını derlemesi). s.123.

² Polnoe sobranie ruskikh letopisey, (Rus vakayinameleri tam derlemesi, SPb, 1856, cilt 25; cilt 34. Moskova kaynaklarına göre A.H. Halikov’un yazısından alınmıştır. “500 Rus Soy adı” kitabı. Sofya.

³ Vaczy, Age. s. 92.

Bulgar Türklerinden olan, Kidarlar (ya da Kitaritalar), bu göçten önce 456 yılında Kafkasya’da yaşamaktaydı.¹

Ayrıca Ermeni coğrafyacı Piskopos Khorenli Moses’in (Mozes Chorenaci) belirttiğine göre ilki Vagharşag (MÖ. 149-127) zamanında Büyük Kafkas dağlarının eteğinde (İdil havzasında) yer alan Bulgar ülkesindeki büyük kargaşa sebebiyle, kabiledaşlarından ayrılan bir çok Bulgar, Derbent yolu ile Azerbaycan’ı geçip Ermenistan’a gelerek bereketli bölgelere (şimdiki Kars ve Pasin bölgesi) yerleştiler.²

İdil havzasından kalkıp Derbent yolu ile Azerbaycan’ı geçerek şimdiki Kars civarına yerleşen Bulgarlar ve Bulgarlar’la akraba olan Vanandlar’dan (Oghondor / Veghentur – Bulgarlar) dolayı Selçuklular’a kadar Kars bölgesine Vanand denmiştir.³ Bulgar Türklerinin bölgeye ikinci defa yerleşmesi İraşag (MÖ.127-114) zamanındadır.⁴

Ogur / Bulgar Türkleri’nin sadece Balkanlar ve Doğu Avrupa’nın değil tüm Kafkasya’nın etnik yapısının şekillenmesinde önemli roller oynadığı bir gerçektir. Kafkasya’nın kuzeyinde bir müddet sonra Saragur ve Onogur ismi kaybolup Uturgur ismi duyulmaya başlandı. Fakat VII. yy’da Onogurdur ismi tekrar ortaya çıktı ve Hazar Devletine tabi oluncaya kadara Ogur – Bulgar devletinin reisliğini yaptılar.⁵

Bizans, Ermeni ve Süryani kaynakları VI.yy’dan itibaren Kafkaslar’ın kuzeyinde Onogurlar’dan bahsederek bu bölgeyi ileriki yıllarda “Patriya Onogurya” (On-Ogurların yurdu) olarak anmıştır.

Bu dostluktan yararlanan Bizans, Onogur - Bulgarlara misyoner göndermekte gecikmedi ve 537 yılında Kardos / Karduşt yönetimine bir piskoposluk bile kurdular. Kardos yedi yıl süren çalışmalarından sonra 554 yılında bir çok kişiyi takdis ettiği gibi İncil’i Hun diline de çevirmişti.

Türk kavimlerinin arka arkaya devam eden göçleri, Orta ve Doğu Avrupa’nın olduğu kadar Balkanlar’ın da etnik yapısını şekillendirmiştir. Aynı şeyi Kafkaslar için

¹ Fehér. Age. s. 5

² Artamonov. Age. s. 225

³ Togan. Age. s. 168-169

⁴ Fehér. Age. s. 13

⁵ Baştav. Agm. s. 72

de söyleyebiliriz. Kara Bulgarlar¹, Kafkaslarda Karaçay – Balkar etnik birliğini oluşumunda birinci derecede etkili olmuştur. Keza, Çerkes (Adige) ve Oset gibi Kafkas kavimlerinin özellikle yönetici sınıfları da aynı şekilde etkilenmiştir.

¹ Ak Bulgarlar Bulgarların yönetici tabakası,Karabulgarlar ise budun / halk tabakasıdır.

B. BULGARLARIN HIRİSTİYANLAŞTIRILMASI

“Velhasıl Bulgar hükümdarı (Boris) Önce küstah davranmasına rağmen, barışa razı gelir. Bundan maada onun insanları açlıktan bunalmış durumdadırlar... Bu yüzden de tümü kolayca Hıristiyanlığı kabul etmeye razı gelmişlerdir, hükümdarları ise İmparatorun adı olan Mihail adını alır. Hıristiyan dinini sağlamlaştırabilmek için oraya seçkin arkiyerey denilen yüksek rütbeli din adamları gönderilmiştir.”

Yosif Geneziy

“ Türk-Bulgar Devleti zaman içinde büyüyüp güçlü bir devlet olduğu halde, neden Türklüğünü ve dolayısıyla kendi benliklerini unuttular?” diye bir soru ortaya çıkabilir. Bu sorunun cevabını hem iç hem de dış dinamiklerde aramak lazımdır. Dış dinamikler çevre millet ve topluluklar (Hıristiyan) ile ilişkiler, iç dinamikler ise asimilasyon süreci ile açıklanabilir.

Bilindiği gibi, Bulgarlar bu topraklara geldikleri zaman devletçilik ananesini getirdiler. Bu yetenekleriyle parça parça ve gruplar halinde yaşayan Slav çoğunluğu kendi yönetimleri altına aldılar, onları devlet hizmetlerine celbettiler. Sayıca üstünlükleri ve Bulgar erkeklerin sarışın ve güzel Slav kızlarıyla evlenmeleri sonucu yeni doğan çocuklarıyla Slav diliyle konuştular. Tuna Bulgarları bu şekilde bir yandan yerli halkla karıştılar, diğer yandan da onların dillerinin etkisiyle git gide kendi ana dillerini; dilleriyle birlikte, ananelerini, şarkılarını, masallarını, atalar sözlerini, alet edevat vs. adlarını, tek sözle asırlar boyu elde ettikleri bilgi yığılımlarını da unutmuş oldular.

Omurtag Han(814-831) zamanında Bulgar Devleti en parlak dönemini yaşamıştı. Fakat bu en güçlü dönemde, Türk-Bulgarların / Protobulgarların Slavlaşma oluşumu daha da hızlandı ve artık önü alınamadı. Çünkü yönetici kavim olan Bulgar Türkleri, geniş Slav kitlelerini hakimiyetlerini altına aldıkça nüfus olarak azınlığa düşmüşlerdi.

Daha önceki dönemlerde, Bulgar devletindeki Hıristiyanlar, küçük bir azınlık idiler. Kiliseleri teşkilatlandırılmamıştı. Makedonya ve Trakya’daki Slavlar Bulgar hakimiyeti altına alınınca, Bulgarlar arasında Hıristiyan sayısı da artmaya başladı. Bulgarları kendisine bağlamak isteyen Katolik ve Ortodoks kiliselerinin yoğunlaşan

misyonerlik faaliyetleri karşısında, dış tesirleri azaltmak ve için, Hristiyanlığın resmen kabul edilmesi ve milli bir kilise kurulması gerekiyordu. Böylece dış etkiler azaltılmış ve devletin Hristiyan tebaasının Bizans'a iltihakı önlenmiş olacaktı.¹

Bulgar tahtına sırasıyla Balamir (831-836), Presiyan (836-852) ve Boris Han (Mihayil) (852-889) oturdular. Bu dönemde Hristiyanlık, Bulgarlar arasında hızlı bir yayılma süreci gösterdi. Fakat bu yayılış daha çok gizli idi. Hristiyan olanlar Bizans taraftarı gibi algılanıp takibata uğruyorlardı. Omurtag Han'ın ilk oğlu Enravota (Boyan) da Hristiyan olduğu için kardeşi Balamir/ Melemir Han tarafından diğer Hristiyanlarla birlikte öldürülmüştü.²

Boris Han gençliğinde Bizans'ta eğitim görmüş Bizans'ın idari ve Kültürel durumu hakkında bilgi sahibi, fakat Hristiyan değildi. Bizanslılar tarafından esir edilmiş olan Boris Han'ın kızkardeşi ise Hristiyanlığı İstanbul'da kabul etmişti. Bulgaristan'a dönünce bu hususta kardeşi Boris'e etki etti.³ Borisin asıl düşüncesi Bulgar Boyarlarını⁴ ezerek kendi hükümdarlığını kuvvetlendirmek, çoğunluğu Slavlardan oluşan ahaliyi din yolu ile kuvvetli suretle kendine bağlamaktı.

Boris Han toprakları üzerinde türlü etnik grupların bulunduğu geniş araziye sahip bir devleti yönetiyordu. Onun hükmettiği topraklarda en kalabalık kitle Slavlar, fakat devlet idaresinde, yönetici sınıf Türk- Bulgarlar / Protobulgarlar idi. O dönemlerde devam etmekte olan Bulgar-Bizans ihtilafı, Bizans İmparatorluğu'nun, Balkan Yarımadası'nda Bulgarların ele geçirdikleri toprakları tanıyarak imzalamış olan antlaşma ile sona ermişti. Bulgar Hanlığının Kuzey-Batı hudutları Transilvanya, Panonya ve Orta Tuna'da ya yayılmış ve bu sınırların savunması belirli bir güçlük oluşturmaktadır. Çünkü buralarda Alman Krallığı, Hırvatistan ve diğer Slav

¹ Fehér.Age. s. 55

² Peremeci. Age. s.40

³ www.fatherland.hit.bg

⁴ Bulgarlar pek savaşçı ve katı yürekli bir kavimdi. Slavlar yaya olarak savaşır Bulgarlar atlı idi. Hanlar seçimle olur,ölene kadar tahtta kalırdı. Yanlarındaki beğler iki takımdı. Aşağı takımına Bagain yahut beğler, yukarı takımına ise Boila (Bolâr) denirdi. Bulgar kitabelerinde Kavhan, Kopan kelimeleri görülür. Bunlar başvekil yada başkomutan manasındadır. Tarkan kelimesi ise yüksek rütbeli komutan demektir. Bu adlara Kuli, Oglu, Buri gibi kelimeleri de ilave edebiliriz.Kitabelerde geçen Kuluvros, Avitur sözleri de Bulgar Hanları tarafından Slavlar üzerine tayin olunan başkanların lakaplarıdır. Kanartıkan (Hanardihan), Builas Tarkan sözleri de Hanoğlu demektir. Hanları ordunun ortasında Aul' da yaşarlardı. Bkz. Peremeci. Age. s.22

prenslikleriyle olan itilafın önüne geçmek için çok usta bir siyaset izlemek icap etmektedir.

Boris Han, hakimiyeti altında yaşayan halkı Hristiyanlık şemsiyesi altında birleştirip, Hristiyan tebaayı kendine bağlamak için milli Bulgar kilisesini kurma düşüncesine sahipti. Alman İmparatoru ile ilişkiye geçerek Hristiyan olmak istediğini bildirmişti. Bizans'a karşı müttefik arıyordu. Bunu öğrenen Bizans, Balkanlar'daki diğer Hristiyanlar'ın da Bizans kilisesinin kontrolünden çıkma tehlikesinin baş gösterdiğini sezdi. Hemen harekete geçip, harbi dahi göze alarak, bunu önleyecek politikalar izledi.

Bulgaristan üzerine sefer açtı. 863 yılında Bulgaristan'la Bizans arasında Bulgarların yenilmesiyle sonuçlanan yeni bir savaş patlak verdi. Memlekette doğal afetler sonucu büyük açlık, ahali arasında salgın hastalıklar, Bulgar halkını zayıf düşürmüştü. Savaşan iki ülke arasında imzalanan barış ile, Bulgar hükümdarı ülkesi için Ortodoks Hristiyanlığı ve İstanbul kilisesine bağlanmayı kabul etmişti. Bizans'ın bu amaçla Bulgarlar'ın üzerine yürüdüğü sırada, Boris Han, barış isteği ile Hristiyan olmayı, halkını da vaftiz etmek için Bizans'lı papazları ülkesine çağırmayı kabul etti.

Boris Han'ın ülkesinin Hristiyan olmasını kabul etmesinden sonra, bir piskopos başkanlığında ruhanilerden oluşan büyük bir Bizans grubu Bulgaristan'a geldi ve derhal bütün halkı Hristiyanlaşmaya girişirler. Bulgaristan'a gönderilen Bizans din adamları etnik kabilelerin ayinlerini bilmediklerinden dolayı basit bir Hristiyanlaştırma şekline başvurmışlardı. Ahaliyi vaftiz etmiş ve kiliseye toplamışlar, fakat onlara kabul ettirdikleri dinin ayrıntılarını bile izah edemedi geriye dönmüşlerdi. Hristiyanlığın ve ruhbanlığın tam ne demek olduğuna dair bilgi verememişlerdi.

Bunların faaliyetleri aslında kilisevari yerlerde topladıkları halkı vaftiz ederek Hristiyanlığa kabul etmekten ibaret idi. Boris Han, Hristiyanlaştırma işine büyük bir direniş gösterileceği sakıncasıyla buna büyük bir törenlilik havası vermemişti. Hatta kendi Hristiyanlaşmasını bile sade bir şekilde gerçekleştirmişti. Hristiyanlaşmayı

kabul ettiği gece (865) o dönem Bizans hükümdarı İmparator III. Mikhail'in (842-867) adını aldı .¹

Bulgarların Hristiyanlığı kabul etmeleri üzerine, Hristiyanlığın her türlü mezhebine mensup misyonerler Bulgar halkı arasına yayılmış, her biri kendi mezhebini yaymaya çalışıyordu. Bunlar arasında Bulgarları soyan ve dolandıranların sayısı hiç te az değildi².

Bir yandan Bizans Ortodoks Hristiyanlık, diğeryandan Batıdan gelen Katolik Hristiyanlık, din yolu ile Tuna Bulgarları Devletini etkileri altına almak için çalışıyorlardı. Bulgar devletini yönetenlerin ise topraklarında yaşayan halkların birliğini sağlayabilecek şekilde güçlü dini örgütlenmeye sahip bir yapıya ihtiyaçları vardı. Dokuzuncu yüzyıl, ortalarına doğru Bulgaristan'ın, Hristiyan devletleri ailesine katılabilmesi için gereken zemin mevcuttu. Bulgar toplumundaki dinsel farklılığın giderilmesi Türk- Bulgarların / Protobulgarların ve Slavların kendi topluluklarına ait dinleri üzerinde değil, üniversal bir dinin temelleri üzerine olması daha mantıklı geliyordu. Ayrıca bunun gerçekleştirilmesi için gerekli olan tüm tarihi koşullar mevcuttu. Tek etnik-dinsel topluluğa, tek halk saflarına katılabilmek, ahali arasındaki, kabile, etnik ve kültürel yaşam farklılıklarını giderebilmek Bulgar devletinin yaşayabilmesi için zorunlu idi. Her şeyden önce dini ve dünyevi birliğe duyulan ihtiyaç bu konuda en uygun dinin Hristiyanlık dini olduğunun düşünülmesine neden olmaktaydı.³

864'te, tek tanrıcı Gök Tanrı / Tangra / Tengri dinine inanan Türk- Bulgarların, Ortodoks Hristiyanlığı kabul etmelerinde kültürel bakımdan daha ileri sayılan Bizans Devleti örneği ve etkisi sadece askeri değildi. Bulgar Hanı Boris, gençliğinde Bizans başkentinde öğrenim görmüş, Ortodoks papazların etkisi altında kalmıştı. Bu etki, Bizansın işini kolaylaştırmıştı.

Bir yandan halkının Hristiyan olmasına, diğeryandan Bizans'ın etkisinden kurtulmak için milli Bulgar kilisesinin kurulmasına gayret göstermeye devam eden Boris Han, memleketinde kendine tabi bir Patrikhane bulunmasını istiyordu. Türk

¹ Age. s.93

² Age. s.93

³ www.bgnauka.com/view

devlet yönetimi geleneğinin mirascısı olarak, geleceğin şekillenmesine yol açan uygulamalarda imzası olmasını istiyordu.

Bizans'ın bağımsız bir Bulgar kilisesinden hoşlanmadığını, ülkesine yayılan Yunanlı papazların halkını çalmaya çalıştığını çok iyi biliyordu. Bizans'ın halka Hristiyanlık adı altında Yunan kültürünü yayarak kendine etki alanı açtığını görerek istiklalini sürdürebilmek için Papa'ya müracaat etti.

Kendilerini Hristiyanlık adı altında Yunan papazlar gönderip Yunanlılaştırmaya çalışan¹ Bizanslı papazları ülkesinden çıkardı. Papa'nın gönderdiği papazlar halkı yeniden vaftiz ederken, Papa'da bağımsız bir kiliseyi kabul etmedi.

Bizans bu gelişmeler karşısında toleranslı davranmakta yarar gördü. Gelişmeler üzerine Bulgar taleplerine olumlu cevaplar vererek Yasef adlı bir baş metropolit idaresindeki Bulgar Kilisesi'nin tekrar Ortodoks kilisesine bağlanmasını temin etti. Bulgar hükümdarı bir ara Hristiyanlığı Roma'dan kabul etme niyetine girmiş olmasına rağmen, olayların tabii gelişimi ülkede Hristiyanlığın yayılmasının Bizans'ın eli ile olduğu gerçeğini değiştiremedi. Milli bir kilise oluşturmak için çalışmalarına devam eden Boris Han ise daha ilerideki asırlardaki gelişmelere de damgasını vurmaya muvafak oldu. Katolik papazları ülkesinden çıkardı. Ülkesinde Ortodoksluğu hakim kıldı.

Olayları günlük gelişmelere göre izlersek resmi Bizans misyonu ile yanyana eretikler (yabancı tarikatlar), başka din misyonerlerinin, durumdan yararlanarak dini kaosa yol açtıklarını görürüz. Uygulamalara vaftizler esnasında başvurulmuş zoraki Hristiyanlaştırmalar da ilave olunmuştu. Bazı fertler, köyler ve gruplar zor kullanarak Hristiyanlaştırıldılar.²

Bulgarlar zaman zaman bu kesif Hristiyanlaştırma faaliyetlerine karşı direndiler. Mesela, Bulgaristan'ın ve hükümdarının Hristiyanlaştırılıp Bizans'la yakınlaşması, 866 yılı baharında bir isyan halini aldı. İsyan Türk- Bulgar / Protobulgar zadenlerinin bir bölümü tarafından düzenlenmiş ve yönetilmişti. İsyanlılar devletin zirve yönetiminde darbe yapmak amacıyla Pliska'ya doğru yola çıktılar.

¹ O dönemde iyi bir Ortodoks Hristiyan olmak ancak Yunanlılaşmakla mümkündü. Aynı şeyi iyi bir katolik olmak Latinleşmekle mümkündü diye de söyleyebiliriz.

² Bojidar Dimitrov, istoria na Bılgaria(Bulgaristan tarihi) Sofya 1992, s.98

Hükümdarı "kötü kanun" çıkardı diye suçlayan isyancılar, Boris Han'ı "ataların onur ve şerefinden vazgeçme" ile, yani Türk-Bulgar / Protobulgar geleneklerine ihanetle itham ediyordu. Boris Han (Mihayil) isyancıları bozguna uğrattı. İsyancıların başlarında bulunan 52 Boyarı ve onların bütün sülalerini yok etti.

Daha önemsiz kimseler ve alelade insanlar, isyana katılmalarına rağmen hiçbir cezaya çarptırılmadı. Çünkü tehlike arz edenler, devletin ve devlet geleneğinin sahibi Türk-Bulgar/ Protobulgar asizadeleri idi. Memleketteki durum, Bizans'a ve Hristiyanlığa karşı tutum ve hareketler, Boris Han (Mihayil)'i ve onun en yakın çevresini, bundan böyle hangi yoldan devam edileceğine ilişkin çok zor bir sınava sokmuştu.

Bulgar kilisesinin bağımsız olması için Bizansla 30 yıllık bir barış anlaşması imzalayan Boris Han, Bulgar kilisesinin Yunanlı papazların idaresinde olması halinde bağımsızlığın bir anlam ifade etmeyeceğini görmüştü. Bulgar papazlar yetiştirmeye gayret gösterdi.

Slavlar arasında Hristiyanlığın yayılmasına çalışan Kostantin (Kiril) ve Metody'in ¹yetiştirdiği talebelerden, Kliment ile Naum'u Bulgaristan'a çağırdı. Bunların yardımı ile kurulan Bulgar mektebinde, bir yandan papazlar yetişirken, diğer yandan da Slav-Bulgar edebiyatı doğmuştu. Sonuç olarak ta, bir Türk-Bulgar Devleti halinde kurulan Tuna Bulgar Devleti, büsbütün karakterini değiştirerek, bir Slav-Bulgar Devletine dönüştü.

Kostantin (Kiril)² ve Metodiy adındaki iki misyoner kardeşin yetiştirdiği talebelerin, Bulgarlara kültürel yönde yardım etmesi, Bulgar halkının

¹ Kostantin ve Metody iki kardeş olup Selanikli idiler. Babaları Bizans subayı idi. Büyük kardeş Metody okumuş,yükselmiş önemli bir din adamı idi. Kardeşi Kostantin'de daha çocukluğunda ün sahibi olmuştu. Bu iki kardeş Yunan ve Latin alfabesinden geliştirerek yeni bir alfabe yaptılar ve Çekoslavakyadaki Slavları Hristiyan yaptılar. Gerek Latinler, gerekse Bizans bu iki kardeşten hoşlanmıyordu.

² Kostantin ölmeden birkaç gün önce St. Krill adını almıştı. Hakkındaki bilgiler daha çok dini motiflerle süslenmiş efsanelerden ibarettir. Gerçekte Rus yada Slav hatta Rum değildi. Çalışmaları öncelikle Protobulgarlarla birlikte Slavların da Hristiyanlaşmasına ve Slav alfabesi ile Slavca edebiyat oluşmasına temel teşkil etmiştir. Rusların Hristiyanlığı kabul etmesinden çok önce yaşadığı için, Rusların Hristiyanlaşmasına dolaylı etkide bulunmuştur. Onun En önemli faaliyeti o güne kadar tanrıya ibadet edilebilecek yalnız üç dil olduğu, Tanrıya Yahudice, Latince ve Yunanca'dan başka ibadet edilmez görüşüne karşı mücadele vererek, İncilin diğer dillere çevrilmesinin önünü açması ve Hristiyanlığın daha geniş kitlelere yayılarak benimsenmesini temin etmesi olmuştur. Esas faaliyetleri arasında İncilin Hun/Türklerin diline çevrilmesi çalışmalarını ve Hristiyanlığın Balkanlarda ve Türk kabileleri arasında

Hristiyanlaşmasının Kostantin (Kiril) ve Methodiy adlı iki kardeşin çalışmaları ile olduğu görüşünü öne çıkarmıştı. Çünkü o dönemde hakim inancıya göre Hristiyanlık dini törenleri ve ibadeti ya Yunanca yada Latince olarak yapılabilirdi. Roma'da ölmeden çok kısa bir süre önce St.Kiril adını alan Kostantin ise İncil'i Slavların diline çevrilerek ibadetin bu dilde yapılabileceğini savunuyordu ve ömrünün önemli bir kısmını bunun mücadelesini vererek gerçekleştirmişti.

Kostantin (Kiril) ve Methodiy, kilise kitaplarını Slav - Bulgar diline tercüme edebilmek için önce bir alfabe düzenlemek işine giriştiler. Daha sonraları onların yetiştirdikleri öğrenciler bu ilk alfabeyi geliştirerek bugün Kiril alfabesi denilen alfabeyi düzenlediler.

İlk şekli Kostantin (Kiril) tarafından düzenlendiği için Kirillika adını taşıyan alfabe, bu alfabe ile İncil'in Slavcaya çevrilmesi, Slavca ibadet, Slav yazılı edebiyatının oluşması, 120 yıl sonra Kyef Knezi Vladimirin ve yönetimindeki Slav - Rusların da bu mezhebi kabul etmeleri bakımından çok önemli bir etken olmuştu. Çünkü Balkanlardaki Bulgar Slavcası ile hazırlanmış din kitapları ve slav edebiyatı, Rus Slavları arasında Hristiyanlığın yayılmasını kolaylaştırdı. Bulgar Kilisesinin Slav dili, Rus edebi dili olarak devam ettirildi. Bulgarlar için hazırlanan Kiril alfabesinin alınması, Yunan alfabesi esas alınarak hazırlanan bu alfabenin Latin alfabesinden farklı olması, Rusların yazı itibariyle de Avrupalı kavimlerden ayrılmasına da neden oldu.¹

Tarihi iyi yorumlayamayanlar, Bulgarların önce Ortodoks Hristiyanlık yolu ile de Bizans kültürünün, daha sonra da Slav kültürü nedeniyle Rusların etkisine girdiğini söylese bile, işe nereden bakılırsa bakılsın Slav Kültürü, Bulgar Kültürü ve Rus Kültürü Boris Han'a çok şey borçludur.

889'dan sonra tamamen din işleri ile uğraşmak için Preslavyadaki manastıra kapanan Boris Han, oğlu Vladimir'in (889- 893) eski Tangra/Tanrı dinine geri dönmek isteyen taraftarlarıyla birlikte hareket etmeye başlaması üzerine, manastırdan ayrıldı. Sadık taraftarlarını topladı, oğlunun üzerine yürüdü ve onu yenilgiye uğrattı.

yayılmasına katkılarını sayabiliriz. Hunların ve Balkanlara yayılan diğer Türk kabilelerinin dilini bildiği kabul edilir. Bundan dolayı Türk asıllı olduğuna dair de iddialar vardır.

¹ Akdes Nimet Kurat. Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917 ye kadar. Ankara 1948 s. 32-33

Vladimir'in Gözlerini kör ederek Varna bölgesinde Tekke Karaağacı denen yerdeki manastıra kapattı

Boris Han, Bulgar ileri gelenlerine yapmak istediklerini anlattı. Tahta üçüncü oğlu Simeon (893-927)'u çıkardı. Simenon, Bizans'ta eğitim görüyordu. Oğlunun Papaz olmasını isteyen Boris Han, onun sayesinde milli Bulgar Kilisesini kurmayı amaçlıyordu. Tekrar manastıra çekilen ve Bulgarları Hristiyan yaptığı için kilise tarafından Aziz ünvanı verilen Boris Han, 907 yılında öldü. Tahta çıkan Simenon, ertesi yıl Bulgar tüccarlarının Bizans'taki temsilcilerine baskı uygulayan Bizans'ın üzerine yürüdü. Üzerine gelen küçük bir orduyu yendi. Bizans'ın buna cevabı, bir yandan savaşa hazırlanırken diğer yandan kuzeydeki Macarlar'ı Bulgarlar'ın üzerine yürümeye ikna etmek oldu.

Simeon Macarlar'la savaşırken, Peçenekler'le anlaşarak Macarlar'a arkadan saldırmalarını sağladı. Peçenekler, Macarları bugünkü Macaristan'a göç etmeye mecbur ederken, Simeon da Bulgaristan'a girmiş olan Macar ordularını mağlup etmişti.¹

Birkaç defa Bizans'la savaşan Simeon zamanında, bazı bilim adamları tarafından Proto-Bulgar olarak da adlandırılan Türk-Bulgarın Slavlaşma aşaması da tamamlanmıştı. Bulgar Hanları Türk hükümdarlık ünvanı "Han" deyimini yerine, Slav tabiri olan "Çar" ünvanını kullanmaya başladılar.²

Simeon, Bizans'a karşı üstünlük sağladıktan sonra, Bulgar baş metropolitini Bulgar Patriği olarak ilan etmişti. Kızını Bizans imparatoru V.Kostantin'e vererek, Bizans imparatorluğunu kendi kontrolüne almak istiyordu. Fakat Bizans'ta meydana gelen bir ihtilal, planlarını bozdu.

Ortodoks Hristiyanlık, Slavlaşan Bulgar toplumunda, Türk-Bulgar etkisinin zayıflamasına, dolayısıyla Bulgarların Bizans'ın siyasi etkisine girmesine neden olmuştu. 971'de Bizans hakimiyetini kabul eden Bulgarlar, 1018'de artık bir Bizans eyaleti idiler. Boris Han sayesinde yaşamaya devam eden Slav-Bulgar kültürü ise daha

¹ Fehér. Age. s. 58

² Kafesoğlu. Agm. s. 108

sonra Kuman Türk asıllı yönetici hanedanlarla devlet olarak tekrar tarih sahnesine döndü.¹

¹ Vasil Zlatarski, İstoria na Bılgarskata dirjava prez srednite vekove, Sofya 1987, s.137

C. SLAV ALFABE VE YAZISININ OLUŞMASI

Bir milleti yok etmenin iki yolu vardır: Dinine ve diline dokunun o milleti yok edersiniz.

Halide Edip

Bir adam, kanca müşterek olduğu insanlardan ziyade, dilde ve dinde müşterek bulunduğu insanlarla bereber yaşamak ister. Çünkü insani şahsiyetimiz bedenimizde değil, ruhumuzdadır. Maddi meziyetlerimiz ırkımızdan geliyorsa, manevi meziyetlerimiz de terbiyesini aldığımız cemiyetten geliyor.

Z.Gökalp

Ziya Gökalp ve Halide Edip'in yukarıdaki tesbitleri Bulgar Türkçe'sinin ve eski Bulgar dininin kaybolmasının, Türk-Bulgar Milletini yok ettiğini açıklayan hipotezlerdir.

Slav alfabe ve yazısının oluşması, Slavların ortaçağda en belirli kültürel edinimidir. Çernorizets Hrabır'ın belirttiği gibi, Slavlar önceleri "çizgi ve hatlarla" yazıyorlardı. Bulgar ve diğer Slav devletlerinin oluşmasından sonra bu devletlerin halkları, Yunan ve Latin alfabelerini kullanmaya başladılar. Bulgaristan'da ve diğer Slav ülkelerinde var olan grafik sistemlerinin temelleri üzerine, Slav alfabesi yaratma deneyimlerinde bulunulmuştu. Fakat bu deneyimler başarısız sonuçlanmıştı. Slav alfabe ve yazısının bulunuşu, uygulanması ve yayılması tamamen Konstantin (Kiril) ile Metodiy kardeşlerin çalışmaları sonucudur¹.

Onlar Selanik doğumludur. Kardeşlerden daha yaşlısı Metodiy daha genç yaşta kendini askeri-idari işlerine kaptırır ve Bizans İmparatorluğunda bir Slav ilinde valliğe atanır. Konstantin ise İstanbul'daki anılmış Magnaur okulunda mükemmel eğitim, gördü. Fevkalade yeteneğiyle okuldaki Bizans, yöneticilerinin dikkatini üzerine çekti. İki kardeşin hayatında, 851 yılında önemli bir değişiklik vuku bulmuştu.

Onlar, Küçük Asya'da bulunan Polihro manastırına yerleştiler. Sekiz yıl sürekli orada kaldılar. Bu süre esnasında aralarında bilim üstüne çeşitli sohbetlerde bulunarak,

¹ Age. s.143

geceli gündüzlü kitaplardan ayrılmadılar. Onların bu gayretleri boşa gitmedi ve 855 yılında Slav alfabesini bulmakla sonuçlandı.

Öğrencilerden oluşan dar bir çevre içinde, Yunancadan Slavcaya bazı dini kitapların çevirisini yaparlar. Büyük Moravya Knazı Rostislav' (846–870) 'ın temsilcileri 862 yılında Bizans imparatoru huzuruna çıkıp, ülkelerinde Slav dilince vaazlarda bulunmak için insan göndermesini rica edince, seçim iki kardeşe düştü. Çünkü onların çalışmaları herkes tarafından, iyi biliniyormuş. Konstantin (Kiril) ile Metodiy kardeşler 863 yılında Büyük Moravya'ya gittiler.

Onların bu misyonu, orada çok iyi meyveler verdi. Orada müstakil kilise ve bir hayli de okul açtılar. Nice öğrenci ve birçok Slav din adamı yetiştirip eğittiler. Yeni çeviriler yaparak Slavca kitap sayısını artırdılar. Kilisede olduğu gibi, ameli çalışmalarda da Slav dilini kabul ettirdiler¹.

"Üç dil dogması" taraftarları onların çalışmalarına karşı çıktılar. Onlara göre, dini vaazlar, konuşmalar, ibadetler ancak üç dilde olabilir: Yunanca, Latince ve Yahudice. Konstantin (Kiril) 867 yılında Venedik'te düzenlenen tartışmalarda rakiplerine retorik bir cevap vermişti: "Tanrı herkese aynı miktarda yağmur göndermiyor mu? Aynı zamanda Güneş de herkes için aynı derecede parlamıyor mu? Hepimiz, aynı miktarda hava solumuyormuyuz? Ve siz, ancak üç dili kabul ederek, diğer halkların ve kabilelerin kör ve sağır kalmasını istemekle hiç mi utanmıyorsunuz?"²

Bu tartışmalarla ilgili olarak, göreve yeni başlamış olan Papa II. Adrian tarafından Roma'ya davet edilirler (867 - 872). Papa onların çalışmalarını ve yaptıkları çevirileri yeterli buldu ve onayladı. Konstantin (Kiril) 14 Şubat 869 tarihinde keşiş unvanı ile birlikte Kiril adını da aldıktan kısa bir müddet sonra vefat etti. "San Klemente" kilisesinde toprağa verildi.

Metodiy Kiril'in ölününden sonra. Panonya Slavları knazı Kotsel'in yanına yerleşti (361- 872). Knazın ricası üzerine Papa en kısa zamanda Metodiy'i bütün Panonya'ya piskopos tayin etmişti. Bu girişim, Alman din adamlarının hoşuna gitmemişti. O'na karşı türlü lanetler ve iftiralar savurmaya başladılar. Bunun neticesi

¹ Bojidar Dimitrov. Age. s.215

² Age. s.112

Metodiy iki buçuk yıl bir manastırda kapalı kaldı. Papa VIII. Yoan (872–882) Roma kilisesinin otoritesini koruyabilmek ve Slavlar arasında onun etkisini güçlendirebilmek için Metodiy'i serbest bırakmalarını emretmişti.

O'nu Merkezi Velegrad olmak şartıyla bütün Büyük Moravya'ya başpiskoposluğu görevine getirir (874). Metodiy'in tekrar Büyük Moravya'ya dönüşü Slav ilahiyatçısına, eğitim ve kitap yayına son derece büyük bir etki göstermiştir. Şahsen Metodiy, öğrencilerinin yardımları sayesinde kitap tercüme işlerine canla başla sarılmıştı.

Ardı arkası gelmeyen mücadeleler, çalışma ve ıstıraplar sonucu, Metodiy 6 Nisan 885 tarihinde vefat etti. 200 ün üzerinde öğrencisi olmasına rağmen, öğrencileri arasından kendine devamcı olarak Gorazd'ı seçer. Bununla da Metodiy'in Büyük Moravya misyonu sona ermiş olur.¹

¹ www.bgnauka.com

II. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ DE BULGARİSTAN

Bulgaristan bir doğu Avrupa ve Balkan ülkesidir. Osmanlı'dan ayrıldıktan sonra değişik şekillerle idare edilen ülke, son olarak demokrasiyi seçmiştir. Ülkede 4 yılda bir seçilen 240 üyeli bir Parlamento bulunmaktadır. Bulgaristan 2007 yılından itibaren Avrupa Birliğine girmiş bulunmaktadır. Kısa vadede bu gelişmenin ekonomik açıdan, önceki duruma göre pek farklı bir gelişme sağladığını söyleyemeyiz. Buna rağmen siyasi ve sosyal bakımından bazı değişiklikler ve gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerin ekonomik ve sosyal hayata yansımalarının bazı güçlüklerin aşılması ile mümkün olabileceği görülmektedir.

Bulgar milliyetçileri temsil eden parti ATAKA, durmadan, Türklere ve Müslümanlara karşı çalışıyor ve Bulgar halkını kışkırtıyor. Bulgaristan'da cereyan eden ve toplumu huzursuz kılan olumsuzlukların, Türklerden ve Müslümanlardan geldiği iddia edilmektedir. Avrupa Birliğine görüşmeler yolu ile giren Bulgaristan hükümetine, Avrupa Birliği kriterlerine uymadığı için gelen AB uyarılarının, Türkler yüzünden geldiğini iddia eden bu siyasi hareket aynı zamanda Osmanlı devletine karşı çok büyük tepki gösteriyor. Ermenilerle birlikte hareket ederek Türklerin Ermeni soy kırımını yaptığını iddia eden bu parti, Bulgar parlamentosunda, söz konusu soykırımı kabul edilmesi için teklifte bulunuyor, Türkleri ve Türkiye'yi kötülemeye çalışıyorlar. Osmanlılar, Bulgar halkına zulüm yaptığını iddia edip, Türkiye'den tazminat isteyen bu partinin, düşünce ve faaliyetleri, barış içinde bir arada yaşama özleminde olan Bulgar toplumunu tedirgin etmektedir.¹

Bunlarla birlikte Bulgaristan'da, Büyük Meclis'e Bulgaristan'da Hristiyan Ortodoks dininden başka bütün dinlere ikinci kategori din gibi muamele etmek, dini sembollerin yasaklanması gerektiği vb. gibi tekliflerde bulunmaktadırlar. 2006 yılında minarelerden ezan okunmasına karşı bir kampanya başlatıldılar ve birkaç şehirde camiler

¹ Trud gazetesi, Sofiya, 20.02.2007

önünde protesto gösterilerinde bulundular. Bazı yerleşim yerlerinde cami inşaatlarına, halkı kışkırtmak suretiyle mani olmaktadırlar¹.

Bulgaristan'ın idari yapısı Türkiye'ye benzer olmasına rağmen, yer yer farklılıklar da vardır. Mahalli idarelere, daha fazla yetkiler verilmiştir. İlçelerde Kaymakam bulunmamaktadır. Bütün bir ilçe seçimle başa gelen belediye başkanı tarafından idare edilmektedir. Resmi dil Bulgarcadır.

¹ Duma gazetesi, Sofiya, 18.07.2005

A.GÜNÜMÜZ BULGARİSTAN’INDA DİNE YAKLAŞIMLAR

Bulgar devleti resmi olarak halkı dini açıdan Ortodoks, Müslüman ve diğerleri (Katolik, Protestan, Yahudi) olarak üç ana gruba ayırmaktadır.

Avrupa Birliği üyesi olan günümüz Bulgaristanında dini inançlar ve dinlere serbestlik tanınıyor. İbadethane açmalarına müsaade ediliyor. Dini ayinler serbesttir. Devlet okullarında din dersleri okutulmaktadır. Bu din derslerinde yalnız Ortodoks ve Müslüman cemaatlere yönelik bilgiler vermekte, diğer gruplar kiliseleri etrafında eğitim almaktadır. Yahudilerin özel okulları vardır. İlk okuldan itibaren çocukları bu özel okullarda okumaktadırlar.

Müslümanlar ise 8 yıl devlet okullarında eğitim gördükten sonra mevcut 3 İmam Hatip Lisesine ve Yüksek İslam Enstitüsüne gidebilmektedirler. İazemam Hatip Lisesi mezunları diğer üniversite branşlarına gidebilmektedir. Ortodoksların dini ağırlıklı eğitim veren 3 lisesi ve İlahiyat fakülteleri vardır. Ayrıca Evangelistlerin de bir yüksek din okulu mevcuttur.

Günümüzde Bulgar yönetimi mezhepleri ayrı bir din olarak kabul etmektedir. Dinlerin kayda alınması mahkemeler vasıtası ile olmaktadır. Mahkemeye nüracaat eden kendi inancının diğerlerinden farklı olduğunu beyan eder ve mahkeme bu beyan üzerine o gurubu ayrı bir dinsel grub olarak tanır. Bu şekilde kendini onaylatan grup diğer din mensuplarına tanınan haklardan yararlanır. Bu şekilde Bulgaristanda tescil edilmiş 94 ayrı dini grup bulunmaktadır. Bunların çoğu Hristiyan şemsiyesi altındaki toplanabilecek dini gruplardır.

B. BULGARİSTAN'DA ORTODOKS HİRİSTİYAN DİN GÖREVLİĞİ **ve** **DİNİ TEŞKİLATLAR**

1. Millî- Dinî Konsil (Svetiya Sinod)¹

Bulgaristan Ortodoksal kilisesi de Konsil ve hiyerarşi prensipleri üzerine kurulmuştur. Kilise idaresinin en yüksek organı Millî Dinî Konsil'dir. Ona bütün Mitropolit'ler ve Papazlar iştirak edebilir. Bulgar Patrikhanesi'nin tesisinden sonra dört kez. Milli Dini Konsil gerçekleştirilmiştir. (1871, 1921-1922, 1953 ve 1997 yıllarında).

Mer'i olan kanuna göre Millî Dinî Konsil teşri' organıdır. Kanuni talimatnameleri leğıştirebilir, izafe ve iptal edebilir. Millî Dinî Konsil, Yüksek Kilise Kurultayı'nın problemlerini dinliyor. Konsil 52 Papaz ve 55 Layk'tan ibarettir. Onların seçimi, tüzüğün 29 maddesine göre oluyor. Konsil gereği seçim 4 yılda bir gerçekleştirilmektedir. Şu anda çalışan Keşiş'lerin sayısı 1 380'dir. Onların bir kısmı emekli olup halen hizmette bulunuyorlar. Bu anda Bulgaristan'da 3 027 kilise ve 587 Paraklis (küçük kilise) mevcuttur.²

2.Patrik (Palriarh)

Patrik (Palriarh); Kelime olarak babaların babası manasına gelmektedir. Bulgar literatüründeki manası ise; Bulgar Kilisesi'nin ve bütün din adamlarının başı anlamına gelmektedir.

3. Mitropolit

Mitropolit kelimesi Yunanca Metropol kelimesinden gelmektedir. Kelime manası; Ana Şehir, Vilayet merkezidir. Bulgar Literatüründeki manası ise; Hristiyan Dini'nin illerdeki baş sorumlusu demektir.

4. Papaz

Papaz (Pop veya Sveštenik): Kelime olarak: İhtiyar ya da olgun insan manasına gelmektedir. Bulgar Literatüründeki manası ise; Örnek yaşantısıyla diğer insanlardan ayrılan ve kendisini Tanrıya adanmış din adamı, kilise görevlisi demektir.³

¹ Todor Petkov, Pitevoditel, Sofya 1998 s.12

² DMA (Diyanet müdürlüğü arşivi), 17-535

³ Ortodoks kilisesi tüzüğü, s.4.

C . BULGARİSTAN'DA HRİSTİYAN MEZHEPLERİ

1. Bulgaristan'da Katoliklik¹

Katolikliğin Bulgaristan'da yayılma çabası, ilk olarak Çar I. Boris tarafından 865 yılında Hristiyanlığı kabul ettirmesiyle başlıyor. Siyasi mülahazalardan Hristiyanlığı İstanbul'dan mı yoksa Roma'dan mı kabul etmede tereddüttedir. Alman kralı Lüdovik'e, Papa ile aralarında aracılık etsin diye ricada bulunur. Daha sonra Bulgaristan'ın menfaati Yunan Patrikliği'nden yana olacağını göz önüne bulundurarak, onların tarafına yöneliyor. Sonraki yıllarda tereddütler yaşamaktadır. Çar I. Boris, 866 yılında Roma'ya elçiler gönderiyor ve Papa'ya 115 soru soruyor. Din adamlarının göndermesini istiyor. O yılın sonlarında Bulgaristan'a Papa'nın gönderdiği heyet geliyor.

Gelen iki Piskopos, Bulgaristan'ı Roma Katolik kilisesine iltihak etmiştir. Çar I. Boris, heyetin önderi olan Formoza Portuenski'nin tesiri altında kalıyor ve Bulgar kilisesinin başına tayin etmek istiyor. Bu nedenden dolayı o, Romadan ayrılıyor ve İstanbul Patrikliğinin düzenlediği konsilde, 04.03.870 tarihinde, Bulgaristan özerk olarak ilân ediyor. Papa 2. Adrian ve 8. Yuhanna'nın (871-882 yılında) çabalarına rağmen, Bulgaristan kilisesini Roma Katolik kilisesi tarafına yollar.

Sözkonusu misyonerleri, Osmanlı döneminde Bulgarlar tarafından hoş görü ile davranırlar. Çünkü böylelikle Roma'nın desteğini almak istiyorlardı ve Batı Avrupa'yı yardıma teşvik ediyorlardı. XVII yüzyılda Bulgaristanda 3 Katolik eparşi açılıyor: Sofya, Preslav ve Nikopol'da.

Amerika ve Batı Avrupa Protestan cemiyetlerin faaliyetlerine rağmen, yine de önemli bir başarıya ulaşamıyorlar. 1944 yılından sonra yeni hükümet Protestan kiliseleri üzerine baskı uyguluyor ve onlara hukuki hak tanımıyor. 1989 yılında ²Bulgaristan'da 125 mahalli Protestan kilisesi vardı. Bunlar 122 papaz tarafından çalıştırılıyordu. Taraftarları 20 000 kişi kadardır. 5 000 kişide resmi olmayan kiliselerin müntesibidir. Protestan kiliselerin durumu 10.11.1989 yılından sonra daha da iyileşiyor.

¹ Todor Petkov, Pitevoditel ,Sofya 1998 s.23.

2.Bulgaristan'da Evangelist Metodist Episkopal Kilisesi¹

Protestanlığın akımı olarak XVII. yüzyılda meydana geliyor. Başlangıcı Anglikan kilisesinden kaynaklanıyor. Bulgaristan'a Protestanlardan önce metodistler geliyor. Robert Koleji'nin Müdürü Dr. Sayrins Hamlin 1857 yılından Amerikan ilâhiyatçılarından olan Dr.Albert Long ve Dr.Wesly Printimen'i aileleriyle birlikte Bulgaristan'a gönderiyor. Onlar Şumnu'ya yerleşiyorlar ve ilk önce Bulgarca öğrenmeyle meşgul oluyorlar. İlk Bulgar Metodisti olan Berkovitsa'dan Gavril İliev'dir. Daha sonraları, Gabrovo, Dryanovo, Travna ve Kotel'i ziyaret ediyorlar. Buralarda kendilerine taraflar topluyorlar. Kotel'den Stefan Tomov ve Petır Mateev'i İngiltere'ye Metodist kolejine gönderiyorlar. Rusçuk'ta 1874 yılında dini kurslar organize ediyorlar. Burada ilk metodist papazları yetiştiriyorlar.

1875 yılında Bulgaristan'a ABD'den iki misyoner daha geliyor. Bu çalışmaların sonunda 1876 yılında 1. Bulgar Metodist Papazların Konferansı yapılıyor.

Rusçuk, Sviştov, Tırnovo, Botevgrad, Lom, Plevne ve Vidin'e kilise açıyorlar. Metodistler daha sonra Bulgaristan'da "Zornitsa" gazetesini basmaya başlıyorlar. Metodist kilisenin müntesipleri 1000 kişiye ulaşıyor. 20 mahallede cemaatları vardır. Onlardan 7'si Sofya'da dır. Diğerleri Şumnu, Varna, Rusçuk, Lovça, Tırnovo ve Rusçuk köylerinde bulunuyor. Papazlarının sayısı da 20 kadardır.

3. Bulgaristan'da Evangelist Konsil Kiliseler Birliği (Kongreliler)²

Konsilî veya Bulgaristan'da Kongre kilisesi şeklinde meşhur olan bu akım, resmi olan Anglikan kilisesi tarafından takibata uğruyor ve taraftarları İngiltere'yi terk edip diğer ülkelerde bu akımın görüşlerini yaymak için dağılıyorlar. Hiyerarşiyi ve otoriteyi reddederek kilise cemaatlerinin tam hürriyetini ve özerkliğini kabul ediyorlar. Konsili kilise ve özellikle onun Amerikan merkezli misyoner faaliyetleri, Bulgaristan'da daha XIX yüzyılın ikinci yarısında başlıyor. İlk olarak İstanbul da yaşayan Bulgarlar'la, Güney Bulgaristan'da faaliyetlerine devam ediyorlar. 1857 yılında Bulgar misyonuna Charls Mors atanıyor. Filibe, Edirne ve Eski Zara'da ilk merkezlerini kuruyorlar. İlk Bulgar Evangelist Kilisesi 1871 yılında Bansko'da kuruluyor. 1874'te Meriç'leri

¹ Todor Petkov, Age. s.23.

²Todor Petkov, Age, s.25.

(Çırpan) köyünde ve Yambol'da yeni kiliseler açılıyor. Bilimsel faaliyete, misyonerler büyük önem veriyorlar. Okullar açıyorlar ve dini dergiler yayınlıyorlar. Metodistlerle birlikte İncil'i Bulgarca'ya tercüme edip dağıtıyorlar. İlk İngilizce-Bulgarca ve Bulgarca-İngilizce sözlük Mors tarafından telif edilmiştir. 1878 yılında 241 kişiden. 1886 yılında 552 kişiye ulaşıyorlar. İki yıl sonra Pazarcık'ta ilk kilise konsilini gerçekleştiriyorlar.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Konsili Kilisenin gelişiminde bir durgunluk oluyor. Bu durgunluğun sebeplerinden biriside, Bulgaristan'da Adventist ve Petdesyatnik kiliselerinin yayılmasına bağlanıyor. 1930 yılında Bulgaristan'da 30 Evangelist Kongreli K ilise vardır. Onlardan başka 18 Evangelist cemaat vardır. Toplam sayıları bu yıllarda 1000 kişiye ulaşıyor. 1944 yılından sonra, komünistlerin baskılarına rağmen, faaliyetlerine eliyorlar. Hatta 1980'li yıllardan kalma istatistiklere göre komünizmin devrinde onların sayısı daha da artıyor.

Bakanlar Kurulunun 7.11.1990 tarihli kararıyla kilise tasdik ediliyor. Şu anda onların 33 mahallî kiliseleri vardır. 10 Papaz ve 10 Kilise görevlisi tarafından idare ediliyorlar. Kongrelielerin sayısı toplam 2200'e ulaşıyor. Sofya'da 2 mahallî kilise, Filibe'de 2. Blagoevgrad, Velingrad, Bansko, Razlog, Asenovgrad, Burgas, Haskovo, Pazarcık, Panagürişte, Samokov ve Yakoruda'da birer kiliseleri vardır.

4. Bulgaristan'da Evangelist Baptist Kiliselerin Kurulu ¹

Baptizm, Almanya'da olan Anabaptizm oluşumuna bağlıdır. Onun başlangıcı Nikolay Storh'un görüşüyle ortaya çıkıyor. O ise Martin Lüter'in taraftarlarından. Baptistler, Protestanlığın esas görüşlerini kabul ediyorlar. Onları birbirinden ayıran en önemli özellik, yaşlıları vaftiz etmeleridir. Onların bu töreni yalnız denizde, nehirde ve kilisede özel hazırlanmış yerlerde gerçekleştiriliyor. Kilisenin ismi "Baptizo" kelimesinden geliyor ve anlamı da "suyla vaftiz etmek"tir.

Bulgaristan'a İlk Baptist görüşleri Rusya'dan geliyor. 1867 yılında Kuzey Dobruca'ya kendi görüşlerinden dolayı takibe uğrayan Alman asıllı, Rusya vatandaşları göç ediyor. Onlar görüşlerini Bulgar halkına da yayıyorlar. Bulgaristan'da Baptistliğin yayılmasında Amerikan ve Alman Baptist Birliği, en önemli rolü oynuyor. Kazanlık ve

¹ Bkz., Todor Petkov, Pitevoditel, Sofya 1998 s.24

Lom'da olduğu gibi, Sofya, Varna ve Çirpan'da da dinî hayat yaşamaya başlıyorlar. Sofya'da 1923 yılında Baptist Kilisesi de inşa ediliyor. 1944 yılında Bulgaristan'da onların sayısı 800 kişi kadardır. 1944 yılından sonra diğer kiliselere oranla, Baptist Kilisesi en çok baskılara maruz kalıyor. Bakanlar Kurulu'nun 7.11.1990 tarihli kararıyla Baptist Kilisesi'nin hukuki hakları tanıyor. Baptist Kilisesi, Dünya Baptist Birliği'nin ve Avrupa Baptist Federasyonu'nun bir koludur.

Evangelist Baptist Kiliseler Birliği'nin 26 mahallî kilisesinde, 26 Papaz tarafından dini törenleri gerçekleştiriliyor. Büyük kiliseleri Sofya, Lom (2 adet), Berkovitsa, Filibe, Montana, Dupnitsa, Blagoevgrad, Sandanski, Petriç, Kazanlık ve Varna'dadır. Küçük kiliseleri ise Kozloduy, Rila, Gotse Delçev, Pirdop, Radomir, Ruse, Pernik, Gara Pirin, Strumsko, Jeleznitsa, Damanitsa, Kostenets, Kozarsko ve Stubel köylerinde dir.

5. Bulgaristan'da Petdesyanik Hareketi ¹

Petdesyanik hareketi XX yüzyılın başında (1906) Amerika'da kuruluyor. Petdesyanik hareketi, Bulgaristan'da ise 1. Dünya Savaşı'ndan sonra yayılıyor. New York Petdesyanik Cemaati'nin 3 misyoneri, Rusya'ya yolculuk yaparken, Bulgaristan'da kısa bir müddet kalıyorlar. Varna ve Burgas'da kendilerine taraftar topluyorlar. Onlardan birisi (Dionisiy Zaplişni) Bulgaristan'da kalıyor. 1928 yılında onlar Evangelik Petdesyanik Kiliseler Kurulu'nu teşkil ediyorlar. İlk olarak "Petdesyanik Hareketi" gazetesini yayınlıyorlar. Sonraları onu "Blagovestitel" dergisiyle değiştiriyorlar.

Daha sonraki yıllarda Bulgaristan'da Petdesyanik kilisede, büyük gelişme oluyor. 1944 yılında Petdesyanik Kilisesi, yeni hükümet tarafından baskı görüyor. Buna rağmen onlar faaliyetlerine devam ediyorlar. 1980'li yıllarda 5000 kişiye ulaşıyorlar. 1989 yılında 43 kilise ile 36 Papazları vardır. Kilise, Bakanlar Kurulu'nun 7.11.1990 tarihli kararıyla mezhep olarak tasdik edilmiştir. "Blagovestitel" Dergisi 1991'den sonra yeniden basılmaya başlanmıştır.

Bulgaristan'daki sayıları tahminen 50 000 kişiye ulaşıyor. Merkezleri Sofya'da Baço Kiro Cad. No:21'de bulunan beş katlı binada dır. Şumnu'daki Katedral, Kazanlık'taki kilise Kompleksi ve Rusçuk, Haskovo, Dimitrovgrad, Gılibovo, Radnevo

¹ Todor Petkov, Age.s.25.

(5), yerlerdeki kiliseler onlara bağılıdır. 1944 yılından sonra faaliyeti yasaklanıyor. 1980'li yıllarda Pavel İgnatov tarafından Bulgaristan Mukaddes Kilisesi olarak tekrar tescil edilmeye çalışılıyor. Ancak kabul edilmiyor. Daha sonra Bakanlar Kurulunun 27.12.1990 tarihli kararıyla tasdik ediliyor. Dinler Müdürlüğü Pavel İgnatov'u lider olarak tayin ediyor, Bulgaristan'da faaliyetlerini çoğaltıyor. Kostenets'te 1995 yılında toplanan Prezviterian Konsili onların sayısının 15 000 kişi olduğunu bildiriyor. 208 mahalli kiliseleri ve 175 papazları vardır. 1997 yılında üyeleri 25 000 kişiye ulaşıyor. 240 mahalli kilise ve 200 papazları vardır.

6. Bulgaristan'da "Özgür Evangelist Toplantıları" Ortaklığı¹

Bu Protestan grubu, Bulgaristan'daki faaliyetlerine Baptist kilisesiyle başlıyor. Dünyada düzenledikleri "Kardeşlik toplantıları" ile meşhurdurlar. 1910 yılında Stefanov'un grubu toplantılar düzenlemeye başlıyor. Protestanların arasında Stefanovist olarak da tanınıyorlar. Papazları ve maaşlı rahipleri yoktur. Toplantıları evlerde yapıyorlar. "Duhovno slovo" dergisini yayınlıyorlar. 1921 yılında Stefanistler Petdesyatnikler ile yakınlık kuruyorlar, hatta bir ara onlara bağlanıyorlar. 1924 yılından sonra onlardan ayrılıyorlar. Spas Stefanov'un 1956 yılındaki vefatıyla, yerine oğlu Stefan Stefanov geçiyor.

Spas Stefanov'un yeğeni Georgi Rusevski 19 kişiyle birlikte 20.10 1991 yılında "Özgür Evangelist Toplantıları" ortaklığını kuruyor. Tüzüğü Bakanlar Kurulu'nun 04.05.1991 tarihli kararıyla tasdik ediliyor ve lider olarak Dinler Müdürlüğü tarafından 16.07.1993 tarihinde tayin ediliyor. Şu anda bu cemaatin Bulgaristan'da 100 kişi kadar taraftarı vardır. Onlardan 25-30 kişilik en büyük grup Sofya'dadır. Diğerleri ise Filibe, Haskovo, Asenovgrad, Lüvimets 5, vb. yerlerde bulunmaktadır. İki aylık "Duhovno Slovo" dergisini yayınlıyorlar. Bu cemaat, dinî toleransı ile tanınıyor. Taraftarları bütün diğer Mesihi akımlara anlayış ve hoşgörüyle yaklaşıyorlar. Kendilerine göre Yeni Ahid'i en doğru anlayan onlardır.

¹ Todor Petkov, Pitevoditel, Sofya 1998 s

7. Bulgaristan'da Adventist Hareketi ¹

Adventizm XIX yüzyılın başlarında ABD'de Baptistliğin bir şubesi olarak ortaya çıkıyor. Onun kurucusu William Miller 1843 yılında Dünyanın sonu gelecek diyerek dikkatleri üzerine çekiyor. Adventizm Bulgaristan'da Alman misyonierleri tarafından 1914 yılında başlatılıyor. Onlar 1925 yılında kendilerine taraftar buluyorlar ve "Hristiyan Advent cemiyeti"ni kuruyorlar. 1934 yılında bu organizasyon devlet tarafından yasaklanıyor. Ama taraftarları faaliyetlerine devam ediyorlar. Onların ellerinde hareketin Washington merkezi tarafından alınmış büyük gayri menkuller vardır. 1944 yılında onların sayısı 500 kişi iken, 1989 yılında bu rakam 3 000 kişiye ulaşıyor. Onların 34 kilisesi ve 40 rahibi vardır. Bakanlar Kurulu'nun 7.11.1990 tarihli kararıyla "7'ci Gün Adventistler Kurulu"na hukukî haklar tanındı. Dinler Müdüriyeti de Agop Tahmisyan'ın liderliğini kabul etti. Törenlerini kiralık evlerde ve salonlarda icra ediyorlar. Toplam olarak 6 700 kişidirler. Kilisenin müstakil yayın evi vardır Bir çok kitap, broşür ile "Hristiyan tefekkürü" adında aylık gazete yayınlıyorlar.

8. Bulgar Evangelist İlâhi Kilisesi - Filibe²

Bu kilise Bakanlar Kurulunun 7.11.1990 tarihli kararıyla tasdik edilmiştir. Onun lideri Blagoy İzevdir. Onun verdiği bilgilere göre ilk önce 1915 yılında Gümölcine'de (Trakya)'da kurulmuştur. 1919 yılında merkezi Filibe'ye değiştirilmiştir. Resmi tescili 1921 yılında yapılıyor. Protestan kiliseleri arasında "İzev'in kilisesi" olarak da meşhurdur. Onun görüşleri, Baptizm'den, Petdesyatniklik'ten ve Protestanlığın temel esaslarının birleştirilmesinden oluşuyor. İzev ve onun gurubu 1922-1928 yılları arasında. Petdesyatnik akımına bağlıdırlar. Sonraları onlardan ayrılıp Baptistlere iştirak ediyorlar ve 1941 yılında "Evangelist Hristiyanlar ve Babtistler" olarak birleşiyorlar. 1944 yılından sonra "İzev'in Kilisesi" bir kaç defa Protestan kilisesi olarak tescil edilmeye çalışılmış takat sonuç almamış. Sebebi taraftarlarının az olmasından kaynaklanıyor. Onların bir kısmı Baptist kilisesine müntesip oluyorlar. Şu anda yaklaşık 260 taraftarları vardır. Onlarda genellikle Filibe, Pazarcık, Gabrovo, Sofya ve Peştera'da yaşamaktadır. Liderleri Tanço Tenşev'dir.

¹Georgi İvanov, Bulgar Kilisesi, s.74/

²Todor Petkov, Pitevoditel, Sofya 1998 s.26

9. "Arınmış İsevi Kilisesi" Ruhanî Hristiyan Cemiyeti¹

Bu kilise Bakanlar Kurulunun 4.05.1992 yılındaki kararıyla tescil olunmuştur. Tescilden hemen sonra, cumartesi günleri Sofya da hutbe okumaya başlıyorlar. Konu: Kıyamet günü sona erdi. Ölülerin mahkemesi de görüldü. Artık ceza ve mükâfatı beklemekteyiz". Dinler Müdürlüğü kiliseye Doç. Dobrin Nikolov'u lider tayin ediyor. Taraftarları 40 kişidir ve kilise ve papazları da yoktur.

10. Bulgaristan'da "Lüteran Kilisesi"²

Bu kilise Protestanlığın asıl akımıdır. Şimdi Lüteranlık, Protestanların arasında en güçlü ve otoriteli mezheptir. Taraftarların sayısı 60 milyondur. Genellikle Alman, Lehistan, Rusya, Litvanya, Çek, Slovakya, Avusturya, Macaristan, Yugoslavya, Fransa, Hollanda ve ABD'de yaşıyorlar. Danimarka, Norveç, İsveç, Finlanda, İzlanda, Estonya ve Latviya'da da resmî devlet mezhebidir. Bulgaristan'da Lüteranlığın tarihî kökleri yoktur. Aleksandır Batenberg'in yardımıyla 1879 yılında. Sofya'da Evangelist Lüteran cemiyeti tesis ediliyor. O kendisine "Dondukov" caddesinde kilise yapıyor. İlk tebliğ edici Adolf Koh'tur. Bu merkezin halk üzerinde önemli bir tesiri olmuyor. 1944 yılından sonra Bulgaristan'da Lüteranlığın geliştirilmesi deneniyor.

1989 yılından sonra Bulgaristan'a Spevaçek ve Kelm aileleri geliyor. Onlar (ABD)'daki Wiskonsin Evangelist Lüteran Sinot'unun üyeleridir. Şu anda Bulgaristan'da 5 Amerikalı tebliğ edicisi vardır. Taraftarları 30 kişidir. Kiliseleri Sofya'nın Loznitsa mahallesinde bulunmaktadır. Kiliselerinde görevlendirmek için Bulgarlar'ı Papaz olarak hazırlıyorlar. Lüteran kilisesi Sofya'da Hristiyanlık Bilgi Merkezi kuruyor. Orada çocuklar için pazar günleri dini kurslar yapılmaktadır. Ayrıca yaşlılara da İncil'den dersler verilmektedir.

11. Bulgaristan'da Yeni Havariyun Kilisesi³

Bu kilise Protestanlığın bir şubesidir. XIV. yüzyılın sonlarında ve XIX asrın başlarında, İngiltere, İskoçya ve Almanya'da ortaya çıkmıştır. Onların görüşlerine göre

¹Ivanov, Age. s.74

²Todor Petkov, Age. s.27.

³Todor Petkov, Age. s.28

Martin Lüter, Yuhanna'nın İncil'ini ve hususen Ruh'ul-Kudüs'ün insanların hayatında önemli rol oynadığını dikkate almamıştır. Bulgaristan'da Yeni Havariyyun Kilisesi, bir grup Bulgar tarafından Sofya'da 27.01.1991 yılında kuruluyor. Bakanlar Kurulunun 15.02.1991 tarihli kararıyla tasdik ediliyor. Dinler Müdürlüğü, Asen Dimov'un liderliğini onaylıyor. Bu kilisenin Sofya, Burgas, Varna, Şumnu, Eski Zara ve diğer küçük şehirlerde taraftarları bulunmaktadır. Sofya'da kiliseleri vardır. Müntesipleri 400-450 kişidir. Bulgaristan'da 5 Papaz ile 5 Papaz yardımcısı görev yapmaktadır. Taraftarların bir kısmı Almanya'da mülteci olarak bulunanlardır. Mültecilik esnasında kendilerine yapılan telkinler neticesinde bu görüşü kabul etmişlerdir. Her üç ayda bir defa seminer gerçekleştiriyorlar.

Almanya'da "Bizim Ailemiz" dergisi Bulgarca basılıyor ve Bulgaristan'da da bedava olarak dağıtılıyor.

12. Bulgaristan'da Açık İncil Kardeşliği¹

Timothy ve Bety Carnet 1989 yılında Bulgaristan'ı ziyaret ediyorlar. Daha sonra tekrar Bulgaristan'a gelerek 21.03.1991 tarihinde dört Amerikan vatandaşı ile bir Sofyalı avukatın yazıhanesinde bu cemiyeti kuruyorlar. Tüzüğü Bakanlar Kurulunun 14.06.1991 tarihli kararıyla tasdik ediliyor. 1994 yılı Nisan ayında Dinler Müdürlüğü 4 Amerikan vatandaşı ile Mariya Mindeva'yı lider olarak tayin ediyor. Amerikalılar ABD'ye dönüyorlar. Mariya Mindeva'da onlardan orada eğitim görüp Bulgaristan'a temsilcileri olarak geri dönüyor."

¹Ivanov. Age. s.75.

D. BULGARİSTAN'DA MÜSLÜMANLIK

Daha “Soğuk Savaş” döneminden itibaren, “anti-komünizm” propagandası çerçevesinde emperyalistler tarafından el altından ciddi destek gören İslamcı hareketler, 70’lerle birlikte ABD emperyalizminin hayata geçirmeye başladığı “Yeşil Kuşak” projesi kapsamında hissedilir biçimde büyümeye ve kitleselleşmeye başladılar. O kadar ki, anılan coğrafyadaki ülkelerin hemen hepsinde İslamcılar iktidar mücadelesine girişmiş ve birkaçında da iktidarı almışlardır. Sonrasında gelişen süreçte ise, İran Devriminin etkileri, Filistin sorunundaki kilitlenme, kriz dolayısıyla Batı’da gelişen yabancı düşmanlığı, ABD’nin yeni düşman olarak İslamı öcüleştirmesi gibi faktörlerin sonucu olarak, İslamcı hareket içinde Amerikan karşıtlığı yaygın bir karakter kazandı. Palazlanan İslamcı güçlerin iktidar mücadelesine girmesi ve dünya çapında yaşanan hegemonya yarışı çerçevesinde farklı emperyalist güçlerin devreye girmesiyle birlikte İslamcılar ABD’nin bölgedeki çıkarları için bir tehdit haline geldiler.¹

Dünyadaki bu gelişmeler Bulgar devletinin İslama bakışına da etki etmektedir. Bulgar devleti, dini sahada bu şekilde bir yapılanmadan hoşlanmamakta, fakat Avrupa Birliği’ne girdikleri için, Avrupa Birliği müktesebatı her cemaate serbestlik tanınmasının sağlanmasını istiyor.

Bulgar resmi anlayışı iki ayrı Müslüman dini grup tescil etmiştir. Bunlar genel olarak Müslümanlık ve Sünni-Hanefi Müslümanlık. Bundan amaç Müslümanlar arasındaki birliği bozup gruplar oluşturmaktır. Bu eğilim, Müslüman-Türkler arasında rağbet görmedi. Tamamı kendilerini Müslüman olarak kabul ediyor ve ona göre davranıyorlar. Nüfus sayımlarında ise Müslümanlar, Şia ve Sünni olarak iki ayrı grup halinde sayılmıştır.

Bu durumda Müslümanlar, kendilerini mensup oldukları mezhebe göre Alevi ve Sünni olarak ayrı beyan ediyorlarsa da, din idaresi açısından bir ayırım gütmüyorlar. Çerkezler ve %90 ı Müslüman olan Çingeneler, kendilerini Müslüman-Türk kabul etmektedir. Pomaklar, kendilerini Türk olarak kabul etmelerine rağmen resmi görüş onları Müslüman-Bulgar olarak görmektedir.

¹ Minço İvanov – Religiozna zabluda - Plovdiv 1988. s.64.

Bunlardan başka günümüzde Müslümanlığı seçen Bulgarlar da vardır. Bunlara ait resmi bir istatistik oluşturulmamıştır. Çoğunluğu bayan ve yüksek tahsilli olan bu kimseler İslamı, kendi araştırma ve inançlarına göre seçen kimselerdir. Bunlar müslüman toplum yaşantısına katılmaktan çekinmemektedirler.

Hristiyanlar, dini daha çok örf ve adet olarak yaşamakta, halbuki Komünizm döneminden kalan ateistler de dinden uzak olsalarda kendilerini Hristiyan topluma ait olarak hissetmektedirler. Bulgaristanda Ortodokslar Bulgar Milli Patrikhanesi etrafında örgütlenmiştir. Ortodoks Dini liderleri Bulgar Patriği(Patriarh) dır. Patrikhanenin dili Bulgarcadır. Bu Osmanlılar tarafından 1870 de Bulgarları Fener Rum Patrikhanesinin asimilasyonundan kurtarmak için Bulgarlara verilen bir haktır. Patrikhane, Bulgaristanı 18 metropolitlik bölgesine ayırmıştır. Yahudiler Hahambaşına bağlıdır. Katoliklerde Vatikana bağlı Başpiskopos, diğer kiliselerin Baş Pastörleri vardır¹.

Müslümanlar, Osmanlı hakimiyetinden sonra Şeyhülislam tarafından ihdas edilen Başmüftülük kurumu etrafında organize edilmişti.

Bulgaristan Müslümanlarının merkez yönetim organı Başmüftülüktür. Tüzel kişiliğin temsilcisi Başmüftüdür. Sofya’da ikamet eden Başmüftü, Bulgaristan Müslümanlarını yurt içi ve yurt dışında temsil etmektedir.

Bulgar uyruklu, yüksek ilahiyat mezunu, İslam kuruluşlarında üç yıl çalışmış, saygınlığı olan, kanuni hüküm giymemiş, Bulgar Komünist Partisi, kuruluşları yada emniyet organlarında görev almamış, Müslümanları Hristiyanlığa döndürme faaliyetlerine katılmamış din adamlarından aday olanlar arasından 4 yıllık bir süre için milli konferans tarafından seçilen Baş müftü, müftülükleri ve Müslüman Encümenlik Başkanlıklarını yönetir.²

Çalışmalarında Yüksek İslam Konseyi tarafından onaylanmış Baş Müftülük Faaliyetleri Yönetmeliği uyarınca hareket eden Baş Müftülük, her takvim yılı başında geçen yılın bütçesinin gerçekleştirilmesi, gelecek yıl bütçesinin tasarlanıp 31. Aralık tarihine kadar Yüksek İslam Konseyine sunar.³

¹ Jorjeta Nazırska, Bılgaria i neynite maltsinstva (Bulgaristan ve azınlıkları), 1998, s.48

² Müslüman diyaneti tüzüğü, s.11.

³ Age. s.12.

Yazışmalarını, muhasebe işlerini yürütecek personelleri bulunan baş müftülük peryodik yayın ve neşriyat yapar, radyo ve televizyon programları organize eder.

Osmanlı döneminde Baş müftülüğün idaresindeki Müslümanlar kendi imamlarını seçiyor, imamlar da kendi aralarında bölge müftülerini seçiyorlardı. Bölge müftüleri de kendi aralarında baş müftülerini seçiyorlardı. Baş müftü seçildikten sonra İstanbul'daki Şeyhülislamdan menşuratını alıyor ve Bulgar makamları bu menşuratın verilmesinden sonra Başmüftüyü tanıyordu.¹

Çeşitli nedenlerle değişmesine rağmen günümüzde 12 dini bölge mevcuttur. Camilerden seçilen ikişer delege, 4 yılda bir Sofyada düzenlenen kongrede, aday olanların arasından baş müftüyü seçiyor. Seçilen Baş Müftü'nün görev süresi 4 yıldır.

Bulgaristan'da Müslümanlar dini olarak camilerin etrafında organize olmuştur. Her camide bir imam-hatip, vaiz ve müezzin olur. İmamı, Müslümanlar Genel Toplantısı seçip önerir. Bölge müftüsü onaylayıp tayin eder. Bölge Müftüsü'nün seçilen imamı veto hakkı vardır ve bu yetkisini kullandığı durumlarda, Müslümanlar Genel Toplantısını 14 gün içinde yeni imam seçmek üzere toplantıya çağırır.²

Bölge Müslüman Konferansı tarafından 4 yıllık bir süre için seçilen Bölge Müftüsü bölge Müslümanlarını temsil eder. Bölgedeki imamları, vaiz ve müezzinleri atama yada görevden alma, bölgedeki Müslüman Encümenlik Başkanlıklarını onaylama, denetleme gibi görevleri yerine getirir.

Dini ayin ve konularda açıklama yapan, fetvalar veren Bölge Müftüleri, İslami ve yasal kurallara aykırı hareket ederse, Yüksek İslam Konseyi kararıyla görevden alınabilir.³

Avrupa'dan gelen evangelist misyonerleri Bulgaristan halkı ve özellikle Müslümanlar arasında çok ciddi manada faaliyet göstermektedirler. Onların çalışmaları en çok Müslüman Çingeneler arasında gerçekleşiyor. Çünkü söz konusu Müslüman Çingenelerin din kültürü oldukça zayıf ve maddi durumları da çok kötüdür. Onların yoksulluğu istismar edilerek, yemek, elbise para ve tedavi v.b. teklifler sunuluyor ve

¹ 1913 Osmanlı devletiyle Bulgaristan arasında imzalanan müftüler anlaşması. DMA,75-34.

² Müslüman diyaneti tüzüğü,s.12.

³ Age. s. 12.

Hıristiyanlaştırılmak isteniyorlar. Bulgaristan'da Çingene nüfusu kalabalık olması ve nüfus artış oranının yüksek olması, misyonerlerin üzerlerinde yoğun bir şekilde çalışmalarının başlıca nedenlerinden biridir.¹

Diğer Müslüman gruplara yönelik de misyoner çalışmalarında az değildir. Özellikle misyonerlerin dağıttığı probaganda kitapları Türkçe olup, Türkiye'den gelmesi, Türkler tarafından kabul görmelerine vesile olmaktadır. Çünkü burada yaygın kanaat Türkiye'den ne gelirse hep doğrudur şeklindedir.

Bütün bu akımlar içerisinde Müslümanların faaliyetleri az da olsa mevcuttur. Osmanlı döneminden sonra ihdas edilmiş ve bu güne kadar devam eden müftülükler, camiler, imamlar, kuran kursları, üç tane imam-hatip lisesi ve Sofya da bulunan Yüksek İslam Enstitüsü Müslüman toplumu eğitim ve kültür yönünden beslemektedir. Bu kurumların ayakta kalabilmeleri Türkiye'den gelecek her türlü destekle mümkündür. BU destek Hıristiyanların ve özellikle misyonerlerin Avrupa'dan ve Amerika'dan aldıkları destekle mukayese edilemez. Ancak Osmanlı döneminden kalmış, Müslümanlara ait vakıf malları vardır. Maalesef vakıf malların çoğu devletleştirilmiş veya yok edilmiştir. Eğer bu vakıflar Müslümanlara iade edilirse, Müslümanların dini ihtiyaçlarının büyük bir kısmı karşılanmış olacaktır.

¹ Trud gazetesi, Sofiya, 18.04.2004

III. BÖLÜM

KOMÜNİZM DÖNEMİNDE DİN

A. KOMÜNİZM ve DİN

Marksistlerin amacı toplumun sosyalist dönüşümü için ulusal ve uluslararası ölçekte mücadele vermektir. Bu yüzden Marksizmle tüm dinler arasında derin bir felsefi ayrılık vardır. Marksist görüşe göre dinin dünyası mistik bir dünyadır, gerçeğin bozulmuş bir görüntüsüdür. Fakat tüm fikirler gibi bu fikirlerin de kaynağı gerçek dünyadadır. Üstelik bunlar sınıflı toplumun çelişkilerinin bir ifadesidir. Bu olgu, en eski dinlerde çok nettir.

Bu yüzden din gerçek anlamda (eski sınıfsız toplumlardaki büyü, totemciliğin ve animizmin aksine) toplumun uzlaşmaz sınıflara bölünmesinden doğar ve bundan kaynaklanan çözülmez çelişkilerin bir ifadesidir. Hem Hristiyanlığın kiliselerinde hem İslamın camilerinde, tüm inananların “kardeşliği”, “Allah katında herkesin eşit olduğu” türünden söylemlerle yanılsama sürdürülür. Ama ertesi gün, zengin Hristiyan ya da Müslüman patron, tıpkı eskiden olduğu gibi, kendi inanan işçi dostlarını sövmeye, soymaya, aşağılamaya ve aldatmaya devam eder.¹

Marksistler örgütlü dinlerin, yüzyıllardır sömürücüler tarafından kitleleri aldatmak ve köleleştirmek için kullanıldığına inanırlar. İşçilerin ve köylülerin acı çekmesi, sermayenin utanç verici despotluğu altında insanlığın şehit düşmesi, çoğu Marksizmin felsefesiyle tanışık olmayan, ama adaletsizliğe ve sömürüye karşı savaşılmaya istekli olan geniş halk katmanlarının öfkesini arttırdığını söylerler.²

¹ Minço İvanov. Religiozna Zabluda (Din Sapıklıktır). Plovdiv, 1988 s. 132.

² Vasil Kornezov – Sotsializm. Varna – 1976. s.66.

B. KOMÜNİZM DÖNEMİNDE İSLAM

Bu inanma ve söylemler, Komünist dönemde Bulgaristan’da dini uygulamalar hakkında fikir vermektedir. Marksizme inancını devam ettiren yada Marksist eğitimle yetişmiş insanlar arasında bu yaklaşımların etkisi hala daha devam etmektedir.

Komünist dönemde Bulgaristan’da İslam dinine karşı yürütülen mücadele, Pomakların, Bulgar Komünist Partisine (BKP) iltihakı ve “bilişlenmesi” hususunda yürütülen kampanyanın bir parçasını oluşturmaktadır. Fakat İslamiyete karşı rejim tarafından yürütülen kampanya, aynı zamanda ülkede hakim kılınan ateistik propagandanın bir parçası olarak yaygınlaşıyordu. Bu süreç, Hristiyan dinine karşı alınmış olan tedbirlerle kıyaslandığında, Pomaklar arasında bir yere kadar yavaş ilerlemişti. Çünkü Komünist parti 50’lili yılların başlarına kadar cami memurluklarını ve İslam dininin türlü bayram ve törenlerini ajitasyon aracı olarak kullanmayı tercih etmemişti.

Fakat, takip eden dönemde İslamiyete karşı açılan kampanya, söz konusu gecikmeyi kısa bir zaman içerisinde giderdi ve bu mücadele sonraki onlarca yıl Pomaklar ahalinin yaşadığı bölgelerde BKP’nin ve Bulgar Devletinin ana görevi haline dönüştü.

Hayli ihtiyatlı ve çekingen bir sürette başlayan islam karşıtı uygulamalar, önceleri parti ve çeşitli kurumların Müslümanları, dini bayram ve ayinlerden uzaklaştırması ile başladı. Parti üyelerinin dini ayinlerden uzaklaştırılması hususundaki ilk girişimler çabuk netice vermedi. Bu dönemde Komünist Partisi üyesi Müslümanlar dinsel ve köylü cemaat topluluklarına sıkı sıkıya bağlı kaldılar. Devletin onlara sağlamış olduğu belirli menfaatlere rağmen istenilen sonuç alınamadı.¹

Yöneticilerin göstermelik sabrı ve hoşgörüsü kısa bir zaman zarfında tükendi ve parti üyelerine karşı seri halinde ceza tedbirleri alınmaya başlandı. Pek tabii bu tedbirler İslam dinine ve geleneklerine bağlı kalanlara aitti. Dini bayramlara saygı göstermek ve bayramları kutlamak camiye gitmek, oruç tutmak, bayram kutlamak yavaş yavaş ihmal

¹ Mihail Gruev, Mejdu petoličkata i polumesetsa, Sofya 2003, s.48

edilmeye başlandı. Fakat her iki bayram günleri 1952 yılına kadar tatil günleri olarak korundu. 1953 yılından itibaren durum değişti.¹

“Rodopski Minör” gazetesi 20 Mayıs 1953 tarihinde “Patrotik girişim” başlığı altında bir çağrı yayınladı. Bu çağrı, Gorubso IV maden yönetiminde çalışan Pomakların ve Türklerin bir sendika /Meslek birliği/ toplantısında kabul ettikleri bir çağrıydı. Onlar, bu çağrı ile meslektaşlarına bayram günlerini hamleli üretim günleri ilan etmelerini istiyorlardı. Onlar Stahanavuçular konferansı münasebetiyle normlarını aralıksız yüzde 51 yerine getireceklerine söz veriyorlardı. Çağrının müellifleri aynı zamanda bu patriotik girişim çağrısının maden havzasında çalışan bütün Pomaklar ve Türkler tarafından memnuniyetle karşılanacağı inancını dile getiriyorlardı. Senaryonun gereğince, bu girişimin alt yapıdakiler tarafından, kitlevi destek bulduğu Komünist parti tarafından iddia edildi.²

“Rodopski minör” gazetesi daha sonraki sayısında patriotik girişimi destekleyen yazılar yayınlamaya başladı. Gazetenin sayfaları, rejimin politik amaçının gerçekleştirilmesindeki strateji ve taktiği anlamamız açısından dikkat çekicidir. Gazetede yer alan yazılarda, işçiler tekrar tekrar söz konusu girişimi desteklemeye davet edilmektedir.³

Sözkonusu yazılarda, önceden hazırlanmış senaryoya göre bir sonraki adım da açık olarak görülmekte, Ramazan ayındaki oruc ve “köhne hurafeler” olarak nitelenen dini inançlar reddedilmektedir. İşçiler insanın sağlığı için Ramazan ayındaki oruca karşı çıkmaya davet edilmekte, çağrıları şöyle sonuçlanmaktadır: “Yani insanlar, sosyalist emek insanları olarak yetişmemize engel olan köhnemiş hurafelerden vazgeçilmelidir.” Gazetede yer alan yazılarda orucun insan sağlığı için zararlı olduğu görüşleri savunuluyordu.

İslamiyete karşı yürütülen kampanyada öncü görevi yapan gazete, kampanyalarına bayramları hedef alarak devam etmiş, “Bayram zararlı bir gelenektir” başlığı altında Müslüman işçilerinin sağlığı ve üretim planlarının icrası için kaygılarla süslenen yazılar yayınlamaya başlamıştı. Gazeteye kutsal Ramazan ayında 30 günlük

¹Mihail Gruev, Age. s.48.

²Mihail Gruev, Age. s.57.

³ Evgeniya İvanova, Othvirlyanite Priopštenı, Sofya 2002, s.164

oruç vecibesinin insanın sağığı için son derece tehlikeli olduğunu ve insan vücütunun sarsstığını iddia etmektedir.

30 Temmuz 1953 tarihinde, Kırçali “Georgi Dimitrov” zavodu işçileri Rodop maden havzasında çalışan Türk ve Pomak işçilere yeni bir çağrıda bulunmakta ve bayramın üç günü, 20 – 22 Ağustos günlerini, yüksek hamleli üretim günleri olarak ilan etmektedirler. Bu çağrıda yeniden: “İleri doğru gelişmemizde engel olan zararlı hurafelerden vazgeçelim” çağrısı tekrarlanmaktadır. Çağrı madalya sahibi 60 stahonovçu ve hamleci stahonovçu tarafından imzalanmıştır.¹

Madenin BKP kaza komitesi bürosu bu münasebetle aynı yıl 7 Ağustos günü özel bir oturum yaptı. Oturumun gündemi “İşçileri Kurban bayramı günlerinde işçilerin çalışmalarına ilişkin aydınlatma girişimlerinde bulunma” idi. Oturumda alınan kararlara göre, ajitasyonla yanyana idari tedbirlere de başvurulacaktır. Böylece, sonraki yıllarda Müslümanların bayramlarında idari tedbirlere başvurmaının temelleri atılmış oldu.

Müslümanlarının bayramlarının kutlanmasına ilişkin yasaklamalar yavaş yavaş metodik sürette hayatta yerini almaya başladı. Önce yasaklamalar komünist partisi üyelerini kapsamaktaydı. Çünkü o ana kadar parti üyeleri camiye gitme ve dini bayramları kutlama geleneğini sürdürüyorlardı.²

Ya komunist partisi, ya cami sorusu ortaya çıkınca parti üyelerinden daha dindar olanlar parti sırasından uzaklaştırıldı. Fakat çoğunluk dini vecibelerden ve ayinlerden vazgeçmişti.

Rejim, İslam diniyle ilgili kültürel yaşam özelliklerin kısıtlanması hususunda tedbirler almaya devam etti. Örneğin, Müslümanlar arasında erken evlenme, özellikle kızların küçük yaşta evlenmesi, gündeme getirilerek inceleme kapsamına alındı. Bu dönemde erken evlenme konusuna çözüm, idari yollarla arandı. Bu da, bölge mahkemelerinin erken evlenmelere izin vermemeleri yoluyla yapıldı. Bu konuda aydınlatma kampanyası adı altında probaganda çalışmaları da yürütölmektedir. Mesela,

¹ Mihail Gruev, Age. s. 214.

² Valeri Stoyanov, Turskoto naselenie v Bulgaria Mejdu polusite na etničeskata politika, Sofya 1998, s.108

18 Kasım 1955 tarihinde “Rodopska pravda” gazetesi “Sabit sosyalist ayilesine ilişkin” başlığı altında bir başmakale yayınlandı.¹

Genelde 1956 yılın kadar İslam dinine karşı mücadele, genelde propaganda çalışmaları şeklinde yürütüldü. Komünist partisi ve devlet cihazının çeşitli kurumlarının arşivleri, Müslümanlar arasında İslamın, komünist ideolojisi karşısında üstün tutulduğuna ilişkin raporlarla doludur. Birçok hallerde çeşitli Müslüman tören ve ayinlerini düzenliyecileri olarak komünist partisi üyeleri ve rejimin güvenilir kişileri ön saflarda gelmektedir.

Bu dönemde dinsel yaşamın üstüne Bulgar Ortodoks kilisesi sorunları ve dinsel ibadet yerleri komitesine bağlı dini ibadethaneler şubesi müdürü A. Sadıkovun raporu bilhassa ilginçtir. O, Müslüman sıfatıyla dindaşları arasında dinsel aktivliğin seviyesini araştırma göreviyle görevlendirilmişti. Görevinin bir parçası da dinin kısıtlanması hususunda tedbirler belirlemesi idi. O, komite başkanı M. Küçükova ile birlikte 1956 yılı sonlarında sözkonusu amaçla Sırnitsa, Dospat, Devin, Smolyan, Latograd, Madan, Rudozem, Ardino, Krumovgrad, Tihomir, Momçilgrad ve Kırçali bölgelerini ziyaret ederler.²

Sadıkov, ziyaretlerinin sonuçlarını özel bir raporda, her yerdeki durumun ayrıntılarına inerek dile getirmişti. “Bizim Dospat’ı ziyaretimiz bir Cuma namazı sırasına rastladı. Cami tıka basa cematle dolmuştu. En azından 250 kişi olsa gerek. Bu ibadette karakteristik bir cihat varsa o da şu ki, hayli uzun sürüyordu namaz. Cemaat veya dindar kişiler imamın anlaşılmaz konuşmalarını, okumalarını dinlerken adeta kendilerinden geçiyorlardı. Aralarında uniformalı yerel bir memur dahi vardı. İmanlı kişiler bizim içerde olduğumuzu görmezden gelirlermiş gibi görsünler de, biz camiden çıkınca arkamızdan kapıyı var gücüyle kapattılar.”³

Sadıkov, Müslümanlarının dinin etkisinden kurtulmaları hususunda sadece Zlatograd ahalisinde bir ilerleme olduğunu kaydediyor. “Bölgede ki Müslümanlar, bilhassa Zlatograd ahalisi son on yıl zarfında bir hayli ilerleyiş göstermişlerdirki, onlar daha özgür, yenilikleri daha kolay idrak edebilen kişiler haline gelmektedirler...Kızlar

¹ Valeri Stoyanov. Age. s.195

² Evgeniya İvanova, Age. s.105

³ Evgenia İvanova, Age. s.172

bu cümleden, sıralı okula gitmektedirler. Zlatograd Müslümanları sıralarından artık birkaç elektrik mühendisi, makine mühendisi, doktor yetişmiştir. Kasaba sinemasına Müslüman kadınları da gitmeye başlamışlardır. Müslümanlar çok yerde domuz eti de yemeye başlamışlardır.¹

Sadıkov, böylece ayrı ayrı bölgelerindeki Müslümanların dinsel yaşam farklarını da belirtme olanaklarına sahip olmuştur. Söz konusu farklar raporun Madan ve Rudozem'e hasredilen bölümünde göze çarpmaktadır. Raporunda "Sünnet ayini törensiz yapılmakta (Dospatta olduğu gibi)" diye yazan Sadıkov, "Ama bu ayin yetkili idari yönetmenlerin ailelerinde dahi müşahede edilmektedir. Belediye bölgesinde (Rudozem köyü) hocalar, öğrencileri Kur'an okutmaya topluyorlar. Böylelikle onların okuldaki eğitim işlerini engellemiş oluyorlar. Yerel Halk Meclisi başkanı bu hususta ki görüşlerini dile getirirken, bu durumun sadece Rudozemde değil, çevrede ki diğer bölgelerde de böyle olduğunu dile getirmektedir. Çocuklar öğleden sonra evlerde Kur'an okumayı öğrenmek için toplanmaktadırlar." Diye yazarak gözlemlerini aktarmaktadır.

Sadıkov devamla," Rudozem Halk meclisi başkanı, Moçure mahallesindeki çocukları, hoca tarafından Kur'an okutulurken bulmuştur. Başkanın müdahalesinden sonra hoca çocukları sebest bırakmış, fakat ertesi gün anneleri başkanın karşısına çıkarak, bu özgürlük değildir, çocuklarımız kur'an okumayı unutacaklar diye beyanatta bulunmuştur." demektedir.

Bu dönemde bölgede belirli mevlit düzenlemelerinden de söz etmektedir. O'nun verdiği bilgiye göre, Rudozemdeki mevlide 10 binden fazla insan katılmıştır. Müellifin gösterdiği rakam abartılmış olsa dahi, olay İslamın bu bölgedeki etkisini göstermektedir. Sadıkova göre benzeri mevlit töreni Ribnitsa köyünde de düzenlenmiştir. Buradaki mevlide bütün Smolyan bölgesinden insanlar katılmıştır. Rudozem Belediye başkanı ve Rudozem maden ocağı müdürü davet edilmelerine rağmen ancak güreşleri izlemişlerdir, mevlit kısmına kalmamışlardır.²

¹Evgeniya İvanova, Age. s.172

²Evgeniya İvanova, Age. s.175

Sadıkov'un Ardino bölgesindeki Pomakların ve Türklerin dinsel yaşamları üstüne raporu hayli ilginçtir. Onun verdiği bilgilere göre, Lıka ve Byal izvor bölgeleri hocaları, okuldan sonra çocukları toplayıp Kur'an okumayı öğretmektedirler.

Sadıkov'un raporu bir kaç açıdan ilginçtir. Birincisi, rapor Müslüman tarafından hazırlanmıştır, aynı zamanda o sabık "anavatancıdır" kendini rejiminin hizmetine vermiş ve geçmişte Drujba "Rodina" (Vatan dostluğu) nun amaçlarını gerçekleştirme peşindedir. Müellif belliki, Müslümanların sorunlarını pek yakından tanıyan birisidir. Rapor bu bağlamda biraz güç sezebilecek sorunlara da eğilmektedir. Bu sorunlarki, İslamın doğmasına ilişkin ve Müslümanların onlara nekadardır yatkın veya bağlı olduğu sorunlardır.¹

Sadıkov'un Bulgar Müslümanlarının dini bayram ve ayinlerine, yerel yöneticilerin de destek verdiğini, bu yönde halkla hem fikir oldukları hususunu belirtmesi dikkat çekicidir. Bu açıdan rapor "kültür devrimi" taarruzu yönünde ilk adımlarını atmakta olan yüksek parti ve devlet yöneticilerine hitap etmektedir. Rapor, İslam dininin geniş kitleler üzerine güçlü etkisi hususunda politik yönetime ciddi bir uyarı, parti üyeleri ve rejim faaliyetçilerine de, söz konusu eylemlere karşı mücadele çağrısı olarak kabul edilmelidir.

Bu bölgelerde İslam dininin güçlü etkisine ilişkin haberler, çeşitli düzeydeki parti ve devlet makamlarına da ulaşmaktadır. Yerel faaliyetçilerin cami encümenliklerine katıldıkları haller hala çok sıktır. Ardino'ya bağlı Byal izvor köyü Vatan Cephesi Bürosu, 5 Haziran 1956 tarihinde Kaza Halk Meclisi üyesi ve yerel Vatan Cephesi Başkanı Halit Halilibrahimov olayını incelemiştir. Aynı şahıs aynı zamanda camii encümenliği başkanıdır. Meclis oturumunda sözkonusu şahıstan toplumsal veya dinsel alanı seçmesi istenmiştir.²

Velingrad BKP Kaza Komitesi aynı yıl Temmuz ayında Lyutovo bugün Sveta Petka köyü parti örgütü çalışmalarını incelemelerini düzenlemiştir. İnceleme raporunda köydeki parti üyeleri arasında dinsel fanatikliğin hakim olduğu sonucuna varılmıştır. A. Şondrov ve M. Grahov deniyor raporda, o derece fanatikleşmişlerdir ki, hoca camiye

¹Georgi İvanov, Age. s.192

² Evgeniya İvanova, Age. s.176

davet edince, derhal parti tolantısını terk etmektedirler ve camiye koşmaktadırlar. T. Alendarov ise hoca ünvanına layık görülmüş, onun için de Alenarova mahallesinde Kur'an okumaktadır.

Çeç bölgesinde parti üyelerinin dindarlığı geleneseli olarak yüksek orandadır. Komite bürosu önünde 8 Ocak 1958 tarihinde Gotse Delçev BKP Kaza Komitesi plenumu kararların icrası hakkında verilen bilgilere göre, Komünist partisinin Müslümanlar arasında çalışmaları hiçte hoş gidecek gibi olmadığına dair bir sıra tespitler yapılmıştır. Sunulan raporda Kribul köyünde, parti sekreteri ile birlikte bütün parti üyelerinin camiye değil, partiyi terketmeye hazır olduklarını beyan ettikleri yazılmaktadır.

“Kribul parti sekreteri ve muhtar, ‘hoca’ya vergi ödemektedirler. Parti örgütlerinin büyük bir kısmında parti üyeleri camiden vazgeçmeyeceklerini ve inanmaya devam edeceklerini beyan ettiler. Durum Ribnovo, Bukovo, Kribul ve Oreşe köylerinde bilhassa endişe vericidir.” İfadelerinin yer aldığı rapor “Söz konusu zaman zarfında Slašten köyünde parti üyelerinin yüzde 80 Ramazan ayında oruç vecibesini yerine getirmiştir. Camiye gitmeyi sürdüren Vilkosel köyü parti sekreteri de orucunu bırakmış değildir. Aynı köyde bir başka parti üyesi camide kadınlar önünde Kur'an okumuştur” tesbitleri ile devam etmektedir.¹

Vilkosel köyünde bütün toplumsal yaşam üstüne İslam dinin etkisini tesbit etme hususunda durumu açığa vuran başka belgeler de vardır. BKP merkez komitesi “Propaganda ve Ajitasyon” şubesinin 7 Mayıs 1959 tarihinde yapılan müşaveresine Vilkosel okul müdürü şöyle demiştir: “Ekim ve Kasım aylarında eğitim işleri tamamen raylardan çıkıyor. Çünkü ozaman sünnet törenleri ve düğünler başlıyor. Köy meydanında 10 – 12 davul birden vurmaya başlayınca öğrenciler sınıf odalarını terk edip törenlere koşuyorlar. Öte yandan bu törenlerde hoca dua ediyor, katılımcılar da ellerini kaldırıp onunla birlikte dua ediyorlar. Okul işlerine engel olan başka şey de güreşlerdir. Güreşler sona erince, bütün köylü köyü dolaşmaya başlıyor, işte bana o an öyle geliyor ki, sanki Muhammed (s.a.v.) Marks’a karşı taarruza geçmiştir.”

¹ TSDA, 637,1.17-36

BKP Merkez Komitesi üyesi Panço Kubadinski aynı müşaverede İslamiyetin Madan ve Rudozem bölgelerindeki etkisine dair izlenimlerini şöyle anlatıyor: “Bu bölgeleri geçen yıl da, bu yıl da ziyaret ettim, yerel ahalinin yüzde seksen beşi kendisini Türk asıllı hesap ettiğine ikna oldum. Durum Madan’da en kötü. Borieva ve Rudozem’de ve oradaki fabrikalarda da durum aynı. Bunu iyi bilmelisiniz.” Kubadinski, devam ederek “Madan, bölgedeki Müslüman Türklerin kalesini oluşturmaktadır. Madan’a Kahire adını vermişlerdir. Çünkü her cuma herkes camiye fesle gitmektedir.”¹

Kubadinski, Madan’da yeni inşa edilen binalar dolayısıyla meydana gelen sarsıntılar sonucu yıkılan eski caminin yerine yeni cami inşa edilmesinden de söz ederek hocaları sosyalizmin düşmanları olarak suçladı. hocalar tarafından örgütlü bir şekilde sınırdışına kaçmalarına ait kesin örnekler verdi. Bunun daha çok Zlatograd bölgesinde gerçekleştirildiğini dile getirdi. Maden ocaklarında çalışmamak için ajitasyon yaptıklarını ve hocaların ifadesince, “yer altına yalnız kafirler girer” diye konuştuklarını söyledi.²

Bu konuşmalar, Müslümanlara karşı devam ettirecek olan baskılar açısından ilginçtir. Rejim bu hususta Hristiyan dinine ve Ortodoks din görevlilerine karşı yürüttüğü deneylerden istifade etmektedir. “Papazlar için de, hocalar içinde bizim politikamız uygulanmalıdır” diyen Kubanski, sözlerini “rejimin hristiyan dinine karşı mücadelede erişmiş olduğu nisbi başarı, herşeyden önce Ortodoksluk karşısında kazanılan başarıdır. Katolik kilisesine karşı mücadele, Protestanlığı itibardan düşürme başarı, BKP faaliyetçilerinde: “Biraz daha gayret göstererek Müslümanlar arasındaki İslamın etkisinin önünü alma husunda başarı elde edilebilir.” Diye bir inancın doğmasına yol açmıştır.³

Kubadinski bu yönde sürdürülmesi gereken çalışmaları: “Biz, Bulgar Müslümanlarını Bulgarlardan farklı kılan işaretleri yok etmeliyiz. Muhammedin dinine (İslam dini), karşı taarruza geçmeliyiz ve onu itibardan düşürmeliyiz. Biz İslam dinini birden ortadan kaldıramayız. Sünnete karşı mücadele vermeliyiz. İslamın

¹TSDA, 637,1.17-36

² TSDA, 637,1.17-42

³ TSDA, 637,1.19-12

ayrıntılı belirtileri fes ve feracedir. Kadınların feraceleri atmaları devrimci bir eylemdir, feraceyi atma kadını özgürlüğe kavuşturur ve bunun büyük sembolik anlamı vardır” diyerek sıralamaktadır.¹

BKP Merkez Komitesi “Propaganda ve Ajitasyon” şubesinde düzenlenen müşavere, İslamiyete karşı sürdürülen mücadelede önemli bir dönemin başlangıcını oluşturmaktadır. Politbüro’nun, ateistik propagandanın güçlenmesi hususundaki kararı da Müslümanlara karşı yürütülen mücadelenin yeni bir aşamasıdır. Politbüro bununla ilgili olarak 26 Aralık 1957 tarihinde “Memlekette ateistik propagandanın güçlenmesi ve iyileştirilmesi tedbirleri” belgesini onayladı. Bu tedbirler belge halinde 8 Ocak 1958 tarihinde BKP Merkez Komitesi genelgesi olarak sancak ve kaza komitelerine gönderildi.²

Bu tedbirler umumi olup, direk islam dinine karşı olarak yayınlanmasa da Müslümanların yaşamındaki islami öğelerin etkisizleştirilmesi konusunda parti ve devlet yönetimini gayret göstermekle görevlendirmektedir. 1958 yılı, 1959 yılında başlayan ‘kültür devrimi’ne geçiş yılı olarak kabul edilmektedir.

Memleketteki Müslümanlara karşı izlenen politika, Kültür Devrimi ile bir ileriki aşamaya girdi. Bu dönem aynı zamanda bütün politik sistemdeki değişikliklerin de başlangıcıdır. Bu belirli değişikliklerin temelleri memleketin yeni idari bölgesel taksimatıyla yürürlüğe girdi. Eski belediyeler, kazalar ve sancaklar kaldırıldı. Eski 12 sancak yerine yeni 30 sancak oluşturuldu (daha sonra 28 e indirildi). Yeni sancaklar toprak bakımından eski kazalardan daha büyüktü. Fakat öte yandan da eski sancaklardan daha küçüktü. Bu idari reform, 1958 yılında düşünülmüştü ve genel hatlarla itibara geçmekte olan BKP’nin kayıtsız şartsız lideri Todor Jivkov’un görüşlerini yansıtıyordu.³

Memlekette, yeni idari bölgesel taksimat kararının uygulanması, Müslümanlarla ilgili izlenen politikanın doğrudan doğruya bir yankısıdır. Bu karar, BKP merkez komitesinin 15-17 ocak 1959 tarihli genel toplantısında alınmıştır. Plenumda ana rapor Todor Jivkov tarafından hazırlanmıştır ve ‘halk iktisadiyatı gelişimini hızlandırmak,

¹ TSDA, 637, L.37-38

² Evgeniya İvanova, Age, s.193

³ Valeri Stoyanov, Age, s.204

emekçilerin maddi ve kültürel düzeyini iyileştirmek ve devlet iktisad yönetimini yeni baştan tanzim etmek’ başlığı altındadır. Partinin birinci sekreteri raporunda, belirlenen görevlerin yerine getirilebilmesi için memleketin yeniden bölgesel taksimatına ihtiyaç duyulduğunu dile getirmişti.¹

Müslümanların meskün olduğu bölgeler, yeni hazırlanmış olan reformlardan etkilenmişti. Pleven sancağı Tetelen kazası köyleri, Tetelen kasabası da dahil olmak üzere yeni oluşturulan Loveç sancağına aktarılmaktadır. Blagoevgrad sancağı genel olarak aynı sınırlar içerisinde kalmıştır. Eski Plovdiv ve Haskovo sancaklarına bağlı Rodop kazalarının yeni birer sancak, yani Asenovgrad ve Kırçali sancaklarını oluşturmaları öngörülmektedir. Projeye alınan Asenovgrad sancağı aynı kazanın Rodop köylerinden başka Smolen, Devin ve Madan kazalarını, Ardino kazasının Müslümanların meskun olduğu köylerin batı kesimi ve Peştere kazası Dospat bölgesinde buraya dahil olması öngörülmüştür. Bu durumda, daha büyük bir toprağı içeren yeni sancak merkezi buraları gayet uzakta kalan bir sancak merkezinden idare edecekti.

Bazı köyler sancak merkezine 150 km kadar uzaklıkta kalıyordu. Smolen yöneticilerinden birçoğu, bu durumu ileri sürerek, Sofya’daki yüksek makamlar huzurunda Smolen’in sancak merkezi olmasında ısrar ettiler. Bu özellik Müslüman ahalinin yoğun olduğu bir bölgede belirli bir rol oynayacaktı.²

Bu bağlamda BKP, Bulgaristan Müslümanları sorununda sancak düzenlemelerini ile birer alet olarak kullanmak düşüncesi ile hareket etmiştir. Sancak sınırları çizilirken, öncelikle Bulgaristan Müslümanlarını yaşadıkları bölgeler gözönüne alınmıştır. Başbakan A.Yugov, BKP merkez komitesinin genel toplantısında ‘Bizim 70 bin dolayında Bulgaristan Müslümanımız (Pomak dedikleri insanımız) var. Unutulmamalıdır ki bu ahali bize illegal savaş döneminde büyük bir destek vermiş ve yardımda bulunmuştur. Her şeyden önce, bu ahalinin bazı Türk köylerinin etkisinde kalmasını önlemeliyiz. Bulgaristan Müslümanlarının köyleri, bu bölgede yaratılmış

¹TSDA, 637,1.17-36

² TSDA, 653, L.1-5

olan işçi sınıfının etkisinde kalmalıdır. Böyle olunca hocaların etkisinden kurtulacaklar ve daha kolay yeni ruhta eğitileceklerdir. Bundan asla şüphemiz yoktur.”¹

Halk meclisi başkanlık şurası 22 Ocak 1959 tarihli 29 no’lu buyurukla BKP merkez komitesi genel oturumunda aldığı Asenovgrad yerine Smolen’in sancak merkezi olma kararını yürürlüğe sokar.²

BKP Merkezi Komitesi ocak açık toplantısı kararlarının önemli bir kısmı da kadro sorunları oluşturmaktadır. Bu sorun önce Politbüro tarafından gözden geçirilmiştir, geniş oturum parti ve devlet yönetmenliklerinin personel (kişisel) yapısına da ilişkin kararlar alır. Hâlbuki bunlar sancak parti örgütlerini ve halk meclislerini oluşturken seçilmektedir. Buna rağmen Politbüro önceden sözünü söylemiş olur.

Kültür Devrimi’nin faaliyetleri çerçevesinde Türk ahalisi arasında çalışmalara ilişkin izlenecek yol, BKP “ulusal azınlıklarla çalışmalar” şubesi tarafından yönetilmektedir.³

Pek tabii, “Kültür Devrimi” ile dine karşı müthiş bir mücadele ilan edilmektedir. BKP Merkez Komitesi “Ulusal Azınlıklarla Çalışmalar” Şubesinin, 1959 yılını ateistik propaganda hususunda kati bir dönüm noktası ilan etmesi hiç te tesadüfi değildir.

Sancak parti örgütleri belgelerinde, İslam dinine karşı mücadele birinci dereceli görev görev olarak nitelendirilmektedir. 25 Mayıs 1959 tarihinde seçilmiş olan sancak parti örgütünün ayrıntılı kararında da aynı tutum, aynı ruh sezilmektedir. Söz konusu kararda: “Konferans parti komitelerini, tüm parti üyelerini dine karşı her nevi sabırlık ve liberalizminden uzaklaşma ile görevlendirilmektedir. Parti üyelerinin dini ayinlere katılımı partiye üyelikle bağdaşmaz bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Bu hususta geniş alanda bilimsel ateistik propaganda düzenlemelidir.”denmektedir.

Müslümanlarla meskün bölgelerde, ahali arasında kültürel ve politik geriliği giderilmesi ve Türk propagandası sızabilecek bütün koşulların ortadan kaldırılması için, sancak komitelerine ve parti örgütlerine pratik yardımda bulunulmalıdır.

¹ DA, Kırcaali L.30-50

² İvan Grigorov, Gorçivi İstini (Acı gerçek) Sofya 1995, s.68

³ Evgeniya İvanova, Age. s.182

“Kültür Devrimi” ile ilgili en somut kararlar 25 Mayıs 1959 tarihinde Kırcalı BKP sancak komitesi kuruluş konferansında alınmıştır. Burada Türk ahalisinin yoğun olduğu bölgelerde yapılacak çalışmalara özel önem verilmektedir.¹

İslam dinine karşı öngörülen tedbirler Türk ahalisine olduğu gibi, Pomaklara da şümüllüdür. Sancak parti konferansı kararlarının giriş kısmında “Kültür Devrimi” hususunda şu ana kadar ki çalışmaların zayıf olduğu tespit edilmektedir. Belgede: “Türk ve Pomak Müslüman kadınları arasındaki politik mücadele zayıftır. Söz konusu kadınlar arasında kadına ve dini fanatizme ilişkin feodal – beylik münasebetin dış gösterisi olan feracelerin atılması mücadelesi bir yana bırakılmış bir mücadeledir, derebeylik – dinsel ilişkileri ve dini geleneklerin kaynağı olan gerici hocalara karşı mücadelede gereken düzeyde yürütülmektedir. Sancakta Pomak ulusal biliçlenmesi hususunda da gereken biçimde çalışılmamaktadır.” Denmekte, bu olumsuz tespitlerden sonra İslam dinine karşı mücadele yürütebilmek ve “Kültür Devrimi” nin sürdürülmesi için somut tedbirler belirlenmektedir. “Hocaların ve din görevlilerin emekçilerden uzaklaştırılması veya izole edilmesi koşulları yaratılmalıdır. Hocaların etki çevresi kısıtlanmalıdır. Türk ve Pomak ahalisi arasında yaşam ve kültür alanında ki yeniliklere geniş meydan sağlanmalıdır. bununla ilgili ciddi çalışmalara meydan verilmelidir. Sancakta kadına feodal – beylik kuralların ve dinsel gafletin dış nişanı olan feraceyi atması kadınların toplumsal hayata daha faal katılmaları hareketi oluşturabilmek için özel pratik önlemler alınmalıdır” şeklindeki kararlar² somut uygulamalara yol göstermektedir.³

Birinci sekreter olarak seçilmiş olan A. Kılbov’un sunduğu, açılış raporunda: “Parti örgütümüz yekvücut olarak dinin, insanımızın yaşam ve bilincine zararlı etkisinin kökünün tamamen kazınması mücadelesi cephesinde yer almalıdır. Bu yöndeki görevimiz şundan ibarettir: Dinin hizmetine koşulmuş olan bütün komunistlerden arınmalıyız. Parti sıralarında bu tür komunistlerin yeri yoktur. İfşa

¹ DA Kırcalı L.30-50

² TSDA, 637,1.17-36

³ DA Kırcalı L. 30-51

yolunda ferace, fes, şalvar v. b. gibi din ve yabancı ulusal kimliğin dış belirtilerinden tamamen kurtulmak için canla başla mücadele yürütmeliyiz” ifadesi yer almaktadır.¹

İçişleri bakanlığı sancak idarehanesi amiri ve sancak komitesi bürosu üyesi G. Ugrinov’un niyeti ve beyanatı daha da radikal tedbirlerin alınmasıdır. O, Müslüman ahaliye karşı daha sert bir tutum alma ve işe Devlet Emniyet makamlarının da son derece aktif katılması taraftarıdır.

“Kültür Devrimi” alanında alınmaya başlanan tedbirler de bunların açık bir uygulamasıdır. Memleketin idari-bölgesel taksimatı İslam dini kurumlarında da belirli değişikliklere neden olmuştur. Müftülüklerin ve dini görevlilerin bir bütün olarak sayılarında değişiklikler yapıldı. Bu değişiklikler yalnız Pomakların haklarına değil, Türklerin ve diğer daha küçük İslami grupların haklarına da saldırı oluşturmakta idi.

Şubat 1959 tarihinde müftülüklerin umum sayısı 22’den 9’a indirildi. O ana kadar var olan 18 Türk Müftülüğünden ortada ancak 8 müftülük bırakıldı. Bulgar müslümanlarının müftülükleri ise 4’ten 1’e indirildi.²

İslamiyette Müslümanların ayrılmaları veya farkedilmeleri sorunu mevcut değildir. Müslüman Türkler veya Müslüman Bulgarlar diye bir ayırım yoktur, yapılamaz da. 1959 reformlarıyla iki dini topluluk resmen ayrılmış oldu. Türk topluluğundan sorumlu olan 8 müftülük, sekiz bölge müftülüğe bağlı kaldı. O andan itibaren Smolyan Müftülüğü, Gotse Delçev, Velingrad ve Zlatograd dinsel müesseselerin görevini de yüklenir. Sözün kısası Bulgaristan Müslümanlarının hizmetine koşuldu. Kapatılmış olan kurumlar yerine Smolyan Müftülüğü vekilleri atandı. Bu görevde bulunan İsein Seferkov koltuğunu korumaktadır, açıktan söylenmese de, geçmişte olduğu gibi, halihazırda da komünist partisine yakınlığını sürdürmektedir.³

Değişiklikler daha alçak düzeydeki dini görevlileri de içermektedir. Başmüftüteki dini görevlilerin umum sayısı 500’e indirildi. Smolyan’a tabi olan din görevlilerin sayısı ise 130’a indirildi.

¹DA Kırçali L. 30-51

²DA Kırçali L. 30-50

³ Evgeniya İvanova, Age, s.232

Onlardan 94'ü ancak camilere hizmet vermektedir. Velingrad müftülük vekilliğinde 6 din görevlisi bırakılır (hakikatte ise orada 22 din görevlisinin faaliyet yürüttüğü bilinmektedir) ve 30 din görevlisi de Gotse Delveç'te görev almaktadır.

Smolyan müftüsü göreve gelir gelmez derhal 50 yerin kapatıldığı beyanatında bulunur. Buna bahane de, güya oralarda dini vecibelerini yerine getirecek insan yoktur.¹

Aynı yıl, Ağustos ayı sonunda, BKP ile mütabakat sağlandıktan sonra, Seferkov, Smolyan sancağındaki din görevlilerinin sayısını 94'ten 91'e indirdi.²

Resmi makamlar tarafından "Reform" olarak getirilen yenilikler sonucu Müslümanların mali işlerinden sorumlu şubenin 50 bin leva tasarruf yaptığını görüyoruz. Topluluğa ise ağır bir darbe indirilmişti. Rakamlardan da anlaşıldığı gibi, müftülüklerin sayısı dindar Türkler arasında iki kattan fazla, Pomaklar arasında ise dört kat azaltılmıştır. Din görevlilerin umum sayısı (imam, hatip, vaiz ve müezzin) 9 Eylül 1944 tarihinde 2000 iken artık 630'a iner, yani 2/3 oranında bir azalma gösterir.

Müslüman ahali ise hükümet kararları karşısında şaşkındır. Köylerde resmiyet dışı hesap edilen din görevlileri desteklenmekte, onların nafakasını sağlamaya devam edilmekte ve dini hayat yaşanmaya çalışılmaktadır. Durum böyle olunca, hükümet çevreleri cazai tedbirlere başvurmaya başlar. Yasal olmayan hocaları memleketin çeşitli bölgelerine sürgün eder.³

Bu sorun parti sancak örgütleri konferanslarında ve yeni kurulan sancak komitelerinin geniş oturumlarında, derhal gündeme getirilir.

Müslüman görevlileri sayısını azatılması rejime ayak uydurmayan veya tabi olmak istemeyenlerinin görevden uzaklaştırılmalarına zemin yaratmış olur. BKP dinsel ibadethaneler şubesi sorumlusunun raporunda belirtildiği gibi, bu yönde çalışma yapan hocalar hakkında kimlik bilgileri toplanmayla ve arşivlemeyle başlar ve bu görevin gerçekleştirilmesinde BKP merkez komitesi azınlıklar şubesi, BKP sancak komiteleri ve sancak meclisleri de faal katılım sağlarlar.

¹ Evgeniya İvanova Age. s.215

² Evgeniya İvanova Age. s.212

³ Ardinski, Nov jivot gazetesi, Smolyan 1962

Müslüman din görevlilerinden resmi olanlar da bu temizlemeden endişe duymaktadırlar. “Yasallaştırılmış” olanlar, yani resmi makamlar tarafından onaylanmış olanlar ve Smolyan müftülüğünden maaş alanlar devamlı diken üstündedirler, çünkü hükümetçe öngörülen tedbirlere karşı koyacak olurlarsa işinden olacaklar ve maaşsız kalacaklarından korkmaktadırlar.

Aradan belirli bir zaman geçince sahnede, başlarını önlerine eğip söyleneni yerine getirenler kalmıştır. Söz konusu kişilerin devlet emniyeti tarafından atanmaları süreci başlamıştı. Bu yıllarda artık müftüler, parti ve devlet seçkinleri arasında, imtiyazlılar sınıfı saflarında yer almış bulunmakta idi.¹

¹ DA, Blagoevgrad 6.L 33

IV. BÖLÜM

KOMÜNİZM SONRASINDA DİN

A. YENİ DÖNEMDE HİRİSTİYANLIĞIN HÂKİMİYETİ

Komünist rejiminden sonra Bulgaristan yeni bir tarihe girdi. Demokrasinin ne olduğunu bilmeyen Bulgar halkı ne yapacaklarını, nasıl yaşayacaklarını ve geçimlerini nasıl sağlayacaklarını bilmemekte idi. Herkes Komünizm tekrar başımıza dönmesin, hürriyetler kaybedilmesin hatta komünist rejimi olmasında ne olursa olsun diye düşünüyordu. Düne kadar komünist partisinin üyesi olup, bu gün demoktar olanlar, sui istimalden dolayı partiden atılmış olanlar veya da babaları komünizm rejiminde öldürülmüş olanlar tarafından çeşitli partiler kuruluyordu. Bu surette yeni yeni, daha doğrusu yeni görünen eski siyasetçiler ortaya çıkmaktaydı. Herkes komünizmi lanetliyor ve halkı kendi partilerine davet ediyordu, herkes daha güzel bir gelecekten söz ediyordu, herkes ön plana çıkmağa çalışıyordu.

Bu karmaşada acilen zengin olmak isteyenler de eksik değildi. Demokrasinin başlangıcında, parti üyelerinden para toplamak, partilerin faaliyetlerine maddi katkıda bulunmak için hayır seven insanlardan para toplamak normal karşılandı. Fakat daha sonra bu insanlardan devletin mallarını özelleştirmek suretiyle devletten mal-mülk alıp, kendi menfaatlarına kullananlar zengin oldular. Elbette ki bunu yapanlar yine siyasetçiler veya onlara yakın olanlardır. Halkın büyük çoğunluğu beklenti içerisinde yapılan mitinglere, yürüyüşlere ve toplantılara katıldı, tatlı tatlı konuşmaları dinledi fakat eline hiç bir şey geçmediği için durumu değişmedi.

Komünist dönemde bütün dinlerin faaliyetleri yasaklanmış olup, hiç bir din serbestlik görmemiş ve bu nedenle bütün dinlerin din adamları kalmamış, mabetleri yıkılmış ve yada kapanmış ve en önemlisi halkın büyük bir kısmı dinden uzaklaşmış bir durumda idi. Buna rağmen dini bir susuzluk vardı. Bir çok insan dini soruşturmaya başladı. Az da olsa din adamları ibadethaneleri açıp faaliyet göstermeğe başladılar. Camilerin minarelerinden ezan ve kiliselerden çan sesi duyulmağa başladı.

Dini anlanda yeni bir hayat başlamıştı. Kimse kimsenin inancına karışmaz oldu. Kimse kimsenin dinine kötü gözle bakmadı. Yeni camiler inşa edilmeğe başladı, camilerde kuran kursları açıldı vb. Her kes serbesttir ve bütün dinler eşittir diye bütün

din mensupları rahatladı. Zaten dinler arası eşitlik, din hürriyeti anayasa tarafından garantilenmiş bir prensipti.¹

Müslümanlar dahil, bütün dindar kişiler şimdiden sonra dini yaşantımıza bir baskı olmaz diye düşünüyordu. Halbuki bu durum pek uzun sürmedi. Medyalarda ve özellikle televizyonlarda, Hristiyan dinine ve özellikle Ortodoks kilisesine imtiyaz gösterilmeğe başladı. Ortodoks Hristiyanlığı bütün Bulgaristan vatandaşlarının dini imiş gibi algılanmağa başladı.²

Bulgaristan anayasasına göre öyle bir ayrılık mümkün değil, çünkü Bulgaristan lâik bir devlettir ve din devletten ayrıdır. Buna rağmen Hristiyan Ortodoks kilisesi devletten destek almakta idi. Bu destek başlangıçta perde arkasında cereyan ettiyse de daha sonra bazı noktalarda açıkça görünmeğe başladı. Bu destekler bir kaç noktalarda görmek mümkündür:

1.Bulgaristan Ortodoks Hristiyanlığın İmtiyazı

Komünizim dinsiz bir rejim olduğundan dolayı, dinleri yasaklamıştı. Hristiyanlık dini de bu kapsamda ele alınırdı. Dolayısıyla Komünist dönemde devletin hiç bir dini sembolü yoktu. Demokrasi döneminin başlangıcında, her şey değişirken, Komünizm ile alâkalı her şey kaldırıldı. Bu uygulamaların din alanına yansımaları ise dinsizlik anlayışına karşı, Bulgar milliyetçiliği ve onu besleyen Ortodoks dini kondu öne çıkartıldı. Fakat dikkatten kaçan o yeniliklerin Komünizm öncesi faşizmden de farklı olmaları gerektiği idi.

Uygulamalarla hem Hristiyanlık dinine imtiyaz tanımış , hemde demokrasiye uygun hareket edilmeye çalışıldı. Böylece Bulgaristan anayasasında Ortodoks - Hristiyan dininin geneleksen din olduğu kabul edildikten sonra, devletin armasında haç konulması da kabul edildi.³ Resmen cumhuriyet olan ve demokrasi uygulamalarının başlangıcında bulunan Bulgaristan, teokratik bir eğilimle Hristiyanlığın hakimiyetine

¹ Bulgaristan Cumhuriyeti Anayasası, s.16.

² 24 saat gazetesi, Sofiya, 23.08.1991.

³ Devlet Gazetesi , Sofiya, 23, 1990 .

meyletmiştir. Haç yalnız devletin armasında değil devletin resmi mühüründe de bulunmaktadır. Çünkü resmi mühürün ortasında devletin arması vardır.¹

Komünistliğin bitmesi, Bulgaristan’da bazı şeylerin değişmesine neden oldu. Bunların en önemlisi parlamento seçimleri. Bundan sonra yüce parlamento seçilecek ve anayasayı değiştirebilecekti. O yıllarda herkes gerçek demokrasi geldiğini inanmıştı. Hiç kimsenin imtiyazı yok, adaletli sistem halkı yönetecek, kanun nezdinde herkes eşittir vb. söylemler yaygındı. Halbu ki daha seçim kampanyasında Hristiyanlar sesini çıkarmağa başladı. Bulgarisran vatandaşı seçmenler tarafından seçilen milletvekillerinden 24’ünün Türk-Müslümanlardan olması, Hristiyanlar tarafından protesto edilerek Türk milletvekillerin meclise girmelerine mani olunmaya çalışıldı. Gazeteler, bu gösterilerin devletten değil, belli radikal çevrelerden kaynaklandığını yazdı. Bu olaydan sonra Türk milletvekilleri meclise girmelerine ve demokrat güçlerle birlikte hareket etmelerine rağmen, demokrarik partiler, istediklerinde DPS (Türk partisi)ni kullanıyor fakat onlara Müslümanlar lehine hiç bir şey yaptırmıyordu. Mesela 1991 yılında Haskovo şehrinde yakılan cami ile ilgili, Türk milletvekilleri ciddi araştırma yapılmasını istediler, fakat içişlerin bakanlığı, Ruh hastası olan birinin camiye yaktığını iddia ederek o meseleyi kapattı.²

Yüce meclis anayasayı değiştirirken, Hristiyan-Ortodoks dinini geleneksel din olarak kabul etti. Türkler buna itiraz etmelerine rağmen, 240 milletvekili içinde 24 kişi olduklarından dolayı, itirazları bir netice veremedi. Meclis, Hristiyanlığı ön plana çıkarırken yada diğer dinlere karşı bir karar alınırken, sağcı solcu gözetmeden, iktidar-muhalefet meselesine bakmadan, bütün partiler oybirliği ile karar alıyordu.³

Anayasa Hristiyanlığa özel statü verirken ileri sürülen bazı gerekçeler şunlardı:

Bulgaristan halkının çoğu Ortodoks-Hristiyanlığa mensup oldukları için, Hristiyanlık bilfiil Bulgarların geleneksel dinidir. Osmanlı döneminde Ortodoks kilisesi, Bulgarların kaybolmamasına sebep olmuştu iddiası, Ortodoks Hristiyanlığın Bulgar milletin ruhu ve tarihidir, ruhsuz ve tarihsiz bir milletin istikbali olamaz, gibi söylemlere göre şekillenen uygulamalar huzursuzluğun kaynağı oldu.

¹Devlet Gazetesi , Sofiya, 23, 1990.

² Trud Gazetesi 26.05.1991.

³ Devlet Gazetesi , Sofiya, 23, 1990.

Bir taraftan herkesin dini ne olursa olsun kanun önünde eşittir ilkesi dururken, bir taraftan bir grup insanlar özel statü sahibi olmuşlardı. Ayrıca Osmanlı döneminde Bulgarları muhafaza eden Ortodoks Hristiyanlık değil, Osmanlı devletinin adaleti ve Müslümanların hoşgörüsü olmuştur. Fener Patrikhanesine bağlı olan Ortodoks kilisesi, Bulgarları Yunanca ibadet yapmaları ve Yunanca konuşmaları için teşvik etmek suretiyle Yunanlılaştırmaya çalışırken Bulgar Milli kilisesinin varlığı ve Bulgar kültürünün yaşaması, Osmanlının müsamahası sayesinde olmuştur.¹

Kiliselerin 80% inin Osmanlı döneminde inşa edilmiş olması ve Komünizm döneminde bir çok kilisenin yok edilmiş olması bir başka gerçek olarak ortada durmaktadır. Dolayısıyla, Bulgarların var olması için Hristiyanlığın pek büyük rolü yoktur.

Ortodoks Hristiyanlığın imtiyazı yalnız anayasadan değil, diyanet kanunu tarafından da garantiye alınmıştır. 1949 yılında kabul edilen diyanet kanununa göre anayasada olduğu gibi, din devletten ayırdır ve hiç kimseye imtiyaz verilmemiştir. Anayasayı değiştirdikten ve Hristiyanlığın üstünlüğü belirledikten sonra, 2002 yılında Bulgaristan meclisine, Bulgar milliyetçisi milletvekilleri tarafından yeni bir diyanet kanunu teklif edilmiştir. Gerekçeleri :

- Mevcut olan diyanet kanunu komünizmden kalmıştır ve demokratik prensiplerine uymamaktadır.

- Eski diyanet kanunu Hristiyan Avrupa'sındaki kanunlara uygun değildir. Bulgaristan Avrupa birliğine girmek istediği için, kanunları Avrupa'ya göre olması gerekiyordu.

- Ortodoks Hristiyan kilisesine imtiyaz tanımak gerekiyordu, çünkü bu kilise Bulgarları korumuştur ve ayakta tutmuştur.²

Kanun değiştirmenin amacı, Anayasada yer alan Hristiyanlığın imtiyazlarını garantiye almaktır.

¹ Jorjeta Nazırska, Bılgarskata dırjava i neynite maltsinstva (Bulgaristan devleti ve azınlıkları) Sofya 1999, s.93

² Bulgaristan Dinler Kanunu, BMMA.

Bir din veya bir ideoloji, ayakta kalabilmek için, muhakkak okullar vasıtasıyla o dini veya ideolojiyi anlatan, halka kabul ettiren ve onu savunabilen kadro yetiştirmek gerekmektedir. Aynı zamanda din eğitimi olmazsa insanlar dinden uzaklaşır. Ya ateist olur ya da başka dini kabul ederler. Bu vesile ile her yerde olduğu gibi Bulgaristan’da da Ortodoks Hristiyanlar ve Müslümanlar başta olmak üzere bütün dinlerin okulları mevcuttur. Komünizmden önce Hristiyan okulları devlet tarafından finanse edilmiştir. Müslümanların okulları ise halk tarafından para toplamak suretiyle ayakta kalabilmiştir. Bu sebepten dolayı bütün Hristiyan köylerinde okullar varmış. Halbuki Müslüman Türk okulları ancak bazı köylerde varmış. Bununla birlikte Hristiyan din eğitimi bütün devlet okullarında mecburi bir ders iken, İslâm din eğitimi daha çok okullar dışında gerçekleşiyormuştur.¹

Komünizm döneminde ise din eğitimi yasaklanmasına rağmen, Ortodoks papaz okulları faaliyet göstermişlerdir. Söz konusu okullar lise ve lisans olmak üzere iki seviye halinde imiş. Lise seviyesinde ki okullar Sofya ve Plovdiv şehirlerinde mevcutken, Hristiyan Ortodoks fakültesi en meşhur ve eğitim kalitesi en güzel olan Sofya Üniversitesi’ndedir.²

İslam din eğitimi ise tamamen yasaklanmıştır. Müslümanlar için, okullarda ve okul dışında din adamları yetiştirmek mümkün değil, fakat papaz yetiştirme okulları faaliyetlerini sürdürmüştür.

Komünizmden sonra da bu çifte standartı görmek mümkündür. Çünkü Ortodoks Hristiyan okullarının masrafları tamamen devlet tarafından karşılanmaktadır. En ünlü Bulgaristan üniversitelerinden Sofya, Tırnovo ve Kırçali üniversitelerinde Hristiyan teoloji fakülteleri bulunmaktadır. Söz konusu okulların hepsi yatılıdır ve yurtların masrafları da devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu masraflar Bulgaristan vatandaşının vergisinden ödenirse, Hristiyan olmayan vatandaşının da dini okul hakları vardır. Halbuki Müslüman okullarının masrafları devletten ödenmemektedir. Müslümanların üç tane imam hatip liseleri var, lakin masrafları Bulgaristan devletinden değil, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından ödenmektedir.

¹ Georgi İvanov, Bulgar Kilisesi 1944-1989, Sofya 2001, s.87

² Georgi İvanov, Age., s.92

Bulgaristanda bir çok kilise faaliyet göstermemektedir¹, çünkü Bulgarların çoğu Ortodoks kilisesine bağlı olmalarına rağmen dindar bir millet değildir. Dolayısıyla Hristiyan din adamlarına pek ihtiyaç yoktur. Bununla birlikte Ortodoks din adamları yetiştirmek için altı okul faaliyet göstermektedir. Bunların ikisi lise ve dördü fakülte seviyesindedir. Fakülteler, Sofya, Şumen, Kırçali ve Tırnovo üniversitelerine bağlıdır. Liseler ise Sofya ve Plovdiv şehirlerinde bulunmaktadır. Bu konuda Bulgar devleti, Ortodoks Hristiyanlığa özel itina gösteriyor ve din adamlarının yüksek tahsilli olmalarını istiyor.

İlahiyat fakültelerinde, incil, tarih, sistematik ve pratik ilâhiyattan ibaret dört genel grup disiplini okutulmaktadır. İncil, ilâhiyat, eski ve yeni Ahid'i tefsir eden disiplinleri kapsar. Tarihi İlahiyat, Genel kilise tarihi, Bulgaristan kilise tarihi ve muasır Ortodoks kiliseleri tarihi derslerini içeriyor. Sistematik ilâhiyatta ise kelâm ve ahlak okutuluyor. Pratik İlahiyatta omeletika (tebliği faaliyetini beyan etmek) ve Liturjika (dini terimlerin beyanı) nı kapsıyor.²

Bulgar Ortodoks Kilisesinin dinî eğitim ve öğretimin gayesini aşağıdaki paragraflardan anlamak mümkündür :³

- “Genç nesilleri yüksek ahlâklı yapmak, sivil toplumun şekillenmesinde kişiliklerini geliştirebilmeleri ve gösterebilmeleri hususunda onlara destek olmaktır. Kısaca zamanın ve üçüncü bin yılın ihtiyaçlarına göre genç nesilleri hazırlamaktır.”

- “ Hristiyan dininin değerleri vasıtası ile 1. ile 4. sınıf öğrencileri, daha iyi gelişecekler, maneviyatı yüksek, hoşgörülü, yakınlarına sevgi ve muhabbet besleyen, ailesine bağlı, toplum önünde sorumluluğa hazırlanan şahıslar olarak yetişeceklerdir.”

- “Öğrenciler İncil'le tanışacaklar, onun tarihi-edebi içeriğine dair bilgi edineceklerdir. Hz. İsa (a,s)'ın şahsiyetini, tanrısal-insani dinsel-ahlâki

¹ DMA

² Hristiyan teoloji fakültesi tüzüğü, s.3.

³ MEBA

hikmetlerini öğrenecekler. Çünkü bu değerler, Hıristiyanlaşmış kavimleri ve halkları temelli değiştirmekle, yeryüzünde Avrupa'yı yeni medeniyete doğru ilerletmektedir.

- "Ortodoks kuralların ve geleneklerin öğrenilmesi, genç kuşaklara, onların esasları üzerinde düşünmelerine ve fikir yürütmelerine yardım edecektir. İnsan hayatının rolü üzerinde, onun ihtiyaçları hakkında, asırlık ulusal gelenekleri öğrenip yaşatmaya sevk edecektir."

- "Azizlerin simalarında oluşan samimiyetin, insanlar, daha doğrusu öğrenciler üzerinde eğitici bir etki göstermektedir. Din, insan hayatının anlamı, iyilik ve kötülük, pişmanlık ve affetmek gibi değerlerin, ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Öğrencilerin dünya görüşünü yönlendirmektedir."

- "İlkokullardaki Dinî eğitim ve öğretim süreci, çocukların mabetleri ziyaret ihtiyaçlarıyla yakından ilgilidir. Programlar hazırlanırken çocukların ahlâki tulumları, davranışları, ibadetin, beşerin manevî hayatındaki yeri de göz önüne alınmıştır. Kilise müziğinin etkisi. Azizlerin, ikonaların etkisi, Hıristiyan kültürünün zenginlikleri, derinlikleri ve onu uygulama özellikleri göz önünde bulundurulmuştur."

- "Birinci sınıf I. devrede alfabeyi öğrenmeyle meşgul olduğundan dolayı öğrencileri metinle uğraştırmamalı. Öğretmen çocuklara dini konuları pedagojik açıdan en yararlı ve en kolay benimseyecekleri bir surette anlatmalıdır. Daha fazla göze hitap eden araçlara başvurulmalıdır. Teyp, video vb. araçlar kullanılmalıdır. Kiliseler, ibadet yerleri ziyaret edilmelidir."

- "Birinci sınıf öğrencileri 2. dönemde 14 saati yeni bilgi edinmeye ayırırlar. 2. ve 4. sınıf öğrencileri, aynı şekilde serbest seçmeli ders olarak din dersleri eğitimi görmektedirler. Bu yüzden de oluşturulan grupların oluşumu değişmektedir. Gruplarda bir önceki ders yılında, din dersi okumayan ve sonradan gruplara yazılan öğrenciler bulunabilir. Bunun için de, her sınıfta önce giriş dersleri öngörülmektedir. Öğretmen bazı dersleri genişletmekte, bazılarını birleştirmekte serbesttir. Bu çocukların durumuna ve grubuna bağlıdır. Bundan

başka öğretmen sınıftaki ders programının ağırlığını da göz önünde bulundurmalıdır.”

- Din dersinin zor konuları göz önünde bulundurularak öğretmen geleneksel metot ve yöntemlerden başka, yeni usul ve araçlara da başvurmalıdır. Öyle ki öğrencilerin derse ilgisini çekme yollarını da araştırmalıdır.”¹

Bulgar kiliselerin yüzde sekseni Osmanlı döneminde inşa edildiğini, Bulgar tarihçiler tarafından da desteklenmektedir. Kiliselerle birlikte vakıf mallarını da Osmanlı döneminde elde edildiğini hiç kimse inkâr etmemekle birlikte, Osmanlı devletini kötileyen birçok yazı ve konuşmaları görmek mümkündür. Osmanlı idaresinden sonra Hristiyanlar, Müslüman vakıflarının mallarına el koyup kiliselere bağlamışlardır. Özellikle Sofya, Plovdiv vs. gibi büyük şehirlerde, birçok camiler kiliseye çevrilmiştir.²

Komünizm döneminde bazı kiliseleri yıkılmış olup, onlara bağlı vakıf malları da devletleştirmiştir. Fakat 1989 senesinden sonra devletleştirilmiş olan vakıf mallarının çoğu kiliseye iade edilmiştir. Bu şekilde Ortodoks kilisesinin maddi problemleri çözülmüştür. Kilise vakıflarının geliratlarından dini okulları, devlet okullarındaki din dersleri ve kiliselerde verilen eğitim, maddi destek görmektedir. Aynı zamanda kilisenin bazı faaliyetleri, seminerler ve kamplar, vakıf mallarının gelirlerinden destekleniyor. Meselen Varna’da Ortodoks kilisesine bağlı bir kreş açılmıştır. Bu kreşte olan çocukların yarısı Hristiyan yarısı Müslüman olup, finansmanı kilisenin vakıf mallarından gelmektedir.³ Birçok yerlerde kiliselere bağlı huzur evleri ve yoksul evleri açılmaktadır. Bunların finansman kaynağı da kilise vakıf mallarıdır.

Saydığımız faaliyetler, kilisenin sosyal faaliyetlerinin bir kısmıdır. Onların stratejileri neredeyse bütün sosyal hayatı kapsamaktadır. Bütün faaliyetlerin asıl kaynağı mum fabrikasıdır. Ayinlerde kullanılan mumları üretilip insanlara satıyorlar. Bu durumda insanlar hem dini hem de maddi açıdan kiliseyi desteklemektedir.

¹ MEBA

² Jorjeta Nazırska, Age, s.162.

³ 24 saat gazetesi, Sofiya, 17.03.2006.

Kiliselerin bir kısmı faaliyet göstermemektedir, çünkü Bulgar halkı Hristiyan olsa da Hristiyanlıktan uzak bir hayat sürdürmektedir. Buna rağmen birçok yerlerde ve özellikle Hristiyanların azınlıkta oldukları bölgelerde, devletin yardımıyla yeni kiliseler inşa edilmektedir. Boş da olsa sırf sembol olsun diye kiliseler inşa ediliyor. Tabiri caiz ise, devlet Hristiyanları teşvik etmek suretiyle , Hristiyanlığı canlandırmaya çalışıyor.

Bazı bölgelerde Müslümanlar çoğunluk oluşturmakla beraber, cami veya mescid kurmak isterlerse, bir sürü prolemlerle karşı karşıya gelmektedir. İzin almak gerekiyorsa belediyelerden izin alamıyor, projeleri tasdiklenmiyor ve saire. Sofya’da Müslümanların sayısı 30 000 den fazla olduğu için mevcut olan tek bir cami, Müslümanların ihtiyaçları karşılamamaktadır. Defalarca izin istendiği halde, belediye başkanı televizyon ekranından bunu redetti.¹

Aynı problem Plovdiv’de yaşandı. Plovdiv’in Stolipinovo semtinde Müslümanlar 80-90% çoğunlukta olmalarına rağmen cami inşaatı için izin alamadılar.² Hâlbuki kiliseler inşa edildi ve durmadan çanlar çalıyor.

Birçok yerde ana yollarda paraklis (küçük kiliseler) inşa edilmektedir. Sofya’dan Varna’ya giden ana yolda kiliselere rastlamak mümkündür. Plovdiv – İstanbul yolunda da küçük kiliseler vardır. Bu kiliselere giren çıkan yok. O kiliselerin amacı sembol olmaktır.

Yalnız bu da değil, birçok şehirlerin girişlerinde veya çıkışlarında büyük haçlar dikilmektedir. Meselen Pazarcık şehrinin girişinde bir kaç aydan beri 10-15 metre büyüklüğünde haç dikilmiştir. Türkiye sınırına yakın (Kapıkuleye 3-4 kilometre uzaklıkta) 20-30 metre yüksek bir haç görünmektedir. Yunanistan sınırına yakın haç yoktur, Sırbistan veya Makedonya sınırlarına yakın haç görünmüyor, Haç’ı sadece Türkiye sınırına yakın görmek mümkündür. Sanki o sembol Müslümanlara karşı, İslâm alemine karşı ve özellikle Türkiyeye karşı yapılmaktadır. Ve bütün bu faaliyetlerin amacı Bulgaristan’ın Hristiyan dünya içinde ve Ortodoks kilisesine bağlı olduğunu göstermektir.

¹ SBBA

² PBBA

Tarihi kiliselerin devletin yardımı ile tamir edilmesi de bu tür faaliyetlerdendir. Yalnız Sofya merkezinde bulunan Aleksandır Nevski kilisesinin tamirâtı için yedi milyon leva devletin bütçesinden ödenmiştir. Aynı zamanda Tırnovo, Varna gibi şehirlerde de kiliselerin tamirâtı için devletten para verilmiştir.¹

Bulgaristan devleti, 1989 yılından sonra geçiş döneminde olduğundan, yani komünizm rejiminden sonra serbest piyasa ekonomisine geçiş yaptığı için ekonomik kriz ortaya çıktı. Bu sebepten dolayı din adamlarının devletten gelen maaşları kesildi. Bütün dinler kendiliğine bırakıldı ve herkes kendi halleriyle meşgul oldu. Buna rağmen Ortodoks kiliselerin din adamları – gerekse vakıf mallarının gelirâtından, gerekse mum satışlarından – aylık maaşlarını muntazam şekilde almaktadırlar. Bu sıradan papazlar için geçerlidir. Yüksek rütbede olan din adamları ise çok büyük şan ve şöhret göstermektedirler. Onların hiç bir zaman hiç bir maddi sıkıntısı olmamıştır.

Diğer Hıristiyan grupların din adamları – katolik, protestan vs. – dışarıdan destekleniyorlar. Dolayısıyla onların da maddi sıkıntıları yoktur. Bununla birlikte Ermeni - Ortodoks kilisesinin mensupları, sayı bakımından çok az olmalarına rağmen devlet bütçesinden büyük destek görmektedirler.²

Yahudilere gelince bütün dünyada olduğu gibi Bulgaristan’da da maddi problemleri yoktur. Onların vakıf mallarından gelirâtları ve dışarıdan gelen desteklerle ayakta kalmaktadırlar.

Müslümanların din adamlarına gelince, onların maaşları ya cemaattan geliyor, ya da yaşlı imamlar emekli oldukları için emekli maaşları ile geçiniyorlar. İmamlık hizmetlerini karşılıksız yapanlar da vardır. Vakıf mallarının çoğu devletleştirilmiş olduğundan dolayı oralardan gelen gelirât yok denecek kadar azdır. O gelirâtla imamların maaşları şöyle dursun, müftülerin maaşlarını dahi karşılamak mümkün değildir. Devletten gelen destekten de maaş ödemek için izin verilmemektedir. Devlet bütçesinden Müslüman cemaatine ayrılan para çok cüzi miktar olmakla beraber, o para sırf camilerin tamirâtı için, daha doğrusu gösteriş için veriliyor.³

¹ Trud gazetesi, Sofiya, 20.04.1998

² DMA

³ DMA

2. Resmi Din Oluşturma abaları ve Hristiyanlık

Hiç bir toplum dinsiz yaşayamaz. Her insan ölçüsüne göre dindardır. Demokratik bir sistemdede herkes serbesttir. İstediği dine mensup olabilir. İstediği kadar dindar olabildiği gibi, istediği şekilde dindarlığını gösterebilir. Bu manada hiç kimsenin itirazı olamaz. Meselâ Hristiyan bayramlarından biri „Golyama Zaduşnitca”. Bu bayram 4 Kasımda kutlanmaktadır.¹Hristiyan inançlarına gore bu bayramda ölülerinin günahları bağışlanır. Dolayısıyla Hristiyanlar ölü akrabaları için dua ederler, mum yakarlar v.b. Bu bayramda dini ayinlere devlet adamları da katılmaktadır. Aynı şekilde ordunun bayramı 6 Mayıs’ta kutlanıyor ve bütün devlet adamları yalnız kiliseye gitmekle yetinmiyorlar, papazlar resmi törenlerine katılıp Bulgaristan bayraklarına dua okumak ve su serpmek suretiyle ayin yapmaktadırlar. Bu hususta dikkat çekici bir olay 2002 yılında gerçekleşmiştir. Bulgaristan parlamentosunda hükümet kurulurken, Ortodoks Patrikası Maksim mecliste bulunuyor ve Başbakan Saksburgotski patrikanın huzurunda yemin etmiştir. Meselenin daha ilginç bir yönü vardır, o hükümette Hristiyan olmayan bakanlar da vardı.²

Mesela Mehmed Dikme (Tarım bakanı) Müslüman olduğu için yemin törenine hoca veya müftü davet edilmesi gerekiyordu, çünkü Bulgaristan demokratik bir devlettir, ve dolayısıyla bütün vatandaşlara eşit haklar tanınması gerekmektedir. Lakin ortaya çıkan neticeye göre bir Ortodoks Hristiyan dinine verilen haklar, diğer dinlere verilen haklardan fazladır.

Kanun mücibince bütün dinler eşit olduğu için yalnız dini bayramlarda, dini liderler o bayramları ilan edecekler ve dindaşlarının bayramlarını tebrik edeceklerdir. Müslümanlar için bu geçerlidir. Müslümanların dini liderleri olan Başmüftü, Ramazanın başında, Ramazan Bayramının arefesinde ve Kurban Bayramının arefesinde milli televiziyona çıkıp üç dakika içinde dini bayramları ilan edip Müslümanları tebrik ediyor.³

Hristiyan dini bayramlarına gelince, Hristiyanların dini liderleri olan başpapaz milli televiziyona çıkıp dini bayramları ilan etmiyor.Televiziyonda haberleri sunan

¹ Sedem gazetesi, 01.11.2003

² Ataka gazetesi, 28.05.2003

³ Trud gazetesi, Sofiya, 13.08.2003

şahıs o görevi yapıyor. Yani o Hristiyan bayramı bütün insanların bayramıymış gibi, herkes bunu bilmek ve kutlamak zorunda imiş gibi sunuluyor. Bayramlar esnasında kilisedeki ayinler, ibadetler ve papazların duaları en azından 20–30 dakika gösterilmektedir.¹ Bununla birlikte her pazar günlerinde milli televizyonda sabah programlarında Hristiyan dini ilahileri, duaları ve ayinleri yer almaktadır. Bu tür programlara diğer günlerde de rastlamak mümkündür.

Özel televizyonlar daha bariz bir şekilde bunu yapmaktadır. Mesela Nova televizyonu ve BTV televizyonu Hristiyanlıkla ilgili programları her gün yayınlamaktadır. Bulgar milliyetçi partisinin televizyonu olan SKAT televizyonu, sanki sırf Hristiyanlık propagandası yapmak ve İslâmı kötülemek için kurulmuştur. O televizyon Hristiyan dininin üstünlüğünü, değerlerini, prensiplerini övmekten usanmamakla birlikte Müslümanlığın ne kadar gerici olduğunu, dünya için ne kadar tehlikeli olduğunu ve Türk Müslümanlarının kökünün Hristiyan olup sonradan İslamlaştırılmış olduklarını ispatlamak için saçma sapan şeyler iddia etmekten vazgeçmemektedirler.

Diğer radio ve gazeteler de Hristiyanlığı öven ve Müslümanlığı kötüleyen yayınlar yapıyorlar. Yayın politikalarında Hristiyanlıkla ilgili haberler daima müspet ve İslamla ilgili haberler daima menfidir. Dünya çapında İslamla ilgili bir haber çıkarsa - Hz. Peygamber Efendimiz ile ilgili karikatürler yayınladıkları gibi - Bulgaristan medyaları derhal o kötü haberleri yansıtmaktan geç kalmayıp, mümkün olduğu kadar Türk Müslümanlarına isnad etmektedirler. Mesela 11 Eylülde Amerika olaylarından sonra, Bulgaristan medyaları o durumu Bulgaristan Müslümanlarına kıyaslamaya başladılar.²

Hristiyanların bayramı çoktur. Onların takvimlerine bakarsanız, her gün bir bayram olduğunu görürsünüz. Bununla beraber bazı bayramlar diğerlerden daha büyük ve meşhurdur. Onların bazıları Koleda, Velikden, Görgövden v.b. Bu bayramlar Hristiyanlara mahsus yani Bulgaristan halkının bir kısmına ait bayramlardır.³ Hatta bütün Hristiyanlar değil, yalnız Ortodoks Hristiyanlara aid olan bayramlardır, çünkü

¹ Agg., 13.08.2003

² Sega gazetesi, Sofiya, 12.10.2001

³ Račko Popov, Bulgarski naroden kalendar (Bulgar Milli Takvimi), Sofya, 1997, s.23

diğer Hristiyanlar aynı bayramları kutlamış olsalarda, tarih açısından farklıdır. Meselâ Katolikler Velikden bayramını Ortodoksların kutladığı tarihte kutlamamaktadır.

Bununla birlikte Hristiyan bayramları milli bayram gibi algılanmakta ve resmi bayramlar arasında yer almaktadır. Buna göre Hristiyanlarda, Hristiyan olmayanda o bayramları kutlamak mecburiyetindedir. Diğer resmi olmayan Hristiyan bayramlarına gelince, gazetelerde, radyolarda ve özellikle televizyonlarda dile getiriliyor, tebrik ediliyor ve o bayramlarda ne yapılması gerektiği telkin edilmektedir.

Daha önce belirttiğimiz gibi Bulgarlar dindar bir millet değildir. Fakat Bulgar devleti Hristiyan bayramlarını resmileştiriyor, medyalarda yer veriyor ve millete telkin ediyor. Hatta zaman zaman, Ortodoks Hristiyanlığı buranın sahibidir ve diğer dinler misafirdir diye Bulgar mlliyetçilerin tarafından denmektedir. Dolayısıyla misafir dinler asıl dine tabi olmaları gerektiği vurgulamak istenmektedir. Dinlerini, bayramlarla ve örf ve adetlerle ayakta tutmaya çalışmaktadırlar. Bu şekilde Hristiyanlık diğer dinlerin üstüne çıkartılmak isteniyor.

Hristiyanlık, yalnız sosyal hayata girmekle yetinmiyor, siyasete girip, Bulgaristan Hristiyan teokratik bir devletmiş gibi faaliyet göstermektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi anayasaya göre bütün dinler eşittir. Fakat din adına parti kurulmaz, mabedler siyasi amaçla kullanılamaz ve din devletten ayırdır diye kurallar da vardır. Komünizmin sona ermesinden beri anayasanın bu noktası uygulanmamaktadır. 1990 yılında Yüce Meclis'in seçiminde Hristiyan Demokrat Partisi seçimlere girdi, milletvekilleri seçtirdi ve parlamentoya girdi. Aynı zamanda o partiden bir Hristiyan din adamı milletvekili seçildi ve din adamının kıyafetiyle meclis oturumlarına katılmaktaydı. Din adamı milletvekili olmaz diye bir yasak yoktur, fakat bir papazın parlamentoya girmesi ve ona has olan kıyafetle oturumlara katılması, parlamentoya Hristiyan siması vermektedir.¹

Avrupa'daki Hristiyan demokrat partilerinin uzantısı olan “Demokrat Güç Birliği” 1997 de seçimleri kazandı ve hükümet kurdu. O zaman İvan Kostov Başbakan oldu. Başbakanın hanımı Elena Kostova “Bulgaristan İçin İstikbal” adında bir vakıf kurdu. O vakıf adına birçok yerlerde kilise kuruldu hatta iki Müslüman köyde -

¹ Bulgaristan BMM Arşivi

Startsevo ve Nedelino’da- hiç Hristiyan olmamakla birlikte o vakıf bu köylerde kilise kurdu. Ayrıca bu kiliseler eski Müslüman mezarlığı üzerinde kuruldu.

2005 yılında “Ataka” adında Bulgar Milliyetçi Partisi kuruldu. Bu partinin kampanyasında birçok Hristiyan din adamı faaliyet gösterdi. Meselâ Müslümanların çoğunluk oluşturduğu Kırçali bölgesinde, Boyan Sariev (müslüman kökenli olup, bilahare hristiyanlığı kabul eden ve papaz olan şahıs) o partiyi destekledi ve Hristiyanların birleşmesi için medyada çağrılarda bulundu.

Aynı seçimlerden sonra Türklerin desteklediği HÖH (Hak ve Özgürlük Hareketi) partisi sosyalislerle ve NDSV partisiyle koalisiona girip hükümet kurdular.¹Hükümet üç partiden kurulduğu için valilerin de çeşitli partilerden olmaları gerekirdi. Buna göre Varna valisi Hak ve Özgürlük Hareketi’nden atandığında, Milliyetçi Parti buna itiraz etti. Varna’da ”Türkleri istemiyoruz”, “Bulgaristan’da Türk valisi olamaz” diye yürüyüşler yapıldı. Varna mitropolit yardımcısı bu gösterilerde ön saflarda yer aldı ve olayları organize etti.²

Bulgaristan’da herkes dinler arası diyalog ve hoşgörü içerisinde yaşıyoruz diye söylüyor. Bir münasebetle Müslüman yüksek şura başkanı Varna mitropolitliğiyle birlikteyken, şura başkanı, bu olayı dile getirdiğinde Mitropolitin cevabı “Biz bu olayla iftihar ediyoruz” olmuştur.

2006 yılında da Ataka partisi, büyük şehirlerde okunan ezana karşı kampanya başlattı. Sofya’da cami önünde imza toplayanlar, ezan okunurken ezanı bastırmak için teypte kaydedilmiş Hristiyan dualar ve ilâhileri hoparlörden neşrediyorlardı. Anayasa mücade etmemiş olmasına ve Bulgaristan halkının büyük bir kısmı Hristiyan olmamasına rağmen, Hristiyanlık siyasetin ayrılmaz bir parçası olmuştur.³

Komünizm döneminde Hristiyan din adamlarının yetiştirilmesi devam etti. Halbuki o zaman yetişen din adamları, dine yakın değil, komünizme yakın bir eğitim almışlardı. Böyle bir inançla 1989 yılından sonra da göreve devam ettiler. Öyle olunca bir taraftan dinsizlik, bir taraftan da şahsi menfaat Hristiyanlığı etkiledi. Papazlar arasında büyük fitne ortaya çıktı. Benzer bir fitne de Müslümanlar arasında oldu, fakat

¹ Sega gazetesi, Sofiya, 24.07.2005

² Novinar gazetesi, Sofiya, 14.08.2005

³ Ataka gazetesi,Sofiya, 23.08.2006

Hıristiyanlardaki tefrika daha büyüktü, çünkü bütün taraflar bazı partilerden güç alıyordu. Komünizmde seçilen ve Komünizmden sonra da görevini sürdüren Patriarh Maksim, demokrat partiler tarafından destek bulamadı.¹ Bu patrika* komünisttir, eski rejime hizmet etmiştir ve bugünkü demokrasi döneminde intibak sağlayamaz diye suçlandı ve görevinden alındı.

Tabii ki görevden alınması için bir takım oyunlar yapıldı ve bir grup papaz tarafından istifası istendi. Onun yerine bir mitropolit uygun görüldü ve o zamanki hükümet onu destekledi. Eski patriarh ise direndi. İstifasını vermemekle birlikte, kendi etrafındaki insanlarla, hükümete karşı tavrını koydu.

1995 yılında parlamento seçimlerini Sosyalist Parti kazandı ve iktidara gelmez eski patriarh muhalifete geçti ve etrafındaki papazlarla hükümete karşı tavrını koydu. Bu sürtüşmeler sebebiyle kilise ikiye ayrıldı. Her patriarhın taraftarı, bölgeleri ve kiliseleri oldu. Bu durum Ortodoks kilisesini çok zayıflattı. İnsanlar nefretlerini açıkça ortaya koydular ve kiliseye muhtaç kalmadıklarını belirttiler. Bu durum devam ettikçe Protestan misyonerleri çalışma fırsatı buldu.

Ortodoks kilisesinin birliği ve beraberliğinin kaybolmaması için Bulgaristan devleti devreye girdi. 2002 yılında diyanet kanunu değiştirildi ve o kanuna göre Bulgaristan'da tek bir Ortodoks kilisesi olması gerekiyordu. Kilise tek bir patriarh tarafından temsil edilmesi gerekiyordu. Kanuna göre papazlar arasında ki tefrika kaldırıldı, fakat fiilen devam etmektedir.

2003 yılında bu tefrika 1-2 papazın öldürülmesi için sebep olmuştur.² 2004 yılında Başsavcı'nın emriyle mevcut olan patriarhı desteklemeyen papazlar, polislerle kiliselerden çıkarıldı. Onlara tabi olan vakıf malları ellerinden alındı ve patriarhı destekleyenlere verildi. Bu müdahale anayasaya ve kanuna aykırıdır. Dolayısıyla karşı taraf da mahkemeye başvurup devlete karşı dava açmıştır.³

¹ Demokrasiya gazetesi, Sofiya, 24.08.1998

* Ortodoks kilisesinin başkanı

² Trud gazetesi, Sofiya, 14.04.2003

³ Agg., 19.04.2003

B. FARKLI DİNDEN OLANLARIN HIRİSTİYANLAŞTIRILMASI

1. Genel Olarak Hristiyan Misyonerliği ve Tarihi Altyapısı

Her ne kadar Bulgaristanda Komünizmin hakim olduğu dönemlerde rejim gereği dinle ilgili karşıt politikalar öne çıkmakta ise de müslümanları İslamdan uzaklaştırma ve Türkiye ile ilişkilerini kesme faaliyetlerinin uç seviyede olduğu bir gerçektir. Bir yandan misyonerlerin propagandaları, diğer yandan da Bulgar Devleti'nin baskısı altında müslümanların Türklüğü ve Müslümanlığı zor dönemler geçirmiştir. Daha açık bir ifade ile misyonerler bu asimilasyon faaliyetlerinde görev almışlardır.

Misyon ve misyoner kelimeleri genel olarak bütün evrensel dinler için geçerli olmakla birlikte, Hristiyanlık söz konusu olduğunda, tarihi süreç ve organize bir Kilise faaliyeti olması bakımından daha özel bir anlama sahiptir. Dinlerin kendi mesajlarını başkalarına yayma gayeleri olmakla beraber, misyon ve misyoner kavramları genellikle Hristiyanlık için kullanılmaktadır. Latince kökenli olan kelime ilk defa Hristiyanlar tarafından kullanılmıştır. .

Misyon, Latince “missio” kelimesinden türemiş olup, İngilizce ve Fransızca'da “mission” şeklinde kullanılmaktadır. Dilimize “misyon” telaffuzuyla aynen alınmış olan bu kelime sözlükte; görev, yetki, vekalet, bir kimseye bir işi yapması için verilen özel vazife anlamlarına gelir. Terim anlamı ise; Hristiyanlığı, Hristiyan olmayanlar arasında yayma görevidir.² Dolayısıyla bir işi yapmakla görevli ve yetkili kimseye; özel olarak da Hristiyanlığı yaymayı vazife edinmiş ve bu alanda kilise tarafından özel olarak yetiştirilmiş ve resmi olarak görevlendirilmiş kimseye “misyoner”³ denir. Bu kişilerin yapmış oldukları sistematik faaliyetlere de misyonerlik denilmektedir. Günümüz Batı literatüründe evangelizm terimi de misyonerliğin müteradifi olarak kullanılmaktadır.

¹ Ömer Faruk Harman, “Genel Olarak Misyonerlik” *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, s. 25.

² Şinasi Gündüz, “Misyonerlik”, *DİA*, İstanbul, 2005, C. 30, s. 193.

³ Harman, Age , s. 26.

Misyonerlerin en büyük amaçları Hristiyan olmayan insanları hristiyanlaştırmak olarak özetlenebilir. Onların böyle bir amaç edinmesinin dini dayanakları ise Mesih İsa'nın havarilerine “Öyleyse gidin ve bütün insanları Peder, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edin, size emrettiklerime uymayı onlara öğretin ve eğitin; işte dünyanın sonuna kadar bütün günler sizinle olacağım” (Matta 28/18-20) “Baba beni gönderdiği gibi, ben de sizi gönderiyorum” (Yuhanna 20/21) şeklindeki emirlerdir¹. Ayrıca Pavlus'un açıklamaları da kilisenin üyelerinden bir kesiminin putperestleri hristiyanlaştırmak misyonunu üstlenmesi gerektiği yönündedir. Pavlus, insanların; tanımadıkları ve bilmedikleri kimseye inanmalarının mümkün olmadığını; onları bu konularda bilgilendirecek görevlilere ihtiyaç bulunduğunu ifade etmiştir. Bu emirlerin de yönlendirmesiyle tarih boyunca sürekli hristiyanlığı yayma yönünde çalışmalar yapılmıştır. Misyonerlik faaliyetleri hristiyan olmayan insanlara yönelik olarak yapıldığı gibi, hristiyan mezhepleri arasında da yapılmıştır.

Tarih boyunca Havariler Dönemi, Kiliselerin Kurulma Dönemi, Ortaçağ Dönemi, Reform Dönemi, Reform Sonrası Dönem, Modern Dönem ve Diyalog Dönemi olmak üzere toplam 7 dönemden geçen misyonerlik faaliyetleri bu dönemlerde farklı metodlar kullanmışlardır. Bahsedilen tarihi dönemlerden ilk ikisi Hristiyanlığı tanıma ve tebliğ dönemi olarak nitelendirilebilir² ki bu dönemde Hristiyanlık ortaya çıkmış ve yayılmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu dönem Hristiyanlara göre aynı zamanda evrensel misyonerlik tarihinin başladığı dönemdir.

“Ben yalnız İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gönderildim”³ demek, başka bir ayette de “İsa on ikileri şu emirle halkın arasına gönderdi: Diğer uluslara ait yerlere gitmeyiniz. Samiriyelilere ait kentlerin hiç birisine uğramayınız. Bunun yerine İsrail halkının kaybolmuş koyunlarına gidiniz. Gittiğiniz her yerde göklerin egemenliğinin yaklaştığını duyurunuz.”⁴. ifadeleri ilk dönem içerisinde İsa'nın mesajının öncelikle kendi toplumuna yanı İsrail oğullarına yönelik olduğu açıkça ifade etmektedir. Onun bir Yahudi olması ve “Ben İsrail Oğullarının kaybolmuş

¹ Abdurrahman Küçük, “Müslüman-Hristiyan Diyaloguna Genel Bir Bakış”, Asrımızda Hristiyan – Müslüman Münasebetleri, İstanbul 1993. s.45-59, s.49.

² Age. s. 384

³ Matta, 15/24.

⁴ Matta, 10/5–7.

koyunuyum”¹ şeklindeki sözleri de bunu göstermektedir² ve karşımızda bir tezat olarak durmaktadır. Zira İsa’ya atfedilen bu sözlere göre Misyonerlik için evrensellikten öte sadece bir ulusun hedef seçildiği görülmektedir. Hristiyanlar bu tezadı çarmıh öncesi ve çarmıh sonrası İsa anlayışı ile izah etmeye çalışmaktadırlar. Onlara göre tarihsel İsa, hayatında sadece İsrail oğullarına mesajın ulaştırılmasına çalışmış ve bunu tavsiye etmiştir. Yine onların inancına göre, çarmıhta ölüp üç gün sonra dirilmesinin ardından ise mesajının tüm insanlara ulaştırılmasını istemiştir.

İncil’e göre Hristiyanlığın ortaya çıktığı ilk iki dönemde İsa’nın havarilerinden olan Barnabas Antakya, Kıbrıs ve Pavlus’la beraber Pisidya Antakya’sına (yalvaç’a) misyon seyahatine çıkmıştır. Onlara daha sonra Silüs, Philip, Mark, Apollo isimdeki kişiler katılmıştır. Bu kişilerin yaptığı misyon faaliyetleri neticesinde Hristiyanlık başta Roma toprakları olmak üzere Efes, Kapadokya, diğer bölgelerde yayılmış, bu bölgeler daha sonraki dönemlerde Hristiyanlığın merkezi olmuştur.³

Yukarıda bahsettiğimiz 7 dönemden üçüncüsünde İslam’ın sahneye çıktığını görmekteyiz. Bu döneme kadar Hristiyanlık, karşısında kendisinden daha güçlü din veya ideoloji görmemiştir. İslam’ın hızlı bir biçimde yayılması başlangıçta bu dine sıcak bakan Hristiyan dünyasını bu tutumunu değiştirmesine neden olmuştur. Artık Hristiyanlar için Müslümanlar bir hasım durumundadır.⁴ Bu tarihten sonra (800–1500) artık kadim merkezlerini İslam ordularına kaptıran Hristiyanlık misyon faaliyetlerini Avrupa’da yaşayan putperest toplumlar üzerine kaydırmıştır.⁵ Lakin burada kaldıkları müddet içerisinde Müslümanlara karşı husumetini hiçbir zaman yok edemeyen Hristiyanlar, İslam’ın bu hızlı yayılışını durdurmak için zaman zaman Haçlı seferlerine başvurmuşlardır.⁶

Reformasyon dediğimiz (1500–1650) dönemde de aynı tartışma ve hareketlilik devam etmiştir. Orta çağ boyunca Pavlus’un dünyevî otorite ile tanrısal otoritenin farklı olduğunu ve dünyevî otoriteye mutlak itaati emreden sözlerine rağmen Roma

¹ Matta, 15/24

² Nasuh Günay, “Günümüz Türkiye’inde Misyonerlik Faaliyetleri”, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2005, s.123

³ Nasuh Günay, Age, s. 124

⁴ Zeki Arslantürk, Age, s. 384

⁵ Nasuh Günay, Age, s. 126

⁶ Zeki Arslantürk Age, s. 384

İmparatorluğunun gittikçe zayıflayan otorite boşluğundan yararlanarak Siyasallaşan Hristiyanlığın bu durumu, Papalık ve dolayısıyla Roma kilisesini dünyevî bir otorite haline getirmiştir. Reformasyon dönemiyle birlikte papalığın sahip olduğu siyasi otoriteye başkaldırı hareketleri başlamış, Luther gibi reformistler kilisenin bu tavrını sorgulamaya başlamışlardır. Bu durum aynı zamanda Hristiyanlığın canlanmasına neden olmuştur.¹ Özellikle devreye sonradan giren Protestan Hristiyanlar kendilerine taraftar kazanmak maksadıyla Katolik Hristiyanlar arasında misyonerlik faaliyetine başlamıştır. Bu arada 1650–1793 yılları arası (Reform Sonrası) dönemde Anadolu, Asya ve Ortadoğu’da misyoner faaliyetleri artarak devam etmiştir.²

Bu dönemle birlikte misyonerlik faaliyetlerini gerçekleştirmek ve bu faaliyetleri finanse etmek amacıyla cemiyetler ve bakanlıklar kurulmuştur. Yine bu dönemde 1600 yılından başlamak üzere Anadolu’ya ve diğer Osmanlı merkezlerine yönelik gözle görülür biçimde Katolik ve Protestan misyoner akını olmuştur. Başta Türkler olmak üzere diğer Müslüman tebaa üzerinde gerçekleştirdikleri misyoner faaliyetlerinin başarısız olması sonrasında dini azınlıklara yönelmişlerdir.³ Ancak misyonerliğin esas hedefi olan Müslümanları Hristiyanlaştırma hiçbir zaman terk edilmemiştir. Bu nedenle özellikle Balkanlardan Türkleri ve müslümanları bir yandan sıcak usullerle diğer yandan da dini zorlamalarla bölgedeki hakimiyetlerine son verme çabaları bütün şiddetiyle devam etmiştir.

Müslümanların bu yüzyıllarda kısa süre içerisinde çok geniş toprakları ele geçirmeleri Batı Hristiyanlığı için büyük bir tehdit oluşturmıştır. Bu nedenle Hristiyan devletler kendi vatandaşlarını ve diğer Hristiyanları İslam’a karşı korumak için faaliyetlerine ağırlık vermişlerdir. Bu faaliyetler sadece siyasî ve askerî alanda değil, ilmi ve dinî alanda da kendisini göstermiştir. Bu yönde yapılan en büyük faaliyetlerden biriside polemikler ve İslam’a yönelik reddiyeler yazmakla kendisini gösteren Oryantalıs adı verilen misyonerlerdir

Hristiyanlık tarihine baktığımızda misyonerlik hareketleri, sadece Hristiyan inancının ötekilere sunulması için kullanılan bir vasıta olarak kalmamış, aynı zamanda Batı’nın dünyanın diğer yörelerine yönelik emperyalist ve sömürgeci politikalarını

¹ Nasuh Günay, Age , s. 128–129

² Zeki Arslantürk, , Age , s. 385,

³ Zeki Arslantürk, , Age , s. 386

desteklemek ve hatta onlarla beraber hareket ederek Hristiyanlık propagandası adı altında başta Afrika, Hint, alt kıtası ve Orta-doğu bölgesi olmak üzere üçüncü dünya ülkelerini batı Hristiyanlığının sömürgesi altına alınması için kullanılmış ve halende bu amaç doğrultusunda kullanılmaya devam edilmektedir.¹

Hristiyan-Müslüman ilişkileri tarihine baktığımızda, İslam'ın ortaya çıktığı ve hızla yayıldığı dönemlerde Hristiyanların Müslümanlara karşı ciddi faaliyet içerisinde olmadığını görürüz. Çünkü bu dönemde Müslümanlar güçlü Hristiyanlara güçsüz olduklarından, Müslümanlara karşı savunmacı bir tutum içerisine girmişlerdir. Bu dönemde genelde Hristiyanların Müslümanlara yönelik faaliyetleri yukarıda da ifade edildiği üzere reddiye yazmakla sınırlı kalmıştır. Lakin 11. yüzyıla gelindiğinde bu yüzyılın sonlarına doğru başlayan Haçlı seferleri, Batı Hristiyanlığının Müslümanlara yönelik en ciddi faaliyetleri olmuştur. Nitekim papa II. Urban'ın Hristiyanları haçın etrafında toplanarak İsa'nın yaşadığı ve tebliğ faaliyetinde bulunduğu Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almaya çağırmasıyla başlayan bu seferler, toplam sekiz seferde sürmüştür. Beşinci haçlı seferi sırasında Müslümanlarla savaşmak yerine onlarla dostane ilişkiler geliştirmek ve böylece onlara bu inancın sunulmasını savunan Aziz Francis Asisi tarafından ilk misyon faaliyeti de başlatmıştır.²

Batının sömürgesi altında bulunan yerlerde misyonerler sömürge yönetimlerinin kendilerine sağladığı destekle okullar açmışlardır. Bu okullarda verilen derslerde birinci gaye olarak zannedilenin aksine Hristiyanlaştırmak değil, onları kendi kimliklerinden kendi kültür ve değerlerinden koparmak olmuştur. Bunda da amaç asimilasyona uğramış bir toplumda sömürülerini uzun vadede tutabilmektir. Zira köklerinden koparılmış sömürge gençliğini kendi mantaliteleri doğrultusunda yetiştirip daha sonraki zamanlarda ülkenin önemli kurumlarının başına getirip kendi çıkarlarını devam ettirmeyi amaç edinen sömürgeciler bunda da bir hayli başarılı olmuşlardır³. Bugün başta Orta-Doğu olmak üzere Asya ve Afrika'da sözde bağımsız birçok ülkenin yöneticileri aynı zihniyet etrafında ülkelerinin çıkarları için değil, sömürgeci devletlerin çıkarlarına hizmet etmektedirler.

¹ Gündüz ve Aydın, , Age , s. 69

² Gündüz ve Aydın, , Age , s. 7, 2

³ N. Günay, , Age , s. 173

Sömürgecilik hareketlerinin Hristiyan Misyonerliğinin gelişmesinde önemli dönüm noktalarından biridir.

18. ve 19. yüzyıllarda yapılan sömürge faaliyetleri istenildiği ölçüde başarılı olunamamıştır. Nitekim 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren gelişen milliyetçi düşünce etrafında imparatorlukların güç kaybetmeye başlaması ve bunun sonucunda milli devletlerin ortaya çıkmaya başlaması, başta Kuzey Afrika olmak üzere sömürgelerin bir bir bağımsızlık hareketlerine başlaması misyonerlik hareketlerinde eski gücün ve faaliyetlerin etkisini yitirmesine neden olmuştur. Hatta Afrika ve Kuzey Hindistan gibi bölgelerde daha önce Hristiyanlaştırılmış birçok kimse bağımsızlık mücadelesinin verdiği psikolojiyle Hristiyanlığı terk etmişler, başta İslam olmak üzere diğer dinsel geleneklere yönelmişlerdir. Bu durum misyonerlerin düzenledikleri çeşitli konferanslarda ve kongrelerde ele alınmış yeni misyonerlik stratejileri aranmıştır. Mesela 1910 yılında İskoçya'nın Edinburgh kentinde toplanan ve bütün dünyadan Protestan misyon cemiyetlerinin katıldığı toplantılarda yeni stratejiler geliştirilmiş ve faaliyet alanına sokulmuştur. Ortaya çıkan yeni stratejiler 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren başta ülkemiz olmak üzere bir bir uygulamaya geçmiştir.¹

Sömürge sonrasında yeni misyon politikaları geliştirmeye çalışan misyoner cemiyetleri, ilk iş olarak kilise ile misyonerlik çalışmaları arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayarak kilisenin varlık amacının Hristiyan inancını tüm dünyaya yaymak olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre kilise sadece Hristiyan inancına göre bir takım dini ritüelleri ifa etmek için toplanılan dini mekân değil, misyonerlik dahi olmak üzere her türlü biçimde tanrıya hizmet edilen dini kurumdur.² Nitekim 1958 yılında Gana'da yapılan Uluslar Arası Misyon Örgütü toplantısında bu bağlamda katılımcılar şu görüşler üzerinde ittifak etmişlerdir:

- a. Kilise misyonun bizzat kendisidir.
- b. Her Hristiyan aynı zamanda misyonerdir.
- c. Misyon bütün kiliselerin katılımıyla işbirliği içinde yürütülecektir.³

İşte bu anlayıştan hareket eden misyoner cemiyetleri başta İslam dünyası olmak üzere faaliyette bulundukları bölgelerde Hristiyan olmayanlarla iş birliği içinde çalışarak kiliseyi onlarla beraber kurmaya gayret sarf etmişlerdir. Böylece sömürgecilik

¹ Gündüz ve Aydın, , Age , s. 7,7

² Gündüz ve Aydın, , Age , s. 79

³ Gündüz ve Aydın, , Age , s. 80

dönemlerinde kullandıkları kilisenin dışında kalan tüm dünyayı düşman görme stratejisini bırakım bu yeni Stratejiyi uygulama alanına koymuşlardır.¹

Sömürgecilik sonrasında kilise ve misyon çevrelerinde “misyonerlik” terimi yerine “evangelizm” tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Zira bu terim misyonerlikten daha yumuşak bir yapıya sahiptir. Çünkü sömürgecilik dönemlerinde baskıya ve sindirmeye dayalı misyonerlik yöntemleri halklar arasında kin ve nefrete sebep olmuştur. Bu sebeple sömürgecilik sonrasında geliştirilen yeni stratejilerin bir sebebi olarak misyonerlik kavramının eskiye çağrışım yapabileceği endişesiyle pek kullanılmamıştır. zira, misyonerlik kavramı gerektiğinde zor kullanmak suretiyle İncil’in va’az ve tebliğ edilmesi dâhil olmak üzere kilisenin Hristiyan olmayanlara yönelik tüm faaliyetlerini içermekteydi. Bunun yanında evangelizm, iyi olanı insanlığa sunmak manasını ihtiva etmektedir. Yine bunun yanında misyonerlik, Hristiyan olmayanların Hristiyanlaşmasını öngörürken evangelizasyon aynı zamanda Hristiyan olup ta ondan uzaklaşanların yeniden Hristiyanlaşmasını ifade etmektedir.²

Misyonerlik tabirine kıyasla daha mutedil ve yumuşak bir mana içeren evangelizm’in genel özelliklerini şunlardır:

- Evangelizme göre muhataptan yapılan misyon çağrısına hemen mukabelede bulunması istenmez.
- Evangelizasyon sadece Hristiyanlığı kabul etmeye insanları davet etme metodu olduğu için muhatap hiçbir zaman zorlanmaz.
- Evangelist her hangi bir baskı unsuru olmaksızın iyi haberi insanlara tebliğ ederken etkili bir misyon faaliyeti için iyi haberi önce kendi yaşamında tatbik etmelidir.
- Evangelist hedef kitleyi kendi sosyal konumundan bağımsız görmeden iyi haberi tebliğ etmelidir.³

Evangelistler, her ne kadar yeryüzünde bazı yerleri kendilerine göre öncelikli faaliyet alanı olarak görseler de asıl hedef bütün yeryüzünün Hristiyanlaştırılmasıdır. Bu yönüyle bu gün dünyada iki yönlü bir faaliyet yürütülmektedir. Bunlardan birisi ulusları kendi kilisesine çekmeyi ifade eden “centripetal hedefler” hedefler, ikincisi ise,

¹ Gündüz ve Aydın, , Age , s. 80-81

² Gündüz ve Aydın, , Age, s. 84

³ Gündüz ve Aydın, , Age , s. 86

bunu gerçekleştirebilmek için dünyanın neresinde olursa olsun uluslara gitmeyi ifade eden “centrifugal hedefler” dir.¹

Her ne kadar Komünizmin rejim olarak benimsendiği ülkelerde açık misyonerlik faaliyeti yürütemelerine karşılık bu onlar için üçüncü dünya ülkelerine, özellikle İslam toplumlarına yönelmede bir fırsat oluşturmuştur. Bu nedenle 20. yüzyıla beraber sömürge sonrası dönemde faaliyet alanına giren Evangelizm, için bu dönemler K.S. Latourette’nin ifade ettiği şekilde “büyük yüzyıl” olan 1914–1950 arası dönemde Roma Katolik ve Protestanlar açısından Hristiyanlığın hızla genişlediği bir zaman dilimi olmuştur. Bunu izleyen dönemde özellikle Uzak-Doğu ülkelerinde başarılar izlenmiş, yakın geçmişten günümüze ise Orta-Asya, Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu’da yoğun faaliyetler yürütmüşlerdir.²

Bu gün Hristiyan misyonerliğinin küresel evangezm boyutunda yürütülmesinde başta ABD ve İngiltere olmak üzere Batılı güçlerin sosyal-siyasal çıkar ve menfaatleri çerçevesinde gelişen küreselleşme politikalarının ve bu yönde geliştirilen dünyaya yeniden şekil verme (Mesela Büyük Ortadoğu Projesi) plan ve projelerinin ve uluslara arası operasyonların önemli rolü vardır. bu bağlamda küreselleşmenin estirdiği güçlü rüzgarları arkasına alan bu devletler ve ihtiva ettiği misyoner örgütler küreselleşme çatışmalarının oluşturduğu sosyal, siyasal ve ekonomik kaos ortamından azami ölçüde yararlanmaktadırlar. Bu çerçevede meşhur 11 Eylül olayları sonrasında İslam’a ve Müslümanlara dünya genelinde oluşturulan ideolojik kampanyaların ve fiili durumun, kendilerine misyoner faaliyetlerde büyük imkânlar sağladığı ve misyonerlerin yeni bir fırsat çağına girdikleri konusunda hemen hemen tüm misyonerler hem fikir olmuşlardır. 11 Eylül hadisesi İslam dünyasına yönelik küresel evangelizm hareketi açısından misyoner örgütlerine yeni bir ruh vermiştir.³

Sömürgecilik sonrasında geçerliliğini yitirmiş eski misyonerlik teknikleri yerine yeni stratejiler geliştiren misyoner kuruluşların bu bağlamda faaliyet alanına koydukları yöntemlerden biriside Misyonun Şartlara uydurulması, yani kültürlenmedir. Bu bağlamda uygulama alanına giren iki temel yöntem göze çarpmaktadır. Bunlardan

¹ Şinasi Gündüz, “Genel Olarak Misyonerlik Faaliyetleri, Başlıklı Sempozyumda Sunulan Müzakere”, *Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2004, s. 351

² Gündüz, “*Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri*”, s. 360

³ Gündüz, “*Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri*”, s. 360-361

ilki Dünya Kiliseler Birliği bünyesinde, özellikle Protestan misyon kuruluşları tarafından geliştirilen İncil'in mesajını sunulduğu şartlara uydurma(contextualisation), diğeri ise 1970'li yılların başında Katolik kilisesi bünyesinde geliştirilen İncil'in mesajını sunulan kültüre tercüme etmeyi öngören "kültürlenme"(inculturation) terimidir.¹

Hristiyan Misyonerlere göre kültüre uyarlama Hristiyanlığın bir kültür değil, bir kült olduğu, dolayısıyla Avrupa ve Kuzey Amerika gibi Hristiyan geleneğin egemen olduğu bölgelerde değil, tüm dünyada yerel geleneklere ve adetlere uyarlanması gerekmektedir.² Böylece tanrının evrensel kurtarıcılığı inancına paralel olarak kilisenin belirli bir merkezden veya merkezlerden tüm dünya çapında yerel bölgelere kaydırılması ve böylece dünyanın her tarafında kiliselerin oluşturulması amaçlanmıştır.³

Hristiyan doktrininin yerel geleneklere uyarlanması mevzusunda misyonerler, hitap ettikleri toplumlara göre ayrı ayrı tutum ve stratejiler geliştirmişlerdir. D. Woodberry gibi bazı misyonerlere göre bu metod özellikle Asya'da çok etkili olmuştur. Özellikle Müslüman toplumlara yönelik misyonerlik aktivitelerinde Hristiyan doktrininin anlatılmasında Müslümanlara özgü din dilini ve terminolojiyi kullanmaya azami ölçüde gayret etmektedirler. Allah, resul, nebi, vahiy, ayet, mescid, İncil ve benzeri İslamî terimlerle hazret, şerif, maşallah, inşallah, gibi din dilinde yaygın olarak ifade edilen kelimeler Hristiyan metinlerine alınarak geleneğin temsil ve takdimin de bu terimler kullanılmaya çalışılmaktadır. Mesela Hristiyan kutsal kitabı olan Yeni Ahit bir bütün olarak İncil veya İncil-i Şerif şeklinde adlandırılır. Hristiyan kutsal kitabında teslisin birinci unsurunu oluşturan Baba terimi Müslüman kültür ve termolojiye uydurularak Allah olarak adlandırılır.⁴

Kültüre uyarlama amacıyla misyoner faaliyetlerde dikkat çekici bir diğer durumda meskun mahallelerde bulunan ev kiliseleridir. Bu evler, dışardan bakıldığında sıradan bir ev görüntüsü veriri; ancak bu mekanlar hem bulunduğu yöredeki halkı daha iyi tanıyıp onlara la daha uygun iletişim ortamının tesis edilmesi işlevi görmekte, hem

¹ Gündüz ve Aydın, Age, , s. 88

² Gündüz, "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri", s. 363

³ Gündüz, "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri", s. 365

⁴ Gündüz, "Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri", s. 366

de ilişki kurulan sempatizanlar ve yeni Hıristiyanlaştırılmış bireylerin belirli zamanlarda bir araya gelerek dua ettikleri, başta kutsal kitap tetkiki olmak üzere din eğitimi aldıkları mekanlardır. Zira normal kilise binalarına göre ev kiliseleri daha az dikkat çekmekte ve daha iyi kamufle olabilmektedirler.¹

Hıristiyan geleneğin yerel kültüre uyarlanması konusunda bazı misyoner gurupları, Hıristiyan olmuş Müslümanların, Hıristiyan olarak anılmaları gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle bu gün başta İslam toplumları olmak üzere pek çok yerde yeni Hıristiyan olmuş kişileri “İsevî Müslüman”, “İsa Takipçileri” olarak adlandırmaktadırlar.²

Sömürgecilik sonrasında geliştirilen yeni misyoner stratejilerinden birisi de dinler arası diyalogdur. 1960’lı yıllarda yapılan II. Vatikan Konsili’nde Katolik kilisesinin dışa açılma kararı alması ve bu bağlamda gerek diğer Hıristiyan guruplarıyla gerekse Müslümanlarda dahil olmak üzere diğer Hıristiyanlık dışı guruplarla diyalog arayışını vurgulaması, ilerleyen dönemde diyalog faaliyet ve tartışmalarını gündeme getirmiştir.³ Bu tarihten itibaren, bir taraftan Roma Katolik Kilisesi ve Dünya Kiliseler birliği başta olmak üzere çeşitli kiliseler, Hıristiyan olmayanlarla kurumsal bazda diyalog faaliyetinde bulunurken, diğer taraftan da, saygın akademisyenlerin önderliğinde bazı sivil toplum örgütlerinin “öteki” ile ilişkilerini geliştirmek için bireysel diyalog faaliyetleri tesis etmeye çalışmışlardır.⁴

Bilindiği üzere Hıristiyanlarla Müslümanların ilişkisi çok öncelere dayanır. Hıristiyanlar kendi dinlerini başka yerlerde yaymak için çeşitli metotlar kullanmışlardır. Onlara göre her şeyden önce Ortadoğu ve İslam ülkelerinde Hıristiyanlığın yayılması için Ortadoğu’nun ve İslam ülkelerinin çeliği olan İslam’ın zayıflaması gerekmektedir. bu vesile ile tarih boyunca savaşlarda dahil olmak üzere bir çok misyonerlik yönteminin kullanmaktan geri durmamışlardır. İslam ülkelerinde kendi hâkimiyetlerini hissettirmek ve buralarda baskı kurarak kargaşa çıkarıp huzursuzluğun oluşmasına neden olmuşlardır. İslam ülkelerinde Misyonerliğin yerleşmesi ve Müslümanların çocuklarının Hıristiyanlaştırılması, buralarda Hıristiyan yaşam tarzının yerleşmesi için

¹ Gündüz, “*Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri*”, s. 367–368

² Gündüz, “*Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri*”, s. 369–370

³ Gündüz, “*Misyonerlerin Çalışma Yöntemleri*”, s. 370

⁴ Mahmut Aydın, “Dinler Arası Diyalog Yeni Bir Misyon Yöntemi mi?”, *İslamiyat Dergisi*, S. 3 C., 5, Temmuz-Eylül, 2002, s. 17

milyonlarca dolar harcanmış, bu paraların geri kazanılması için bizzat papazlar tarafından kiliselerde paralar toplanmıştır¹.

Amerika merkezli Presbiteryen Kilisesi çevresinde aktif olan misyoner örgütlerinin dışında İngiltere, İskoçya, İrlanda, Hollanda ve diğer çeşitli Avrupa ülkeleri merkezli Protestan misyoner gruplar da İslam ülkelerine yönelik misyonerlik faaliyetlerinde önemli rol oynamışlardır. Doğal olarak Katolik misyoner gruplar da boş durmamışlardır. Bunlar da başta Osmanlı İmparatorluğu sınırları dahilinde yer alan çeşitli büyük yerleşim birimleri olmak üzere, Ortadoğu'da ve Afrika'da Hristiyan misyonunu yaymaya çalışmışlardır.

İslam Coğrafyasının çoğunda olduğu gibi kadim bir İslam ülkesi olan Irak'ta da misyonerlik hareketi devam etmektedir. ABD tarafından işgal edilen Irak'ta artık misyonerlik hareketi başlatılmış olup, Amerikan Protestan Kilisesine bağlı çok sayıda misyoner, Müslümanları kendi özbenliğinden koparmak ve Hristiyanlığı yaymak için Irak'a gitmişlerdir².

Kafkasya'da da misyonerlik çalışmaları yapılmaktadır. Merkezi İsveç'te bulunan IBT (Institute of Bible Translation) İncil'i Adige, Kabartay, Osetin, Karacay, Çeçen, Nogay, Avar, Lezgi, Kumuk, Lak, Dargin, Tabsaran, Sakhur, Rutul, Agul, Andi ve Bezhti dillerinin bir kısmına tercüme ettirmiştir³. Bilhassa Batı ve Orta Kafkasya'da İslâmiyet'in çok güçlü olmadığını düşünen misyonerler, söz konusu bölgedeki Müslümanları dinlerine kazandırma uğraşısı içerisindeyler. Bir Kafkasya uzmanı olan Ufuk Tavkul, 1990'li yıllarda Kafkasları defalarca ziyaret etmiştir⁴. 1993 yılında Karaçay-Çerkez ve Kabardin-Balkar Cumhuriyetleri'ni ziyareti esnasında, Misyonerlerin, Karaçay-Balkar diline tercüme edilmiş Hollanda basımı bir İncil'i bedava dağıttıklarını, ancak İslâmiyet'e yönelen halkın bunlara pek itibar etmediğini tespit etmiştir. Ancak, 1996 yılında bölgeye yaptığı bir diğer seyahat esnasında

¹Mustafa Halidi Ve Ömer Ferruh, *İslam Ülkelerinde Misyonerlik Ve Emperyalizm*, Nun Yayınları, İstanbul, 1998, s. 21, 22.

²Ali Rıza Bayzan, *Küresel Vaftiz*, Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2004, s. 326.

³Gündüz, , Age, s.16.

⁴Arslantürk, , Age, s. 386.

Kislovodsk (Narsana) isimli Rus şehrinde yaşayan bazı Karaçay gençlerinin Hristiyanlığı kabul ettiklerini gözlemler¹.

Günümüzde teknik imkanların artmasına paralel olarak misyon metotları ve kullanılan aletler de artmış bulunmaktadır. Mahalli, bölgesel, ulusal veya uluslararası yayın yapan ne kadar televizyon ve radyo kanalının Hristiyanlık propagandası yaptığını belirlemek bile mümkün değildir. Kiliselerce hazırlanan programlardan bazılarının ülkemizde bile gösterilmiş olduğunu düşünürsek bunun boyutlarını tahmin edebiliriz. Ayrıca, 24 saat Hristiyanlık anlatan Kaliforniya merkezli Europe televizyonu misali uluslararası yayın kuruluşları mevcuttur. İnternette Hristiyanlıkla ilgili binlerce site vardır. Herhalde Hristiyanlık hakkında bilinmesi gerekenlerin tamamını internet sitelerinde bulmak mümkündür. İnternet başka bir ifadeyle e-ticaret bile misyonerliğin hizmetine sokulmuştur. Kurulan bir site ile başta hediyelik eşya olmak üzere çeşitli mamuller satışa sunulmuş, ²buradan elde edilecek gelir misyonerlik faaliyetlerini desteklemek amacıyla kullanılmıştır .

Misyoner cemiyetleri Hristiyanlığın mesajını tüm dünya insanlarına ulaştırma hedefini yerine getirirken hiçbir toplum katmanını atlamamış, tamamına ulaşmanın yollarını bulmuşlardır. Örneğin; Katolik Kilisesi ‘Çocuk Misyonerlik Cemiyeti’ni çoktan kurmuş, 1993 yılında küçük misyonerlerin doğuşunun 150. yılı kutlanmıştır. Hedef, çocukların dine bağlı olarak yetişmelerini temin etmek, eğitimlerine katkıda bulunmak ve çocukların yapabilecekleri çalışmalardan istifade etmek olarak açıklanmış, her bölgenin benzeri cemiyetler kurması tavsiye edilmiştir. Toplumlarda çoğu kere kendilerine hizmet götürülmesi unutilan veya göz ardı edilen görme, işitme ve konuşma engelliler gibi özürlü kimseler Hristiyan cemaatler tarafından unutulmamış olup, ³onlara da ulaşmanın yolları bulunmuştur. Onlarla ilgili çeşitli metotlar geliştirilmiştir .

Avrupa ve Amerika’da kiliseye üye olan Hristiyanlardan kilise vergisi alınmaktadır. Bugün tüm kiliselerin en önemli gelir kaynakları bu vergilerdir. Gönüllü bağışlar ve kilise adına vakfedilmiş mülkler de ciddi bir gelir kaynağıdır. Ayrıca, geliri

¹ Arslantürk, , Age , s. 387.

² Erdem, , Agm , s. 52.

³ Erdem, , Agm , s. 52.

Bütün bu faaliyetler insana her şeyden önce, bu işin hangi imkânlarla yürütüldüğünü, bu kadar çok işin hangi kaynaktan beslendiğini düşündürmektedir. Konuyu Katolik Kilisesi yönünden ele alırsak, bir zamanlar Avrupa'nın tek kilisesi olan ve tüm kıtayı idare eden kilisenin elinde çok büyük topraklar vardı. Bugün bu yerlerin çoğu meskûn yerler olup kira getiren mülkiyetler haline gelmiştir. Kilise kendi belgelerinde bile 18. ve 19. yüzyıllarda yani sömürgecilik çağında misyonerlik faaliyetleri için paranın Avrupa devletlerinden geldiğini itiraf etmekte, ancak modern devletlerin artık yardım etmediklerini, misyonerlik masraflarının halktan gelen paralarla karşılandığını ifade etmektedir.

misyonerlik çalışmalarında kullanılmak üzere bir takım ticari faaliyetler de yapılmaktadır. Ayinlere katılmış kimselerin bileceği gibi, hemen her ayinden sonra özellikle misyonerlik cemiyetleri için toplanan paralar da iyi bir gelir kaynağı olmaktadır .

Ülkemizde olduğu gibi dünyada da yapılan misyonerlik faaliyetlerinin en çok bilineni kapı kapı dolaşarak İncil'in, Hristiyanlık ve Hz. İsa ile ilgili kitapların dağıtılmasıdır. Son günlerde misyonerlerce milyonlarla ifade edilen adetlerde İncil dağıtılmıştır. Bunların dışında çeşitli yayınlar dağıtma, mektupla İncil kursları düzenleme gibi etkinlikleri devam etmektedir. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte web siteleri yolu ile propaganda yapmaya ağırlık verdikleri de görülmektedir. Müjde FM ve Radyo Kumru² gibi çeşitli radyo istasyonlarından da Türkçe Hristiyanlık propagandası yapılmaktadır .

Yukarda ifade edilenlerle beraber şu metotlar da Müslümanları Hristiyanlaştırmada kullanılan özel yollar arasında yer alır.

- Müslümanlar da cehalet ve maneviyatsızlık teşvik edilmelidir.
- Dünyayı terk etmenin fazileti anlatılarak, bu dünyada Müslümanların şuarsuz kalmaları sağlanmalıdır.
- “Her şey Allah'ın takdiri ile olur” düşüncesi Müslümanların zihinlerine yerleştirilerek; onlara, hastalıkların tedavisini aramamaları ve hastalık içinde yaşamaları temin edilmelidir.

¹ Erdem, , Agm , s. 53.

² Erdem, , Agm. , s. 53.

- İslam'ın sadece ibadet dini olduğu vurgulanmalıdır.
- Ticaret gemileri batırılarak, çarşılar yakılarak iktisadi çöküntüye sebebiyet verilmelidir.
- Devlet adamlarına ülke imkânlarını kendi yararları için kullanmaları sağlanmalıdır.
- Müslümanların çocuklarını dini okula göndermemeleri sağlanarak; kendi dinleri hakkında cahil kalmaları sağlanmalıdır
- Rum ve Ermeni çocuklarının Müslümanlara düşman olarak yetişmeleri sağlanmalıdır.
- Müslümanlara da atalarının ne kadar cahil olduğu aşılmalıdır.
- İslam'ın kadına hakaret ettiği yayılmalı, Kuran'ın kadını küçük düşürdüğu, İncil'in ise kadını yücelttiği, onu muhatap aldığı bu nedenle Hristiyan olunması gerektiği vurgulanmalıdır.
- Müslümanlara İslam'dan kastın mutlak din olduğu, bu dinin Yahudilik de Hristiyanlık da olabileceği aşılmalıdır.
- Kilise yapmanın haram olmadığı yayılmalıdır.
- Müslümanları ibadetlerinden men etmeye çalışılmalıdır.
- Müslümanların akidelerine bidatler sokup, İslam gericilik ve terör dini olmakla suçlanmalı, İslam ülkelerinin geri kaldığını söyleyerek onların İslam'a olan bağlılıkları zayıflatılmalıdır.
- İslam'ın sadece Arapların dini olduğu yayılmalıdır.
- Müslümanları Kur'an hakkında şüpheyne düşürmek için içinde noksanlık ve fazlalık bulunan tahrif edilmiş tercümeler hazırlanmalı, hadisler hakkında Müslümanlar şüpheyne düşürülmelidir.
- Fakirlik, ekonomik çöküntü ve geri kalmışlık istismar edilmelidir.
- İslam'ın şiddet ve savaş, Hristiyanlığın ise sevgi dini olduğu imajı verilmelidir.
- Müslümanlar inançları konusunda şüpheyne düşürülmelidir.
- İslam'ın gelişmeye mani, Hristiyanlığın ise bir medeniyet dini olduğu vurgulanmalıdır.

-Müslümanlar arasında Sünni- Şii, ırkçılık, sınıfçılık gibi konular teşvik edilmeli, bu konuları işleyen kitaplar neşredilmeli, farklı milletten olan Müslümanların arasına düşmanlık sokulmalı ve böylece düşmanlık körüklenmelidir ¹.

Yukarıda özetle değindiğimiz Hristiyanlaştırma ve bu faaliyetlerin metotlarını ifade eden misyonerliğin Bulgaristan bağlamındaki durumu ortaya çıkarmak araştırmamız amaçları arasındadır.

2. Çarlık Döneminde Hristiyanlaştırma

Bulgaristan devleti kurulduktan sonra Bulgaristan topraklarında yaşayan Müslümanlarının, dinlerini ve adlarını değiştirme çalışmalarını izah etmek için 1912–1942, gibi otuzar yıllık zaman dilimleri halinde ele almak mümkündür. Bu dönemlerin hikayesi, hakikatte Bulgar vücudunda kronik bir yaranın, bir sürecin, zaman zaman alevlenerek toplumu kavurduğu yıllardır. Bu süreci özetleyerek, Bulgaristan’da tarihsel Türk ve Müslüman varlığına “Tahammül edememe” olarak tanımlama mümkündür. Bu tanım Bulgar yöneticilerin bilinen Bulgar hoşgörüsü iddiası ve bu iddiayı kuvvetlendirmek için anlatılan Bulgar Yahudilerini koruma v.b. gibi politikalarla tezat teşkil ettiği de bir gerçektir. ²

Çar Ferdinand’ın 5 Ekim tarihli “Haç’ın Hilal’e karşı Savaşı” diye adlandırdığı Manifestosu ile tarihe geçen, 1912 yılındaki Balkan Savaşı esnasında –Yeni Topraklar diye adlandırılan Güney topraklarını (Batı Trakya’yı, Rodopları ve Doğu Makedonya’yı.) geri alabildi.

Yeni topraklarda Eski ahali yaşıyor. “Hristiyanlaştırma” denen bu ilk “iltihak etme” halkın bilincinde “Kıstilkata” (Hristiyanlaştırma) diye yer yapmıştır. ³

“Haçı kucaklama” (Kıstilkata), savaşın başlamasından iki ay bile geçmeden, 25 Kasım 1912 tarihinde voyvoda Hristo Çernoşeev’in çetesininin Nevrokop kazasında ilk köyü Hristiyanlaştırması ile başlar. ¹

¹ Nasuh Günay, , Age. , s. 139–140.

² Evgeniya İvanova, Age., s.12

³ Evgeniya İvanova, Age., s.35

Gerçi Bulgaristan Bakanlar Kurulu 18 Aralık 1912 tarihinde ordu bölüklerine “memlekette yaşayan bütün ahaliye dini özgürlük, sağlamanın, aynı zamanda varolan bütün eğitim-kültür müesseselerinin serbest faaliyet, yürütebilmeleri hususunda teminat vermeleri için emir vermiştir ama daha on gün geçmeden, 28 Aralık 1912 tarihinde Başbakan şahsen ruhani meclise (Svetiya Sinod) “devlet Haç’ın Yarımay”a karşı savaşını desteklemektedir” diye beyanatta bulunmuştu.”²

“Soya dönüş” süreci, daha sonra başgösteren bütün “yangınların” modeli olarak daha o zaman, yani “Kıstilkata” (Hristiyanlaştırma günleri)nin sahneye çıktığı, günlerde başlatılmış. Yukarıdan karışılmadan, aşağıdan- kitlelerden gelirmiş gibi bir kıyafetle sahneye konmuştu. Hatta o günlerde “Hristiyanlaştırıcılar” (vaftizciler) olayı “gönüllü” olarak yapılan dönme gibi göstermeye çalışmışlardır.

Zorbalık, kurbanların anılarında ve resmi ihbar belgelerinde kayıtlıdır. Söz konusu zorbalık yalnız patriotik-dinsel amillerden kaynaklanmamakta, maddi çıkarlar adına da yapılmakta idi. Çünkü Müslümanlardan bazılarının bir hayli birikmiş parası vardı. O günlerde “yağmacılık” da alıp yürümüş, Müslümanlar tarafından terk edilen köyler soyulmuştur.

Çalıp kapmalara ilişkin bilgiler “Kıstilkata” (Hristiyanlaştırma) yanlılarından bazılarının verdiği bilgilerden de gün ışığına çıkmaktadır. Örneğin, seçkin Rodoplar bilimcisi Stoyu Şişkov ve bu kitabın gelecekteki kahramanlarından olacak, olan Hristo Karamancukov gibileri. Anton Straşimirov’un kuşkularına göre, “Hristiyanlaştırma” ancak bir bahane veya öngirişimdi. Hükümet makamları memleketimize ve insanlığa yakışmaz, bir biçimde hareket etmişlerdir. Onların izledikleri tek amaç, kişisel zenginleşmekten başka bir şey değildir”

Anton Straşimirov’un gayet ileri gitmesi bir hayli tanıdık bir fikir, lakin “yeni topraklar” da baştan sona dek böyle olduğuna söylemek belki de gerçeklere uygun olmayacaktır. Acaba, tek “amaç” “kişisel zenginleme” midir. Hristiyanlaştırma coşkusu bir yere kadar samimiyet içeren bir gerçektir. Noy Angelov adında bir papaz ilk anlarda, ayda 1200 kişinin Hristiyanlaştırılmasını “başbozuk Hristiyanlaştırması” diye

¹ Veliçko Georgiev – Stayko Trifonov, Pokristvaneto na bılgarite muhamedani (Pomakların hristiyanlaştırılması), Sofya, 1995, s.14

² Eldirov, Bulgar Ortodoks kilisesi ve Bulgaristan Müslümanları, Sofya, 2001, s.612

nitelendirirken, süreç ilerledikçe dinin gücünden, baş dönüklüğüne kapılmaya başlar ve şahsen o da şaşılacak girişimlerde bulunmaya başlar.¹

Savaş olaylarının hızla ilerlemesinden dolayı ayrıntılı törenli ayinler düzenlemeye vakit bulunmamaktadır. Herşeye rağmen, vaftizciler (Hristiyanlaştırmacılar) olaya bir tören biçimi vermeye çaba harcamaktadırlar. 1913 yılında düzenlenmiş olan Karneği anketinde hayli ilginç bir törenli ayine yer verilmiştir.

“...Bir eliyle takdis, edilmiş su ile alnını serpelemeye çalışırken öbür eliyle (Papaz-E.İ.) kişiyi hiç olmazsa bir lokma (domuz) et(i) yemeye mecbur ediyordu. Takdis edilmiş su vaftizleştirme, kişinin ağzına tıklan et ise İslamiyeti inkâr etme anlamına gelmektedir.”

Sürecin bu ilk safhasında Vaftizcilerin yaptığı herşey, ilkel olduğu için daha sonrakilere kıyasla daha açıktır, daha samimidir, diyebilirim. Daha sonra üretilen demagojik yapmacıklar üstünlük kazanır, “gönüllülük” ve “eski dine dönüşün sevinci” “atavatan dinine”, Bulgarlığın saflarına “dönüş” gibi söylemler yapılan işin gerçeklerini cılalama çabalarıdır.

Çetelerin bulunmadığı yerlere bilhassa, asker veya polis gücüne gereksinim vardı. Çünkü halk bu vahşete direniş gösteriyordu. Rodopların bir bütün olarak direniş gösterdiği döneme ait her türlü belgede kayıtlıdır. Rodopların her köşesinde şehitler veriliyordu: zorla Hristiyanlaştırmaya direnenlerden bazıları kesiliyor, bazıları ölüm derecesine kadar dayaktan geçirildikten sonra köprülerden atılıyor, bazıları da yaralarından ölüp gidiyormuş. Bu gibi hallere Tırın’da, Suyucak’ta (Vırbina), Petkovo, Ahrene (Gılıbovo), Dolaştır (Zagrajden), Malka Arda, Madan, Rudozem, Darıdere belediyelerinde rastlanmaktadır.²

Direnişte, Müslüman öncülerden Tozburun’dan (Mogilitza) Aguşev sülalesi, Yunusdere’den (Elhovets mahallesi) İsen Paşa, Dolaştır’dan Bekirli sülalesi başta geliyorlarmış. Onlara karşı en kötü davranışlarda, bulunuluyormuş. Yalnız direnişlerinden dolayı değil, başlıca ellerindeki altınlardan dolayıdır.³

¹ Georgiev – Trifonov, Age., s.465

² Salih Bozov, İstoriya na Rodopa (Rodop tarihi), 1995, s.94

³ Salih Bozov, Age., s.98

Bu baskılara her kesimden farklı tepkiler gösterilecekti. Birileri Türkiye'ye kaçacak, birileri şehirlere yahut gözlerin gördüğü yerlere gidecekler, diğerleri de Bulgar adlarını alacaklar, dış görünüşte “Hristiyanlaştırıcılara” “minnettarlık” ifade edeceklerdir ve sonunda gene Müslüman adlarını alacaklardır.

“Hristiyanlaştırma” (Kıstilkata) uygulamalarında sadece Grohotno, Gövren ve Karabulak (Borino) gibi birkaç köy dışlanmıştı. Altmış yıl sonra da Pomaklarla Türkler arasındaki farklılığı, gidermek, eylemi buradan başlıyacaktı. Bu uygulamalar sonucu 1912 yılı sonlarından, Müttefikler arası Savaşın başladığı 1913 yazına kadar 200 000 kişinin adları değiştirilmiştir.¹

Camiler kiliseye dönüş türülmüştür. Hükümetin dinsel özgürlükleri teminat altına, almaya ilişkin talimatlarına rağmen ve Yeni Topraklar'da Müslüman ahaliye karşı askeri komutanlığın direnişine rağmen (Başlıca Genel komutan yardımcısı General Savov) takbihedeci ve insanlık dışı hareketlerde bulunulmuştur.²

Müttefiklerarası savaşın patlak vermesinden sonra ahalinin direnişi de artmıştır. “Yeni eğitilmişler” kitlevi surette tekrar Müslüman adlarını geri aldı ve geleneksel ve dinsel ayin ve adetlerini ıslah ederek uygulamaya başladılar. Bu pasif, daha sonraki “yangılar” sürecinde kitlevi hal alacak olan direnişten sonra, faal silahlı direnişlere dair de bilgiler alınmaya başlanır. Askeri raporlarda bu eylemler “ayaklanmalar” diye nitelendirilir. “Hristiyanlaştırıcılara karşı “ayaklanmalar” Nevrokop, Dövlén ve Dospat bölgelerinde (Batı Rodoplar) patlak verir. Sürecin daha sonraki “yankıları” aradaki ayrılığı daha da derinleştirecektir. Sonraki “yankılarda” Nevrokop (artık Gotse Delçev) bölgesi, Devin ve Dospat belirli bir rol oynayacaklar.

29 Eylül 1913 tarihinde İstanbul Barış anlaşması imzalanır. Bu anlaşmaya göre, Bulgaristan'daki Müslümanlar dini özgürlüklerden yararlanabileceklerdi. 16 Ekim'de Radoslavov hükümeti Bulgaristan'da yaşayan bütün milletlerin dinine ve milliyetine sahip çıkarak iktidara gelir.

31 Ekim günü ise Ruhani Meclisin verilerine göre, Hristiyanlaştırılmış ahali kitlevi surette tekrar Müslüman adlarını almakta ve İslamiyeti bağırılmasına

¹ Georgiev – Trifonov, Age., s.8

² Eldirov, Age., s.621

basılmaktadır. Hatta düne kadar hristiyanlığın savunucusu hesap edilen Darıdere (Zlatograd) bölgesi de buna dâhildir.

24 Aralık'ta Çepelare'nin geçici dini görevlisi papaz Plovdiv Metropoliti Maksim'e: "...Dünkü gün hemen hemen bütün gazetelerde hükümetin dinsel özgürlüğü ve savaşın en alevli anlarında Hıristiyanlaştırılan Pomakların İslam dinine dönmelerinin teminat altına alınmasına ilişkin bir haber yayınladığını yazmaktadırlar. O haber, onlara bir balsam gibi geldi. Belli ki, onlar böyle bir anı bekliyorlarmış, çünkü Pomak kadınları da yaşlı Bulgar kadınları önünde: "Allah bizi affediyor, o yüzden de bizi dinimize iade etti." diye yazmaktadır.¹

"Radoslavov'un ihaneti" üzerine yüzlerce sayfa eser yazılmıştır. Yeni Topraklar'daki Müslümanların oylarını kazanabilmek amacıyla Pomakların tekrar İslam saflarına dönmelerine izin verilmiştir,Ama şu soru da ortaya çıkıyor, acaba İslamiyete dönüş onların arzularına aykırı, olmuş olsaydı Radoslavov onların oylarını kazanabilecek miydi? Biz burada liberal görüşlü Radoslavov'u buna yönelten nedenlerden söz edecek değiliz, onun temiz doktrinal liberal olup olmadığı veya başka karışımların yer aldığı bir başka konudur. Önemli olan o değil. Önemli olan şu ki, adların iade edileceği vaadi ile Müslümanlarının oylarının kazanılmış olmasıdır. Adlar iade edilir, fakat devlete karşı olan güvensizlik devam, etmektedir.

Fakat Bulgar askerlerinin Ege, sahillerine inmesinden sonra Zlatograd'da yeni bir olay **vuku** buldu. Olay, Aralık 1912-den Haziran 1913-e kadar sürdü. Zlatograd'lı birkaç ilerigelen Müslümanın adlarının , değiştirilip Hıristiyanlaştırılması Bulgarların kasabalar, kazalar ve bütün Rodop eyaletindeki Müslümanlarının adlarının **zorla** değiştirilmesi kampanyası düzenlenmesine bahane oldu. Öteyandan böyle bir girişim Müslümanlarının yabancılaştırılmasına ve büyük bir kısmının Bulgarofoba (Bulgar düşmanı) dönüşmesine neden olduğu görülüyor.

3.Eğitim yolu ile Hıristiyanlaştırma

Özel okullarda Bulgar dili eğitimi daha 1885 yılında uygulanmaya başlamıştı. "Halk Eğitim Yasası" bu uygulamaya emir vermişti. "Yeni Topraklar" için bu yasa 27 Kasım 1919 tarihinde yürürlüğe girer. Fakat bu Yasanın her yerde uygulandığı anlamına

¹ Georgiev – Trifonov, Age., s.456

gelmez. Dahası bu tarihten sonra 1921 yılında Bulgar Çiftçi Halk Birliği Hükümeti (uluslararası antlaşma neticesi hükümlülüktür) Bulgar dili eğitimi mecburiyetini iptal eder.

1924 yılında yasada yeni bir değişiklik yapılır. Değişiklik özel okullarda Bulgar dili eğitimini iade etmekle yetinmeyip, belirli bir surette onun statüsünü değiştirmiştir.

Müslüman okulları milliyet esasına dayanarak ikiye ayrılırlar. “pomak okulları” halk okulları halini alır, Türk okulları ise özel okullar olarak kalırlar.¹

1924 yılına kadar iki belirli olay vuku bulmuştur. Müslümanlara hoş görülmesi davranan Çiftçi hükümeti düşmüş ve öteyandan Türkiye devleti sahneye çıkmıştır. Aynı zamanda Bulgaristan’da, yalnız eğitimde değil, genel modernleşmeye ilişkin Kemalist ülkülerin yayıcısı “Turan” cemiyetleri, birlikleri kurulur. Yeni Topraklarda yenilikler hemen yürürlüğe girmemişti. Örneğin pomakların ve Türklerin meskün oldukları Dolaştır (Zagrajden) belediyesinde 1924/1925 ders yılında okulların tümü hala özeldir ve hepsi de Türk okulu olarak, tescil edilmişlerdir. 23 Nisan 1925 tarihinde belediye makamlarına formlar doldurtmak için talimat gönderilir. Özel bir paragrafta okulun behemehal “Türk” veya “Pomak” okulu olduğu kayıt, edilmelidir.²

1926/1927 ders yılında, öğrenciler Pomaklı ve Türk olarak iki ayrı sırada yer alırlar. Pomak okullarında Bulgar öğretmenler yer alır ve yeni dersler okutmaya başlarlar, Türk okullarında ise - daha fazla Kur’an-ı Kerim okunur. Zagrajden bölgesini örnek göstermem hiç de rasgele değildir. Daha sonraki türlü politik gelişmeler Pomak ile Türklerin ayrılması veya birleşmesi gibi konularda çeşitli denemeler sahnesi oluşturacaktır.³

1924–1934 dönemi bizi ilgilendiren konu açısından göze çarpar olay oluşturmamaktadır. Bulgar Müslümanları ile Türkler arasındaki ayırma eğilimi durmadan, fakat şiddet haline geçmeden, derinleşmeye devam etmektedir.

1933 yılında, “milliyetçi” politikasıyla bilinen “Zveno” çevresinin iktidara gelmesinden biraz önce, Kilise Pomakları dolaylı yolla Hristiyanlığa celbedebilmek için korkak bir denemede bulunmuş ve Başpapazlar Meclisinde Pomaklara has ayrı bir Rodop piskoposluğu, oluşturma ihtiyacından söz

¹ Krasimir Kinev, Zakonodatelstvo i politika v Bılgariya (Bulgaristanda teşri ve siyaset), Sofya, 1998, s.79

²Krasimir Kinev, Age., s.102

³Krasimir Kinev, Age., s.107

edilmiştir.¹ Rodop piskoposluğu idesi 1953 yılında kabul olunmamıştır. “Yeni politikalar”örgütünün döneminde “REDDEDİLMİŞ – İLTİHAK” Rodop Piskoposluğu işini bitiremediği için, daha sonra Rodop Müftülüğü olarak, gerçekleştirilecektir.

19 Mayıs 1934 tarihinde iktidara, azınlıklara karşı hayli sert tutumlu (özellikle Müslümanlara karşı) “Zveno” çevresi gelir. Yeni hükümet yerleşim yerleri adları sisteminde büyük bir reform uygular. Bütün yabancı (en yüksek oranda Türkçe olanları) adları, Bulgar adlarıyla değiştirir. “Zvenocular” sert muamelesi bile “Türk sorunu” karşısında tereddütle yüzyüze gelmiştir, Türklerin yaşadığı köylerin, adları ancak Aralık ayında, diğerlerinin adları ise daha Eylül 1934 tarihinde değiştirilmiştir. Dört ay süresince, aynı belediyede bulunan köyler, örneğin, Zagrajden, farklı adlar taşımaktadır.

Sofya Rodop Kültür Dostluğu 20 Mayıs’ta bütün bakanlara kopya yaparak Başbakan’a ve Halk Meclisi Başkanı’na Pomak sorununa ilişkin bir bildirge gönderir. Hayli uzun olan bu bildirgeden, imrenerek, birkaç alıntıyı buraya aktarmak istiyorum. Zannımca, bu bildirge Bulgar Müslümanları ile ilgili izlenen daha sonraki politikaya açıklık getirecektir.

“Vatanımız, yeter derecede budandı, halkımızdan yeter derecede çok kısımlar koparıldı, öyle ki bu kardeşlerimizi de kaybetme tehlikesiyle yüzyüze gelmeye meydan vermemeliyiz. Onlar göç ederlerse toprağımızın büyük bir kısmı boş alacak, bu çorak verimsiz topraklara yeni insanların getirilmesi pek kolay olmayacaktır. Hudutumuzun bu bölgesi insansız, naçar ve işsiz kalmamalıdır, buralar terkedilmiş bir çöle dönüşmemelidir...”²

Bir yandan bir kültür örgütü olarak devletin yapması müsait olmayan bir vazifeyi daha iyi yerine getirebileceğimiz düşüncesindeyiz, yeter ki, bize gereken araçlar sağlansın.³

Bildirgenin müellifleri devamla: Genelde Bulgaristan Müslümanlarının kültür ve terakkiye muktedir eleman olup olmadıklarını, onların memnuniyetsizliğinin nedenlerini, acaba bilinçli ve halkçıl bir bilinçle iyi birer vatandaş olmaları umudu olup

¹ Eldirov, Age., s.630

² Evgeniya İvanova, Age., s.19

³ Evgeniya İvanova ,Age., s.32

olmadığını ve bizim onlara karşı münasebetimizin nasıl olması gerektiğini anlayabilmek amacıyla bir anket düzenledik, diyorlar.

Bulgaristan Müslümanlarının memnuniyetsizliğinin nedeni 1912–1913 yıllarındaki Hristiyanlaştırma olayları ve Hristiyanlar tarafından hor görülmeleleridir. Diğer nedenler iktisadi nedenlerdir. İktisadi problemler toplumun tümüyle ilgili olmasına rağmen, en çok zarar gören Müslümanlar olmuştur. Çünkü, onların geçim kaynağını hayvancılık ve tarımcılık oluşturmuştur.

Böyle bir manevi baskı ve fakirlik söz konusu olunca Müslümanların göç etmeleri hiç şaşılacak bir şey değildir. Sürünün başında çoban olmayınca, sürüye yırtıcıların, kurtların saldırması çok kolaydır.¹

Belki de önlerine geçmede çok gecikmişiz. Yahut kısmen bir göç umum duruma bir esenlik, getirecektir... O halde, ancak en fanatikler göç edeceklerdir ki onlar diğerlerinin bizlere iltihakına engel olanlardır, diğerleri de fakirleri yöneten zenginlerdir. Geri kalanlar devlet memurları tarafından tahrik edilmeyecekleri ve Hristiyanlarla uzlaşacakları halde barış ve huzur içinde hayatlarını sürdürebileceklerdi. Yerli ahali seyrekleşince, aralarına Bulgar Hristiyanlar yerleşecek, bu da onların yabancı dinsel eleman olarak, eriyip gitmelerini kolaylaştıracaktır. Nihayet, gençler, Müslüman ve Hristiyanlar arasındaki komşuluk, zamanla hısım akrabalık ilişkileri yaratacaklardır.²

...Bildirgenin müelliflerince, şu aşağıdaki iktisadi, dinsel, eğitimsel, idari tedbirler alınmalıdır:

“Dinsel yönde onların durumlarına özel dikkat ayrılmalıdır. Bu hususta sonderece taktik, olmalı ve akıllıca davranılmalıdır, çünkü bu sorun onları gayet derinden ilgilendirmektedir. Bizim düşüncemize göre, bu alanda her nevi zorbalıktan sakınmalıyız. Tam bir dini özgürlüğe meydan vermeliyiz, onları ancak Türk milliyetçiliği etkisinden korumalıyız.³

¹Evgeniya İvanova, Age., s.48

²Eldirov, Age., s.45

³Eldirov, Age., s.46

...Onlara incitici “Pomak” sözüyle hitap etmeye son vermeliyiz. Onun yerine “Bulgar Müslümanları” kavramını kullanmalıyız ki, bu kavram onların menşei göstermektedir. Bu resmi bir kavram olmalıdır. İstatik müesseseleri, mahkeme organları vb. tarafından benimsenmelidir.

Ötesi var. Partizanlığın yıkıcı, harap edeci etkisi kısıtlanmalıdır_idari yönetim, yeni çehreye, girmelidir, eğitime ilişkin özel bütçe oluşturulmasıdır, öğrenci yurtları ve yemekhaneleri açılmalıdır, okuma yurtları faaliyete geçirilmelidir, ulusal ve kültürel dernekler çalıştırılmaya başlanmalıdır.

Müellifler Bildirge’ye son verirken, amaca ulaşabilmek için olunca gayretlerini işe koşmalıdırlar.¹

Bildirge, Dostluğun Genel Başkanlığı ve Denetim Konseyleri tarafından imzalanmıştır ki, onlar hep seçkin kişilerdir, hepside Smolyan bölgesindendirler. Kısaca üç isim göstermek isteriz: Nikolay Vrançev (Genel başkan yardımcısı) Pomakların Hristiyanlaştırılması amacıyla “Drujba Rodina” örgütünün kurulması için çaba sarfeden bir şahıstır. 1944 yılından sonra bu örgüt yasaklanmış olmasına rağmen Nikolay Vrançev Pomaklara karşı tutumunu değiştirmemiştir. Hristo Mancukov’un adıyla açıklanamaz. O ilişki, Bildirgedeki her mevzide ayan olarak görülmektedir. Daha ilginç olan şudur ki, mevzilerden büyük bir kısmı komünist “soya dönüşçüler” tarafından savunulacaktır. Onlar, önce bu girişimleri reddetler, daha sonra “Rodina”nın mirasını ayrıntılarına dek benimsemiş olurlar. Bildirgenin iyi niyetli edası, nezaket ve zorbalığa başvurmama çağrıları, Pomaklar “Şu bizim kardeşlerimiz” hitabı onlara karşı münasebetlerin ancak bir tarafıdır. “Bizim kardeşlerimizden” başka “Onlar bir yana bırakılmış sürü”, bilinçsiz, Kemalizmin uzattığa ellere atılmaya, hazır bilinçsiz bir kitledirler. Bu münasebet “yukarıdan” “aşağıya” bütün devlet politikacılarında üstünlük ve öncelik kazanmıştır (en iyi niyetliler arasında bile). En kardeşsel olan toplumsal uyuşmalarda bile hâkim durumdadır. Bugünkü durum keza dünkünden asla farklı değildir.²

¹ Dimitir Stoyanov, Zaplahata (Tehlike), Sofya, 2001, s.132

² Evgeniya İvanova, Age., s.73

Bulgaristan'daki Kemalizm ve onun “Turan” kulüpleri vasıtasıyla Müslüman azınlıklar üzerine etkisi ayrı bir konudur. Hâlihazırda gözden geçirmekte, olduğumuz sorunlarla ilişkisi yoktur. “Turan” kulüpleri başlıca Kuzey Bulgaristan'da kurulmuşlardır ve herşeyden önce Türk ahalisini içermektedirler. Pomaklar (daha zengin olanlar ve aydınlar hariç, bildirgenin müelliflerinin onların göç etmelerini öngörmeleri tesadüfî değildir) Turancılık yanlısı değildirler. Bulgar devlet ricali arasında “Kemalizm bulaşıcı hastalığı” korkusu başka konudur. Bu hastalık, Türklere gelince, yöneticiler “İslam Dininin Savunucuları” derneğini kurmakla, cevap vermektedirler (1934). Derneğin başlıca amacı, Kemalizm modernizmine karşı koymaktır. Bu derneğin yardımı sayesinde Türk özel okullarında Arap alfabesine dönülmesidir ve dönülmüştür de. Bundan önce okulların büyük bir kısmında, Kemalist Türkiye örneğince, Latin alfabesine geçilmişti. Buradaki tahmine müstenit hükümce, Bulgaristan'daki Türk halkı ne kadar cahilse Bulgaristan'a o kadar daha büyük bağlılık göstereceklerdir. İl ve hudut boyu müfettişlerinin 1935/1936 ders yılı konferansı kararlarında şöyle yazılıdır:

“Bakanlık, Türk okullarının layık, bir düzeye erişebilmesi için elden geleni yapıyormuş gibi görünmelidir, fakat Bulgar okullarındaki başarılarla ulaşılmamalıdır.

Öte yandan yoğun kitleler arasında bulunan Türk milliyetçileri, eğitim vasıtasıyla belli bir düzeye getirilirse devlet emniyetimiz için ciddi bir tehlike oluşturacaktır.¹

Pomaklara gelince, politika tamamen başkalaşmaktadır. Ancak 1934 yılından sonra Bulgar Müslümanlarını ayırma eylemi tamamen sabitlik, kazanmaktadır. Bu eğitim, nice yıllar sürecektir. Eğer umumileştirmek gerekiyorsa (her umumileştirmenin bir şematizme götürdüğü riskle) şunu söyleyebilirim ki, Türklere karşı münasebet her zaman potansiyel bir “düşman” olan münasebettir. Pomaklara gelince, onlara olan münasebet “Şu bizim kardeşlerimiz”i iltihak politikası ve münasebetidir. Bu da “yukarıdan” yönlendirmeyledir.²

Aynı yıl Okuma Yurdu yönetim Kurulu'nun iki üyesi vardır ki, onlar daha sonra benim hikâyemde önemli rol oynayacaklardır: Nikola Palagaçev ve Rayço Garailov

¹ Evgeniya İvanova, *a.g.e.*, s. 90.

² Dimitir Stoyanov, *Age.*, s.148

(Her ikisi de sol görüşlüdür). Komisyonun oluşturulmasından sonra Gavrailov orada yer değiştirilmesini münasip görmeyip vazgeçer, istifa eder. Yerini yedek üye Hüseyin Beyski alır. O da, hikâyede önemli oynar. Beyski (adından da belli) zengin ve seçkin bir sülaleden gelir ve okuma yurdunda tek Müslüman üyedir.¹

Pomakları uyandırabilmek maksadıyla çoktan bir Kültür-Eğitim Dostluğu hazırlamışlardır. Bu derginin izlediği, politikayla, kanıtlanabilir. Dergi, 1934 yılında sayfalarında “Bulgar Müslümanları” başlığı altında sürekli bir sütun ayrılmaktadır. Bunun en açık kanıtı 19 Mayıs’tan bir gün sonra yıldırım hızıyla söz konusu bildirge ile cevap vermeleridir. Bir yıl sonra son olaylarda başka bir kahraman General Atanas Kaişev (dört defa Smolyan milletvekili) İçişleri Bakanlığına “Rodopa planına” başlığı altında gizli bir bildirge sunmaktadır. Bildirge’de Pomaklara karşı yürütülmesi gereken politikaya ilişkin tavsiyelerde bulunmaktadır.²

Müslüman azınlıklara karşı “sert” politika yürüten “Zvenocular” ve diğer yöneticiler, belli ki, kendilerine destek bulmuşlardır.

İdenin boyutuna ve onun “aşağıdan” gelmesine Sofya Rodop Dostluğu yeterli değildir. 1934 ile 1937 yılları arasındaki üç yıl herhalde “yerli eleman” yetiştirmeye lüzumlu yıllardır ve başlıca yeni elemanlar Bulgaristan Müslümanları saflarından olmalıdır.

Onlar davanın, motorunu yorulmak bilmeyen Petır Marinov’u bulmuşlardır. Petır Marinov Hristiyandır, yazardır ve Smolyan Piskoposluğu vekilliği memurdur, görevlisidir. 1937 yılında an, bu andır, denmiştir.³

4. Boyan Sariev Örneğinde Ortodoks Kilisesinin Hristiyanlaştırma

Faaliyetleri.

a. Boyan Sariev’in özgeçmişi.

Boyan Sariev Müslüman-Türk asıllıdır. Asıl adı Bayramdır. 1956 yılında Krumovgrad ilçesinde Jilti Çal (Sarı Çal) köyünde, Müslüman ebeveyninden dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlardan itibaren İslam dinin terbiyesinden uzak kalmıştır, çünkü

¹ Evgeniya İvanova, Age., s.27

² Evgeniya İvanova, Age., s.46

³ Evgeniya İvanova, Age., s.63

Komünizm döneminde bütün dini faaliyetler yasaktır. Ayrıca basında dini terbiyeden mahrum kalmış olması nedeniyle çocuğuna da o terbiyeyi vermemiş. Annesi ise dindar bir kadın olmasına rağmen o da çocuklarına dini öğretmenmiş. Bu şekilde, Müslüman çocuklarının büyük bir kısmı İslamdan uzak kaldıkları gibi, Boyan Sariev de uzak kalmıştır. Okulda ateizm ideolojisi hakim olduğu için, ilk okulda bu şahıs din ile ilgilenmemiş. Yalnız polis lisesi okulunda okuduğu için, dine karşı nasıl mücadele edeceği, ateizme nasıl hizmet edeceği vb. şeklinde eğitim almıştır.¹

Liseden sonra Kırcaali bölgesinde polis vazifesine başlamıştır. O dönemde Bulgarlara yağcılık yapmaktan geri kalmıyor. Bulgar adı benimsemiş, kendini Bulgar gibi tanıtıyor ve Komünizm rejimi ne gerektirirse onu yapıyor. Bulgarlarda onu Türklere karşı kullanma fırsatı kaçırmıyorlar. Boyan Sariev, günden güne Bulgarlara yaklaşıyor ve bir Bulgar kadınla evleniyor.² Hem Boyan Sariev'in babası, hem de Bulgar kadının ebeveyni itiraz etselerde evlilik olmuştur. Bu tür evlilikler Bulgar devleti tarafından destekleniyor, çünkü Müslüman gayrimüslimle evlilik olursa Müslüman Bulgarlaşıyor. Boyan Sariev diğer müslüman gençlere örnek gibi gösteriliyor. Devletin desteğine dayanarak milletin şan şerefine çığnemeye devam eden polis haddini bilmiyor, kendini unutup. Öylece bir gün Müslüman bir kızının ırzına tecavüz ediyor.

Komünist devletin kurallarına göre bu olayı duyurmamak gerekiyor, çünkü suçu işleyen normal vatandaş değil devlet memurudur. Bu olay Müslümanlara baskı ve zulüm uygulandığı dönemlerde olmuştu. Bulgaristan'da Türk ve Müslüman yok diyen Komünist devleti bu olayı örtbas etmekle yetinmiyor. Onu Müslümanlara karşı kullanmak istiyor. Bu sebepten dolayı çok sevdikleri ve destekledikleri Boyanı papaz yapmak istiyorlar. İşlemiş olduğu suçu ona ne kadar yanlış ve çirkin olduğunu ve bunun cezasını çekmesi gerektiğini söylüyorlar. Ancak o cezadan kurtulmak isterse devletin politikasına bizzat hizmet etmek suretiyle mümkündür. Devletin politikasına hizmet etmek gerekiyormuş, hâlbuki o zaman komünist devlet politikası tamamen Müslümanlara karşı idi. Dolayısıyla Komünizme hizmet etmek millete ihanet etmek demektir. Boyan Sariev Komünizme hizmet etmeyi kabul ederek kendi millete ihanet

¹ Boyan Sariev, Glasıt na vikaştiya v pustinyata , Sofya, 1991, s.23-48

² Boyan Sariev ,Age., s.82

etmişti. Bu da 1989 yılının başında olmuştur. Aynı yıl komunizm sona erdi ve demokrasi başladı. Bu sebepten dolayı hizmet öyle olması gerekiyor ki Komünizm olsa da olmasa da gerçekleşmesi gerekiyor. O zaman Boyan Sariev'e Hristiyanlığı kabul etmesi teklif etmişlerdir. Bunu teklif edenler Komünizmin son günlerini yaşadığını biliyordu. Boyan Sariev'i Komünizmden sonra da kullanmak istemişler. Nihayetle Boyan Hristiyanlığı kabul eder.¹ Komünizmin eğitiminden geçmiş, Komünizm kanadı altında yetişmiş ve o rejime hizmet eden Boyan, Hristiyanlığa kabul etmiş. Sanki geri dönüş yok. Bir defa taviz veren, kendi şan şerefini çiyneyen geri dönemiyor. Yalnız bununla yetinmiyor. Hristiyanlığı kabul ederek daha ileriye de gidiyor. Papaz oluyor. Komünizm bitmekte, amma bu kadar Müslümanlara ihanet eden ve gayrimüslimlere hizmet etmekten geri dönmemiş. Bundan dolayı bu adam papaz olmayı ve Müslümanları Hristiyanlaştırmak için kullanılmayı kabul ediyor. 1989 yılında Hristiyanlar dinlerinden çok uzak olmalarına rağmen, onları bilinçlendirmek için değil, Müslümanları Hristiyanlaştırmak için çaba sarf ediyor.

b. Rodoplardaki faaliyeti

Boyan Sariev Rodoplar bölgesi dışında hiç bir görevde bulunmamış. Rodoplarda polis görevini yaparken, oradaki insanların psikolojisini yakalamış ve anlamıştır. Öte yandan kendisi Müslüman asıllı olduğu için, kendi soydaşlarını Hristiyanlaştırmak için uygun görülmüştü. Çalışması ne kadar ferdi görünsede, eski komutanların emriyle ve kontrolleri altında gerçekleşecekti.²

Komünizmden sonra herkes serbest konuşmaya başladı. Komünistlere karşı konuşarak ve onları lanetlemek moda haline gelmiştir. Komünizm tekrar milletin başına gelmesin diye çeşitli örgütler, partiler ve dernekler kuruldu. Onların arasında siyasi ve sivil kuruluşlar olduğu gibi dini kuruluşlar da eksik değildi. Onlardan biri de Boyan Sariev'in kuruluşu "Hristiyanlık ve Gelişme Hareketi / Sveti Yoan Predteca". Daha doğrusu bu kuruluşta Boyan Sarievden başka hiç kimse olmadığı için kuruluş değil, bir insanın teşebbüsüdür. Hâlbuki resmileştirmek için kuruluş gibi göstermişler. Söz konusu kuruluş 10.04.1990 senesinde kurulmuş ve 13.03.1992 senesinde 139 numaralı

¹Boyan Sariev, Age., s.114

² Yeni Hayat gazetesi, Sofiya, 08.04.1993 y.

karar ile Kırcalı Mahkemesinde teşcil edilmiştir.¹ Bu örgütün iki sayfadan ibaret bir tüzüğü ve bir kaç noktadan ibaret hedefleri vardır.

c. Boyan Sariev Örgütünün Tüzüğü

- “Sv. Ivan Predteça” HRİSTİYANLIK VE TERRAKKİ HAREKETİ esaret altında zor kullanılar müslümanlaştırılan Bulgarların devamcıları ve Bulgar bilincine sahip olup, Türk dinsel ve ulusal soykırım sonuçlarına kayıtsız şartsız tamamen son vermeyi amaçlayarak, gönüllü olarak Ortadoks Hristiyanlığın saflarına girmeyi isteyen, memleket içinde veya memleket dışında bulunan tüm kimseleri bir araya getirmekte, birleştirmektedir.

Birinci Hareket biçimce sosyal, içerikçe dinsel bir harekettir vmemleket içinde olduğu gibi, memleket dışında da hiçbir toplumsal ve politik kurum ve örgütle, hatta ulusal birlik niteliklerine sahip olduklarını beyan etmiş olsalar bile, işbirliğine girmeyecektir.

- Ortadoks Hristiyanlığı kabul edip, politik eğilimlerine, örgütlerine ve sosyal durumuna bakmadan eşit olarak kardeşçe Hareket’in programını kabullenmeye hazır olan ve adli durumları gözönünde bulundurulmadan gönüllü olarak tüm tüzel kişiler harekete üye olabilirler.
- Feodal Türkiye’nin Bulgar halkı üzerinde gerçekleştirdiği beş asırlık soykırımının felaket sonuçlarını tashih etmek ve esaret döneminde müslümanlaştırılmış Bulgarları Aya Stefan Bulgaristan’ı hristiyanlığı sınırları çerçevesine döndürmek Hareket’in yükek ereğidir.

“Sv. Ivan Predteça” HRİSTİYANLIK VE İLERLEYİŞ HAREKETİ geçmişte müslümanlaştırılan Bulgarların devamcıları çevresinde meydana gelen kültürel-dinsel eğilimin dış sosyal bir biçimidir. Bizim amacımız temelli sosyal reformlar sayesinde, bundan birkaç yüz yıl önce feodal Türkiye tarafından Bulgar halkının bir kısmı üzerinde gerçekleştirilmiş olan uluslararası bir suçun talihsel sonuçlarından kurtulmaktır. Her kişinin etnik topluluk ve halkın kendi ulusal menşegini ve dinsel

¹ KŞMA, Mahkeme Kararı, 10.04.1990

mensubiyetini kendi inanç ve vicdanına göre belirleme haklarını teminat altına alan uluslararası belge ve antlaşmaların gayet derin insancıl ve adaletsever ödelliklerini doğru ve ilerici bir biçimde yorumlayarak, biz memleketimizde müslümanlaştırılmış Bulgarlar'ın devamlıları örgütlü bir biçimde etrafımızdakilere veya dünyaya işbu Hareket vasıtasıyla şu benatta bulunmak istiyoruz.

Biz, menşe, ruh ve özbilinç bakımından Bulgarız ve kayıtsız şartsız bir bütün olarak ve Hristiyan Bulgar halkı saflarına katılmak istiyoruz;

İslam Dini'ne mensup olmak ve Bulgarlık ruhuna yabancı ve dedelerimizin dedelerinin zoraki ve gaddarca, bir soykırımı sayesinde, kabul ettirilen yabancı bir dine hizmet etmek istemiyoruz. Hevesimiz YENİDEN YAVAŞ YAVAŞ HİRİSTİYANLIĞIN SAFLARINA girmektir. Bu, bizim ruhsal heves ve emellerimize cevap vermekte ve içimizdeki ikilcilik ve ulusal değersizlik duygularını kapatmaya yarayacaktır.

Hareket, ulusal belgelerin diğer farklı yorumlanmasını spekülâtif gerici ve Bulgaristan ve Bulgar halkı için ağır tarihsel sonuçları olan uluslararası bir cinayetin tutuculuğuna ve korunmasına neden olacaktır, düşüncesindedir. Dahası var, zaten yolunu şaşırmış olan, yüzbinlerce Bulgarın Türkleşmesine ve ulusal sakatlaşmasına neden olmaktadır.

İslamiyet bizi suni olarak ikircimliğe itmekte ve Bulgar halkının diğer kesiminden uzaklaştırmakta ve o kesimle ilişkilerimizi mürekkepleştirmektedir.

Biz tarihsel bir adaletsizliğe ve yurt içinde ve yurt dışında, vatanımızda ve Avrupa'da, bizi >Panislamizim aracı olarak kullanmak isteyen vicdansız politik ve dini güçlere kurban gitmek istemiyoruz. Biz, İslamiyete savaş ilan etmiyoruz ve Bulgaristan'daki Türkçe konuşan ahâlinin, onların Bulgaristan'ı umum vatanımız olduğunu kabul etmeleri şartıyla, onların yasal isteklerine ve çıkarlarına da karşı değiliz. Şunu da belirtmek istiyoruz ki, iki vatani olanın tek bir vatani yok demektir.

Olaylara, geçmişe yönelik açıdan bakacak olursak, ulusal faciamızın hilkat gerçeği şöyledir. Mesele, yalnız zor kullanarak bir din ve kültürün kabul ettirilmesinden ibaret değildir, bilakis gaddarca bir eritme (asimilasyon) ve Türk ulus topluluğuna

zorunlu iltihak etmeye dayanmaktadır. Bulgarların Hritiyanlığı neden Yunanlardan almalarına ilişkin delillerin açıklanması anahtarı ancak burada gizlenmektedir.

Dini onlardan almalarına rağmen Bulgarlar Yunanlaşmamaktadırlar, Türkler İslamiyeti Araplar'dan almalarına rağmen kendilerini Arap hissetmemektedirler, millet olarak onların saflarına iltihak olunmamaktadırlar, bizse, yarım milyondan fazla bulgar bir dinsel temel üzere bugünkü hale, ulusal kimliğimizi kaybetmiş hale düşmüşüz, bu hiç de raslantı değildir. Biz, grçeklerin günümüze kadar Türkiye ve politik çevreleri tarafından sürdürülen suç ve spekülasyoncu ulusal politikanın bir ürünüyüz. Duruma ancak bu tür delillerle açıklık getirilebilir. Çünkü bazı bçlgelerde topluluğumuza mensup kimselerin ömründe canlı Türk gördüğü yoktur, ne de tek Türkçe kelime bilirler, sözkonusu çevreler onların Türkçe öğrenmelerini istemektedirler.

“Biz, “Müslümanlaştırılmış Bulgarlar” deyiminin ulusal acımızın bileşik ve karmakarışık anlamına açıklık getirmek için yeterli değildir, daha doğrusu, “Türkleştirilmiş” demek gerek, çünkü müslümanlaştırma “Hak” dine iltihak ederek onların Türk ulusal topluluğuna katmak için yürütülen komple asimilasyon araçlarının bir kısmını oluşturmaktadırlar.

Bulgar adını korumakla soruna çözüm getirdiğini hesap eden her kişi hata etmektedir. Hepimizin sakin, huzurlu hayata son vermesi gerek, çünkü Hak ve Özgürlükler tarafından tecriden, lakin garantili asimilasyona karşı mücadele şimden sonra başlayacaktır, çünkü ulusal faciamıza neden olan İslamiyet koskoca bir buzdağı (eisberg) gibi durmaktadır. Öyle ki, nasıl nice ulusal gemimiz bu buzdağına çarpacaktır.

Yabancı özbilinçli, sahte bilginler ve demogoglar Bulgaristan'ın “yeni” tarihini yazmaktadırlar ki iddia götürmez bir surette ve tarihsel gerçeklere dayanarak bizim Doğu'dan getirilen, Bulgaristan'ın Türk hâkimiyeti altına düşmesinden çok daha önce esir müslümanların devamlıları olduğumuzu kanıtlayacaklar, hatta şunu da belirtmek gerekir ki, Bulgaristan hiç bir zaman Türk esareti altında bulunmamıştır, bilakis Osmanlı istilasını bizi Bulgar esaretinden koruyabilmek için yürütülen ulusal-kurtuluş savaşıdır. Haklıyız ancak Balkanlar'ın 500 yıllık “refah” ve gelişmenin en yüksek noktasına eriştiği dönemde özgür yaşamıştır.

Dinin dünyanın her tarafında kültürel-sosyal rolünün arttığı gibi umum insanlık ahlakı, kişilerarası ahlakı, etik değer gelenekler ifadesi oluşturduğundan dolayı Bulgaristan'da artacaktır. Biz, yüz binlerce Bulgar, şartlı olarak, çoğumuza yabancı olan ve manevi çıkarlarımıza, ahlaksal heves ve ihtiyaçlarımıza cevap vermeyen fert ve topluluk olarak içimizdeki ruhani boşluğu dolduracak bir din olmamasına rağmen, tarihsel açıdan İslamiyet'e mensup olmamıza karşın, kendi dinimize sahip değiliz yani kendi dinimiz yoktur anlamına gelmektedir.

Hepimiz, Avrupa'nın çok eskiden yaptığı Rönesans (Uyanış) devrini anımsatan yukarıya ve ileriye doğru dinsel ve kültürel eğilimsel devrimci sıçramayı yapmamız gereksinimini muhakkak idrak etmeliyiz. Aksi takdirde, hâlihazırda içinde bulunduğumuz Asya feodalizminin bataklığında bocalamaya devam edeceğiz.

İslamiyet öyle bir dindir ki, bizim onunla hiçbir ilişkimiz yoktur, ondan kurtulmamız, kuşkusuz Hristiyanlık denen daha ilerici ve uygar bir din ve kültüre meydan açacaktır.

Hareket, bütün Avrupa ve Dünya kültür ve medeniyeti temellerini oluşturan tanrıya mutilik dini Hristiyanlığın memleketimizdeki Bulgar Müslümanları arasında yayılması hususunda faal olarak çalışacaktır. Meskûn yerlerde, ahalimizin yoğun olduğu bölgelerde dini edebiyat dağıtacağız, okullarda Hristiyan dininin ders olarak okunması, hatta ders programına alınması için mücadele edeceğiz.

Kız ve oğlan olmak üzere, uyanık gençler arayıp bulacağız. Hareket onları Bulgar din okullarına, ilahiyat fakültelerine olduğu gibi, Avrupa ülkelerine de gönderecektir. Gereken eğitimden sonra onlar doğup büyüdükleri yerlere dönerek dini görevler alacaklar, Hristiyanlığı yayacaklardır.

Her şeyden önce müslüman köylerine Hristiyan siması verilmesi gerekiyor. Bu şekilde insanlar maddi bakımdan Avrupaya ayak uydurmaya çalışmakla beraber, manevi bakımdan da Avrupaya uymuş olacaktır. Yani Hristiyanlaştırmak daha kolay olacaktır. Yalnız bu değil, bir köye Hristiyan siması verilirse ordaki insanlar Hristiyanlıktan başka din aramayacaklar. Köylere Hristiyan siması vermek sembol ile mümkündür.

Bu sebepten dolayı Müslüman köylerine kilise kurulması gerekiyor. Nedelino (Uzundere)de deneme yapılıyor. Orada başarı olursa, başka köylerde de olabilir. Uzundere büyük bir Müslüman köyü. Eski zamanlarda Müslümanlık merkezi imiş. O merkezde kilise olursa, etraftaki köylerde de kilise kurulabilir. Kilisenin yeri de eski Müslüman mezarlığı olacaktır ki bu da insanların psikolojisini etkileyecektir. Kilise yapıldıktan sonra, yerli insanlar kiliseye gitmedikleri için, bayramlarda başka yerlerden insan getiriliyor ve o insanlar yerli Hristiyan gibi televizyonda gösteriliyor. Bu da Nedelino'yu bilmeyen Müslümanları Hristiyanlaştırmak için yapılmaktadır.

Startcevo (Ellehce) köyünde de kilise yapıldı. Oradada eski caminin yerine kilise yapıldı. Müslümanlar her ne kadar itiraz etselerde, bir taraftan Boyan Sariev para vermek suretiyle işini yürütmeye başarıyor, bir taraftan da devlet o tür faaliyetleri destekliyor. Aynı şekilde kiliseye gidecek Hristiyanları da, papazı da başka yerden getiriliyor. Bu köyde kilise tamamlandıktan sonra okuldaki öğrencilere gösteriliyor ve camiden daha güzel daha büyük ve daha gerekli olduğunu demişler. Bu şekilde ilk ve ortaokulda ki öğrencilere hristiyanlığı seçtirmeye çalışıyorlar. Breze de de kilise inşaatına başlanıyor. O köyün muhtarı Boyan Sariev'in örgütüne girmiş ve onun ideolojisinin taraftarı olmuştu. Fakat oradaki Müslümanlar buna izin vermemiş ve Boyan Sariev'i köyden atmışlardır. Kojare (Dericiler)de çok az insan kalmış olmasına rağmen o köye de Hristiyan siması vermek istedikleri için küçük bir kilise yapılmıştır.¹

Avren (Evren) köyünde hiç Hristiyan olmamasına rağmen, Osmanlı döneminden sonra kilise yapılmıştır. 1950 yıllarında cami yıkılmış ve kiliseden başka mabed kalmamıştı. Komünizmden sonra Müslümanlar camilerini yapmışlar. Boyan Sariev bunu kabul etmiyor ve eski kiliseyi yetersiz görüyor. Dolayısıyla yeni bir kilisenin inşaatına başlamıştır.²

d. Müslüman Çocuklarının Vaftiz Edilmesi

Boyan Sariev, kiliselerden başka yerde de faaliyet gösteriyor. Zaten kiliselere gelip onun ayinlerine katılanların sayısı oldukça az. Çalıştığı sahalardan biri de yetim evleridir. Yetim evleri son zamanlarda çoğaldı ve oradaki çocukların çoğu Müslüman

¹ Maritsa gazetesi, Plovdiv, 12.07.1997

² Yeni hayat gazetesi, Kırcaali, 11.09.2003

çocuklarıdır Bunun sebebide Çingenelerin çocuklarına bakmamalarıdır. Yani Çingenelerin çocukları çoktur ve onlara bakamadıkları için yetim evlerine bırakıyorlar. Adeta yetim evleri devletten destekleniyor, hâlbuki Sariev'in faaliyet gösterdiği bölgelerdeki yetim evleri onun örgütünden destek almaktadır. Bu şekilde Sariev, yetim evlerinde olan çocuklara yakın oluyor ve onlara Hristiyan terbiyesi veriliyor. Bütün bunlara rağmen o çocuklar Hristiyan değildir, çünkü vaftiz olmamışlardır. Vaftiz edilmeleri Haziran ayının ilk cumartesi günü, "Türkler tarafından 1913'te 100 Bulgar çocuğu öldürüldüğü" iddiasıyla her yıl geleneksel anma ve vaftiz törenleri yapılıyor. 2006 yılında İliya tarlasında – çocukların vaftiz olduğu yerde-gerçekleştirilen ayine aralarında general, milletvekili ve bakan yardımcılarının da olduğu çeşitli üst düzey yetkililer katılmıştır.¹

Resmi törenin ardından, bölgede İvaylovgrad'ın Glumovo köyünde "İliya tarlası" semtindeki Sveta Petka Nilgarska ibadet evinde, yaşları 8–14 arasında değişen dokuz çocuk vaftiz edilerek Hristiyan olmuştur. Çocukların vaftiz babalarının ise aralarında Bayındırlık Bakan yardımcısı Dimço Mihalevski ile Kırcaali valisinin de bulunduğu üst düzey yetkilileri olmuştur. Bu sene vaftiz edilen çocuklar sekizi Haskovoda, biri ise Stara Zagora yetiştirme yurdunda barınıyor ve tamamının da Türk, Pomak ve Çingene soylu olduğu tespit edilmiştir.²

„1913 yılındaki trajediye izin vermeyelim Bulgaristan çocuklarını koruyalım” sloganıyla gerçekleştirilen bu yılki anma töreninin sponsorluğunu sigorta şirketinden olmuştur. Bulgaristan din kanunun 6 maddesi 2 fıkrasına göre, Ana babalar, veliler ve vasilerin, çocuklarını kendi inançlarını doğrultusunda yetiştirme hakları vardır. Bulgaristanda "Dom" olarak adlandırılan yetiştirme yurtları, ana babasız, velisiz çocuklara bakmakla yükümlü tutulurken, bu çocukların velisi olarak da yurt idarecileri kabul ediliyor. 2003 yılında da yine Haskovodaki Asen Zlatarov kimsesiz evinden 36 müslüman çocuğu vaftiz edilmiş ve Hristiyanlığa sokulmuştur. Görüldüğü gibi Boyan Sariev'in vazifesi Müslüman çocuklarına Hristiyan terbiyesi vermek ve küçük yaşlarında Hristiyanlığı sevdirmek. Vaftiz edilmeleriyle dindar Hristiyan

¹ Rodopski vesti gazetesi (Rodop haberleri), Smolan, 04.10.2006

² Trud gazetesi, Sofiya, 06.10.2006

olmayacakları besbelli. Bunu herkes biliyor, fakat vaftiz onların kimliğini belirtiyor ve Müslüman kökeninden ayrılıp artık Hristiyan cemaatına katılmış oluyorlar.¹

Söz konusu olan Boyan Sariev sık sık medyalara çıkıp propagandasını yapmaktadır. Yapılan kiliselere giren olmasada, Hristiyan bayramlarında başka yerlerden insan getiriyor ve kiliselerde ayinler yapıyorlar. Bu ayinleri televizyonlarda gösteriyorlar ve sanki o bölgenin bütün insanları Hristiyan olmuş. Mesela Bulgar milli televizyon ekranından Sariev'in inşa ettirdiği kiliseleri ve Hristiyanlaştırdığı Müslüman kökenli insanları görmek adet haline gelmiştir. Gazetelerde de onunla ilgili makalelere rastlanmaktadır. Kırçali ve Smolân yerli gazetelerde neredeyse her gün yer almaktadır. Bu adam medyalarda yalnız papaz gibi değil, Bulgarların kurtarıcısı gibi konuşuyor. Böyle davranmakla Bulgarların sempatilerini kazanmaya çalışıyor.²

Bununla yetinmiyor Milliyetçi partisinin medyası olan SKAT televizyonda program yapıp, her hafta 1–2 defa televizyondan propagandasını gerçekleştirmektedir. Medyalar vasıtasıyla Sariev her eve girmektedir ve Bulgar milliyetçiliğini din ile karıştırıp, Bulgaristan'da yaşayan her kes Bulgar ve her Bulgar Hristiyandır diye fikirlerini sergiliyor. Bu fikirler halk tarafından kabullenmedikçe, Sariev İslama karşı konuşmaya başlıyor. Bu defa Bulgaristan Türklerden kurtulamadığını, İslam dini büyük hızla gelişmek suretiyle Bulgarlar için büyük tehlike olduğunu ve bu konularda devletin mudahale etmek suretiyle İslamın gelişmesine mani olmasını gerektiğini söylemektedir.³ Bu şekilde Sariev yalnız papaz değil bütün vesileleri kullanan bir misioner. Bundan da daha önemli esas maksadı Müslümanları İslamdan saptırmak. Çünkü bu adam Hristiyanlar arasında çalışıp dini vazifeleri yapmıyor, Müslümanlar arasında faaliyet gösterip onları Hristiyan dinine dahil etmeye çalışmaktadır.

Bütün bu faaliyetleri gösterirken Boyan Sariev maddi kaynakları nasıl buluyor, siyasi desteği kimden alıyor, Hristiyanlar tarafından kabullenilmiş midir diye soruları sormak söz konusudur.

¹ Yeni hayat gazetesi, Kırçali, 11.09.2003

² Ataka gazetesi, Sofiya, 29.05.2007

³ Yeni Hayat gazetesi, Kırçali, 08.12.1998

Boyan Sariev'in maddi kaynaklarıyla ilgili bütün imkânları keşf etmek zor olmakla birlikte, bazı işadamlarının onu desteklediklerini tespit edilmiştir. Aynı iş adamlarının da bazı devlet adamlarına yakın olduklarını maâlümdür.

İlginç olan bazı partilerin onu desteklemeleridir.. Meselen "ATAKA" partisinin Boyan Sariev'e desteği en bariz bir örnektir. 2006 yılın Aralık ayında söz konusu partinin lideri evlendi ve dini nikâhı Kırcalı'de Boyan Sariev huzurunda yapılmıştır. Yine 2006 yılında Cumhurbaşkanı seçiminde "Ataka"dan birkaç milletvekilleri Boyan Sarievi cumhurbaşkan yardımcısı adayı çıkarmak istemişlerdir.¹

Müslümanları Hristiyanlaştırma çalışmalarında Boyan Sariev, yalnız "Ataka" dan değil, başka siyasetçilerdende destek almaktadır. Mesela 1997 yılında "Demokratiçen Blok" parti başkanı, Jorj Gançev, Boyan Sarievi milletvekili adayı çıkarmak istemiş, fakat Sariev çok önemli mision ile meşgul olduğu için milletvekili adayı olmamıştır.² Diğer partilerde "Bıdeşte za Bılgariya"da Boyan Sarievi destekliyor. O partinin başkanı İvan Kostov, Eski Başbakan olup Boyan Sarievi hiç bir zaman yalnız bırakmıyor. Hükümetin değişmesiyle de Sariev'in faaliyetlerini tesir etmemektedir. Resmen hiç bir hükümet ve hiç bir parti desteklemese de, gayri resmi yollardan destekleniyor. Aksi taktirde çalışması mümkün değildir.

5. Protestanlar Tarafından Hristiyanlaştırma Faaliyetleri

Amerikan Misyonerler yaptıkları ilk incelemelerde Müslümanları Protestanlaştırmak için çalışmanın verimli olmayacağını görmüşlerdi. Bunun yerine Yahudiler ve diğer Hristiyan mezheplerine bağlı gayri Müslimlere yönelik çalışmalarda bulunmuşlardı. Bundan Katolik ruhbanlar son derece rahatsız oldular. Gerek Katoliklerin gittikçe artan tepkileri ve gerekse Lübnan bölgesinde gittikçe gerginleşen uluslararası ortam sebebiyle Amerikan Misyonerler bölgeyi terk ederek bir müddet için Malta'ya çekildiler. O zamanlar İngilizlerin yönetiminde olan Malta'da, 1822 yılında matbaacılık faaliyetlerine başladılar. Buradaki ilk on yıl içinde 350.000 risale ve broşürde toplam 21.000.000 sahife basıp, Türkiye ve Yunanistan'da dağıtarak seyahatin zor olduğu yerlere de mesajlarını yazılı olarak ulaştırmış oldular. Binaenaleyh

¹ Ataka gazetesi, Sofiya, 28.09.2006

² Sega gazetesi, Sofiya, 12.08.1997

ingilizlerin de bu faaliyetlerden pek memnun olmayışları sebebiyle 1833 yılında bu matbaanın bir kısmı Beyrut'a, diğer kısmı da İzmir'e taşındı.¹

Amerikan Protestan Misyonerlerinin gözünde Türkiye "Bible Lands" (İncil Ülkesi) idi ve "Bu mukaddes ve vaat edilmiş topraklar silahsız bir hacı seferiyle geri alınacaktı". Yine bir Amerikan Protestan Misyoneri olan David Brewer Eddy, The American Board'ın yayını olarak çıkan kitabında, söz konusu misyonerlerin Türklere nasıl baktıklarının tipik bir örneğini vermektedir: "Türkler Avrupa'dan atıldılar. Onların bugün İstanbul'u tutuyor olabilmeleri, kendilerinden çok uluslararası politikanın denge hesapları sayesinde. Balkan yarımadasındaki beş asırlık haksızlık ve baskı sona erdi. 732 yılındaki Tours Savaşı ve 1529 ve 1683 yıllarındaki Viyana önlerinde çekilen sıkıntılı günlerden sonra, Hristiyanlık bugün geçmiş asırların sıkıntılarından kurtulmanın ferahlığını ve sevincini paylaşıyor".²

Başlangıcından itibaren Amerikan Misyonerler, Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki azınlıkları tanımak için çalışırlar. Yahudilere yönelik çalışmaları esnasında Ermenileri "keşfettiler". Daha sonraki yıllarda, çalışma metodlarında da görülebileceği gibi evvela bu grupların dillerini, dinlerini, sosyal ve etnik durumlarını, birbirleriyle münasebetlerini, psikolojilerini ve problemlerini öğrendiler. Onlara kendi dilleriyle mesajlarını ulaştırabilmek için o diller üzerinde çalıştılar, gramerlerini yazdılar, İncil'i o dillere çevirdiler.

Bulgarları ilk "keşfedenler" İngiliz Protestan Misyonerleridir. The British and Foreign Bible Society isimli kuruluşa bağlı bir misyoner olan Benjamin Parker, 1826 yılında İncil'in Bulgarca tercümesine büyük bir ihtiyaç olduğunu üstlerine rapor etmiştir. American Board'a bağlı misyonerlerden H.G.O. Dvnight ve W.G. Schaffler 1834 yılında Osmanlı Devleti'nin Avrupa¹ daki topraklarında bir inceleme gezisi yaptılar ve açıkça Bulgarlardan bahsetmemekle beraber, genel bir ifadeyle buralara misyonerler gönderilmesi lüzumuna raporlarında dikkat çektiler. İngiliz B. Parker 1840 yılında, Bulgaristan bölgesini gezdikten sonra bölgenin misyoner göndermek için ümit vaat eden bir yer olduğunu bildirmiştir. Bu bilgi Amerikalılara da ulaştırıldı ve hatta "Missionary Herald" isimli yayın organlarında da yer aldı.

¹ Ömer Turan, Amerikan Protestan misyonerlerinin Bulgar milliyetçiliğine katkıları, Ankara 2000, s.1098

² Ömer Turan, Age. s.1099

Amerikan Protestan Misyonerlerin Bulgarlara yönelik faaliyetleri ilk defa İzmir'de başladı. British and Foreign Bible Society isimli Protestan Misyoner kuruluşu İzmir'deki Damiani isimli bir Yunanlıya ait matbaaya Amerika'dan Slav karakterleri getirdiler. İlk Bulgarca İncil bu Protestan Misyonerlerin katkılarıyla 1840 yılında İzmir'de basıldı. 1841 yılında İzmir'deki Protestan Misyonerlerin ticari görevlisi HJ. van Lennep, bir haftadan daha kısa bir sürede ikibin Bulgarca İncil'in satıldığını bildirerek, Bulgarlara yönelik çalışmanın önemini vurgularken, diğer bir Protestan Misyoner H.A. Homes de Bulgarlara misyonierlerinin gönderilmesinin diğer topluluklara göndermekten daha elzem olduğunu American Board'a rapor ediyordu.¹

Amerikan Protestan Misyonerler bir yandan Bulgarlara misyonierler gönderilmesi için American Board'a yazı üstüne yazı yazarlarken, öte yandan kendileri Bulgarlara yönelik olarak çalışmaya başlamışlardı bile. 1844 yılında ilk Bulgar dergisi, bu misyonierler tarafından çıkarıldı. "Lyuboslevie" (Filoloji) isimli bu dergi 1844 yılında İzmir'de basıldı. Konstantin Fotinov (1800-1858) derginin sahibi idi. Aylık olarak çıkan dergi iki yıl sonra 1846 yılında kapandı. Mezkûr dergideki yazıların çoğu yine İzmir'deki Protestan Misyonerlerinin çıkarmakta oldukları Rumca bir diğer derginin Bulgarcaya tercümesiydi. Bir Amerikan Protestan Misyoneri olan meşhur İncil mütercimi ve dil alimi Dr. Riggs, İzmir'deki çalışmaları esnasında Bulgarlarla tanışmıştı. 1849 yılında İngilizce konuşanlar için 24 sahifelik "Notes on the Grammer of the Bulgarian Language" isimli küçük bir Bulgarca gramer kitabı hazırladı ve İzmir'de bastı. Bu eser Bulgarcanın yabancı dillerdeki ilk grameridir. Riggs, aynı yıl kendilerini ziyarete gelen American Board'ın Sekreteri Rufus Ander-son'a, Bulgarlara yönelik misyonierlik çalışmalarının gereğini vurguluyordu.²

Sürekli Bulgarlara yönelik misyonier gönderilmesi talepleri karşısında American Board 1850'lerde kendi bünyesinde bir arayışa girdi. Ancak V. Traikov'un tespitine göre, 1852 yılında 5.000 USD verdiği halde Bulgaristan'a gidecek kimse bulamadı. Cyrus Hamlin isimli meşhur misyonier bu konuda Boston'daki genel sekreterliğe baskı yapmak amacıyla 1856 yılında Amerika'ya gitti. Dönüşünde Londra'ya uğrayarak, İngiliz Protestan Misyonerlerinin de desteğini aldı. Daha sonraları Robert Kolej'in

¹Ömer Turan, Age. s.1099

²Ömer Turan, Age., s.1101

kurucusu olarak da göreceğimiz Hamlin, 1857 yılında Türk Misyonu Yardım Cemiyeti (The Turkish Mission Aid Society) adlı kuruluştan Mr. Jones adlı misyoner ile birlikte bölgede bir gezi yaptı. American Board'dan buralara misyoner göndermesini tekrar istedi. Nihayet aynı yıl Bulgarlara misyoner göndermeyi kabul eden American Board, Methodist Board'a bölgede beraber çalışmayı teklif etti. Böylece bölge iki Protestan Misyoner kuruluşu arasında paylaşıldı. Methodisder Balkanların kuzeyini, American Board ise güneyini aldı. Methodist Board 1857 yılında ilk misyonerlerini Balkanların kuzeyinde Varna ve Şumnu'ya gönderdi. Gönderilen misyonerler kendileri açısından çok olumlu sonuçlar verecek okullar açılması üzerinde ısrarla durdular. American Board ise bir yıl sonra 1858 yılında Trakya ve Makedonya dahil olmak üzere Balkanların güneyinde çalışmaya başladı. Bir müddet bugün Bulgaristan adını verdiğimiz bölgede iki ayrı misyon halinde çalışan Protestanlar, 1870 yılında "The Bulgarian Mission" adı altında birleştiler.¹

Bulgarlar o yıllarda Yunanlıların dini ve kültürel hegemonyasından kurtulmak için uğraşıyorlardı. Kendileri büyük bir çoğunlukla Ortodoks olan Bulgarlar, Osmanlı millet sistemi içerisinde Fener Ortodoks Patrikliği'ne bağlıydılar. Bu bağlılığı Yunanlılar Bulgarları kendi kültürleri içinde eritip, onları tamamen Rumlaştırmak için kullanıyorlardı. Bulgarların kiliselerinde kendi dilleriyle ayin yapmaları yasaktı. Kiliselerde mevcut Bulgarca kitaplar yakılmıştı. Balkan milletleri içerisinde en geç başlayan Bulgar milliyetçiliği hareketi, bu sebeple, evvela Yunan kültürel dominasyonuna karşı Bulgar diline ve kültürüne sahip çıkmak şeklinde ortaya çıkmıştı. Bu cihetten başlangıçta Fener Patrikliği'ne karşı Bulgarca bilen papazlar isteyerek başlayan talepler, zaman içerisinde Bulgarların kendi Ortodoks kiliselerini kurma arzusuna dönüşmüştü. 1887 yılında bağımsız Bulgar Eksarhlığı kuruluncaya kadar Bulgar milliyetçiliği hareketinin odak noktası, kendi müstakil kiliselerini kurma çalışmaları olmuştur. Öte yandan Bulgarlar arasında az sayıda Katolik de vardı. Fransa destekli bir miktar Katolik misyoner de bunların sayılarını çoğaltarak, Bulgarları Katolikleştirmek için çalışıyordu. Amerikan Protestan Misyonerler, Hristiyanlar arasındaki bu din mücadelelerinden yararlanmak istediler. Evvela Katolikliğe ve Fener Rum Patrikhanesi'ne karşı Bulgar Milli Kilisesi hareketini desteklediler.

¹Ömer Turan, Age. s.1101

Amerikan Board'ın Bulgarlara yönelik ilk merkezi Edirne'de 16 Temmuz 1858 tarihinde kuruldu. Bu yıl önce karısıyla birlikte C. Morse ve daha sonra yine karısıyla birlikte T.H. Byington Edirne'ye geldiler. Katolik misyonerlerin şiddetle muhalefetine rağmen çalışmalarına başladılar. 1859 yılında Mrs. Meriam ve Clarke geldiler ve burada Türkçe ve Bulgarca çalışmaya başladılar. Amerikan Misyonerler aynı zamanda Müslümanlara da mesajlarını ulaştırabilmek istiyorlardı. Bunun için her şubelerinde bir Türkçe bilen bulunmasını istiyorlardı. Bu cümleden olarak Mrs. Meriam ve Arms Türkçe öğrendiler. Aynı yıl Mr. Byington Eski Zağra'ya, Mrs. Meriam ve Clarke Filibe'ye geldiler. Filibe'de evvela Türkçe ve daha sonra Clarke tarafından yönetilen Bulgarca ayinler başladı. Edirne istasyonu'nun Boston'daki merkezlerine gönderdiği 1 Haziran 1862 tarihli raporunda ifade edildiğine göre, Bulgarlara yönelmiş Protestan Misyonerlerin faaliyetleri aynı zamanda onların milli çıkarlarına hizmet eder iken onlar, bu hazmederden istifade etmek yönünde pek istekli görünmemişlerdir. Rapor bu isteksizliği Yunan kilisesinin baskısına bağlamaktadır.¹

Amerikalıların Bulgaristan'a geldiği yıllarda daha evvel basılmış olan Bulgarca İncil'den çok az bir miktar elde kalmışa. British and Foreign Bible Society, İncil'i Londra'da yeniden bastı. Misyonerler başlangıçta bu İncil'i dağıttılar. Dağıtılmak üzere basılan Kitab-ı Mukaddeslerin sayısı 291.000'dir. İlk defa 1860 yılında Çırpan pazarında İncil satmaya başladılar. Bunu ucuz fiyata satılan diğerleri takip etti. Kendisinden az önce de bahsettiğimiz Dr. Riggs, Bulgarcaya İncil tercümesine 1858 yılında başladı. Bu çalışma 12 yıl devam etti. 1871 yılında kitabın basımı tamamlandı. Bunun da basım maliyetini British and Foreign Bible Society isimli teşkilat üstlendi. Dr. Elias Riggs, 1890'lı yılların sonlarında iki çildik bir Yeni Ahid tefsiri ile bir İncil sözlüğü hazırladı. Bulgarca okul kitapları ve dini broşürlere ilaveten, 1907 yılında yine 478'ini kendisinin yazdığı ve tercüme ettiği 626 ilahi mezkûr, misyonerler tarafından basıldı.²

Daha 1860'lara varmadan Bulgarca İncil tercümeleri 4-5 baskı yapmışlar ve Amerikan Protestan Misyonerlerce Bulgarlara dağıtılmışlardı. Bulgarlar kendi dillerindeki bu metinlere büyük bir alaka gösteriyorlardı. Bu alaka takip eden yıllarda da

¹Ömer Turan, Age. s.1104

² Ömer Turan ,Age., s.1105

devam etti. Yalnız daha sonra kendilerinin de itiraf ettikleri gibi, Protestan Misyonerlerin Bulgarca İncillerine olan bu ilgi Protestan mesajın muhtevassından ziyade, İncil'in Bulgarca ve çok ucuz, hatta çoğu zaman bedava olmasından kaynaklanıyordu. Amerikan Protestan Misyonerler 1860'lı yılların başlarında Filibe'de bir kitapçı dükkânı açtılar, daha sonraları ise kendi kitaplarının bütün ülkede dağıtımını için bir Bulgar dağıtım şirketiyle anlaşarak, kendi kitabevlerini kapattılar. Keza bir Amerikan Protestan Misyonerleri olan C.F. Morse 1860 yılında, İngilizce-Bulgarca ve Bulgarca-İngilizce bir sözlük hazırlayarak bastırdı. Morse'nin hazırladığı ve İstanbul'da 1869 yılında basılan "A Grammar of *Ū*ie Bulgarian Language widı Exercises and English and Bulgarian Vocabularies" isimli eser de Dr. Riggs'in çalışmasından sonra Bulgarcanın yabancı dillerdeki ikinci gramer kitabıdır.¹

Amerikan Misyonerlerin Bulgar kültürüne hizmetleri içerisinde, bu misyonerlerin çıkardıkları "Zornitsa" (Sabah Yıldızı) isimli gazetelerinin iki gazete ayrı bir ehemmiyeti vardır. Bunların birincisi, aylık olarak 1864 yılında Dr. A. Long tarafından İstanbul'da çıkarılmaya başlandı. 1871 yılında yayın hayatını durduran gazete, 1874, yılında yeniden çıkmaya başladı. 1896 yılında bu gazete yine mezkur, misyonerlerin Samokov'da 1887'den beri çıkardıkları "Detevoditei" (Çocukların *i* Rehberi) isimli diğer çocuk gazetesiyle birleştirildi. Misyonerler 1875 yılında yine "Zornitsa" isimli bir başka gazeteyi İstanbul'da haftalık olarak çıkarmaya başladılar. . Bunlardan aylık olanı çocuklara yönelik olarak çıkarken, haftalık olanı ise büyüklere hitaben çıkıyordu. Haftalık Zornitsa 1896'dan 1902'ye kadar maddi güçlükler sebebiyle çıkmadı. 1902 yılında, bu sefer Filibe'de çıkmaya başladı. Bu gazete o dönemde, Bulgarca çıkan gazeteler içerisinde en uzun süreli çıkan ve en çok satan, en muteber ve en ciddi gazetelerinden birisi idi. Önde gelen Bulgar edebiyatçıları da burada yazıyorlardı ve bu gazetede çıkan yazılar diğer Bulgar gazetelerinde de kopya ediliyordu. 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nden evvel İstanbul'da çıkan 21 Bulgarca gazete içerisinde iki Zornitsa'nın toplam abone sayısı 3.900 civarında iken, diğer Bulgar gazetelerinin her birinin abone sayısı 1.000'i geçmiyordu. 1892 yılında aylık Zornitsa'nın 1.800 ve haftalık olanın ise 1.500 abonesi vardı. Bunların dışında daha az bilinen Sofya'da çıkan "Home Friend" (Ev Arkadaşı) ve Filibe'de çıkan aylık "Temperance" dergileri de

¹Ömer Turan, Age. s.1106

Amerikan Protestan Misyonerlerinin 1890'ı yıllarda çıkardıkları yayınlarıdır. Arada elimizde kayıdı olmayan bazı yıllar olmasına rağmen 1870-1909 arasındaki 33 yılda, her yıl ortalama 2.201.608 sahife olmak üzere Amerikan Protestan Misyonerlerinin başaklarının sahife adedi toplam 72.653.077'yi bulmaktadır.¹ Kendi hesaplarına göre 1909 yılında toplam 4,5 milyon Bulgar nüfusu vardı ve böylece kaba bir hesapla çocuk, kadın ve yaşlı dahil her bir Bulgar'a 16 sahifeden daha fazla basılı malzeme ulaştırılmış oluyordu. Joseph L. Grabüte göre ilk 100 modern Bulgar kitabının 75 tanesi mezkûr misyonerlerin matbaasında basılmıştır.

Amerikan Protestan Misyonerler, bugünkü Bulgaristan coğrafyasında ilkokullarını Londra'dan Mrs. Marston'un sağladığı parayla Filibe'de 22 Ekim 1860'da erkek çocuklar için açtılar. Okul başlangıçta dört yıllık ve yanı olarak planlanmıştı. İnançsız olmayan ve okuma bilen çocukların kabul edildiği okulun ilk yıl 11 yatılı ve 2 gündüzlü talebesi vardı. Bu okul, Bulgaristan'da kimya ve fizik deneylerinin yapıldığı ilkokuldur. Bulgaristan'daki Amerikan Misyonerlerin 1869 Martında yaptıkları toplantıda alınan karar mucibince bu okul, 8 Temmuz 1869 tarihinde kapatıldı ve misyonerlik faaliyetlerine yardımcı olmaya ümit vaat eden çocuklara eğitim verilmesi için Eylül 1870'te Eski Zağra'da açıldı. Bu okul daha sonra Samo-kov'a nakledildi. 11 Eylül 1872 tarihinde 15 talebeyle eğitime başladı. Amerikan Koleji ve Teoloji Enstitüsü daha sonraki yıllarda ise kısaca Amerikan Enstitüsü adını aldı. Bu enstitüde müsbet ilimler ve teoloji eğitimi veriliyordu. 1886 yılında mezkur enstitüye bir endüstri bölümü ilave edildi. Bu bölümde basım işleri ve ağaç işlemeciliği uygulamalı olarak öğretiliyordu.²

Amerikan Protestan Misyonerleri Bulgar kızları için de iki okul açtılar. Bunların birincisi Eski Zağra'da, 1863 yılında eğitime başladı. Başlangıçta eğitim süresi üç yıl olarak planlanmışken bir müddet sonra dörde çıkarıldı. Bu okul 1871 yılında Samokov'a taşındı. Bir ilkokul mahiyetindeki okulda, İncil dersleri de veriliyordu. Makedonya'daki Bulgar kız çocukları için 1881 yılında Manasur'da bir okul daha açtılar. Okulun gerek talebelerinin gerekse öğretmenlerinin çoğunluğu Bulgardı.

¹Ömer Turan, Age.,1106

² Tatyana Nestorova, Amerikanskite misyoneri v Bılgariya (Bulgaristanda Amerikan misyonerleri),Sofiya-1993 s.6

Başlangıçta Bulgarca olan eğitim dili, 1898-99 öğretim yılında İngilizceye çevrildi. Ayrıca Selanik'te, Ziraat ve Endüstri Okulu'nu 1904 yılında on öksüz çocukla açtılar. Bir çiftlik şeklindeki okulda talebeler hem ders görüyorlar, hem de öğrendiklerini uyguluyorlardı. Burada halıcılık, ayakkabıcılık ve terzilik gibi meslekler de öğretiliyordu.¹

Bunların yanı sıra 1898 yılında Samokov'da bir çocuk yuvası açtılar. Bu yuva 1900 senesinde Sofya'ya taşındı. 1908-09 öğretim yılında bu yuvanın 76 kayıtlı öğrencisi vardı. Burada çocuklara okul öncesi eğitim verilmesinin yanı sıra, Bulgaristan'da ilk defa olmak üzere çocuk yuvası öğretmenleri de yetiştiriyordu, ilaveten "Coramon Schools" (Halk Okulları) adı verilen Protestan ilkokulları ve akşam okulları da vardı. Bu okullarda Bulgar öğretmenler görev yapıyorlardı. 1870 yılında, bir halk okulunda 4 öğretmen 15 öğrenci varken, 1908 yılında bu okulların sayısı 30'a, öğretmenlerin 60'a ve öğrencilerin sayısı da 2.578'e çıkmıştı. Ayrıca "Sunday Schools" (Pazar Okulları) adı verilen Protestan okulları vardı. 1870 yılında 5 Pazar okulunda 104 öğrenci var iken, 1908 yılında bu okulların sayısı 57'e ve öğrencilerin sayısı da 2.578'e çıkmıştı.²

Amerikan Protestan Misyonerlerinin açtıkları bu okullar ve verdikleri eğitim sayesinde Bulgaristan'da Protestan cemaati en yüksek okuma yazma oranına sahip topluluk olmuştur. Bulgaristan istatistiklerine göre 1905 yılında bu ülkede, Müslümanların okuma yazma oranı %3.7 ve Ortodoksların %31.8 iken Protestanların %66.4'tür.

Amerikan Protestan Misyonerlerinin Bulgarlara yönelik, Bulgaristan ve Balkanlardaki eğitim faaliyetlerinden ayrı olarak zikredilmesi gereken en önemli eğitim müesseselerinin başında, İstanbul'da kurulan Robert Kolej gelir. Bir Amerikan Protestan Misyoneri olan Cyrus Hamlin, 1863 yılında Robert Kolej'i kurdu. New Yorklu tüccar Christopher Robert parasını ödedi. Ahmet Vefik Paşa'dan araziyi aldıktan sonra sekiz sene binanın izni için beklediler. Amiral Farragut'un Türkiye'yi ziyareti ile Osmanlı Devleti'nden bu izin alındı. Kuruluşundan 1903 yılına kadar geçen

¹Tatyana Nestorova, Age., s.17

² Ömer Turan Age. s. 1004

kırk yıl içerisinde mezun olanlar milliyetlerine göre tasnif edilirse, 195 öğrenci ile Bulgarların en başta geldiği görülür.¹

Protestan Misyonerler okulları ile ilgili olarak "o okullarda gelecek neslin liderlerini eğitiyoruz" derken, bir gerçeği ifade etmektedirler. Mesela 1871 yılında mezun edilen altı öğrenciden beş tanesi Bulgardır. Bunlar, daha sonraki yıllarda Bulgaristan'da belediye başkanı, parlamento üyesi, büyükelçi, bakan ve başbakan olarak çalışmışlardır. Nitekim Robert Kolej'in müdürü Dr. Washburn'un ifadesine göre, Berlin Andaşması'yla kurulan Bulgaristan Prensliği'nin anayasasını hazırlamak üzere 10/22 Şubat 1979 tarihinde Tırnova'da toplanan 231 kişilik Kurucu Meclis'te, parlamento hukukundan haberdar olanlar sadece Robert Kolej'den mezun olanlardı. Bunların dışında kalanların parlamento hukukuna dair hiçbir bilgileri yoktu. Bütün bunlara G.M.Fitzmaurice isimli bir İngiliz ajanının 1906-1907 yıllarında bu konularla ilgili üstlerine yazdığı bir raporda "Bulgaristan doğuşunu ve mevcudiyetini Robert Kolej'e borçludur" ifadesini kullanmasını burada zikretmemiz gerekir. Görüldüğü gibi Protestan okulları Bulgaristan'ın gelişmesinde önemli bir kurucu faktör olarak işlev görmüşlerdir.

Amerikan Protestan Misyonerler başlangıçta, Fener Ortodoks Patrikliği'ne yani Yunan dini ve kültürel hâkimiyetine karşı Bulgar milli kilisecilerini müdafaa ettiler. Elbetteki en başta gelen hedefleri Bulgarları Protestanlaştırmaktı. Bunun için çalışıyorlardı. Başlangıçta siyasi desteklerini Protestan mesajını dinlemeleri şartına bağlamak istediler. İstanbul'daki Bulgarların temsilcisi, 1861 Mayıs'ında Dr. Riggs'den, İngiltere Evangelik İttifakının Bulgarları, Yunanlıların dini ve kültürel hâkimiyetinden kurtulmaları konusunda yardım etmesini istedi. Dr. Riggs, kendi İncil yorumlarını dinler ve bunu takip ederlerse ancak yardım edebileceklerini söylemesi üzerine anlaşılmadı. Protestan Misyonerler Bulgarcaya çevirdikleri İncil ve yine Bulgarca dergi, gazete, kitap ve broşürler basıp dağıtma, hastaları muayene ve tedavi, isyan ve savaşlarda zor duruma düşen Bulgarlara yardım gibi faaliyetlerle kendilerini bu

¹ Tatyana Nestorova, Age. s.8

toplumda kabul ettirdikten sonra açtıkları okullarda, istedikleri gibi yetiştirecekleri yeni nesle ümit bağladılar.¹

Bulgar ihtilalcileri 1876 baharında bir ayaklanma planladılar. Plana göre Bulgaristan dört bölgeye ayrıldı ve bazı kilit noktalar belirlendi. Ayaklanmayı organize edenler bu hareketten direkt bir bağımsızlık beklemiyorlardı. Bulgar köylülerinin Osmanlı Derleti'ne karşı bir bağımsızlık peşinde olmadıklarını biliyorlardı. Bunların maksatları mümkün olduğunca büyük çapta bir karışıklık çıkarmak ve böylece Avrupa'nın ilgisini üzerlerine çekerek, yakında Balkanlardaki diğer problemleri görüşmek üzere toplanması muhtemel olan uluslararası bir konferansta Bulgaristan'ın bağımsızlığı meselesini de gündeme getirmektir. 1876 Nisanı'nda bu ayaklanma gerçekleştirildi. Bazı bölgelerde Bulgarların hiç ilgi göstermemelerine rağmen, Batak civarındaki ayaklanmanın bastırılması esnasındaki yaşanan olaylar, Avrupa kamuoyunda çok büyük "katliamlar" gibi takdim edildi ve böylece Bulgar ihtilalcileri maksatlarına ulaşmış oldular. Amerikan Protestan Misyonerleri bu ayaklanmanın bastırılması esnasında Osmanlı kuvvetlerinin Bulgarları katliama tabi tuttukları şeklindeki doğru olmayan haberleri Avrupa gazetelerine göndererek, onların dikkatini Bulgaristan'a çektiler. 26 Haziran 1876 tarihli İngiltere'de yayınlanan Daily News Gazetesi'nde çıkan, 1876 Bulgar ayaklanması ve "katliamı" ile ilgili ilk yazıyı oraya Robert College'nin müdürü G. VVashburn ile bu kolejde öğretmen A. Long göndermişlerdir.

Makedonya'da 1903 yazındaki Osmanlı yönetimine karşı yapılan ayaklanmanın bastırılması esnasında, Amerikan Protestan Misyonerlerinin kurdukları Bulgar Protestan Kiliseleri, bu misyonerler vasıtasıyla 18 Eylül 1903 tarihinde Filibe'de bir bildiri yayınladılar. Bildiride, Müslüman fanatiklerin yine binlerce Hristiyanı katlettikleri, masum ve savunmasız Hristiyanları köylerinden kovdukları, kiliselerini yıktıkları, sadece Manastır civarında bu şekilde boşaltılmış, yakılmış ve hâlâ dumanları tüten yüzlerce Hristiyan köyünün olduğu yer alıyordu. Avrupa diplomatlarının kayıtsızlığının ve Türkleri cesaretlendirmelerinin işin en hazine yanı olduğu ileri sürülen bildiride, bu duruma seyirci kalmamayacağı, bu katliamları önleyebilmenin yegâne yolunun İngiltere'de, Amerika'da ve diğer yerlerdeki Hristiyan Kiliselerine mensup

¹ Tatyana Nestorova ,Age. s.9

bütün Hristiyanların kendi hükümetlerine baskı yaparak, bu katliamların durdurulması için harekete geçmeleri olduğu ilan ediliyordu.¹

Bulgaristan'ın dışındaki Manastır, Selanik gibi misyonerlik merkezleri de esasen Bulgarlar için çalışıyordu. Ayastefanos Antlaşması'nın aksine olarak Berlin Andaşması'yla Makedonya bölgesi, birtakım reformlar yapma şartıyla Osmanlı yönetimine bırakılmıştı. Bu bölgede, Osmanlı yönetimine karşı ayaklanan Bulgarlar için İngiltere ve Amerika'dan önemli miktarda yardımlar topladılar. Türkler, Bulgarlar, Yunanlılar ve Sırlar bir hâkimiyet mücadelesinde idiler. Makedonya'daki bir Bulgar öğretmen, Yunanlılarla Bulgarlar arasındaki bu mücadeleyi kastederek, Amerikalı Misyonerlerin bölgede dağıttıkları Bulgarca dini ve diğer kitaplar sayesinde Bulgarca konuşan çocukların Yunanlıların hâkimiyetine düşmesinin önlendiğini belirtmektedir. Makedonya başta olmak üzere Türklerin hâkimiyetinde yaşayan Bulgarlara yayınlarının ulaştırılması için Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı ile işbirliği yaptılar.²

Bütün bu çalışmalarına rağmen Amerikan Protestan Misyonerler, nihai hedefleri olan Bulgarları Protestanlaştırmada büyük bir başarı kaydedememişlerdir. Bulgarlar, Amerikalıların kendilerini Protestanlaştırma için kullandıkları vasıtalarından son derece istifade etmiş ve fakat Ortodoksluk dininden vazgeçmeyerek, onları büyük bir hayal kırıklığına uğratmışlardır. Amerikan Protestan Misyonerlerinin istatistiklerine göre, Bulgarların artık bağımsızlıklarına kavuştukları 1909 yılında Bulgaristan'da 26 Amerikan Misyoneri ve 103 yerli misyoner çalışmaktadır, 19 Protestan Kilisesi vardır, bu kiliselere üye Protestanların sayısı 1.456'dır ve bu yıla kadar Protestanlaştırebildikleri insanların toplam sayısı ancak 3.266'dır. Bulgarların resmi istatistiklerine göre ise Bulgaristan'daki Protestanların sayısı daha yüksektir. Buna göre 1900 yılında Bulgaristan'daki Protestanların sayısı 4.524 iken, 1905 yılında bu rakam 5.644'tür. Bu nüfusun 2.969'u köylerde ve 2.675'i şehirlerde yaşamaktadır. Sofya, Plevne, Filibe ve Varna Protestanların en yoğun oldukları bölgelerdir. Amerikalıların kendi verdikleri rakamların neredeyse iki misli olan Bulgarların resmi istatistiklerini esas alarak bile 1905 yılında, Bulgaristan'da Protestanlar toplam nüfusun ancak %0,14'ü gibi çok küçük bir kısmını oluşturuyorlardı. Binaenaleyh, bu düşük rakamlarla,

¹Tatyana Nestorova, Age. s.12

² Tatyana Nestorova, Age., s.15

Amerikan Protestan Misyonerlerinin direkt Pro-testanlaştırmada önemli bir başarı elde edemedikleri ileri sürülebilirse de, onların Bulgar milliyetçiliğine katkıları, buraya kadar bahsettiğimiz pek çok alanda yaptıkları hizmetlerle, çok önemlidir.¹

Komünizizm sistemi hiçbir dinin ibadetlerini, mabetlerini, örf ve adetlerini serbest bırakmadığı gibi, Hristiyan evanjelistlerin dinine de engel olmuştur. 1944 – 1948 yıllarında komünizm hükümeti evanjelistlerin dinine mani olmadıysa da, 1948 yılından sonra birçok misyonerler hapse girmişler, bazıları sürgün edilmiş ve bazıları da öldürülmüştür. O dönemde – dini ne olursa olsun dindar kişiler devlet hainleri gibi kabul ediliyordu.

“Komünistler, siyasi düşmanlarına karşı nasıl davrandılar ise, din adamlarına karşıda aynı şekilde davrandılar. Dindar bir kişi, yalnız Allaha kulluk ettiği için, komünist ateizm rejimi hiçbir zaman kabul etmeyeceği belli idi. Komünistler de bunu çok iyi bilmekteydiler. Dindar kişi namuslu da olsa, çalışkan da olsa, kimseye zarar vermese de, sırf inancından dolayı devlet haini gibi algılanıyordu.

Dindar insanlara karşı her türlü tehditler uygulandı. Dindar öğrenciler ve dine yakın olan insanların çocukları üniversitelerden uzaklaştırılmıştır. Bazı öğrenciler mezun olmazdan birkaç ay evvel okuldan atılmıştır ki ve okudukları okulda mezun olabilmiş ve de başka okulda okuyabilmişler. Komünistler dinsiz doktor, avukat, mimar, mühendis vs. kadro yetiştirmek istediler. Tabi ki yalnız okuldan atmakla yetinmiyorlardı. Okuldan atılan bir öğrenci devlet haini gibi yargılandığı için ya hapse ve ya da sürgüne gidiyordu.²

Daha önce tahsil görmüş aydın kişilerin kaderi de bundan farklı değildi. Birçok avukatlar, profesörler, doktorlar işten atılıp hamal ve inşaat işçisi gibi geçimlerini sağlamaya çalışmakta idiler. Bulgaristan örnek ateist ülkesi gibi ilân edilmiştir. Bu sebepten dolayı din tamamen silinecekti, dindar insan kalmayacaktı. Bu hedefe ulaşabilmeleri için komünistlerin kullandığı metotlar üçe ayırmak gerekir:

- İşten atmak, takibe almak, sürgün etmek ve hapse atmaktır.
- Din eğitimi yasaklamaktır.

¹ Ömer Turan, Age. s.1107

² İvaylo Kostov, Svetovnite religii (Ulusal dinler) Sofya 2000, s.141

- Dini törenleri yasaklamak ve mabetleri kapatmak ve yıkmaktır.¹

Bütün engellere rağmen misyonerler çalışmalarından vazgeçmediler. Bilakis bütün faaliyetlerine devam etmişlerdir. İşten atılmalarına, takibe alınmalarına, hapse atılmalarına karşı direnmişler ve bir taraftan kendilerini korumak için, bir taraftan da Müslümanları Hristiyanlaştırmak için gayret göstermişlerdir.

Kendilerini korumak için gösterdikleri faaliyetleri:

Mümkün olan yerlerde (Kriçim kasabası gibi) kilise kurmak. Mümkün olmayan yerlerde ise özel evlerde toplanmak ve ayinlerini yapmaktır.²

Okullar yasaklandığı için, tatillerde öğrenci kampları düzenlemek aile terbiyesine önem vermektir.

Almanya, Hollanda ve diğer Avrupa ülkelerinden kitap getirmek ve oradaki misyonerler ile irtibatlı olmaktır.

Müslümanlar arasında gösterdikleri faaliyetlerinden bazıları ise:

- Kitap dağıtmak.
- Hristiyanlık ile Müslümanlık arasında büyük fark olmadığını propaganda yapmaktık. O dönemde hangi dine mensup olursa olsun, bütün iman etmiş insanların müşterek vazifesi komünizme karşı durmak olduğunu propaganda yapmak suretiyle Müslümanları kandırmaktır.
- Kendi dinlerinden cahil kalmış, fakat ruhi duygularını tatmin etmek isteyip, arayış içinde olan Müslümanları tespit etmek ve onlara Hristiyanlığı öğretmektir.
- Ruhi ve nefsi hasta insanlara tek çare Hristiyanlığı gösterip, onları vaftiz etmelidir.³

a. Misyonerlerin Kullandığı Bazı Metodlar

Gayeleri Hristiyanlığı ikame etmek olan misyonerler, bu emeline ulaşabilmek için her dönem ve memlekete göre bir takım metodlar kullanmıştır. Hangi metod hangi ülke için daha geçerli olduğunu da üst seviyedeki misyon kurulu tesbit etmiştir. Bu bakımdan zaman zaman uygulanan metodların değiştirildiği, hatta tamamen terkedilerek yerine bir başka metodun denendiği de olmuştur. Lügatte metod, "bir hedefe ulaşmak için tutulan düzenli yol" anlamına gelmektedir. Felsefi açıdan ise

¹ Evgeniya İvanova, Age., s.68

² Evgeniya İvanova, Age., s.69

³ Evgeniya İvanova, Age. s.143

metod, "hakikate ulaşmak için tutulan mantıklı fikir yolu" demektir. Misyonerler gayelerine ulaşabilmek ve dinlerini yaymak için çoğu kerre ilmî ve nazari yollara rağbet etmezler. Bilirler ki, ilim ve akıl sayesinde Hristiyanlığın müslümanlıktan üstün olduğunu isbat mümkün değildir. Saadet de felâket de iman içindir. Misyonerler felâkete uğrayan fert veya toplumların bu acılarını istismar etmeyi gayet iyi bilirler. Yangın, deprem, su baskını, kıtlık, salgın hastalık, kasırga vs. gibi afetlerde o yörenin imdadına koşan Hristiyan kızıl haçı beraberinde misyonerlerini götürmeyi de ihmal etmez. Misyonerler giriştikleri faaliyetlerde gayet dikkatli itinalı ve sinsi davranarak, Bulgaristandaki çalışmalarında bulundukları şehirde, mahallin şartlarına göre hareket ederek ürkütücü ve usandırıcı olmamaya, bezginlik vermemeye gayret ederler. Bu bakımdan gittikleri her memlekette önce o milletin meydana getiren kıymetler manzumesini iyice teçhiz ve tesbit ederler. Çünkü her ülkenin mahalli kültürü gelenek ve görenekleri onlar için bir engel teşkil edecektir. Misyonerler teşkilâtı gayesine ulaşmak için her çeşit vasıtaya başvurmayı meşru görür. Bununla beraber faaliyette bulunulan ülkenin ve zamanın şartlarına göre uyguladığı metodlarda değişiklik yapar¹.

Nitekim ta 1932 yılında Bu ihtiyaç hissedilmiş ve misyonerler cemiyeti o tarihte neşrettiği, "Misyonerler Gönderme İşleminde Yeni Düşünceler" adlı eserde, misyonerler faaliyetlerinin devamını zaruri görüldüğü halde, çalışma metodlarının değişmesi gerektiği açıklıkla belirtilmiştir. Misyonerler gerektiğinde her kılık ve kıyafete girebilir. İslâm ülkelerinde, özellikle de Bulgaristan'da sürdürülen faaliyetlerde bu durum açıkça görülmüştür. Müslümanlar arasında misyoner çalışmalarının metodları hakkında şöyle denilmektedir.

Birinci plânda öyle yapalım ki, bütün müslümanlar onları sevdiğimize kani olsunlar. Böylece müslümanların kalplerine girmeyi öğrenmiş oluruz. Misyonerler gerekli alan, zahirde bütün doğu ve müslüman milletlerin adetlerine saygılı olmalarıdır? Ta ki, bununla kendilerini dinleyenler arasında, fikirlerine yayma fırsatına kavuşabilsinler.

¹ Gazi Erdem, "Misyonerlik ve Misyonerlerin Çalışma Metodları", *Diyanet İlmi Dergi*, Cilt 38, sayı 2; Nisan-Mayıs-Haziran 2002 y.

Meselâ, İsa mutlaka Allah'ın oğludur demekten kaçınmalıdır ki, buna inanmayan insanlar nefret etmesinler. Onlara yaklaşmak mümkün olunca istenildiği şekilde propaganda yapılabilir.¹

Charles R. Watson adlı araştırmacı da bu konuda şöyle demektedir: Misyonerler güvercin gibi masum olmaları gerekir. Fakat bu, onların yılanlar gibi kurnaz olmalarına engel teşkil etmez.²

Misyoner teşkilâtları gayesine ulaşabilmek için bir hayli metod denemiştir. Misyonerlerin bu güne kadar kullandıkları vasıtaların birkaçı şöyle:

- Yayın faaliyeti - takvim, kitap, broşür, gazete, dergi, el ilânı vs basımı.
- Kutsal kitabı tanııtma kursları.
- Teyp bantları, video filmleri ve plâklar.
- Seminer, konferans ve çeşitli mesleki toplantılarla.
- Radyoda temsil, skeç, çeşitli konuşmalarla, açık oturum ve sohbetlerle.
- Televizyonda film, açık oturum, konuşma, temsil vs. Faaliyetler.

Şu noktayı belirtelim ki, Hristiyanlardan farklı olarak Müslümanlar dinlerini yaymak için gayr-ı müslimlere baskı yapmadıkları gibi, onların Müslüman olması için herhangi bir hile ve aldatmacaya başvurmazlar.³

Birinci Dünya savaşı kadar süren dönemde Batı lehine zirve noktaya çıkan Müslümanlara yönelik misyoner çalışmaları da hat safhaya ulaşmıştır. Çünkü söz konusu bu dönemde Müslüman ülkeleri tek tek batılı devletlerin sömürgesi altına sokmaya çalışan sömürgeci hareketlerle birleşen Hristiyan misyonerler Müslüman ülkelerde, özellikle okullar açmak suretiyle Müslüman çocuklarını kendi eğitim sistemlerine göre yetiştirmeye başlamışlardır.

Üçüncü Dünya ülkelerinde misyoner okulları açan misyon teşkilâtlarının öncelikli hedefi bu okullarda okuyan Hristiyan olmayan öğrencileri Hristiyan yapmak değil, onları mümkün olduğu kadar kendi dinsel inançlarından ve kültürlerinden soğutarak gelecekte onları mensubu oldukları ülkelerin önemli kurumlarının başına getirerek kendi çıkarlarını korumaktır. Yani bu okullarda Batı eğitim sistemi doğrultusunda eğitim gören yöneticiler vasıtasıyla Üçüncü Dünya ülkelerini batılı Hristiyan devletlerin

¹ Osman Cilacı, Hristiyanlık propagandası ve misyonerlik faaliyetleri, Ankara 2005, s.38

² Osman Cilacı, Age. s. 38.

³ Osman Cilacı, Age. s.38

sömürüsü altında tutmaktı. Misyoner kuruluşlarının İncil mesajını Hristiyan olmayanlara daha yetkili bir şekilde sunarak onların Hristiyanlaştırılmasını sağlamak için yirminci yüzyılın başlarından itibaren geliştirilen yeni misyoner stratejilerinin en belli başlılarını ve temel misyoner ilkelerini bu şekilde ana hatlarıyla ifade edelim.

Hristiyan misyonerler, İncilin mesajını sundukları kişilerin karşılaştığı her türlü problemlerinin çözümünde onlara azamî derecede yardımcı olmayı çalışmalıdır.¹

Misyonerler kuruluşları bünyelerinde acil yardım ekipleri oluşturarak dünyanın neresinde olursa olsun her türlü felâket ve afet anında insanlara maddî ve manevî olarak yardım edilmelidir.

Mağdur insanlara maddî ve manevi yardımlarda bulunarak onları Hristiyanlaştırmayı çalışmak günümüz misyoner kuruluşlarının en önemli özelliğidir. Örneğin Bosna, Kosova ve Irak savaşlarında ve diğer müslüman ülkelerde yaşanan afetlerde misyoner kuruluşları mağdur insanlara çeşitli insanî yardımlarda bulunarak onlara İncil'in mesajını sunmaya çalıştıkları bilinen bir gerçektir.²

Hristiyan olmayan muhatablara iletişim kurarken daima sevgiyi esas alarak onlara karşı her zaman merhametli ve müşvik olmalıdır.

Hiç bir şekilde onlara kızılmamalıdır. Hatta indilerde İsa'ya isnad edilen "sağ yanağına kim vurursa ona öbürünü çevir". Eğer biri gömleğini almak isterse ona ceketini de ver. Kim sana bir kilometrelik yolu zorla yürütmek isterse onunla iki kilometre yürü, düşmanlarınızı sevin ve size baskı yapanlar için dua edin" ifadeleri çerçevesinde tüm insanlara muamele edilmelidir.

Misyon kuruluşları faaliyette bulundukları bölgelerdeki yetim kimsesiz ve yoksul kimseleri himayeleri altına alarak onlara maddi ve manevi her türlü yardım yapılmalıdır.

¹ www.evangeliskivestnik.net

² www.evangeliskivestnik.net

Özellikle sağlık ve eğitim hizmetlerine öncelik vererek misyon faaliyetinin yürütüldüğü ülkelerde ücretsiz hizmet veren hastahaneler ve okullar açılarak insanlara ücretsiz hizmet verilmelidir.¹

Araştırma enstitüleri kurularak buralarda misyon faaliyetinin yönetildiği insanların dinsel inançları ve kültürleriyle ilgili araştırmalarda bulunmalıdır.

Misyon faaliyetleri bulunan ülkedeki yaşayan etnik gruplar hedef seçilerek onların çoğunluk tarafından sözde sömürüldüğü ileri sürülerek onların özgürlüğü için çalışmak.

Misyon faaliyetleri bulunan yörelerde halka materyalizme karşı dayanışma ve işbirliği içinde olduğu imajı verilmelidir.

Dinler arası dialog bağlamında diğer dinsel geleneklerin taraftarlarıyla işbirliğine girerek inançsızlığa karşı mücadele etmek.²

Şimdi de söz konusu bu stratejiler bağlamında Bulgaristan'da yürütülmeye çalışılan misyoner faaliyetleri üzerinde durmaya çalışalım. Ancak bundan önce Anglikan kilisesinin 18 Temmuz 1998'de düzenlediği 14. Lambeth Asamblesi'nde Anglikan Afrikalı rahipler tarafında yapılan şu öneriyi yeni misyoner stratejilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için okuyucuların dikkatine sunmak istiyorum. Asambleye katılan Afrikalı rahipler uluslararası finans ve bankacılık kuruluşlarının güttüğü sömürgeci politikalar sayesinde yoksul Afrika ülkelerinin dış borçlarını bu ülkeler tarafından ödenmesi mümkün olmayacak ölçüde arttığına dikkat çekerek batılı Hristiyan ülkelerin yeni bir misyon stratejisi olarak bu dış borçları silmelerini teklif etmişlerdir. Çünkü onlara göre Hristiyan finans kuruluşlarının yüksek faizle yoksul Afrika ülkelerini (Üçüncü Dünya ülkelerini) sömürmelerine karşın İslâmın faizi yasak kılması ve öngördüğü zekât müessesesi sayesinde fakirlere yardım etmesi yoksul Afrikalıları İslâm dinine çekmektedir. Görüldüğü üzere Afrikalı Anglikan rahipler Anglikan kilisesine yoksul ülkelerin borçlarını silinmesi işine öncülük ederek hem insanların İslama yönelmesini engellemek hem de onları Hristiyanlığa ısıdırmak istemektedirler. Bir kere daha belirtelim ki, misyoner her imkân ve fırsattan

¹ www.evangeliskivestnik.net

² Şinasi Gündüz – Misyonerlik, İstanbul, 2002, s. 72-76.

yararlanarak Hristiyanlığı yaymak kişidir. Yine bilinmektedir ki, misyoner Hristiyanlığı yayma yolunda karşılaştığı her türlü mahrumiyet ve tehlikeye göğüs geren, imkânsızlık ve mahrumiyetler, içinde görev yapmak üzere yetiştirilen kişidir. Bu yolda, kendi davası uğrunda dünyanın çeşitli ülkelerinde hizmet vermiş nice misyonerler vardır.¹ Afrika'nın henüz insan ayağı basmamış köşelerine giderek, Hristiyanlığı yaymaya çalışan, her an ölümle yüz yüze gelmesine rağmen, sonuna kadar azimle direnen misyoner, batıl da olsa çalışmalarının mükâfatını görmüşler, dünyanın en ücra köşelerinde bile seslerini duyurabilmişlerdir. Misyonerler başlıca faaliyet sahaları olarak okul, kolej, yabancı dil kursları, hastahane, dispanserler, yayın evleri ve kızıl haç gibi kurumları seçerler. Geniş ölçüde bu kurumlardan yararlanırlar. Özellikle kolej ve yabancı dil kursları, misyonerlerin daha rahat çalışma imkânı bulacakları yerlerdir. Çünkü yabancı dil uğruna katlanılacak fedakârlığın çoğu zaman hududu yoktur. Dünya Kızıl haç teşkilâtı, felâkete uğrayan milletlere yardım elini uzatır. Deprem, sel baskını, yangın ve harb gibi büyük afetlere uğrayan insanların imdadına koşan Kızıl haç, yardımına gittiği ülkelere genellikle misyonerler de gönderir. Özel surette yetiştirilmiş misyonerler doktor, hemşire, hasta bakıcılık, hizmetlerinin hastanın ayağına kadar götüren ve çoğu zaman onların duygularını istismar eden kişilerdir.²

İnsanın en fazla bakım himaye ve ilgi beklediği bir zamanda bu hizmeti getiren kişinin kimliği önemli değildir, ona her türlü telkinin yetkili olması gayet tabiidir. Hayatî bir tehlike atlatan insan o anda sadece tekrar hayatını kavuşmayı ister. Kendisine yapılan telkinlerin, sonuçta Hristiyan propagandası olup olmadığını düşünmez. Çünkü insanın olduğu yerde, acılar da vardır. Acıların olduğu yerde doktorluğa ihtiyaç vardır. Doktorluğa ihtiyaç olan yerde de misyonerler için uygun bir fırsat vardır. Böylece misyonerler doktorluğu bir perde yapıp onun arkasından hastaya yaklaştırmaya çalışırlar. Rahip Samuel Zwemer şöyle diyor: Misyoner Hristiyanlığı yayma faaliyetleri kısım kısım bütün dünyayı hedef almıştır. Tabi ki İslâm ülkeleri de bu hedefin içindedir. Daha 1911 yılında rahip Samuel, İslâm ülkelerinde girişilecek Hristiyanlaştırılma faaliyetlerinde göz önünde bulundurulması gereken noktaları şöyle özetliyor.

¹ www.dveri.bg

² www.dveri.bg

"Müslümanları dinlerinden uzaklaştırmak adeta imkânsız denecek kadar zor bir iştir. Müslümanları vaftiz etmek için boş yere çabalayıp durmayalım, başka yollar, başka çareler deneyelim. İslâm memleketlerinde girişeceğimiz faaliyetlerde, onlara önce Hristiyan adetlerini, Hristiyan bayramlarını, Hristiyan kültürünü, Hristiyan ahlâkını aşılalım. Girişeceğimiz faaliyetlerde müslümanları o hale getirelim ki, isimleri müslüman olduğu halde, giyinişleriyle, davranışlarıyla, akıl ve hisleriyle tamamen bir Hristiyan benzesinler. Böyle yaptığımız zaman gerisi kolaydır. Günü geldiğinde onları toptan vaftiz edebiliriz."¹

İşte günümüzden 90 küsur yıl önce bir rahip İslâm aleminde girişilecek misyoner çalışmalarının stratejisine böyle tesbit etmiştir.

b. Bulgaristanda Misyonerlerin Yoğunlaştığı Bölgeler

1990 yılında totaliter rejimin yıkılmasıyla Bulgaristan misyonerlerin yoğun olarak çalıştığı bir ülke haline gelmiştir. Rahip Samuel'in 1911 yılında İslâm ülkelerinde girişecekleri faaliyetleri uygulamaları için totaliter rejim adeta uygun bir zemin hazırlamıştır. Bulgaristan'da daha misyonerler çalışmaya başlamadan önce gereken şartlar hazırlanmıştı. Müslümanlar sadece kimlikleri Müslüman olarak kalmış bir topluluk halindeydi. Kendi kimliklerinden utanan, Hristiyan adetlerini, başta yılbaşı olmak üzere Hristiyan bayramlarını, Hristiyan kültürünü benimseyen kimliksiz, akıl ve hisleriyle, giyinişleriyle ve davranışlarıyla tamamen bir Hristiyan topluluğuna benzemişti. Böyle hazır bir faaliyet alanı bulan misyonerler çalışmalarını Çingeneler, Pomaklar, Türkler ve diğer topluluklar üzerinde yoğunlaştırmışlardır. Başta illegal olarak çalışmaya başlayan bu misyoner gruplar, daha sonraları legal bir hüviyet kazanmışlardır.²

30 Haziran 1995 tarihi itibarıyla Bakanlık Kurulu'na bağlı Diyanet Müdürlüğü'ne kayıtlı toplulukların sayısı 30'dur. Bunların beş tanesi bilinen Bulgar Ortodoks Kilisesi, Müslüman Cemaati, Katolik Kilisesi, Ermeni Ortodoks Kilisesi ve Yahudi Hahamlığı'dır. Kalanlarının hemen tamamının ise Metodistlikten Evangelistliğe, Mormonlardan Luterciliğe kadar uzanan ve genel olarak Protestanlık ortak ismi altında

¹ Osman Cilacı, Age., 73

² Novinar gazetesi, Sofiya, 18.03.1992 y.

toplanabilecek Hristiyanlık misyoner teşkilatlarına ait kiliseler ve küçük topluluklar teşkil eder. Bununla birlikte birçok da gayr-ı resmi çalışan gruplar vardır.¹

Bu gruplardan üçü yoğun olarak Bulgaristan'da faaliyet göstermektedirler. Bu gruplar şunlardır: Evanjelistler, Mormonlar ve Yahova Şahitleri. Bulgaristan'ın birçok bölgesinde yürütülen misyonerli faaliyetlerinde, ABD başkanı Bush'un da müridi olduğu Evanjelist tarikatının adının ön plana çıkması ise oldukça dikkat çekicidir.

Hristiyanlığın bu oldukça tutucu ve aykırı kanadına dair zaman zaman bir takım bilgiler basma yansısa da Bulgaristan'da yeterince tanındıklarını söylemek pek mümkün değil.

ABD'de 70 milyon civarında müridi olduğu tahmin edilen evanjelizm sözlük anlamı yönünden "Kutsal Kitap'a yönelmek" manasına geliyor. Terim ilk kez Protestan reformu sırasında Luther ve onun bağlıları için kullanılmış. Ancak bugün Evanjelizm, Protestanlar arasında, Siyonizmin hedeflerine uygun bir inancı benimseyen oldukça aykırı bir kanadı ifade ediyor. Evanjelist inanca göre, Yahudiler birinci sınıf insanlar, Evanjelistler ise Yahudilerin emellerini gerçekleştirmelerinde onlara yardımcı olacak kişilerdir.

Evanjelistler 1950 yılında sadece 4 milyon idiler. 2004 yılında toplam sayıları 500 milyona ulaştı. Hristiyan nüfusun beşte birini oluşturuyorlar. Hergün yaklaşık 52 bin kişinin Evanjelist olduğu iddia ediliyor. 2050 yılında tüm Hristiyan nüfusunun yarısı olacakları tahmin ediliyor. 70 milyon kişilik nüfusla en çok Amerika'da yaşıyorlar. Amerika'nın ardından en yoğun bulundukları ülke Brezilya - 30 milyon. Şili'de Hristiyanların 4'te biri Evanjelist. Kaliforniya'da üniversitede ders olarak okutuluyor. Bulgaristan'da da halkı Evanjelist yapmak için yüzlerce yerli ve yabancı misyoner çalışmaktadır. Ülkemizde Evanjelistlerin yüksek dini okulu faaliyet göstermektedir. Evanjelistler Hristiyanlığın vaftiz töreniyle çocuğa geçmediğine inanıyor. Bir an gelip bir yol gösteren (evanjelist pastör) sayesinde kişinin yeniden doğacağına, bu sayede de insanın İsa ile buluşup tekrar dirileceğine inanıyorlar. Buna da *Born Again* (yeniden doğma) diyorlar. Bu isimle üniversitelerde dernekler kuruyor, televizyon başta olmak

¹ Ömer Turan, "Avrasya Coğrafyası'nda Misyonerlik Faaliyetleri", *Avrasya Etüdleri Dergisi*, Kış/1999. Makale için bk. <http://www.angelfire.com/ak4/dervisan/yazi/misyonerlik.html>

üzere radyo, internet, gazete ve bilgisayar oyunları ile kendilerine daha çok yandaş arıyorlar.¹

Hedefleri ise dünyayı kurtarabilmek için dünyayı yönetmek. Evanjelik geleneğine göre, kıyametin kopmasından önce Hz. İsa yeryüzüne ikinci kez gelecek ve az sayıdaki yeniden doğuşçu Hristiyanın ruhları semaya yükselecek. Hz. İsa'nın dönebilmesi ise yeryüzünde sahnenin hazırlanmasına bağlıdır. Bu sahnenin hazırlanması için Yahudilerin Filistin'e dönüp İsrail devletini kurmaları, Kudüs'ü başkent yapmaları, Mescid-i Aksâ'nın yerine 3. Süleyman Mabedi'nin inşa edilmesi, bunun içinde İsrail'e yardım etmek, kıyametin çabuklaştırılması için ne gerekiyorsa yapmak gerektiğini savunmaktadırlar.

Bu konuda uyguladıkları metod birebir markaj projesi... ilk etapta İncil dağıtılmasını tehlikeli bulan "Ulusal Evanjelist Derneği" bunun yerine misyonerlerine şu tavsiyede bulunuyor: "Müslümanların ev yemeklerine ya da dışarıda açık yerlerde yemek ve tatlı yemeğe çağırıp, oluşturulacak iyi bir dostluk ilişkisinden sonra adım adım Hristiyanlığı empoze edin." Kur'ân'dan bazı kısımları kullanırken kesinlikle muhataba Kur'ân'ın bir vahiy olduğu izlenimi verilmemelidir. Müslümanları iyi anlamak ve onlarla giyim kuşam, adetler, dil vb. konularda özdeşleşmek gerekir. Örneğin Müslümanların uygulaması olan Cuma ibadetine paralel olan Cuma vaazları, ev kiliselerinin liderleri (pastörleri) imam şeklinde sunulabilir. Ev kiliselerine girerken ayakkabılar çıkarılabilir, Müslüman halkın tepkisini çekebilecek davranışları gizlemek ya da ertelemek gerekir. Örneğin, Müslümanların tepkisini çeken kiliseler yerine cemaat evleri, ev kiliseleri oluşturulabilir.²

İki yıl önce Varna'nın Dıbravino köyüne Yüksek İslâm Enstitüsü tarafından stajer olarak gönderildiğimde insanların çoğunun başka bir "camiye" gittiğini öğrendim, bu "camiyi" araştırdığımda bunun bir ev kilisesi olduğunu öğrendim. Oysa misyonerler Müslümanların tepkisini çekmemek için ev kilisesinin cami olduğunu söylemişlerdir. Aynı şekilde başka bir bölgede (İslimye/Sliven) Müslümanların uyguladıkları doğum, sünnet ve ölüm törenleri vb. adetler Hristiyan misyonerler tarafından gözden

¹ Beytullah Demircioğlu, "Ortadoğu'da Misyonerlik ve Dünyayı Kıyamete Hazırlayan Evanjelistler", *Altınoluk*, Mayıs 2004, sayı 219, s. 18.

² www.vesti.bg

geçirilerek bunlara riayet edilmesinde hiçbir sakıncanın olmadığını savunurlar. Halkın geleneklerine dokunmamaya özen gösterirler, çünkü halktan tepki göreceklerini biliyorlar. En azılı İslâm düşmanı bile sünnet düğünü yapmaktadır.

Evanjelistler mümkün olduğunca yerli halktan kişiler kullanmaktadırlar. Bu taktiklerin haklılığının gerekçesini ise, bu şekilde Hıristiyanlığa ilgi duyup İslam'dan Hıristiyanlığa giren bir kişinin, hala İslam kültürü ile ilişkisini sürdüreceği ve kendi toplumunda Hıristiyan misyonunun temsil edilip yayılmasında daha aktif olarak görev yapabileceği şekilde açıklanmaktadır. Böylelikle dine girmiş olan bir kişi kendi toplumuyla kalacak ve İncil'i daha iyi yayma imkânı bulabilecektir. Ayrıca bu metod Hıristiyan olmanın batılı olma demek olduğu şeklindeki yanlış anlamayı da ortadan kaldıracaktır.¹

Hıristiyan misyonerler Hıristiyan inançlarını Bulgaristan'daki Müslümanlara benimsetmek için başta eğitim ve sağlık hizmetleri olmak üzere her türlü sosyal işlere el atarak Bulgaristan'da çeşitli okullar ve hastahaneler kurmuşlardır.

Evanjelistlerin kurdukları eğitim-öğretim kurumlarına ve çalışmalarına geçmeden önce Bulgaristan'da aktif olarak çalışan bir gruptan - Yahova Şahitleri'nden de kısaca bahsetmek istiyorum.

Bu insanlar, Allah'ın iradesini, Baş Şahidi İsa Mesih'in önderliği altında yerine getirmeye hazır olan, kendilerini buna vakfeden insanlardan müteşekkil bir topluluktur. Kâinatın tek hükümdarı Yahova olduğunu, semavî adaleti, hükümetin onun eseri olduğunu ilan etmek maksadıyla bir araya gelmişlerdir.

Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki, Yahova Şahitleri, teşkilatlanmış dini bir cemiyet oldukları, Kitab-ı Mukaddes'i neşir ve vaaz yoluyla telkin etmek suretiyle yeryüzünde Kitab-ı Mukaddes'e dayalı bir krallık kurmak emelinde bulundukları görülmektedir.

¹ www.dveri.bg

Bir kimse Mesih'in şakirdi olabilmek için Allah'ın sözünü dinleyip iman kazanmak, sonra Yahova Allah'ın vakfolmuş bir hizmetçisi olarak Allah'ın safında yer almak üzere bu adımı atmaya karar vermelidir.¹

Yahova Şahitleri'nin evden eve vaazetme faaliyetinde yaptıkları gibi, neden yalnız Kitab-ı Mukaddes'i ve krallık ümidini takdir etmekle kalmayıp, hayatlarını da Allah'ın iradesiyle ahenk içinde bulunduranların bu işe iştirak edebileceklerini anlayabiliriz.

Bir kimse vaftiz adımını atmakla Yahova ile Mesih İsa'ya karşı olan imanını göstererek sarıh bir şekilde kendini Allah'ın tarafına koymuş olur. Böyle bir kimse Mesih'in iradesini kayıtsız şartsız yapmak üzere kendisini vakfetmek için katî karar vererek vakfını dua ile Yahova'ya yapmıştır.

Yahova Şahitleri, Yahova ile Hz. İsa'nın krallığı konusunda da şu ifadeyi kullanırlar: Gerçekten kralımız İsa Mesih yönetiminde bizle böyle bir kavim ve gerçekten tek bir şeyle ilgileniyoruz. Mesih'in krallığının bütün yeryüzünde tesis edilmesiyle ilgili hakikatle milli gayemiz, faal olmak ve bütün diğer kudretleri tamamen tâbi kılmaktır.

Yahova Şahitleri'nin dünya krallığı konusunda iddiaları da şudur:

Gerçekten kralımız Mesih İsa yönetiminde bizler böyle bir kavim ve gerçekten tek bir şeyle ilgileniyoruz. Mesih'in krallığının bütün yeryüzünde tesis edilmesiyle ilgili hakikatle milli gayemiz, faal olmak ve bütün diğer kudretleri tamamen tâbi kılmaktır.

Yukarıdaki iki paragrafta da görüldüğü gibi Yahova Şahitleri'nin hem Yahova, hem de Hz. İsa'nın dünya krallığı konusunda görüşleri aynıdır.

Bu şekilde ilan edilmiş krallığa karşı çıkanlar en acımasız şekilde cezalandırılacaktır: Allah'ın tesis edilmiş krallığını bilmemezlikten gelmeye ve kendi milli hükümlerlerini o krallığa reddetmeye devam etmek onlar için İbranca Armagedon derler bir yerde... Allah'ın bugünün çenginde tam helaklarını hasıl edecektir.²

¹ www.misyoneri.bg

² Sedem gazetesi, Sofiya, 18.03.2004

Teokratik bir nizam kurmak için faaliyet gösteren Yahova Şahitleri, her fırsatta halkı mevcut idarelere karşı isyana teşvik etmekten geri durmazlar ve şöyle derler: Asırların zirvesine ulaşmış bulunuyoruz. Cihanşümul hakimiyet davası, bu krallık tarafından kati surette hal edilmek üzeredir. O halde uyanın, bu adil hükümet altında herkese hitab ediliyor, uyanın... Milletlerarası teşkilat tesis eden bu eski dünyanın presiplerine bel bağlamayın.

Askerlik hizmetinden muafiyet isteyen Yahova Şahitleri bu konuda şöyle der: Yahova Şahitleri, bugün vaaz faaliyetinden dolayı, içinde ikamet ettikleri milletlerin silahlı kuvvetlerine askeri talim ve hizmetlerinden muafiyet talep etme hakkını haizdir.¹

Yahova Şahitleri'nin bir diğer tipik özelliği de bütün dünya ilkelerinin bayraklarına selam vermeyi reddetmeleridir. Yahova Şahitleri yalnız ABD ve diğer demokratik devletlerin bayraklarına değil, Nazi byrağına, Komünist bayrağına da selam vermeyi reddetmiştir. Binaenaleyh millet farkı gözetmezler.

Yahova Şahitleri, tesis etmeyi tasarladıkları krallığa karşı gelenlerin en acımasız şekilde cezalandırılacağını ilan etmekten de çekinmezler:

Allah'ın tesis etmiş krallığını bilmemezlikten gelmeye ve kendi milli hükümlerliklerini o krallığa vermeyi reddetmeye devam etmek onlar için İbranca Armegeidon bir yerde... Allah onları tam helaklarını hasıl edecektir.²

Bununla beraber hâlihazır bütün komünist memleketlerde Yahova Şahitleri'nin faaliyetleri yasak edilmiştir. 1957 yılında Dominik'te de yasaklanmıştır. Halen Habeşistan'da da Yahova Şahitleri'nin faaliyetleri yasaktır. Teşkilatın neşir organları dünyayı Doğu ve Batı bloku devletlerine zaman zaman çatmaktadır. Çünkü diyorlar 1914'te başlayan İsa'nın ilahi krallığına, mevcut hükümetler itaat etmiyor. Bu yeryüzündeki hükümetlerin yakında sonu gelecektir. Onlara göre Yahova'nın iradesine ve İsa'nın krallığına tabi olmak gerekir.

Yarını yeni Dünya Cemiyeti olarak tanıtmakta ve Yahova'nın Şahitleri olduklarını söylemektedirler. Bin yıl yaşayacağını söyledikleri ve Allah'ın krallığı ismini verdikleri bir gayeyi gerçekleştirmek için çalışan bu cemiyete mensup misyonerlerin,

¹ www.dveri.bg

² www.dveri.bg

memleketimizde de gizli gizli çalıştıkları ve Tarassut Kulesi adında Amerika'da basılan bir mecmua dağıtarak propaganda yaptıkları bilinmektedir.¹

Bu cemiyet mensupları kendilerini bu gayenin hizmetçileri diye adlandırmakta ve Yahova'ya ait olduklarını iddia etmektedirler. Gerçek hristiyan olmak için zulme uğramanın şart olduğuna, zulüm görmeyenlerin gerçek hristiyan olmayacağına kaildirler. Bu mevzuda yazılan eserlerden anlaşıldığına göre nazari de olsa hükümet kanunlarını ve askerlik hizmetlerini kabul etmemektedirler. Hiçbir ülkede resmi din olarak kabul edilmeyen bu cereyan, ismen de anlaşıldığı gibi Musevilğin tesiri altında bulunan bir Hristiyan tarikatidir. Müstakil bir din değildir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Yahova Şahitliği, Hristiyan Kutsal Kitabı'nı paravana edinerek bazı gizli emellerini örtmeye çalışan, planlı, programlı şekilde otoriter bir genel merkezce Amerika'dan idare edilen, dünya çapında teşkilatı, üyeleri, neşriyatı bulunan, milletlerin milli varlıklarını devam ettirecek bütün unsurlara düşman olan, neşriyat, telkinat, vaaz ve propaganda ile fikir ve inançlarını her durumda yaymaya uğraşan, diğer din, mezhep ve inançlara hayat hakkı tanımayan, bölücü, yıkıcı, müfrit, mutaassıp, kökü dışarıda bir dinî-siyasi hareket, bir tarikattir.²

6. Misyoner Yetiştirme Kursları ve Ev Kiliseleri

Bu okullarda ve kolejlerde bir ay ile iki buçuk yıl arasında kurs verilmektedir. Bu kurslarda her türlü maddi ve manevi imkân sağlanmaktadır. Bekâr öğrencilere yüzer leva evlilere, 250 leva her ay burs verilmektedir.

Bansko ve Razlog şehirlerindeki misyoner okullarında ilgi çeken bir nokta da öğretmenlerin çoğunun yabancı uyruklu olmalarıdır.³

Bu okullarda temel olarak şu dersler verilmektedir.⁴

- Teslis inancı
- Hristiyan inancının temel doktrinleri
- Hristiyan inancının temel öğretileri
- İncil ve ortaya çıkışı
- Kilise ve önemi (incilde kilise)

¹ www.dveri.bg

² www.dveri.bg

³ Struma gazetesi, Blagoevgrad, 12.11.2004 y.

⁴ Evanjelistlerin kurslarının programları

- Eski ahite giriş
- Yeni ahite giriş
- İncili öğrenme metodları
- Evanjelleştirme ve kilise kurma
- Misyoloji
- Teoloji

Kilise¹

Yerli ve universal kiliselerin aralarındaki fark

Üniversal kilisesi:

Ev kilisesi:

— görünmez	— görünüyor ve dünyada tesir ediyor
— dünyada organize edilmemiş	— organizeli ve pratik faaliyet gösteriyor
— göklerde toplanacak	— bütün dünyada her gün toplanıyor
— sadece manevi bağ	— manevi ve pratik bağ

Ev Kilisesi²

Ev kilisesi her hangi bir pastör ve ya güçlü bir şahsiyet etrafında toplanmış bir organizasyon halka ve ya grup değildir, fakat kutsal ruh tarafından kutsanmış ve seçilmiş pastör ve kilise görevlileri olan aynı yerde yaşayan yeni doğan ve vaftiz edilmiş inananların bir grup halinde toplanmasıdır. Ev kilisesi müjdenin tebliğ edilmesiyle doğar. Deyan.2:41- 42.

Müjde'yi tebliğ etmede değişik merhaleler:

Başlangıçta değişik bölgelerde bu tebliğin yapılması

Bölgelerdeki kardeşlik ve iman bağlarının şekillendirilmesi

Bunlardan son amacımız bu tebliğin başlatıldığı her yerde ev kilisesidir³

¹ www.dveri.bg

² www.dveri.bg

³ www.dveri.bg

Okulu veya koleji başarıyla bitiren yeni misyonerlere (pastörlere) İncil okulunu bitirdiklerine dair belge veriliyor. Öğrendiklerini halk arasında tatbik etmek için tayin edildikleri kendi ırkından olan bölgelerde göreve başlıyorlar.¹

7. Rodopları Hristiyanlaştırmaya Soyunan Teşkilat: Bulgar Misyonerlik Ağı

2002 yılında 60 kadar misyonerin Filibe’de kurduğu Bulgar Misyonerlik Ağı (BMA) adlı teşkilatın amaçlarını şu şekilde belirlemişlerdir:

- “10/40 Penceresi”. Olarak adlandırılan bölgeye Bulgar misyonerleri göndermek, bunun için gerekli bütün finansman ve ekipmanı hazırlamak. 2007 yılının sonuna kadar 10/40 Penceresi’ne 100 misyoner göndermek ve 100 kilise açmak, bunun için 7000 hristiyanı misyoner gönderilmesinde dua etmeleri, oruç tutmaları ve finansman konusunda yardımcı olmaları için mobilize etmek. Bütün diğer amaçlar bu ana amacın gerçekleştirilmesi içindir.
- 10/40 Penceresi için teorik ve pratik hazırlık amaçlı bir misyoner okulu kurmak.
- Misyonerlik görüşlü yeni pastör ve kiliseleri BMA’na katmak.
- Kiliseler arasında mezhep bariyerlerini kaldırmak.
- Bulgarca “Gidin” adında özel bir misyoner dergisi yayınlamak ve dağıtmak.
- BMA’na katılmış kiliselerde misyonerlik seminerleri düzenlemek.
- İsrail ulusuna aktif olarak yardım etmek.²

¹ Slavka Dobrova, Hristiyanstvoto v Bılgariya, Sofya, 1993 ., s.134

² www.bulmn.com

Bulgar Misyonerlik Ağı amaçlarını, hedeflerini ve faaliyetlerini 2002 Mart ayından itibaren yayınladığı Bültenlerinde bulmaktayız. Söz konusu Bültenler “Cepheden Haberler”, “Davet Edilecek Ülke” ve “Finansman” olarak, üç ana bölümden ve bazı ilavelerden oluşmaktadırlar.

Bulgar Misyonerlik Ağı neden var? Sorusuna yine kendileri şöyle cevap vermektedir:

“Bulgaristan’da birçok pastör/misyoner var bunun için daha fazlasına ihtiyacımız yok. Bulgar Kilisesi’nin muhtaç olduğu şey Tanrı Kelamına itaat etmektir. Tanrı İsa: “Gidiniz! Bütün dünyaya ve bütün mahlûkata İncil’i tebliğ ediniz” demiştir ve bizim de gitmemiz gerekmektedir. BMA İncil’i tebliğ etme amacını gerçekleştirmek için bütün zorlukları göze alacak, hayatını feda edebilecek, hertürlü mahrumiyete katlanabilecek, gerektiğinde hapse girmeyi, ağır hastalıklara müptela olmayı göze alacak hristiyanlar aramaktadır.” Buradan Bulgar Misyonerlik Ağı’nın Bulgaristan’ı da artık misyoner ihraç eden ülkeler listesinde görmeyi istediği ve o şekilde çalışacakları açık bir şekilde anlaşılmaktadır.¹

Bu teşkilatın görevlilerine göre aktif misyonerlik konusunda Dryanovo, Gabrovo ve Rakitovo kiliselerinin çok faal olduğunu öğreniyoruz. Hatta Rakitovo cemaatinin yarısı Rodoplar’da misyonerlik faaliyetine aktif olarak (daimi şekilde olmasada) zaman zaman katılmaktaymışlar.

“Cepheden Haberler” bölümünde misyonerlik faaliyeti yapılan bölgelerden ve o bölgedeki insanlardan haberler yer almaktadır.

Misyonerlere göre “Tanrı İsa’ya ve misyonerlere en fazla muhtaç olan Bulgaristan bölgesi Rodoplar’dır. Bu dağ “10/40 Penceresine” girmekte, burada 500 köy ve bir kaç şehirde yaklaşık 1 milyon insan yaşamaktadır. Halkın çoğunluğu Müslümanlardan oluşmakta, etnik guruplar olarak Türkler, Çingeneler, Pomaklar ve Bulgarlar’dan meydana gelmektedir.²

Her sene Suudi Arabistan, İran ve Türkiye’den akıtılan milyon dolarlarla 800’ün üzerinde cami inşa edilmiştir. Birkaç ortodoks kilisesi ve evanjelist topluluklar bulunmasına rağmen gerçekte bu dağ İncille tanışık değildir.

Ancak bu durumu değiştirmek için ne yazık ki çok az Hristiyan İsa’nın Müslümanlar arasında güçle tanıtılması gerektiğine inanmaktadır.”

¹www.bulmn.com

²www.evangeliskivestnik.bg

Bu fanatik misyonerlere göre Rodopları saran dini karanlık şeytanın Kiliseye karşı açık bir tahrikidir. Bu gönüllere [Müslümanlara] ulaşabilmek için Tanrı bize herşeyi vermiştir. “Bulgaristan’da Rodopları evanjelistleştirmek için yeteri sayıda Hristiyan, finans ve ulaşım araçları vardır. Sadece bir şey eksiktir bunu gerçekleştirecek kalp”, dedikten sonra şöyle sormaktadırlar: “Kendini bu Müslümanlar’ın yerine koy. Onların kendi inançlarıyla mutlu olduğunu ve Muhammed’e inanarak ebedi bir hayata sahip olacaklarını düşünüyorsan hiç bir şey yapma. Ancak onların ebedi bir hüsrana uğrayacaklarını düşünüyorsan kalk, çünkü “ele geçirilecek daha çok yer var, kaybedilecek zamanımız yok”.¹

Bulgar Misyonerlik Ağı Rodoplar’ın Darıdere, Madan, Rudozem, Devin ve Rakitovo ilçelerinde misyonerlik çalışması yapmak üzere 5 aile göndermiştir. Bunlardan birisinin gördükleri ve anlattıkları şöyledir:

“Buraya geleli 11 ay oluyor. Kasbaya gelişimizden bu yana yaklaşık 200 kişiyle tanıştık. Bunlardan 100 tanesiyle şahsi tanışıklığımız var 35 tanesine ise Tanrı İsus ve Tanrı Kelamını tebliğ etmiş bulunuyoruz. Bu insanlardan birçoğuyla iyi dostluk ve arkadaşlık ilişkilerimiz var.

Şehirde bulunan “Sosyal Yardımlaşma” kurumuyla ortaklaşa Sağlam Temel Vakfı tarafından temin edilen 2. el elbise ve ayakkabı yardımıyla bulunduk. Ayrıca çok fakir olanlara da gıda yardımıyla bulunduk. Eşim ayrıca şehir kütüphanesinde ücretsiz Piyano dersleri vermektedir.

Halka faydalı olan bu çalışmalarımız sayesinde toplum içerisinde belli bir yer edindik ve birçok kişiyle arkadaşlık kurduk. Bütün bunlar bizimle ilgili kamu görüşünün pozitif olmasını sağladı. Haftada iki defa ev toplantılarımız var: Çarşamba – Tanrı kelamının öğretildiği dersler, Pazar – Hastalar için Ayin ve Dua, Cuma – Dua Toplantısı. İnsanlarla iletişimde kullandığımız bir kütüphane ile sesli ve görüntülü yayınlara sahibiz.

Stratejimiz

Bizler Tanrı’nın kulları olarak O’na karşı sorumluluğumuzu kabul ediyoruz. Bizden yapmamızı istediği şeyleri yalnız O’nun sayesinde ve O’nun yardımıyla yapabileceğimizi biliyoruz. O’nun yol göstericiliğine güveniyoruz ve O’nun sayesinde inananlardan oluşan bir çekirdek

¹ www.protestanstvo.com

meydana getireceğine inanıyoruz ve bu çekirdek meyve verecektir.

İnsanlarla iletişim kurmak için, belediye birimleriyle birlikte insani yardım faaliyetlerinde bulunarak toplumda iyi bir yer edinmek gerekir. Bu şekilde mezkûr yerleşim biriminde bulunmamızla ilgili açık cevap verme şansına sahip olacağız. Ayrıca öksüz çocuklara ve dul kadınlara her türlü yardımda bulunmak gerekir ki, bu şekilde onların yakınlarıyla da iletişim kurabiliriz. Bu bize toplumun iyi niyetini kazanma şansı verecektir.”¹

Güvenlik sebebiyle bulunduğu şehrin adını vermeyip ancak “Yunan sınırına yakın ve Müslümanların yoğunlukta olduğu bir şehir”de yaşadığını söyleyen ikinci misyoner aileden gelen bir mektupta ise şöyle denilmektedir:

“Değerli meslektaşlar bizim gibi Rodoplar’da Müslümanlar arasında çalışan misyonerler için dualarınız ve maddi yardımlarınız çok önemlidir.

Kasaba’da Tanrı’ya hizmet adına attığımız adımlar orada bulunan ve bizlere yardım edenler sayesinde oldu. Sizlere çok teşekkür ederiz değerli arkadaşlar. Gerçekten Tanrı için harcadığımız emekler boşa değildir.

Burada kurduğumuz kilise 2 yaşını doldurdu. İnananların [evanjelistlerin] sayısı 20. Bunlardan yarısı erkek yarısı da kadın. Bunlardan % 80’i önceden Müslüman olan kişilerdir. Bundan dolayı aileleri ve arkadaşlarından dışlanmaktadırlar. Son zamanlarda inananların ruhi gelişimi ve kiliseye bağlılıklarının arttırılması için çalışıyoruz. Rodoplar gibi ağır bir ruhi iklimde kilise potansiyelini en başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmesi ev grupları sayesinde olabilir.”²

.....

Bizler kilisenin var gücünü Rodoplar’da yaşayan Bulgar muhammedilerine yöneltmesi vaktinin geldiğine inanıyoruz. Bizler bu imkânı kullanmazsak İslam fundamentalistlerinin bunu gerçekleştireceğine dair reel bir tehlike söz konusu olabilir.

Tanrı bizi O’nun adına zafere ulaştırsın!

İsa’ya sevgi ile... Martin, Mariya ve Slava”

Rodoplardan gönderilen diğer haberlerde 11 köyde “İsa” Filmi’nin gösterildiği, 15 kişinin altında yaşayan köyleri evanjelist kitaplarla kapladıkları bu köyleri gezerken kara yolları katettikleri ve kendilerine

¹ www.misyoneri.bg

² www.misyoneri.bg

gönderilen paralardan bir kısmını kullandıkları arabanın tamirine harcadıkları ve ondan sonra bu şekilde devam ettikleri bildirilmektedir.

Günay Şerifov adlı Türk misyonerin anlattıklarından bir kesit:

“İlk olarak 4-5 aileden oluşan bir Türk köyüne gittik, burada yaşayanlar birilerinin onları ziyaret etmesinden büyük memnuniyet duydular, İncil’i ve broşürleri aldıktan sonra ise çok sevindiler. Genelde yaşlı insanlardı. Dağıttıklarımızdan sadece birisi almak istemedi. Onun da ateist olduğunu öğrendik. 15 dakika kadar onunla konuştuk ancak hiç bir şey almak istemedi ne kitap, ne herhangi bir Tanrı’ya inanmak. Köye girişimizde kapılarını çaldığımız ilk aile bizi bir kahve içmeye davet etti. Burada inancımız için uzun uzun konuşma fırsatı oldu. Konuşma esnasında kadının babasının bir zamanlar hoca olduğunu öğrendik. Biraz içki içmiş olan evin erkeği İsa’nın beni nasıl sigaralardan kurtardığını öğrendiğinde çok şaşırdı ve bu ne olduğunu anlayamadı...

Yine başka bir Türk köyünde sadece 2 aile yaşamaktaydılar. Sevinçle İncilleri ve broşürleri aldılar. Ayrıca ihtiyaçlardan birinin Türkiye’de İsa için yapılan konuşmalardan ve duadan dinlediğini öğrendik.

En heyecanlısı bir saat yaya olarak gittiğimiz köydü. Çünkü oraya araba ile çıkma imkânı yoktu. Sanki birinci yüzyıldaymışız gibiydi. Dağıtacağımız malzemeleri bir sırt çantasına koyduk. Orada 2 kişilik bir aile yaşıyordu. Erkek 71, hanımı ise 68 yaşındaydı. Gerçekten çok sevindiler. “Artık bizi kimse hatırlamıyor. Herkes bizi unuttu” diyorlardı. Bizde onlara “Ancak Allah sizi unutmadı” dedik. Bize saf bal ile ekmek ikram ettiler ve bizi Allah unutmadığını hissetmeye başladık.

Etrafta yarı yıkık evler bulunuyordu. Bunlar bir zamanlar burada canlı ve şanlı bir hayatın olduğunun göstergesiydi. Elektrik yoktu.

Haritada olmayan orman içinde bir köye gittik. Buraya vardığımızda mistik bir hava hissettim. Etrafta bomboş yarıyıkık evler vardı. Otlar her tarafı kaplamış etrafta hayvan iskeletleri görünüyordu. Kendimi bir anda sanki bir Hind filminde hissettim. Arkadaşım Mladen’le ikimiz bir ailenin yaşadığı eve vardık. Onlara ve köyde yaşayan diğer dört kişiye vermeleri için yeteri kadar İncil ve broşür verdik. Ayrıca audio keset ve İsa filminden de verdik. Köyde elektrik yok ancak pil kullanıyorlar. Suyu ise ev sahibinin kendisi çıkarmış. Bu insanların hepsi Bulgar

müslümanlarındandı. (Kasten köy isimlerini yazmıyorum).’’¹

Bu mektupta “kasten söylenmeyen köyler” büyük bir ihtimalle Kırcaali’ye bağlı Türk köyleridir. Bunu iddia etmemizin sebebi öncelikle bu misyona bir Türk’ün seçilmiş olması, dağlık bir bölgede ve çok az nüfuslu köylerde dolaşmaları ve [Türkçe] “İncil” dağıttıklarını belirtmeleri.

Bültenlerin “Finansman” bölümünde Rodoplar’da, Hindistan’da ve Türkiye’de Bulgaristan Göçmenleri arasında yapılan ve yapılacak misyonerlik çalışmaları için gönderilecek kişiler ne kadar miktarda para gerektiği açıklanmakta ve bütün evanjelist kiliselerden yardım talep edilmektedir. Ayrıca devamlı yardımda bulunan kilise cemaatleri övülerek diğerlerinin de bu cemaatler gibi Tanrı için fedakârlık yapmaları istenmektedir. “Rodopların İslamlaştırılması için akıtılan milyon dolarlara karşı siz de bir başlangıç yapabilirsiniz. Geçmişte bu dağlar Hristiyan sesiyle inlemekteydiler. Gelin yine bu dağda Tanrı İsa’yı yüceltelim” diye haykırmaktadırlar.²

Bulgaristan’da faal olan önemli bir misyoner teşkilatı da Yedinci Gün³ Adventistlerin Kilisesi ’dir. Adventistlerin Bulgaristan’a girişleri 1891 tarihine dayanır. Bugün Bulgaristan’da 7 123 kişi üyesi ile 110 Advent Kilisesi bulunmaktadır. Bu kiliselerde 65, kilise bulunmayan şehirlerde ise 13 pastör/misyoner çalışmakta ayrıca Türkler arasında çalışan 3 Türk misyonerleri bulunmaktadır. Bunların ikisi Beyhan Ahmedov Hüseyinov ve Remzi Nurozman Ahmet’tir.

Adventistlerin Varna Kilisesi 30 dersten oluşan bir İncil Kursu düzenlemektedir. Bu kursun devam zorunluluğu yoktur, isteyenler posta aracılığı ile bu kursa kaydolmakta ve kilise kendisine 30 dersten oluşan “İncil’in Temel Öğretileri ve Prensipleri” kitaplarını göndermektedir.

Adventistlerin uluslararası humaniter yardım teşkilatı ADRA’nın Bulgaristan’da da bir şubesi bulunmaktadır. Buraya gelen yardımlar genellikle İtalya ve Almanya’dan gelmektedir. Advent Kilisesi’nin Gençlik Şubesi faaliyetleri, Advent Gençlik Derneği’nin faaliyetleridir aynı zamanda. Bu derneğe ve dolayısıyla kiliseye bağlı 2 500 genç erkek

¹ www.protestanstvo.com

² www.protestanstvo.com

³ Slavka Dobrova, Age., s.84

ve kız veya karışık kilisenin faaliyetlerinde aktif görev almaktadır.

1995 yılında 12-16 yaş grubu gençleri için “Araştırmacı” Kulübü kurulmuştur. Bu kulüp vasıtasıyla gençler İncil ile tanıştırılmaktadır. 2001 yılından bu yana aynı program “Maceracı” adı altında 7-12 yaş grubuna uygulanmaktadır. Daha büyük yaştaki gençler için kilise devamlı gençlik konferansları ve kamplar düzenlemektedir. 2003 yılında Gönüllü Gençlik Hizmeti programı küçük yerleşim birimlerinde yaşayan insanlara gönüllü yardımda bulunarak onların yaşamlarını kolaylaştırmak amaçlanmıştır. 4 Mayıs 2003 tarihinde üniversite öğrencileri ve üniversiteyi bitirenlerle çalışan Advent Student-Professional Association (Advent Üniversite Öğrencileri, Hocaları ve Profesyonelleri Derneği) kurulmuştur.¹

Advent Kilisesi Ev ve Aile Şubesi’nin 2002 yılı faaliyet raporunda, Aile Evanjelizmi için 101 fikir, Aile’de ibadet için 101 fikir ve Kilise ailesinde bayramlaşma için 101 fikir broşürlerinin dağıtıldığı; düzenlenen toplantılarda “Aile Ayinleri” ve “İmanlı Aileler” rehber kitaplarının dağıtıldığı; “Tanışma” Kulübü açılarak kilise mensuplarının birbirleriyle tanışması ve kendilerine eşler bulması amaçlandığı; bir hafta boyunca Eski Zağra’da Aile Semineri düzenlendiği ve birkaç kilisede evlilik öncesi danışmanlık yapıldığı belirtilmektedir. Advent misyonerlerinin Ev ve Aile Şubesi Bulgaristan’ın 16 noktasında faaliyet göstermektedir.

Adventist misyonerlerin belirli saatlerde Bulgarca yayın yapan radyoları, “Nov Jivot” [Yeni Hayat] adında yayın evleri ve “Hıristiyanska Misıl” [Hıristiyan Düşüncesi] adında aylık yayınlanan bir gazeteleri vardır.²

8. Bulgaristan’da Yüksek Evanjelist İlahiyat Enstitüsü

Bulgar Evanjelik Eğitim geleneği XIX yy.da İstanbul’da açılan Robert Colege dayanır. Evanjelik Beşonluk (Pentekostal) Kilisesi’ne bağlı İlahiyat Fakültesi ilk olarak Rusçuk’ta açılır. Devamlı ve açıköğretimde toplam 250 kişi öğrenim görür. Fakülte 1994’te Sofya’ya taşınır.³

Yüksek Evanjelik İlahiyat Enstitüsü 1999 yılında Bulgaristan’da bulunan bütün evanjelik mezheplerin birleşmesiyle kurulmuştur. Enstitü’nün Öğrenim Planı 2000 yılında Bulgaristan Bakanlar Kurulu

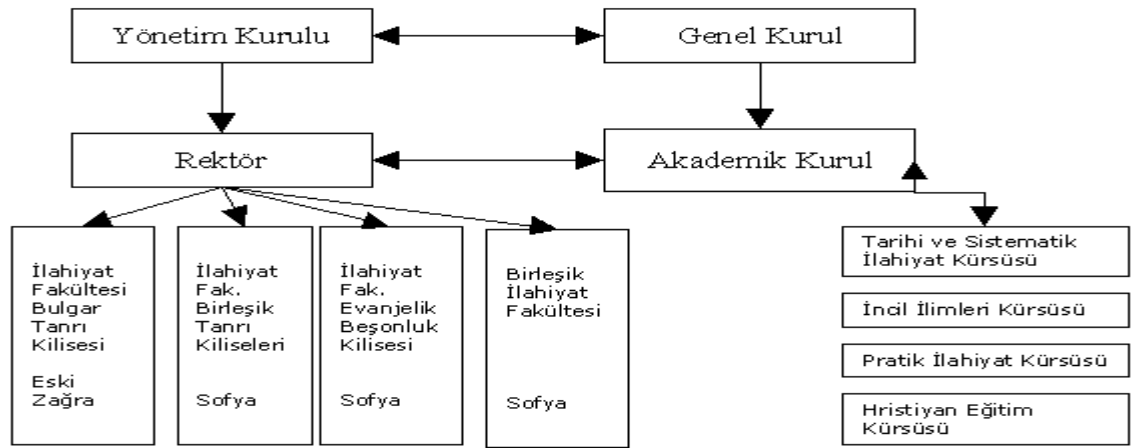
¹ www.ids.org/konference

² Trud gazetesi, Sofiya, 21.03.2003

³ DMA

tarafından onaylanmıştır. Bu yüksek okulun statüsü ile Bulgaristan Başmüftülüğü'ne bağlı Sofya Yüksek İslam Enstitüsü'nün statüsü aynıdır. Her ikisi de Bakanlar Kurulu Din İşleri Müdürlüğü'ne kayıtlı olup Eğitim Bakanlığı'na bağlı değildirler. Devlet üniversiteleri ise Eğitim Bakanlığına bağlı olup verdikleri diplomalar tüm dünyada geçerlidir. Dolayısıyla bu Enstitülerin verdiği diplomalar sadece o dini topluluğun belirli görevler için şart koştuğu alanlarda geçerlidir.¹

a.Yüksek Evanjelik İlahiyat Enstitüsü'nün İdari Yapılanma Şeması

30 Ekim 2004'te Yüksek Evanjelik İlahiyat Enstitüsü'nden 3. dönem olarak 45 öğrenci mezun olmuştur. Mezuniyet töreni Sofya'da bulunan Bulgar Tanrı Kilisesi binasında yapılmış, bu kilisenin pastörü P. İgnatov dinleyenleri şöyle selamlamıştır: "Sevinin, seneler öncesi mümkün olmayan, bugün mümkün. Sevinin, hayal ettiğimiz bugün gerçek... bu sınırsız olan Tanrı aşkı sebebiyledir." Törende Yüksek Evanjelik Enstitüsü Yönetim Kurulu Başkanı teolog Dr. Pastör Hristo Kuliçev'in de bir konuşma yaptığını, mezuniyet töreninin özel misafirinin ise Tübingen Üniversitesi öğretim üyesi ve Dünya Evanjelik Aliansına bağlı İlahiyat Komisyonu Başkanı Prof. Rolf Hile'nin olduğunu Evanjelik Gazetesi'nden öğreniyoruz.²

b. Bulgaristan'da Yayımlanan ve Kendini Ulusal ve Mezheplerüstü Olarak Tanımlayan Evanjelik Gazetesi'ne Yansıyan Misyonerlik Faaliyetleri

¹ DMA

² www.evangeliskivestnik.net

1) Aşevleri¹

2004 yılında Sofya Belediyesiyle ortaklaşa Evanjelist Kiliseler, ihtiyaç sahipleri için 3 aşevi açmış, bu teşebbüs “Sınırsız Misyon” adlı teşkilat tarafından sponsore edilmiştir. Açılışa belediye başkanı Stefan Sofiyanski de katıldığı ve açılışlardan birisinin Birinci Evanjelist Beşonluk Kilisesi’nde gerçekleştiği, kilisenin pastörü V. Virçev’in beyanına göre günde 400 kişiyi doyurdukları zamanların olduğu ifade edilmektedir.

2) Bulgaristan’a Adanmış Dua Gecesi²

Tanrı karşısında bir geceyi dua halinde geçirmek için binlerce evanjelist hristiyanın Varna’da toplandığı ve ülkelerinin siyasi, ekonomik ve manevi durumu için dua ettikleri, organizasyonun Varna Spor Salonu’nda gerçekleştiği ve bu faaliyetin “Yeni Dalga” Gençlik Hareketi tarafından organize edildiği bildirilmektedir.

3) Bulgaristan’da Evanjelistleştirme Toplantıları³

2004 Kasım ayı içinde Burgas, Varna, Dobriç, Veliko Tırnovo, Rusçuk ve Sofya şehirlerinde evanjelistleştirme toplantıları düzenlenmiş, bu toplantıların Birleşik Evanjelist Kiliseleri tarafından gerçekleştirildiği toplantılarda toplumun değişik kesimlerinden insanların meslektaşlarıyla yakından tanışma imkanı buldukları ve onları gelecek toplantılara davet ettikleri ifade ediliyor. Toplantılara katılanların % 30’unun önceden Hristiyan olmadığını, ancak bu toplantılardan sonra hayatlarını İsa’ya adama kararı aldıkları da gazetenin altını çizerek verdiği haberlerden.

4) Evanjelist Metodist Kilisesi

Bulgaristan topraklarına girişleri 1857 yılına dayanan Evanjelist Metodist Kilisesi misyonerlerinin faaliyet alanı Kuzey Bulgaristan’dır. Bunun nedeni her ikisi de Amerika’da bulunan Boston Kongreşan Bord ile Metodist Bord’un Bulgaristan’ı Kuzey ve Güney olarak kendi aralarında paylaşmalarıdır. 1989 yılında Bulgaristan’da Metodist Kilisesi’ni yeniden kuran yerli evanjelistler 1992 yılında Dünya Metodist Kurulunun Barış

¹ Yeni Hayat gazetesi, Kırcaali, 22.04.2004 .

² Agg. 22.04.2004.

³ Demokrasiya gazetesi, Sofiya, 11.12.2004 .

Ödülüne layık görülürler. 1993-1997 yılları arasında Rusçuk, Sofya, Lofça, Şumnu ve Hotansta'da yıllık kongrelerini yapan bu teşkilatın faaliyet gösterdiği 6 bölgede 32 kilisesi ve 5 ev kiliseleri bulunmaktadır. En yoğun oldukları yer Varna bölgesidir. Ayrıca bu bölgede dikkati çeken nokta Türk Metodist Kiliseleri'nin bulunmasıdır. Kendi ifadelerine göre Metodist pastörlerin sayısı 31, toplam üye sayıları ise 2 700'dür.¹

Bulgaristan Metodist misyonerleri *Methodist* adıyla bir dergi yayımlamaktadırlar. Bu derginin 2. sayısında Kilise tayin ettiği kişilerin adlarını ve görevlerini yayımlar. Bu listede Müslüman-Türk ismiyle bir pastör ve pastör yardımcısı resmen görevlendirilmiştir.²

5) Rusçuk'ta Evanjelist Metodistlerin faaliyetleri³

Rusçuk, Metodist misyonerlerin faaliyet gösterdiği merkezi yerlerden birisidir. Komünist dönemde ayakta kalan 3 Metodist kilisesinden biri burada bulunmaktadır. 1991 yılından bu yana Rusçuk Metodistleri Zürih (İsveç) Metodist Kilisesiyle işbirliği halindedir. Bu kilise vasıtasıyla Bulgaristan'a ekonomik kriz döneminde humaniter yardımlar yapılmıştır. Yine bu bölgede bulunan Hotantsa Köyü kilisesinin 40 üyesi vardır. Pazar okuluna devam eden çocukların sayısı ise 30'dur. Bu çocuklar genellikle Türk Çingeneleri'nden oluşmaktadırlar.

6) Varna'da Türk Evanjelist Metodist Kilisesi

1998 yılında ev ziyaretleri ile faaliyetlerine başlayan misyonerler 3 Türk Çingene mahallesinin ortasında bir salon kiralarlar ve aynı yılın mayıs ayında 3 günlük bir evanjelistleştirme/hristiyanlaştırma programı gerçekleştirirler. Kilise cemaati önceden Müslüman olan kişilerden oluşmaktadır. Bunlar okuma yazma bilmeyen, işsiz ve fakir insanlardır. Bu sebeple misyonerler, fakir aile çocuklarına okuma yazmayı öğretme, gençleri ve yetişkin erkekleri pastör olarak yetiştirme ve genç kızlara evlilik öncesi ve aile hayatına ait bilgiler öğretecek gruplar oluşturmayı kararlaştırmışlardır.

Varna'ya bağlı Dıbravino Köyü, Bulgar ve Türk Çingenelerinden oluşan 1450 kişilik nüfusa sahip bir köydür. Bunlardan 1000'i çingene

¹ Agg. 18.05.2003.

² Slavka Dobrova, Age., s.98

³ 24 saat gazetesi, Sofiya, 24.11.2000 y.

Müslümanlardan oluşmaktadır. Çingene mahallesinde evanjelistler 10 yıldan beri çalışmaktadırlar. Bu köyde önceden cami olmadığından insanların çoğu evanjelist kilisesine gidiyorlarmış. Ancak şimdi bir kulüp mescide çevirilmiş durumdadır ve kiliseye olan akışı durdurmuştur.¹

Burada Evanjelistlerin türk çingenelrinden oluşan 3 pastörü bulunmaktadır. Bunlar türkçe konuşmakta ve Türk adları taşımaktadırlar. Köy muhtarının ifadesine göre öğlen ve akşam yemek vermektedirler. Finans kaynaklarını Amerika sağlamaktadır.

Yine Varna'ya bağlı Dolen Çiflik kasabasında caminin karşısına bir evanjelist kilisesi yapılmıştır. Türk çingene mahallesinde 2 ev kilisesi bulunmaktadır. Çingene mahallesindeki pastörlerin adları Yaşar, Mehmet ve Karani'dir. Bunlar gıda yardımı yapmakta ve Bulgarca broşürler ile kitaplar dağıtmaktadır. Mahalledeki iki kilise 35 kişilik bir çocuk grubuyla ilgilenmektedir.

Metodist kilisesi misyonerleri İlahiyat serisi, Küçük Gruplarda Çalışma ve Çocuklara Çalışma Serisi kitapları yayınlamakta ve bunları internetten satışa sunmaktadır.²

7) Hemşire Necla Yakub, Pastör Hasan Hasan ve Yaşlı Nine Şeriban Mehmedova³

“Şumnu şehrinin İzgrev Köyünden olan Necla Yakub dokuz sene önce hayatını İsa'ya adar. Uzun zaman geçmeden Kaspiçan kilisesinin üyesi olur. O Tanrı'yı seven bir kadın ve hayatıyla da O'na hizmet etmek istediğini açıkça gösteriyor. İnancı sebebiyle ailesi tarafından kabul görmemiş ve evinden atılarak tehdit edilmiş. Ancak bütün bunlara rağmen o vazgeçmiyor, bilakis inancı onu kuvvetlendiriyor ve cesurca ileriye devam etmesi için motive ediyor. Meslek olarak seramik ressamı olan bu kadın uzun zaman mesleğini icra etmiştir. Hayatı zorluk ve sıkıntılarla dolu olarak geçmiş. Tam da bu sırada Tanrı ona yeni bir yol göstermiş - Türkiye. O bu çağrıya uymuş ve itaat etmiş. Türkiyede birçok akrabası ve yakınına Tanrı İsa'nın İncil'ini paylaşmak istemiş. Tanrı ona iş vermiş ve böylece özgürce yaşama ve Tanrı'ya hizmet etme olanakları sunmuş.

¹ www.protestantstvo.bg

² www.misyoneri.bg

³ www.misyoneri.bg

Tanrı onu Kore ve İstanbul'un değişik kiliselerinden pastörlerle karşılaştırmış. O broşürler dağıtmakta ve sonuçlarından korkmadan İsa'yı anlatmaktadır. Onun vasıtasıyla İncil birçok kişiye ulaşmıştır. Onun bu ülkede yetiştirdiği meyveler devamlıdır. Kurtuluşa ermiş ve kiliseye adapte olmuş hristiyanların varlığı artık bir gerçektir. Necla kendini Tanrıya adanmış, İsa'nın yüce tavsiyelerini yerine getirmekte ve hiç bir şekilde bunu bırakmayı düşünmemektedir. Onun önceliği tek tek evanjelistleştirmek ve o bunu devamlı yapıyor. Bizler kilise mensupları olarak hemşiremizin bize katılmasından ve beraber çalışacağımızdan dolayı büyük sevinç duyuyoruz.”¹

“Felç olmuşum. Burgas hastanesine kabul edildim. Hareket edemiyor ve konuşamıyordum. Ne ellerim ne ayaklarım hareket edebiliyordu. Belli bir zaman sonra taburcu edildim ve evimde düzelmeye çalışıyordum. Zamanla durumum düzeldi ama sol elim felçli kaldı. Bir gün kontrollere gittiğimde tekrar hastaneye yatmam gerektiği ortaya çıktı.

Hastaneye yatmam için gerekli işlemlerin yapılmasını beklerken bir kadın bana yaklaştı ve: ben seni tanıyorum, sen bizim semtimizdeki pastörsün, dedi. Çok ağrılarım var diyerek konuşmasına devam etti ve ensesinde bulunan yaklaşık 300 gramlık küçük bir kavun büyüklüğündeki tümörü gösterdi. Hastaymış ve ameliyat edilmesi gerekiyormuş.

Ben ona baktım ve Tanrı'ya yöneldim. Tanrım, dedim. Sen tabipler üstü tabipsin, benim hastaneye yatmam lazım, ancak inanıyorum ki sen beni kurtaracaksın ve buna lüzüm kalmayacak. Tekrar kadına döndüm ve onu Perşembe günü kilisedeki ayine davet ettim. Ona, onun için dua edeceğimizi ve Tanrı'nın onu iyileştireceğini inanarak söyledim.

Kadın geleceğini vaadetti ancak o gün gelmedi. Pazar ayinine geldi. Ayin sonunda onu öne çıkması için davet ettim. O en arkada oturuyordu. İsa'yı bilmeyen ancak Muhammed'in peygamberi olduğu ölü bir Tanrı'yı tanıyan bir kadındı o. Hayatta olan, şifa veren ve mucizeler yaratan Tanrı için hiçbirşey bilmiyordu. Bu sebeple onu davet ederken ilk olarak tevbe etmesi ve İsa'yı kabul etmesi gerektiğini ona söyledim. Bulgarlar dünyaya sırt çevirdiklerini söylüyorlar biz ise İsa'ya bakmak için ölü Tanrı'ya sırt çevirdiğimizi söylüyoruz.

¹www.misyoneri.bg

Kadını vaftiz etmek istiyordum. Söylediğim gibi sol kolum tamamen felçli idi. Vaftiz etmek için yağ şişesini nasıl alacağını düşünürken Ruh’a dua etmeye başladım. Tam o zaman Tanrı’nın sesini duydum. “Sol kolunu kaldır.” Bütün kilise sol kolumun hareket etmediğini biliyor. Ancak Tanrı’nın sesini dinledim. Sol elimi kadının başına koydum ve onun içi dua etmeye başladım. Kadın yere düştü. Bütün kilise ayakta idi. İşte o zaman Tanrı’ya şükretmek için platforma çıktım ve iki elimi de yukarı doğru kaldırdım. Vücudumu ateş bastı ve sol kolum hareket etmeye başladı. Ağlamaya ve Tanrı’ya övgüler yağıdırmaya başladım çünkü tanımadığım kadının hastalığı için dua ederken Tanrı bana şifa verdi. Tanrı’nın muhteşm planını görüyorsunuz! Kadına uzun saçlarını kaldırması için rica ettim ve ne görelim tümörden bir iz bile kalmamıştı.

Bu kadın artık kurtuldu ve İsa’ya şehadet getirdi. Beni ameliyat etmek için 1000 leva [1 000,00 YTL] istiyorlardı, dedi kadın. Ancak Tanrı manevi ameliyatı yaptı. Övgüye layık ancak O’dur.”

8)Vaftizden Sonra Gelen Şifa¹

Bu yaz Provadiya kilisemizde iki defa vaftiz töreni yapıldı. Bu vaftizlere Devnya, Suvorovo ve Dılgopol gibi kasabalardan heşirelerimiz ve kardeşlerimiz de katıldı. İnsanların Tanrı’ya kulluk etmek için hayatlarını O’na adadıklarını görmek ne mutluluk verici birşey. Erkek – kadın, genç – yaşlı, havuza giriyorlar ve eski kişiliklerini oraya gömüyorlardı.

Krivna köyünden yaşlı Şerban Mehmedova da sevinç ve büyük heyecanla gelmişti. Ona göre bu kendisi için yeniden doğuş anlamına geliyordu. Uzun zamandır şeker hastalığına müptela olan bu kadın havuzdan çıkınca herşey değişmiş. Doktorların yaptığı iki mayenede de kandaki şeker oranının 210’dan 60’a düştüğü görülmüş. Bütün bu yaptıklarından dolayı bütün övgüler ancak Tanrı’yadır.

Şerban nine Krivna köyü kilisesinin en devamlı üyelerindendir. Herkese yardım etmek için can atan birisi. Günlerini tarlada çalışarak, bahçe ve ev işleriyle geçiriyor. Ancak Cuma gelince bütün işlerini bırakıp kiliseye geliyor. İnsan bu gibilerle tanışınca ve onların ağızından çıkan

¹ www.evangeliskivestnik.net Pastörün anlattığı uzun hikayenin özeti

sözleri duyunca Tanrı'nın nasıl büyük bir değişme meydana getirdiğini görebiliyor. Onlar yaşantılarıyla İsa'nın diri olduğuna tanıklık ediyorlar.”

9. Misyonerler Tarafından Bulgaristan'da Dağıtılan Türkçe Yayınlar¹

Misyonerlerin çalışmalarında her milleti kullandığı diliyle muhatap almak bir prensiptir. Bu prensibi Bulgaristanda da uygulamaktadırlar. Bulgarca konuşan müslümanlara (Pomaklara)- bulgaca, Türklere – türkçe, çingenelere de kiril harfleriyle yazılmış türkçe kitaplar dağıtıyorlar. Türkçe konuşan müslümanlar sözkonusu kitapları çok kolay kabul ediyorlar, çünkü türkçe olan kitaplarda, özellikle Türkiyeden gelen kitaplarda yanlışlık olmaz diye kanaat etmişlerdir. Dağıtılan kitapların bazıları

- *İncil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi Müjde* (Kiril alfabesiyle, Sofya 1993) Bu İncil çevirisinin yayın hakları Londra'daki The Translation Trust'a aittir.

- *İncil: Yuhanna'ya Göre* (Kiril alfabesiyle, İnançlar Topluluğu, PK 17, 9010 Varna 10) İndilerin Kiril alfabesiyle basılan Türkçe çevirilerinin, özellikle Latin alfabesini bilmeyen Türk veÇingene Müslümanlarını hedef aldığı anlaşılmaktadır.

- *Yaşayan Tanrı*. (Truth Researchers, PO BOX 30, Tunbridge VVells Kent TN4 8QF, England) Yazarı belirtilmeyen kitapçık 32 sayfadan ibaret olup İsa Mesih ve Mesih merkezli asli günah, enkarnasyon, çarmıh, kurtuluş gibi doktrinleri halk diliyle işlemektedir. Eserin dili Türkçe olup Kiril alfabesiyle basılmıştır.

- *Mesih Kimdir?: Mesih'in (Markos'a Göre) İncil'i Üzerine Bir Çalışma* (Abdulmesih, Umut Çağırısı, P.O.BOX 10 08 27, 7000 Stuttgart 10- Batı Almanya).

- *Din Alimleri Tartışıyor* (Nikola Yakub Gabriel, Esenlik Yolu, CH 8486 Rikon, PK: 66, İsviçre ts., 96 sayfa).

¹www.misyoneri.bg

- *İncil'de ve Kur'ân'da Mesih* (Abdulfadi, Esenlik Yolu, CH 8486 Rikon, PK: 66, İsviçre ts., 84 sayfa)
- *Kur'ân... Derken Haksız Değildir* (Sylvain Romain, İstanbul 1998, Zafer Matbaası, 64 sayfa)
- *Tanrıyı Bilmek Nedir?* (yazarı ve baskı yeri belirtilmemiş 50 sayfalık ufak boy bir kitapçık)
- *Seni Mutlu Edecek İyi Haber* (Yehova Şahitleri, Almanya 1980)

SONUÇ

Bu araştırmada Bulgaristan'da din değiştirmede ve olası sonucu dinsel dönüşüm fenomeni sorunsallaştırılmıştır. Araştırmanın verilerinden anlaşıldığı kadarıyla Bulgarların aslı Türk'tür. Daha X asrın başlarında İtil (Volga) Bulgarları kuzeyde bir sıra Türk kavimlerini bir araya getirerek dini, iktisadi, siyasi, askeri ve kültürel hayatı bir, İslâmi Türk devleti kurmuşlardır. Tuna Bulgaristanı ile bir daha hiç bir şekilde ilişki kurmayan bu Bulgarlar, 900'lü yıllarda İslâmla tanışarak, 922'de resmen İslamiyeti kabul etmişlerdir. Bu şekilde onlar Kuzeydoğu Avrupa'da Türk - İslâm kültürünün güçlü temsilcileri olmuşlardır. Bu hareketleriyle onlar, Abbasi Halifeliğine uzaktan da olsa bir manevi destek olmuşlar, İslâmiyetin yayılması için çalışmalarda bulunmuşlardır.

Tuna Bulgarları, zamanla Hristiyanlığı kabul ederek güçlü bir devlet yaratırken, Volga Bulgarları İslamı kabul etmek suretiyle aynı işi kuzeyde yapmışlardır. Demek oluyor ki, devletçilik bilincini taşıyan bu kavimler vardıkları yerlerde bu ananeyi yaşatmışlar, zamanın ileri milletleri arasına girmişlerdir. Ancak kabul ettikleri iki ayrı din zamanla onları birbirinden son derece uzaklaştırmış olmalı ki, bugün dahi aralarında önemli birtakım bağlar kurulamamıştır. Din ayrılığı kendi tarafından dil ayrılığına da yol açmış, onları iki ayrı ulusa çevirmiştir.

Bir vakitler iki büyük kola ayrılan Bulgarların ayrı ayrı dinleri kabul ettikten sonra birbirlerinden bu derece uzaklaşmış olmaları bize bir kere daha dinin ne kadar büyük önemli olduğunu göstermiş bulunmaktadır. Dinin bir ulusu birleştiren ve, asırlar boyunca onu koruyan manevi amillerden biri olduğunu göstermiştir.

Bulgaristan devleti kurulduktan sonra IX cu Yüzyılda Bulgar halkı zorla Hristiyanlaştırılmıştır. Slav istilaları Balkan Yarımadası'nda kilise örgütlülüğünü ve kilise hayatını hasara uğratar ve raylardan çıkarmış olur. Hristiyanlık zamanla buraya göç etmiş olan Slavlar arasında sızmaya başlar ve işler o kadar ileri gitmiştir ki, İstanbul patrikliğinin başına Slav asıllı Nikita (764-760) getirilir. Protobulgarlardan bazıları da daha eski yerlerinde bulundukları dönemde Hristiyanlığı kabul etmişlerdir. Daha o

zamanlarda dikkate şayan birkaç olay vardır: Bulgar topraklarında Han Omurtag'ın ilk oğlu Enravota (Boyan) İsa'nın dinine ilişkin ilk Bulgar kurbanıdır. Bizanslılar tarafından esir edilmiş olan Han Boris'in kızkardeşi Hristiyanlığı İstanbul'da kabul etmiştir ve Bulgaristan'a dönünce bu hususta kardeşi Boris'e etki göstermiştir.

Bu günde Bulgarların iftihar ettikleri Aziz Konstantin (Kiril) feylesof ve Aziz Metodi Slav alfabesini icat etmişlerdir. Slav alfabe ve yazısının oluşması Slavların ortaçağda en belirli kültürel edinimidir. Çernorizets Hrabır'ın belirttiği gibi, Slavlar önceleri "çizgi ve hatlarla" yazıyorlarmış. Bulgar ve diğer Slav devletlerinin oluşturulmasından sonra bu devletlerin halkları Yunan ve Latin alfabelerini kullanmaya başlarlar. Bulgaristan'da ve diğer Slav ülkelerinde var olan grafik sistemlerin temelleri üzerine Slav alfabesi yaratma deneyimlerinde bulunulmuştur. Fakat bu deneyimler başarısız sonuçlanmıştır. Slav alfabe ve yazısının buluşu, uygulanması ve yayılması tamamen Konstantin-Kiril Feylesof ile Metodiy kardeşlerin davasıdır. Onlar Selanik doğumludur. Kardeşlerden daha yaşlısı Metodiy daha genç yaşta kendini askeri-idari işlerine kaptırır ve Bizans İmparatorluğunda bir Slav ilinde valliğe atanır. Konstantin ise İstanbul'daki anılmış Magnaur okulunda mükemmel eğitim görür. O,okulda Bizans, yöneticilerinin dikkatini fevkalade yeteneğiyle üzerine çeker. İki kardeşin hayatında, 851 yılında önemli bir değişiklik vuku bulur. Onlar, Küçük Asya'daki olup dağında bulunan "Polihromanastırına" yerleşirler ve sekiz yıl sürekli orada kalırlar ve o zaman esnasında aralarında bilim üstüne çeşitli sohbetlerde bulunurlar ve geceli gündüzlü kitaplardan ayrılmazlar. Onların (gayretleri boşa gitmez, 855 yılında Slav alfabesini bulmakla sonuçlanır. Onlar orada öğrencilerden de bir dar çevre oluşturarak Yunanca'dan Slavca'ya bazı dini kitapların çevirisini yaparlar. Büyük Moravya Knazı Rostislav' (346–870) 'ın temsilcileri 862 yılında Bizans imparatoru huzuruna çıkıp, ülkelerinde Slav dilince vaazlarda bulunmak için insan göndermesini rica edince, seçim iki kardeşe düşer. Çünkü onların çalışmaları herkes tarafından, iyi biliniyormuş. Konstantin Feylesof ile Metodiy kardeşler Büyük Moravya'ya giderler. Yıl 863'dır. Onların misyonu burada çok iyi meyveler vermiştir. Onlar, orada müstakil kilise ve birhayli de okul açmışlardır, nice öğrenci yetiştirmişler ve birçok

da Slav din adamı eğitmişlerdir. Yeni yeni çeviriler yaparak Slavca kitap sayısını artırmışlardır. Kilisede olduğu gibi, ameli çalışmalarda da Slav dilini kabul ettirmişlerdir.

1396 yılında Bulgaristan, Osmanlı egemenliği altında geçer ve bir çok insanlar İslam dinine döner. Bu olayı bu günkü Bulgar tarihçilerin tarafından “zorla İslamlaştırılma” gibi algılanıyor. Bu şekilde Osmanlıları Bulgarların soykırım yaptıkları gerekçesiyle suçlamakta ve Ermeni soykırımını desteklemektedirler.

Osmanlı döneminden sonra Bulgarlar, Türk Müslümanları Hristiyanlaştırmaya çalışmışlardır. Tabi bu Hristiyanlaştırma Bulgar Ortodoks kilisesi tarafından yapılmıştır.

Hristiyanlaştırma aynı zamanda Protestan kilisesi tarafından da yapılmıştır. Protestanların birçok yerlerde kilise ve okul açmak suretiyle Müslümanlara yönelik faaliyet göstermişlerdir.

1912–1913 yılında Balkan savaşı esnasında, Bulgaristan Osmanlı devletiyle savaşırken yine Ortodoks kilisesinin önderliğinde Müslümanları zorla Hristiyanlaştırmışlardır. Pomaklar Türkçe bilmiyor ve dolayısıyla Bulgarlar ve Bulgarlar Hristiyan olmaları gerektiğini iddia etmişlerdir. Bu şekilde Rodoplarda ki Müslüman köyleri camileri kiliseye çevirilmiş, birçok insanlar (Hristiyanlığı kabul etmediklerinden dolayı) öldürülmüş ve İslam Türk kimliği silinmiştir.

1914 yılında zorla Hristiyanlaştırılmış bütün Müslümanlar İslam’a dönmüşler ve birçoğu da fırsat buldukça Türkiye’ye göç etmişlerdir.

Komünizm döneminde bütün dinler yasaklanmış olmasına rağmen, en çok İslam dini üzerinde baskı yapılmıştır. Bu sebepten dolayı zaman zaman göç hadisesi olmuştur. Bu şekilde Türk Müslümanların sayısı azalmış ve onların üzerinde daha büyük baskı uygulanmıştır.

1962 senesinde başlayarak, 1984 te son bulan asimilasyon politikası uygulanmıştır ki, o dönemden sonra her Müslüman, Bulgar ismi ile isimlendirilmiş, Türk kimliği kalmamış, Türkçe konuşmak yasaklanmıştır.

Komünizm döneminden sonra söz konusu yasaklar kalkmış, herkes kimliğine dönmüş ve dinini ve dilini öğrenmeye başlamıştır. Bu fırsatı

kullanarak Bulgaristan Ortodoks ve protestan kilisesi ve bazı siyasi partilerin aktif faaliyetleri ile Hristiyan dinine sahip çıkmışlar ve ona bazı imtiyazlar kazandırmışlardır. Aynı zamanda bazı Müslüman çocukları Hristiyanlaştırıp, papaz yetiştirmişler ve diğer Müslümanlara karşı kullanmışlardır. Bulgaristan'da demokrasi var deyip Protestan misyonierleri de o fırsatı kullanmışlar ve Müslümanları Hristiyanlaştırmak amacıyla her türlü faaliyetler göstermektedirler.

Bazı misyonierler Türkiye'den gelip Türkçe kitap dağıttıkları için daha başarılı olmuşlardır. Bulgaristan Müslümanları Türkiye'ye güvendikleri için, misyonierlerin sinsi planlarını anlamamaktadırlar.

Bu asimilasyona karşı durabilmeleri için Bulgaristan Müslümanları kendi dinine ve diline sahip çıkmak suretiyle kimliklerini ayakta tutmalıdırlar.

E K L E R

**Müslümanlara dağıtılan
kutsal kitap**

Çingeneler yapılan yeni Evanjelist kilisesi

Evanjelistlerin gösterdiği film

ДЕЯНИЯТА НА АПОСТОЛИТЕ

Bulgarca olan Evanjelist kitabı

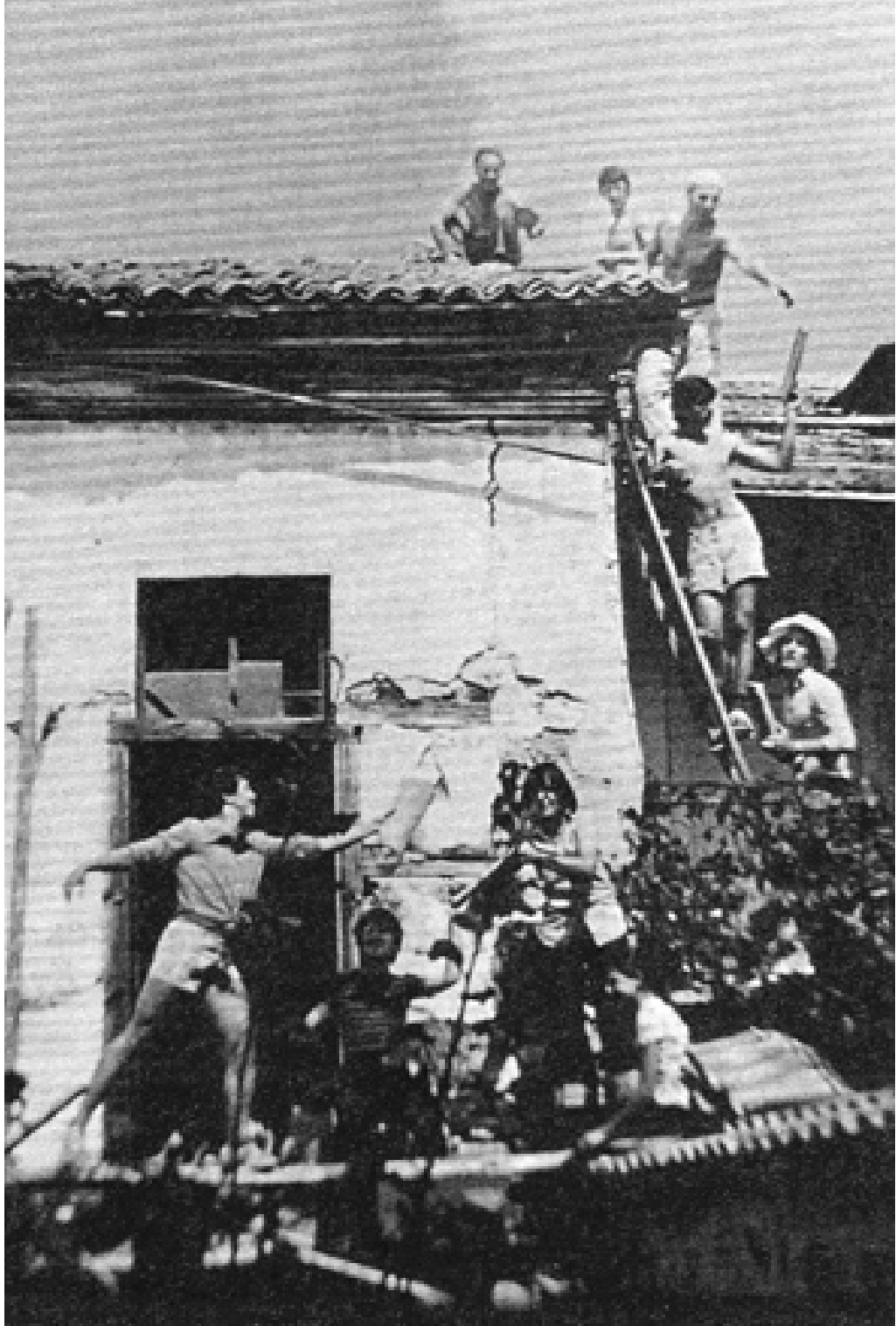
**Evanjelistlerin Müslüman
çocuklarına yönelik çalışmaları**

Kiril harfleriyle Türkçe İncil

Bulgarca Evanjelist kitabı

Evanjelist kiliseleri tamir edilirken

**Boyan Sariev Müslüman çocukları
vaftiz ederken**

Çocuk iken ailesi ile birlikte Boyran Sariev (Bayram Sariev)

СВИДЕТЕЛСТВО

за завършване на Библейско училище "Християнска истина" - 1 ниво.
Съвместен проект на Евангелски църкви в България и Славянска мисия
Швеция.

Настоящото свидетелство се издава на **Филип Михайлов**
Ангелов ЕГН **80375305** за това, че той/тя е завършил/а
Библейското училище по международна програма от 15.08. - 30.09.98

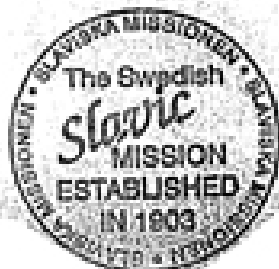
Курсистът е присъствал на лекции и изучавал следните предмети:

1. Въведение в Стария Завет -
2. Въведение в Новия Завет -
3. Хомилетика -
4. Методи за изучаване на Библията -
5. Евангелизиране и създаване на църкви -
6. Мисмология -
7. Библиология и теология -
8. Работа с деца и юноши -
9. Практическо богословие -

лектор Франс Хартикайнен
лектор Франс Хартикайнен
лектор Перти Виралайнен
лектор Перти Виралайнен
лектор Норман Саврижен
лектор Раули Лехтонен
лектор Юрий Вълков
лектор Петър Янев
лектор Иван Вълков

Петър Янев
представител на
Слав. мисия-Швеция

Иван Вълков
директор на Библ. училище
пастор на ЕМЕС-Бургас

Evanjelistlerin vermiş olduğu
öğrenci sertifikası

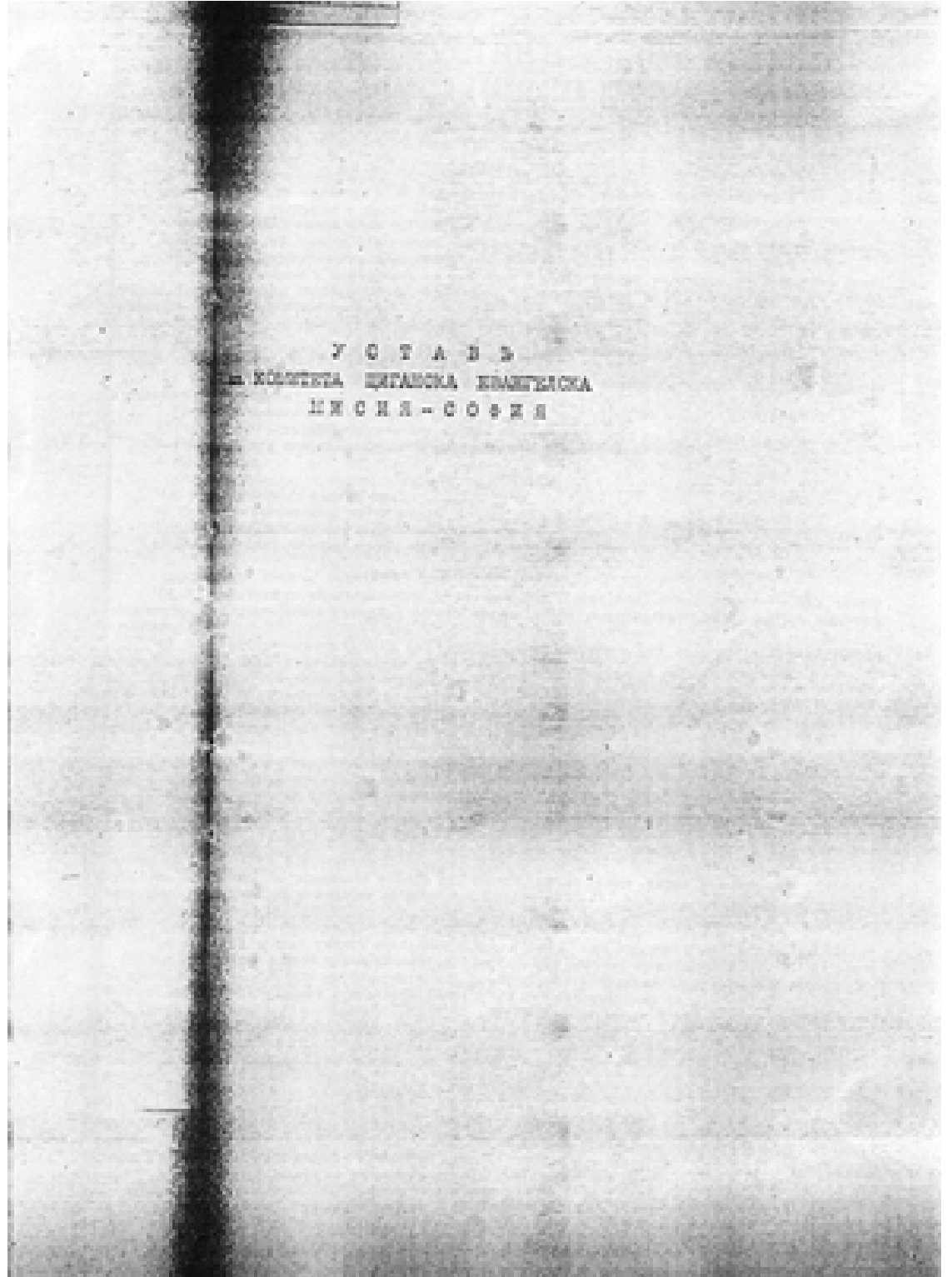
ДВИЖЕНИЕ
ЗА
ХРИСТИЯНСТВО И ПРОГРЕС
"СВ. ЙОАН ПРЕДТЕЧА"

УСТАВ
И
ПРОГРАМА

гр. Кърджали

Boyan Sariev'in kurmuş olduğu
örgütün tüzüğü

Çingenelere yönelik Evanjelist tüzüğü

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ARSLANTÜRK Zeki, **Kutsalın Dönüşü**

ARTAMO NOV M.İ., **Hazar Tarihi, Türkler, Ruslar**, çev. Ahsen Batur, istanbul 2004

AYDIN Mahmut , “**Dinler Arası Diyalog Yeni Bir Misyon Yöntemi mi?**”, İslamiyat Dergisi, Temmuz-Eylül, 2002,

BAŞTAV Şerif, **İtil (Volga) Bulgar Devleti**, Sofiya, 1983.

BAYZAN Ali Rıza , *Küresel Vaftiz*, Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2004

BOZOV Salih, V imeto na imeto (Ad adına), 1995

CİLACI Osman, Hristiyanlık propagandası ve misyonerlik faaliyetleri, Ankara 2005.

DEMİRCİOĞLU Beytullah, "Ortadoğu'da Misyonerlik ve Dünyayı Kıyamete Hazırlayan Evanjelistler", *Altınoluk*, Mayıs 2004.

DİMİTROV Bojidar, “Dvanayset mita v bılgarskata istoriya”, (Bulgarca). “Bulgar tarihinde 12 mitin ifşası”. Sofiya.2005.

DOBREVA Slavka– Hristiyanstvo v Bılgaria (Bulgaristada Hristiyanlık). Sofia – 1993

ELDIROV Emil, Bulgar Ortodoks kilisesi ve Bulgaristan Müslümanları, Sofya, 2001.

ERDEM Gazi, "Misyonerlik ve Misyonerlerin Çalışma Metodları", *Diyanet İlmi Dergi*, Nisan-Mayıs-Haziran 2002

ERÖZ Mehmet, Hristiyanlaşan Türkler, Ankara 1983

FEHER Geza. Bulgar Türkleri Tarihi, Ankara, 1985

KAFESOĞLU İbrahim, Türk Milli Kültürü, Aynı yazar Bulgarların kökeni, L. Rasonyi, Tuna Köprüleri.

GEORGİEV Dimitar, "Kıde e izčeznala Voljka Bılgariya" (Volga Bulgaristanı nerede kaldı?), Bulgarca, Sofya, 2003

GEORGİEV Veličko – TRİFONOV Stayko, Pokristvaneto na bılgarite muhamedani (Pomakların hristiyanlaştırılması), Sofya, 1995.

GRİGOROV Nikolay "500 Ruski familii ot Bılgaro-tatarski proizhod", Sofya. (Bulgar - Tatar kökenli 500 soy adı, Bulgarca). Sofya, 1952

GRUEV Mihail, Mejdu petoličkata i polumesetsa, Sofya 2003

GÜNAY Nasuh , "Günümüz Türkiye'sinde Misyonerlik Faaliyetleri", Fakülte Kitapevi, Isparta, 2005,

GÜNDÜZ, Ş., Misyonerlik, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2005,

HALİDİ Mustafa Ve FERRUH Ömer , *İslam Ülkelerinde Misyonerlik Ve Emperyalizm*, Nun Yayınları, İstanbul, 1998

HALİKOV, A.H. Orta Volga Boyu İle Ural Yöresinde "Tatar" adının menşei, etimolojisi ve yayılmasına dair. (Rusça) "Tatar Halkının Etnik Tarihi Sorunları" derlemesi (Rusça) Kazan, 1985.

HARMAN Ömer Faruk , "Genel Olarak Misyonerlik" *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, Ensar Neşriyat, İstanbul, .

IVANOV Blagoy, Gorčivi İstini (Acı gerçek), Sofya 1995

İVANOV Minčo – Religiozna zabluda (Din Sapıklıktır). Plovdiv – 1988

İVANOVA Evgeniya, Othvırlyanite Priopşteni (Atılıp İlhak Edilenler), Sofya 2002

KARAMİZİN N.M. İstoriya gosudarstva Rosiyskogo - Rusya Devleti Tarihi, Sankt Peterburg, 1818.

KINEV Krasinir, Zakonodatelstvo i politika v Bılgariya (Bulgaristanda teşri ve siyaset), Sofya, 1998.

KOMAN Mesut, Şikarinin Karamanoğulları Tarihi, Konya-1946

KONGAR Emre, Toplumsal Değişme Kuralları ve Türkiye gerçeği, İstanbul-1983

KORNEZOV Vasil - Sotsializm. Varna – 1976

KOSTOV İvaylo, Svetovnite religii (Ulusal dinler) Sofya 2000

KURAT Akdes Nimet, IV-XVIII Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri Ve Devletleri, Ankara-1972

KURAT Akdes Nimet, Rusya Tarihi Başlangıcından 1917'ye kadar, Ankara-1948

KURAT A.N., Bulgar I.A. II, 794; Yakubovski, IX-X asırlarda idil ve Bulgarların Tarihi Topografisi meselesine dair.1991

KÜÇÜK Abdurrahman , “Müslüman-Hıristiyan Diyaloguna Genel Bir Bakış”, Asrımızda Hıristiyan – Müslüman Münasebetleri, İstanbul 1993.

LİHAÇEV D.S.“Povesti vremenniyh let, “İzbornik”. Sbornik proizvedenii literaturiy Drevney Rusi(Eski Rus Yazını derlemesi), Moskova, 1969.

MUTAFCİEVA Vera, Bılgarska istoria(Bulgaristan tarihi) Sofya 1990

NAZIRSKA Jorjeta, Bılgarskata dırjava i neynite maltsinstva (Bulgaristan devleti ve azınlıkları) Sofya 1999.

NESTOROVA Tatyana, Amerikanskite misyoneri v Bılgariya (Bulgaristanda Amerikan misyonerleri).Sofiya, 1993

NURUTDİNOV H., “Rodinovedeniye” (Yurt Bilgisi), Kazan, 1973

WÖSSNER Jakobus, Soziologie, Verlag Hermann Böhlaus Nachf., Wien-Köln-Graz, 1979.

PEREMECİ Osman Nuri, Tuna Boyu Tarihi, İstanbul 1942

POPOV Raçko, Bılgarski naroden kalendar (Bulgar Milli Takvimi), Sofya, 1997.

RASONİ Laztlo, Tarihte Türklük, Ankara 1971.

SARIEV Boyan, Glasıt na vikaştıyat v pustinyata “Çölde çağırının sesi”, STOYANOV Dimitır, Zaplahata (Tehli), Sofya, 2001.Sofya, 1991.

STOYANOV Valeri, Turskoto naselenie v Bulgaria Mejdu polusite na etniçeskata politika, Sofya 1998

TURAN Ömer, Amerikan Protestan misyonerlerinin Bulgar milliyetçiliğine katkıları, Ankara 2000

TURAN Ömer, "Avrasya Coğrafyası'nda Misyonerlik Faaliyetleri", *Avrasya Etüdleri Dergisi*, Kış/1999.

VACZİ Peter, Avrupa'da Hunlar, çev. Tarık Demirkan, İstanbul 1996

WACH Jocheim, *Din Sosyolojisi*, (çev. Ünver Günay), İstanbul 1995

WÖSSNER Jakobus, Soziologie, Verlag Hermann Böhlaus Nachf., Wien-Köln-Graz, 1979.

ZLATARSKİ Vasil, İstoria na Bılgarskata dırjava prez srednite vekove, Sofya 1987.

Evanjelist Enstitüsü mufredat programı

Üçüncü 1000'e girerken İslâm, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2005

Bılgarski pravoslaven kalendar (Bulgar Ortodoks kilisesinin takvimi)

Bulgaristan Cumhuriyeti Anayasası

Bulgaristan Dinler kanunu

Hırsriyan teoloji fakultesi tüzüğü

Kırcaali şehir nahkemesi kararı, 10.04.1990

İNTERNET SAYFALARI

www.fatherland.hit.bg

www.bgnauka.com/view

www.geografiabg.start.bg

www.angelfire.com/ak4/dervisan/yazi/misyonerlik.html

www.vesti.bg

www.dveri.bg

www.misyoneri.bg

www.bulmn.com

www.protestanstvo.com

www.ids.org/konference

www.evangeliskivestnik.net

ARŞİVLER

TSDA, 637,1.17-36

TSDA, 637, L.37-38

DA, Blagoevgrad 6.L 33

DMA (Diyanet müdürlüğü arşivi), 17-535

Milli eğitim bakanlığı arşivi

Bulgaristan BMM Arşivi

GAZETELER

Nov jivot gazetesi, Smolyan 1962

Devlet Gazetesi,Sofiya, 23, 1990

Trud Gazetesi, Sofiya, 26.05.1991

Ataka gazetesi, Sofiya, 28.07.2006

24 saat gazetesi, Sofiya, 17.03.2006

Trud gazetesi, 20.04.1998

Sedem gazetesi, Sofiya, 01.11.2003

Demokratsiya gazetesi, Sofiya, 24.08.1998

Maritsa gazetesi, Plovdiv, 12.07.1997

Yeni hayat gazetesi, Kırçali, 11.09.2003

Rodopski vesti gazetesi (Rodop haberleri), Smolan, 04.10.2006

Yeni hayat gazetesi, Kırçali, 11.09.2003

Struma gazetesi,Blagoevgrad, 12.11.2004

Duma gazetesi, Sofiya, 22.08.1998

Novinar gazetesi, Sofiya, 14.11.2002

Sega gazetesi, Sofiya, 02.04.2000.